Esko Seppänen

SUOMEN RIKKAAT

Kuka kukin on

MINERVA

Esko Seppänen

SUOMEN RIKKAAT

Kuka kukin on

minerva
Minerva Kustannus Oy
Helsinki

Varoitus!
Tämän kirjan kaikki henkilöt ovat todellisia, eikä joukkoon ole eksynyt yhtään köyhää. Ei kuitenkaan ole rikkaita ilman köyhiä.

Tähän kirjaan on kirjoittaja saanut Suomen Tietokirjailijat ry:ltä apurahan luovaan kirjalliseen työskentelyyn.

www.minervakustannus.fi

© Esko Seppänen ja Minerva Kustannus Oy 2014
Taitto Taittopalvelu Yliveto Oy
ISBN 978-952-312-054-9
Painettu EU:ssa, Europa Print 2014

Sisällys

Laulu 20 perheestä 7

I Omistamisen teoria ja käytäntö 9
20 perhettä ennen ja nyt • Koroillaeläjien eutanasia, nyt? • Omistuksen salat julki – ja piiloon • Omistuksen verotiedot julki – ja piiloon • 20 perhettä in memoriam • Perheiden vallanvaihtovuodet (Suomen 100 rikkainta vuonna 1983, Suomen 100 rikkainta vuonna 2005, Arvopaperi-lehden pörssirikkaat vuonna 2005) • Keitä he ovat? • Perukirjojen kertomaa

II Suomen rikkain mies 39
Koneen hissit veivät miljardöörikerhoon • Antti Herlin ja likaiset kädet • Pörssin kurssinousun ihme

III Ehrnroothit ja E-liike 49
Suomen suurin konkurssi • Suunnattujen osakeantien juhlat • Ehrnrooth, Stadigh ja Isokallio • Att verka men inte synas • E-liikkeen vallan linnakkeet

IV Björn Wahlroos, rahavallan mannekiini 71
Pojasta pankinjohtaja • SYP 1, SYP 2 ja liikepankki Unitas • Bingo: potkut ja Mandatum mukaan • Mandatumista pörssiyhtiö • Sampo-Leonian ja Mandatumin fuusio • Sammon ryöstö • Väärin privatisoitu! • Samaan aikaan toisaalla

V Kaiken maailman rikkaat 97
Dollarimiljardöörien paraati • Suomi, Suomeni maa • Venäjänsuomalainen raha • Gennadi Timtšenko ja Gunvor • Rotenbergien dynastia • Huhut kertovat Putinin rikkauksista • Herlin, Timtšenko ja Zabludowicz

VI Vislaajat paljastavat salattuja rikkauksia 123
Tapaus Pauli Lappalainen • Tapaus Hervé Falciani • Veronkiertovarojen kotiuttaminen

VII Veroetuoikeutetut pääomatulot 133
Yritysmyynnin padot avattiin • Mistä raha tuli, minne raha meni? • Suuren rahan hiekkalaatikot • Liikasen myyntivoittoverouudistus • Myyntivoittojen arkeologiaa • Viinasen "vuosisadan verouudistus" • Verovapaat osingot

VIII Kaiken toiminnan tarkoitus 161
Rikkaus rahasta leivotaan • Veroluetteloiden systemaattinen vääristymä • Porsaita äidin oomme kaikki? • Pörssi ei sovi kaikille • Yritysjohtajien leveä leipä • Korporatismia, klientilismiä ja korruptiorahaa • Tukkurahan helppoheikit: rahastot

IX Nokia Oyj – miljonääritehdas 197
Ihan mahdoton menestys • Alussa oli paperi, kalossit ja kaapelit • Nokian tyhjästä nyhjästyt uuset osakkeet • Optiot toimivat kuin neutronipommi • Optioiden lamaannuttava vaikutus • Johtokunnan ökyoptiot • Omien osakkeiden ostot • E-floppi

X Oi Suomi, Suomeni maa 217
Kaivos tuo, kaivos vie • Maatilat EU-Suomessa • Suomen maa-aateli • Kansankapitalismin puolustus • Voi, voi Fortumia • Menee verkot, metsät ja tuhkatkin pesästä • Voi, voi Rautaruukkia, Outokumpua ja Kemiraa • Lääkärit privatisoimisen etulinjassa • Suomen terveydenhuolto ruotsittuu • Sairas terveystalo?

XI Todellisia tarinoita 255
Iloiset myyntivoitot • Vihalinnut, miljardilinnut • Lastenkodin kaappaus • Osuuskunnan kaappaus • Björnbergien armonpullat • Lagerroos ja lapset • Autojen katsastusmiljonäärit • Conventumin haisevat jätteet • Joukkokoyhtymisen jäljillä • Miljonääririkolliset tuomiolla • Hallintarekistereiden salaisuudet • Luxemburgin tauti

LIITE 287
Tuloerojen synty • Tulotiedot vuosilta 1993–2012 • Palkalla ei rikastu

SUPPEA HENKILÖHAKEMISTO 412

Laulu 20 perheestä

Silloin tällöin tuntee kansa vallan mahdin suonissaan,
vallan mahdin,
jonka kansa käyttää vaaliuurnilla,
mutta kuinka ollakaan
tuo valta kulkee narussa,
jossa se ei pääse suuren rahan voimaa puremaan.
Missä on se mahti joka puuttuu eduskunnalta?

Kivekäs, Walden, Wihuri, Hellberg, Rosenlew, Frenckell,
Ahlström, Donner, Wasastjerna, Ehrnrooth, Schauman,
Grönblom, Wahlforss, Julin, Björnberg, Rettig, Honkajuuri,
Virkkunen, Erkko, Serlachius.

On Suomessa pankkeja, tehtaita ja muita;
näiden tarkoitus – niin väitetään – on kansaa palvella.
Mutta kuinka ollakaan
joutuu kansa huomaamaan,
että se on näiden palvelijoiden armoilla.
Missä on se rahan mahti,
joka puuttuu kansalta?

Kivekäs, Walden, Wihuri, Hellberg, Rosenlew, Frenckell,
Ahlström, Donner, Wasastjerna, Ehrnrooth, Schauman,
Grönblom, Wahlforss, Julin, Björnberg, Rettig, Honkajuuri,
Virkkunen, Erkko, Serlachius.

Petri Repo (san.) – Kaj Chydenius (säv.)

I

Omistamisen teoria ja käytäntö

20 perhettä ennen ja nyt

Vuosikymmenet vaihtuvat, mutta 1960-luku säilyy. Se oli tabujen murentamisen vuosikymmen. Siihen kuului olennaisesti Petri Revon sanoittama, Kaj Chydeniuksen säveltämä ja Kristiina Halkolan esittämä laulu Suomen raharikkaista. Laulu 20 perheestä sai ensiesityksensä Yleisradion tv-teatterin Omakabareessa vuonna 1969.

Käsitys rikkaiden perheiden mahtiasemasta edusti aikanaan laitavasemmiston yhteisöllistä perimätietoa yksien määräysvallasta toisten elämään omaisuuden perusteella. Sitä valtaa on aina käytetty eritoten työelämässä, jossa työtä tehdään työnantajan johdon ja valvonnan alaisuudessa, ja se ihmisten välinen suhde on laeilla kiveen kirjoitettu. SKDL:n toimitsija ja kansanedustaja Yrjö Enne toi Suomessa käyttöön taloudellisen vallan käsitteen ja laati kaavioita sen keskittymisestä harvoihin käsiin, suurin piirtein 20 perheelle. Hänen työtään jatkoi ja päivitti SKP:n toimitsija Timo Koste.

Sanoittaja Petri Repo sanoo sittemmin *Kansan Uutisten* haastattelussa, että laulu tehtiin provosoimaan ja havahduttamaan. "Tarkoitus ei ollut ehkä niinkään ärsyttää porvareita, vaan saada työn raskaan raatajat havahtumaan siihen, minkälaisessa maailmassa eletään. Mutta kivahan se toki oli, jos joku myös närkästyi." Osa suvuista närkästyi hänen mukaansa siitä, että heidän nimeään riepoteltiin, kun taas toiset olivat pahoillaan siitä, että heitä ei ollut otettu lauluun mukaan.

Myytti 20 perheestä elää kuin arkkiveisu tai itkuvirsi, vaikka perheiden lukumäärä tai sukujen valinta eivät vastanneet edes silloista todellisuutta. Itse asiassa monet perheet oli otettu laulun kertosäkeeseen tietoisesti väärin perustein. Kaikki perheet – tai paremminkin suvut – eivät nimittäin olleet Suomen suuromistajia, mutta ne valittiin, jotka valittiin, kun niiden sukunimet trimmasivat laulettavaksi paremmin kuin joi-

denkin toisten näitä rikkaampien eli siis "oikeiden" perheiden nimet. Petri Repo itse sanoo, että perheiden valintaan vaikutti se, että ruotsinkielisten nimien loput lomittuivat hyvin toinen toistensa kanssa ja että siitä syystä suomenruotsalainen raha oli laulussa yliedustettuna.

Kun *Kansan Uutiset* pyysi vuosikymmeniä myöhemmin Repoa päivittämään lauluun uudet perheet, tämä oli pähkäillyt asiaa niin, että suomalainen omistus oli loppujen lopuksi aika pientä verrattuna siihen, kuinka paljon ulkomaiset rahastot ja sijoitusyhtiöt omistavat nyky-Suomea. "Kyllä se valta, joka puuttuu kansalta, on sillä pääomalla, jolla tunnetusti ei ole isänmaata."

Vaikka pääomalla ei olisi isänmaata, sillä on synnyinmaa ja kotimaa.

Koroillaeläjien eutanasia, nyt?

Ennen oli toisin – tai sitten nyt on toisin.

Rahaa, josta suurin osa on olemassa vain sähköisinä bitteinä tietokoneiden kovalevyillä, ovat pankit oppineet tuottamaan rahasta ilman tavaroiden tuottamisen riesaa ja ilman toisten tekemän työn tulosten omimisen vaivaa. Markkinoilla raha kulkee maasta toiseen valon nopeudella, ja niin sanotut sijoittajat kierrättävät sitä edestakaisin erilaisina finanssihyödykkeinä, -haitakkeina ja -turhakkeina tavalla, joka tuo mieleen Sisyfoksen kiven. Albert Camusin esseessä Sisyfos pyöritti kivensä kerta kerran jälkeen ylös mäkeä, jonka laelta se lähti aina itsestään vierimään takaisin alas. Galbraithin lain mukaan taloudessa se, mikä menee ylös, tulee myös alas. Sijoittajalle markkinat ovat Sisyfoksen galbraithilainen kivi.

Suurimmat sijoittajat operoivat muiden rahoilla. Jotkut heistä (ja tämän kirjan ilmestymien jälkeen entistä useampi) tunnetaan, mutta useimpia ei tunneta. He käyttävät taloudellista valtaa erotukseksi siitä kansankapitalismiin uskovasta osakesäästäjien harmaasta massasta, joka operoi markkinoilla omalla rahallaan ja jolla ei ole taloudellista valtaa.

Sijoittajaa, joka operoi finanssituotteilla ja saa tuottonsa toisten työstä, ei saa oikopäätä rinnastaa yrittäjään, joka saa palkkansa omasta työstään ja jolla on kaiken aikaa kaikki omansa pelissä ns. viidakon lakien mukaan toimivilla markkinoilla. Kaikkialla finanssimarkkinoiden viidakossa yrittäjää vaanii vaara menettää oman työn tulokset. Sellaisten työtä pelkäämättömien selviytyjien ja myös muita ihmisiä työllistävien yrittäjien varaan on hyvä rakentaa pohjoismaista hyvinvointivaltiota, johon kuuluu välittäminen kanssaihmisistä: ketään ei jätetä. Sellaisen valtion luomassa yhteiskunnassa yrittäminen on kansalaishyve, josta yrittäjää pitää voida palkita hyvin. Hänen taas kuuluu maksaa kohtuulliset veronsa hyvin.

Miten voidaan määritellä, kuka on yrittäjä ja kuka ei – enää – ole, vaan on ei-yrittäjä: kapitalisti?

Yksinkertaisimman määritelmän mukaan yrittäjä on Suomessa se, jonka yritys on merkitty kaupparekisteriin. Siinä mielessä yrittäminen on jokamiehen ja -naisen oikeus. Yrittäjä on se, joka myös itse tekee sitä elävää työtä, jonka tekemistä varten hän saattaa palkata myös muita.

Yrittäjä ei sitten enää ole se, joka aina vain hakee pääomille korkeinta mahdollista tuottoa toisten rahoilla ilman henkilökohtaista riskiä ja jota tohtori Marx tarkoitti pääoman omistajalla eli kapitalistilla kirjoittaessaan, että "pääoma on kuollutta työtä, joka vampyyrien lailla elää vain imemällä elävää työtä, ja se elää sitä paremmin, mitä enemmän se sitä imee".

Kun kapitalisti sanoo itseään ja omaisuuttaan yritykseksi tai puhuu "yrittämisen, yrittäjyyden tai yrittäjien" puolesta ja nimissä, hänen "vapaat" markkinansa perustuvat vallan keskittämiseen niille, jotka omistavat isot rahat ja jotka hallitsevat rahan kiertoa. Ei ole harvinaista, että lainarahan voimalla tapetaan rehtejä yrittäjiä ilman että nämä ovat asettuneet poikkiteloin ja uhmanneet markkinarahan voimamiesten itselleen ottamaa etuoikeutta rahan tuottoon. Markkinavoimat rajoittavat vapaata kilpailua huomattavasti tiukemmin ottein kuin valtiovalta, jonka tehtäviin tulee kuulua oikeiden yrittäjien ja vapaiden markkinoiden puolustaminen kapitalistien hegemoniapyrkimyksiä vastaan.

Klassisen taloustieteen isä Adam Smith oli jo kaksi ja puoli vuosisataa sitten pannut merkille, että "saman ammattikunnan ihmiset tapaavat harvoin toisensa edes ilonpidon ja huvitusten merkeissä, mutta heidän keskustelunsa päättyy aina vehkeilyyn suurta yleisöä kohtaan tai johonkin keksintöön nostaa hintoja" ja että "työnantajat ovat aina ja kaikkialla eräänlaisessa hiljaisessa, mutta alituisessa ja yhdenmukaisessa yhteisymmärryksessä olla nostamatta työpalkkoja vallitsevaa tasoa korkeammalle. Tämän yhteisymmärryksen loukkaamista pidetään kaikkialla erittäin moitittavana tekona,

joka on omiaan halventamaan työnantajaa hänen naapuriensa ja vertaistensa silmissä."

Entisaikaan miljoonien tuottaminen oli työvaltainen prosessi, jossa ne piti tehdä ihmistyöllä ja mieluiten muiden kuin miljonäärin itsensä työllä. Vaikka raha itsessään ei tuota mitään, sijoittajien ammattikunta hakee sille tuoton erilaisina korkoina: talletus- ja lainakorkoina, vuokrina ja osinkoina. Pääoman omistajat syövät työntekijöiden kasaamasta kuormasta.

Koska raha ei käytössä kulu, aina ei ole pidetty sopivana sitä, että lainanantaja perii korkoa lainaksi antamastaan rahasta. Tuomas Akvinolainen välitti 1200-luvulla samaa viestiä kristikunnalle. Keskiajalla koronkiskontaa pidettiin suorana tienä helvetin ikuiseen piinaan. Ahneuden (*avaritian*) tuomitseminen ja roomalaisen oikeuden oppi oikeudenmukaisesta hinnasta (*justum pretium*) häpeällisen liikevoiton (*turpe lucrum*) sijasta edustivat ihmiskunnan pyrkimystä oikeudenmukaisempaan tulonjakoon. Itse asiasta kuultuna Jeesuskin oli Luukkaan mukaan ottanut kannan rahavaltaa vastaan: "Kavahtakaa kaikkea ahneutta, sillä ei ihmisen elämä riipu hänen omaisuudestaan, vaikka sitä ylenpalttisesti olisi." Vanhassa katsannossa koron periminen rahasta suorastaan kiellettiin koraanissa.

Maallisella puolella John Maynard Keynes, yksi porvarillisen taloustieteen pyhistä miehistä, kirjoitti 1930-luvulla koroillaeläjien eutanasia yleisestä tarpeesta. (Hän kyllä käytti tässä väärin käsitettä "eutanasia", joka aina perustuu asianomaisen omaan tahtoon toisin kuin perustuisi näiden subjektien itsensä tahtoon korkoelättien ruokkimisen lopettaminen tai Keynesin esittämä investointien sosialisoiminen.)

Nykyinen elämä on raadollisempaa, ja yhteiskunta hyväksyy rahan keräämisen, kasaamisen ja lepuuttamisen poissa tuotannollisesta käytöstä. Finanssitalous on ruvennut elämän omaa elämäänsä riippumattomana meidän ihmisten talouden eli reaalitalouden toiminnasta. Se, että rahaa tehdään rahasta, ei lisää yhteistä hyvää, ja se on usein yhteiskunnalle suo-

rastaan haitallista. Rahan neitseellinen synnyttäminen tyhjästä on ollut nykyisen kapitalismin systeemikriisin juuri ja siemenkota.

Markkinavoimia ei ole oikeasti olemassa, ja siitä syystä niiden arvostelu on tuuleen huutamista. Ne ovat finanssikapitalismin reaalisia virtuaalivoimia, joista Adam Smith käytti nimeä näkymätön käsi. Oikeasti ne ovat ei-kenenkään käsi, jonka käsiala on kuitenkin tunnistettavissa sijoittajien käyttäytymisestä markkinoilla.

Näkymättömillä markkinavoimilla ovat myös näkymättömät jalat. Kun sijoittajien libertaristiseen ideologiaan perustuvaa vapauskäsitystä uhmataan jossakin maassa yhteiskunnan laeilla, veroilla tai muulla sääntelyllä, markkinavoimat ottavat näkymättömät jalat alleen ja näkymättömät rahat mukaansa. Markkinavoimat käyttävät vaatimustensa pakotteena tätä pääomien yhteislähdön ja joukkopaon uhkaa.

Näkymätön käsi näkymättömine jalkoineen on systeemi, joka toimii riippumatta siitä, ketkä ovat kulloinkin sen toimihenkilöt. Se toimii aina samalla tavalla voittojen maksimoimiseksi. Yrityksillä ei ole niissä asioissa moraalia, kirjoittaa filosofi Björn Wahlroos: "Yritysten tehtävä on tuottaa mahdollisimman paljon varallisuutta omistajilleen, ne eivät ole hyväntekeväisyysorganisaatioita. Yritysten tehtävä ei ole tehdä ratkaisuja omistajiensa puolesta ainakaan eettis-moraalisissa kysymyksissä."

Tässä kirjassa kerrotaan, miten useimmat suomalaiset kapitalistit ja sijoittajat, jotka eivät ole oikeita yrittäjiä, ovat saaneet varallisuutensa eli taloudellisen valtansa perimällä tai naimalla, enemmän myymällä kuin ostamalla, mutta eivät koskaan täysimääräisiä veroja maksamalla.

Klassisia esimerkkejä tiettyjen vanhojen ja vauraiden sukujen kantaisistä oman aikansa yrittäjinä ovat muiden muassa Antti Ahlström ja Wilhelm Rosenlew, sahureita kumpainenkin, jotka kilpaa ostelivat – lieneekö edes tarpeen sanoa että mahdollisimman halvalla – satakuntalaisten talonpoikien metsiä vientikauppatuotteidensa raaka-ainetta tuottamaan.

Kun siihen aikaan oli vuosia, jolloin kesätkin routivat, nälkä ja talonpoikien sen torjumiseksi ottama velka vauhdittivat omaisuuskauppaa. Antti Ahlströmillä oli myös strateginen sijoitus, kun hän meni ensin naimisiin itseään 15 vuotta vanhemman mutta rikkaan lesken kanssa. Lesken kuoltua hän solmi avioliiton itseään 21 vuotta nuoremman neitokaisen kanssa, ja sen avioliiton seitsemän lapsen jälkeläisiä ovat suvun yhdessä omistaman omaisuuden hallintayhtiön Antti Ahlströmin Perilliset Oy:n kolmisen sataa perinnönjakajaa. Rosenlewien sukuun tulivat sitten Wilhelm Rosenlewin miniän kautta von Frenckellit.

Puolentoista sadan vuoden takaisista patruunoista Gustaf Adolf Serlachius, Wilhelm Schauman ja John Jacob von Julin olivat apteekkareita, jotka rahoittivat varhaisen teollisen toimintansa sairaiden ihmisten rahoilla. Apteekkari Serlachius valitsi seuraajakseen yhtiön johtoon veljensä pojan ja tyttärensä aviomiehen Gösta Serlachiuksen. Tämän valinnan johdosta hänen oma poikansa päätyi itsemurhaan. Sisällissodassa Gösta Serlachius toimi valkoisen puolen päämajassa ja siellä, sikäli kun sotatoimilta ehti – ja ehtihän sitä – hän järjesteli toisen patruunan Rudolf Waldenin kanssa Suomen metsäteollisuuden uuteen kuosiin.

Walden, joka sota-ansioillaan nousi 14 kuukaudessa luutnantista kenraaliksi, liittoutui heti sisällissodan jälkeen Björnbergin suvun kanssa Yhtyneiksi Paperitehtaiksi, jonka kaikki tuotantolaitokset ovat tänään UPM-Kymmenen omistuksessa. Siellä ne ovat samaa yritysperhettä apteekkari von Julinin sukulaisten Ehrnroothien vanhojen metsäteollisuusyhtiöiden kanssa. Tämä apteekkari on Ehrnroothien rikkaan sukuhaaran nykyiseen päämiehen Casimir Ehrnroothin isoisän isoisä (ja marsalkka Carl Gustaf Emil Mannerheimin isoisä). Kun ympäri käydään niin yhtehen tullaan.

Näin on jo tullut mainituksi kahdeksan sukua niistä 20 perheestä, jotka laulun mukaan käyttivät taloudellista valtaa ohi kansanvallan eli demokratian.

Omistuksen salat julki – ja piiloon

Omistamisen sukutraditiot ovat Suomessa olleet voimakkaita eivätkä vanhan vallan omistajaperheet ole luopuneet yhtiöistään kevytmielisesti, vaikka myyntivoitot olivat pitkään verottomia. Kun 1980-luvun jälkipuoliskolla pääomamarkkinoiden liberalisoiminen sai aikaan tuontirahan maihinnousun, se teki mahdolliseksi yrityksiin vuosikymmenten aikana kasautuneen ja verottamattomilla voitoilla hankitun omaisuuden myynnin. Kun entiseen aikaan pankeilla ei riittänyt kansalaisten säästöjä yrityskauppojen rahoitukseksi, yritysten ostajat saivat nyt ostoilleen rahoituksen pankkien maahan tuomasta velasta.

Yritysten myynnin ohella kaupan on myös isänmaan etu, joka ei ole se, että monet ulkomaiseen omistukseen myydyt yritykset ajavat alas Suomen-toimintojaan ja että suomalaiset myyntivoittomiljonäärit omasta puolestaan vievät yrityskaupoista saamiaan rahoja ulkomaille. Kokoomuksen supermies Iiro Viinanenkin on menettänyt uskonsa pörssivaltaan ja harmittelee sitä, että yrittäjät antavat rahan edessä periksi: "Kun ulkomailta tulee tarjous, joka on esimerkiksi 30 % yli pörssikurssin, niin eiköhän myyntihalukkaita ala kummasti löytyä. Ei siinä kotimaisuutta juuri ajatella, kun rahanahneus vie voiton. Pörssi ei suojaa yhtiötä siirtymästä ulkomaalaisomistukseen yhtään sen enempää kuin listaamattoman yhtiön myynti ulos. Ja siihen se yrittäjyys loppuu. Ei se ollut sittenkään verissä, vaikka niin ovat lobbarit lisäetuja ajaessaan kovasti päättäjille vakuuttaneet."

Yrityskaupoissa on noussut esiin kymmeniä sellaisia perheitä, joiden myynnin kautta realisoitunut varallisuus on sen jälkeen ollut niin suuri, että sen johdosta on pakko päivittää Suomen rikkaitten lista. Monet uusista supermiljonääreistä ovat salarikkaita ja suurelle yleisölle tuntemattomampia kuin

olivat laulun 20 perhettä omille aikalaisilleen.

Monilla suvuilla on ollut omistuksessaan sukuyhtiöiden osakkeet usean sukupolven ajan, mutta vasta yhtiöiden myyminen tekee osakkeiden omistajista rikkaita yksilöitä. Jos omaisuus on sisällä yrityksessä, se pitää ottaa sieltä ulos, jotta sitä voidaan käyttää elämän sulostuttamiseen.

Julkisuudelta huomaamatta olivat esimerkiksi Hartwallit omistaneet juomateollisuutta pari sataa vuotta ilman, että he näyttivät kuuluvan 20 rikkaimman suvun joukkoon. Yhtiön ja sen Venäjän-toimintojen myynnistä saatu miljardi euroa nosti heidät sukuna kertaheitolla likvidin rahan omistajien sarjan kärkeen, vaikka laajasta suvusta kovin moni ei henkilökohtaisella omuudella listoille ylläkään. Miljardi euroa on kuitenkin miljardi euroa, ja vaikka se jakautuu monelle, siitä riittää monelle. Markoissakin miljardi olisi ollut paljon, mutta tämä miljardi on euroissa. Yrityksen myynti ja sen mukana tuleva huoleton loppuelämä myynnin tuotoilla on ollut toisen, kolmannen ja neljännen (ja Hartwallin tapauksessa viidennen ja kuudennen) sukupolven omistajille suuri houkutus, sillä mitään järjen tai edes tunteen sidettä ei perijänuorisolla enää ole aikaisempien sukupolvien työhön ja sen tuloksiin.

Ennen kapitalisti oli patruuna, konkreettisesti olemassa oleva henkilö, joka rakasti firmaansa ja säilöi voitot käytettäväksi yrityksensä investointeihin ja usein myös työntekijöidensä hyvään sosiaaliseen vointiin. Nykyään monet omistajat ottavat yrityksistä ulos kaiken, mikä sieltä irti lähtee mukaan lukien kaikkien aikaisempienkin sukupolvien työn tulokset. Yrityksistä ulos ottaminen tapahtuu osinkoja ottamalla, mikä taas voi perustua vain omistamiseen. Yrityksen myyminen on osinkojen yhtiöstä ulos ottamisen oikeuden myymistä ja myyjän näkökulmasta klassisen yritystoiminnan muuttamista reaalituotannosta finanssikapitalismin muotoon.

Osingot siis ovat kuin maito, joka lypsetään lehmästä, kun taas myyntivoitot tulevat pois myydystä oikeudesta lypsää sitä lehmää.

Ensimmäiset systemaattiset tiedot suuryritysten omistajista julkaistiin kirjassani *Oy Suomi-Finland Ab* (Kansankulttuuri, 1974). Sille ei ollut helppo löytää kustantajaa: sen aihe oli sen ajan yhteiskunnassa liian arka. Kolme suurkustantajaa torjui tämän bestselleriksi nousseen kirjan julkaisemisen.

Kun osakkeenomistajalla oli lain mukaan oikeus tutustua yhtiön osakerekisteriin, josta kävivät ilmi osakkeiden omistajat, ostin yhden osakkeen suurista yhtiöistä, tein pääkonttoriturneen kunkin yhtiön lakimiehen puheilla, näytätin heillä minulle, omistajalle, salatut omistustiedot, kopioin ne ja toin julkisuuteen. Näin omistuksista tuli julkisia, ja vuoden 1979 osakeyhtiölaki teki kaikkien yhtiöiden omistustiedot lopullisesti julkisiksi niin, että kuka tahansa pystyy selvittämään minkä tahansa yhtiön omistustiedot yrityksiltä itseltään.

Tässä asiassa on sittemmin otettu takapakkia. Ensiksi liberalisoitiin mahdolliseksi suomalaisyhtiöiden omistaminen veroparatiisi- ja muiden ulkomaisten holding-yhtiöiden kautta. Niiden yhtiöiden omistajia on usein mahdotonta saada selville. Sitten ulkomaalaisten omistajien Suomen-omistukset kätkettiin puolensadan koti- ja ulkomaisen pankin hallintarekistereihin, ja niitä omistajia oli niin ikään mahdotonta selvittää. Kun "taloudellista sääntelyä purettiin" ja omistajat ulkoistettiin julkisuudelta piiloon, jäljelle jääneet julkiset tiedot yritysten omistajista eivät anna oikeaa kuvaa suurten yhtiöiden omistajien vallasta yhtiöissään. Esimerkiksi Nokian osakkeista enimmillään 90 % oli hallintarekistereissä, eikä yhtiön tosiasiallisia omistajia tiennyt kukaan ulkopuolinen. Tällä tavalla "taloudesta" oli tullut "vapaa" eli salainen.

Valtiovarainministeri Jutta Urpilaisen vastustuksesta huolimatta valtiovarainministeriö halusi Suomeen lainmuutoksen, jolla suomalaiset osakkeenomistajat kätkettäisiin kotimaisiin hallintarekistereihin. Sitä on perusteltu muiden EU-maiden käytännöllä. Se merkitsisi näissä asioissa suomalaisen yhteiskunnan paluuta avoimesta yhteiskunnasta 1960-luvun suljettuun ja salattuun omistustietojen julkisuusvajeen aikaan.

Omistuksen verotiedot julki – ja piiloon

Suomalaisten kaikkea varallisuutta ei ole ollut mahdollista selvittää yksinomaan osakeyhtiöiden omistuksen perusteella. Sitä kautta eivät ole selvinneet esimerkiksi maapohjan ja metsien omistustiedot.

Niin kauan kuin valtio peri rikkailta omaisuusveroa, paras käytettävissä ollut tietolähde suomalaisten varallisuudesta oli paikkakuntakohtainen veroluettelo, jossa olivat julkisia ne kansalaisten tulotiedot, joita media julkisti ja joista leijonat, rotarit ja muut niiden kaltaiset kyläyhdistykset kokosivat myyntiin niin sanottuja juorukalentereita. Samoissa veroluetteloissa tulotietojen kanssa olleita varallisuustietoja ei kuitenkaan koottu eikä julkaistu.

Sen tiedon hyväksikäytölle Suomen rikkaiden henkilöimisessä yritettiin 1980-luvun alussa ostaa Yleisradiolle verohallinnolta tietokoneajo kaikista verotusarvoltaan vähintään miljoonan markan omaisuuden omistajista, mutta verohallitus vetosi tietojen yksityisyyden suojaan eikä suostunut myymään koneellisia tietoja miljonääreistä. Valitin korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Tulos oli sama: verohallinnon päätös pidettiin voimassa.

Jäljelle jäi mahdollisuus poimia tiedot julkisista veroluetteloista käsityönä, mitä kukaan ei ollut koskaan vaivautunut tekemään. Minä näin vaivan ja kävin kymmenissä verotoimistoissa ympäri maata käsityönä läpi parin miljoonan suomalaisen verotiedot. Aivan kaikissa Pohjois- ja Itä-Suomen verotoimistoissa en käynyt. Työni tulokset esittelin radiossa, ja radio-ohjelmien pohjalta kirjoitin Hannu Taanilan kanssa bestsellerin *Ken on maassa rikkahin* (Gummerus, 1983). Tälle kirjalle ei enää ollut vaikeaa löytää kustantajaa.

Aikaa myöten verohallitus pyörsi päätöksensä kieltää tietokoneapu medialta, joka alkoi julkaista koneellisesti tuotettuja varallisuustietoja. Rikkaiden varallisuuskehityksen seuranta mediassa jatkui aina vuoteen 2005, jolloin – Eero Heinäluoman toimiessa valtiovarainministerinä – demarit lopettivat varallisuusveron. Sen myötä loppuivat veroluetteloiden varallisuustiedot. Siihen päättyi se tasa-arvo, että köyhät tunnistavat rikkaansa.

20 perhettä in memoriam

Omistustietoihin kohdistuneen keräilyharrastukseni perusteella totean, että kuuluisa laulu Suomen 20 perheestä oli perheiden osalta epätarkka; sen kyllä tiesi tekstin kirjoittajakin etsiessään ja löytäessään ruotsinkielisistä sukunimistä tekstin rytmiin parhaiten sopivia nimiä.

Olen tarjonnut laulussa esitettyjen perheiden tilalle kirjassani *Liksaa ja luksusta* (Gummerus, 1984) listan Suomen 30 suuromistajaperheestä ajalta ennen 1980-luvulla alkanutta varallisuuksien uusjakoa. Tässä tulevat silloiset "oikeat" perheet – tai paremminkin suvut – epätarkassa verotilastojen mukaisessa rikkausjärjestyksessä (niin että perheiden yhteenlaskettu varallisuus ilmoitetaan miljoonina markkoina):

1. Heikki Herlinin perhe (lapset: Pekka, Meeri Blåberg, Liisa Kivekäs ja Minna Paavolainen) 92
2. Göran ja Louise (os. von Julin) Ehrnroothin perhe (lapset: Casimir, Göran J., Robert ja Elsa Fromond) 68
3. Dorrit Aminoffin perhe (pojat: Dieter, Henrik, Stefan ja Pontus) 66
4. Lauri J. Kivekkään perhe (lapset: Olli, Kirsti Berglund, Eila Utriainen ja Pirkko Virkkunen) 60
5. Anja ja Erik Toivasen perhe (tyttäret: Maarit ja Marja) 59
6. Gilbert von Rettigin perhe (lapset: Ann, Cyril, Tom ja Hans) 51
7. Inga Rosenlewin perhe (lapset: Gustav, Henrik, Elisabeth Hagelstam ja Kristina Ehrnrooth) 43
8. Christel Rosenlewin perhe (äiti Siri Wahlforss ja pojat: Carolus, Fredrik ja Wilhelm) 40
9. Nils Etolan perhe (lapset: Erkki, Martti ja Marita) 34
10. Mary Frigrenin perhe (lapset: Gunilla Knuuttila ja Kristiina Siikala sekä Monica Frigren) 31

11. Brita Serlachiuksen perhe (lapset: Gustaf, Christina Reenpää ja Anita Serlachius-Walsh) 28
12. Violet Erkon perhe (lapset: Aatos ja Patricia Seppälä) 28
13. Anastasia ja Toivo Matikkalan perhe (tytär Maire ja lapsenlapset: Benno, Christian, Maria ja Toivo Catani) 26
14. Jaakko Luhtasen perhe (lapset: Pekka, Jaakko, Mikko, Jukka ja Leena-Maija Luhtanen-Laine) 26
15. Bror Serlachiuksen perhe (lapset: Olof, Peter ja Ann-Marie Kolster) 24
16. Ermo Hariman perhe (lapset: Sakari ja Tarja) 24
17. Timo Vikströmin perhe (lapset: Seppo, Kirsi Ohlson ja Nea) 23
18. Carl ja Ingrid (os. Aminoff) Björnbergin perhe (lapset: Carl, Fredrik, Hans ja Marina Fazer) 21
19. Thomas Tallbergin perhe (lapset: Martin, Nina ja Susanna) 21
20. Dolly Sawelan perhe (tyttäret: Marianne Schauman-Lähteenmäki ja Ghita Palm) 19
21. Margareta Lundin (os. Ahlström) perhe (lapset: Monica ja Niklas) 18
22. Saimi Mustakallion perhe (lapset: Antti, Timo ja Helena Mustakallio-Keravuori) 18
23. Sven ja Teresita Fazerin perhe (lapset: Peter, Marianne Heikkinen ja Helen Dreijer) 18
24. Irja Ketosen perhe (lapset: Keijo, Mikko, Taru Kinnunen ja Marja-Leena Ruola) 16
25. Armas ja Terttu Puolimatkan perhe (lapset: Raimo, Rauno, Riitta ja Raija Sinkkonen) 15
26. Jacob von Julinin perhe (tyttäret: Mariana von Limburg-Stirum, Albertina Åberg ja Sophia Wrede af Elimä) 15
27. Lauri ja Mirja (Ahlströmin sukua) Tukiaisen perhe (lapset: Turo, Meri Saikku ja Maarit Thadani) 15
28. Marion (os. Rosenlew) ja Carl Johan Krogiuksen perhe (pojat: Christopher ja Kenneth) 14
29. Eino ja Maija Kollin perhe (tytär Maija-Liisa) 14
30. Tom Sumeliuksen perhe (lapset: John ja Linda) 14

Näiden Suomen rikkaimpien perheiden yhteenlaskettu varallisuus oli vuoden 1983 verotietojen mukaan 941 miljoonaa markkaa, siis markkaa (ja euroissa vajaat 160 miljoonaa).

Vuonna 2014 oli pelkästään Suomen rikkaimman miehen Antti Herlinin yksin hallinnoiman omaisuuden arvo yli 3 000 miljoonaa euroa, siis euroa. Se oli 20 kertaa enemmän kuin Suomen kolmenkymmenen rikkaimman perheen yhteenlaskettu varallisuus vuonna 1983.

Varallisuuden vertailutiedot vain kolmenkymmenen vuoden takaa kertovat, että Suomessa on tapahtunut jättiläismäinen tulojen ja omaisuuksien arvojen ja niiden suhteiden muutos: suurituloiset eivät koskaan ole olleet näin suurituloisia eivätkä rikkaat koskaan näin rikkaita.

Kertosäe laulussa 20 perheestä mainitsee rikkauden ja taloudellisen vallan mannekiineina seuraavat suvut: Kivekäs, Wihuri, Hellberg, Rosenlew, von Frenckell, Ahlström, Donner, Wasastjerna, Ehrnrooth, Schauman, Grönblom, Wahlforss, von Julin, Björnberg, von Rettig, Honkajuuri, Virkkunen, Erkko, Serlachius.

Sukuja, jotka eivät oikeasti edes silloin olisi kuuluneet tälle listalle, olivat Hellberg, Donner, Wasastjerna, Grönblom, Wahlforss, Honkajuuri ja Virkkunen. Wihuritkin olivat rajatapaus.

Rikkauspuusta karisivat kuihtuneiden lehtien lailla laulun syntyvuoden jälkeen Waldenit, kun Kansallispankki kannatutti 1970-luvulla Juuso Waldenin tavarat pois Yhtyneiden Paperitehtaiden toimitusjohtajan huoneesta, Kivekkäät (Lauri J. Kivekkään eläköidyttyä Sääksjärven rauhaan) ja Wihurit (Rakel Wihurin poismenon mukana). Rosenlewit ja von Frenckellit menettivät taloudellisen valtansa Gustav Rosenlewin kasinotalousseikkailujen ja perheyrityksen myynnin johdosta, ja myös Schaumaneilta ja Serlachiuksilta myytiin yhtiöt – eli omistajat möivät yhtiönsä – alta pois. Von Julinit möivät Kaukaan osakkeensa mutta ovat säilyneet Ehrnroothien heiltä, sukulaisiltaan, kaappaamassa Fiskarsissa passiivisina omistajina ja osinkojen nostajina. Kaikilla näillä vanhojen su-

kujen perillisillä on rahaa, mutta he eivät enää saa kiinni eivätkä ainakaan pitävää otetta valtanarun päästä.

Tämän vuosituhannen puolelle saakka pystyivät listasijansa säilyttämään vain Ahlströmit, Ehrnroothit, Björnbergit, von Rettigit ja Erkot. Heistäkin Björnbergit ajautuivat vaikeuksiin niin, että UPM-Kymmenen piti ostaa heidän paperikoneensa ja pelastaa suku konkurssin häpeältä. Ahlströmien paperikoneet myytiin jo 1980-luvulla metsäteollisuuden omistuksen uudelleenjärjestelyissä Enso-Gutzeitille, joka sittemmin lopetti paperintuotannon Ahlströmien entisillä koneilla Varkaudessa. Erkkojakaan ei enää ole, vaan heistä on tullut Seppälöitä ja Langenskiöldejä.

Kun tarkastellaan kansallista omaisuuskirjanpitoa vuodelta 1969, jolloin *Laulu 20 perheestä* ensimmäisen kerran esitettiin, siinä piti silloin olla mukana nämä suvut, jotka siinä olivatkin: Kivekäs, Walden, Rosenlew, von Frenckell, Ahlström, Ehrnrooth, Schauman, von Julin, Björnberg, von Rettig, Erkko ja Serlachius. Sen lisäksi siinä olisi pitänyt silloin olla mukana nämä suvut, joita siinä ei ollut: Aminoff, Etola, Fazer, (Lahden Polttimo Oy:n) Frigren, Hartwall, Herlin, Tallberg ja (Onninen Oy:n) Toivanen.

Suuri joukko omistajia on jo pitkään kiertänyt omaisuusveron erilaisilla yrityskikkailuilla ja eritoten omistamista varten perustettujen holding-yhtiöiden avulla. Siksi verotiedot, jotka ovat tässä olleet listojen päivityksen materiaalina, eivät anna täysin oikeaa kuvaa Suomen rikkaista.

Perheiden vallanvaihtovuodet

Seuraavilla sivuilla esitetään kolme erilaista luetteloa Suomen rikkaista. Niistä ensimmäinen on tehty vuoden 1983 verotietojen perusteella, ja se on ensimmäinen kattava selvitys Suomen rikkaista. Se julkaistiin edellä mainitussa kirjassani *Liksaa ja luksusta* yhdessä suuryritysten silloisten omistustietojen kanssa.

Sen vieressä julkaistaan verrokkitiedot viimeiseltä varallisuusverovuodelta 2005, jonka jälkeen ei enää ole ollut varallisuusveroa eikä siis enää tule julkisuuteen uusia siihen veroon perustuvia julkisia varallisuustietoja; elämme avoimessa ja transparentissa ("läpinäkyvässä") informaatioyhteiskunnassa.

Näihin vuosien 1983 ja 2005 tilastoihin on merkitty **puolilihavalla** ne verotusarvorikkaat, joiden suvut olivat tässä kirjassa päivitetyllä tavalla rikkaiden perheiden jäseniä siihen aikaan, kun Suomessa alettiin laulaa 20 perheestä. Vuonna 1983 näitä 20 perheen edustajia oli lähes puolet 100 rikkaimman suomalaisen joukossa ja vuonna 2005 melkein saman verran, vaikka nimet olivat silloin vaihtuneet luonnollisella tavalla. Omaisuuksia oli siirtynyt perimysjärjestyksen mukaan vanhemmilta heidän lapsilleen, mutta suvussa pysyvät: omaisuudet periytyvät.

Vuoden 2005 verotietoihin perustuvaa listaa voi verrata sen jälkeen esitettävään *Arvopaperi*-lehden listaan Suomen saman vuoden pörssirikkaista. Siinä pörssiomistusten arvot ovat käypiä arvoja, ja on mielenkiintoista, miten paljon ne poikkeavat verotusarvoista. On ikään kuin puhuttaisiin aivan eri henkilöistä ja eri asioista, vaikka vertailussa ovat samat henkilöt ja heidän sama omaisuutensa. Verottaja on ollut heille armollinen vuosikymmenten ajan yhtä lailla niin varallisuus-, perintö- kuin lahjaverotuksessakin.

Toisaalta *Arvopaperi*-lehden listan kuuluukin poiketa verotustietoihin perustuvasta listauksesta, koska se ei listaa muita kuin pörssiyhtiöiden osakkeiden omistuksia ja koska lehden tiedot ovat brutto-omistuksia, joista ei ole vähennetty osakkeiden hankintaan mahdollisesti käytettyä velkarahaa. Isot poikkeamat verotustiedoista eivät kuitenkaan selity pelkästään sillä, että verottaja on hylännyt lainmukaisen käyvän arvon periaatteen, vaan ne kertovat myös varallisuusveron voimassaolon aikana tapahtuneesta laajamittaisesta veronkiertämisestä holding-yhtiöiden avulla.

Yksi yritysten keskeisiä toimialoja on nimittäin verotukselta karkuun pääseminen. Sen hienompi nimi on verosuunnittelu, jossa siis yritys itse suunnittelee verotuksensa ja käytännössä sillä tavalla päättää siitä.

Verosuunnittelua ovat käyttäneet ja käyttävät hyväksi myös yritysten omistajat, joilla on kierrettävänään varallisuusvero. Yrityksillä sitä veroa ei ole ollut.

Yksinkertaisin keino verojen välttämisessä on ollut sellainen osakkeiden ristiinomistus, jossa pääyhtiö ja holding-yhtiö ovat omistaneet lähes kaikki toistensa osakkeet ja varsinainen omistaja on hallinnut niitä molempia pienellä osakemäärällä. Kun suurin osa osakkeista on ollut yritysomaisuutta ja sillä tavalla vapautettu verosta, suurin osa varsinaisen omistajan maksettavaksi tarkoitetusta varallisuusverosta on mennyt harakoille. Tai itse asiassa vero ei ole mennyt harakoille, vaan verotus osui vain pieneen osaan omistuksesta.

Verojen minimointia oli esimerkiksi se, että Jouhkien Thomesto Oy:n omisti pääosin Thombrokers Oy ja Thombrokers Oy:n pääosin Thomesto Oy, että Lyytikäisten A-lehdet Oy omisti lähes kokonaan Apu-yhtiöt Oy:n ja samalla tavalla Apu-yhtiöt Oy omisti A-lehdet Oy:n, että Roihan perheen Lindström Oy omisti 99,9 % Lainatekstiili Oy:n osakkeista ja Lainatekstiili Oy 89,4 % Lindström Oy:n osakkeista, että Bonsdorffien Paragon Oy:n omisti 75 % Systek Oy:n osakkeista mutta vain 13 % äänivallasta ja Systek Oy omisti 99,9 % Paragon Oy:stä ja niin päin pois. Tällä tavalla ne, jotka omistivat

yhtiönsä ristiinomistuksen mahdolliseksi tekemällä pienellä osakemäärällä (ja pienillä veroilla), eivät nousseet verotilastojen perusteella muodostetuille suuromistajien listoille suurten omaisuuksien omistajina, vaikka he olivat suurten omaisuuksien omistajia.

Tässä esitettävistä kolmesta luettelosta voi alustavasti päätellä, että runsaan kahden vuosikymmenen aikana oli tapahtunut valtaisa omaisuuksien ulos- tai pakko-otto yhtiöiltä ja yhtiöistä niiden omistajille.

Ottamisen välineenä ja kannustimena ovat olleet myyntivoitot, joita eniten on saanut sangen pieni joukko suurten yhtiöiden sillä tavalla entisiksi muuttuneita omistajia, ja osingot, joita on saanut paljon suurempi määrä kansalaisia, eniten tietysti niitäkin pieni joukko suuromistajia.

Osinkotulojen merkitykseen varallisuuden synnyssä palataan tuonnempana, mutta todettakoon jo tässä, että varsinkin 1993–2004 niitä maksettiin runsaskätisesti siitä syystä, että ne olivat noina vuosina saajilleen verottomia toisin kuin täysverotetut palkka- ja eläketulot. Ne olivat siis rahaa puhtaana käteen: rahanpesua ei tarvittu.

Seuraavilla sivuilla esitellään vuosilta 1983 ja 2005 Suomen verotilastoista löytyvät rikkaat sanan siinä merkityksessä, että heillä on paljon omaisuutta. Ollakseen rikkaita heillä ei tarvitse olla tuloja sentinkään vertaa, sillä omaisuus on rikkauden paras tuntomerkki ja puhuu puolestaan ja omistajansa puolesta.

Verrokkitietoina vuodelta 2005 esitellään Arvopaperi-lehden pörssirikkaat, joiden omaisuuden arvo perustuu oikeisiin käypiin arvoihin toisin kuin saman omaisuuden verotusarvot erityisesti listaamattomien yritysten osalta.

Rikkaana oleminen on kestävyyslaji.

Suomen 100 rikkainta vuonna 1983
(verotettava eli verottajaviranomaisen arvioima varallisuus, miljoonia markkoja, siis markkoja, ei euroja)

1. **Gilbert von Rettig** (Kauniainen) 50
2. **Pekka Herlin** (Kirkkonummi) 30
3. **Nils Etola** (Helsinki) 25

Heikki Herlin (Kirkkonummi) 24, Mary Frigren (Lahti) 24, **Anja Toivanen** (Helsinki) 22, **Dieter Aminoff** (Helsinki) 20, Ermo Harima (Espoo) 20, **Pontus Aminoffin kp.** (Helsinki) 18, Simo Aron kp. (Lempäälä) 18, **Bror Serlachius** (Kirkkonummi) 17, **Maarit Toivanen** (Helsinki) 16, **Violet Erkko** (Helsinki) 15, Timo Vikström (Lahti) 14, **Thomas Tallberg** (Helsinki) 14, **Marja Sehested-Preetzmann** (Helsinki) 13, Ritva Sundman (Espoo) 13, **Göran J. Ehrnrooth** (Helsinki) 13, Pauli Lappalainen (Turku) 13, Kai Vähäkallion kp. (Hyvinkää) 12, **Christoffer von Frenckell** (Helsinki) 12, Heikki Puustinen (Helsinki) 12, Oskar Koivunen (Helsinki) 12, **Jacob von Julin** (Helsinki) 12, **Eila Utriainen** (Helsinki) 12, **Gustaf Serlachius** (Mänttä) 12, Eino Kolli (Heinolan mlk) 12, Hannu Auramo (Espoo) 11, **Inga Rosenlew** (Hattula) 11, Juhani Lagerstam (Vesilahti) 11, **Göran Ehrnrooth** (Helsinki) 11, Nils Rosenlewin kp. (Pori) 11, **Margareta Ståhlström** (Turku) 11, **Dolly Sawela** (Kokkola) 11, **Robert Ehrnrooth** (Helsinki) 11, **Ralf von Frenckell** (Helsinki) 11, **Börje Ahlström** (Helsinki) 11, Kalle Halonen (Helsinki) 19, **Carolus Rosenlew** (Helsinki) 10, Olli Heikinheimo (Helsinki) 10, Teresia Lönnström (Rauma) 10, Toivo Lindgrenin kp. (Helsinki) 10, Aulis Nieminen (Jyväskylä) 10, Sakari Sohlberg (Helsinki) 10, Irja Ketonen (Turku) 10, **Ingmar Lydecken** (Turku) 10, Matti Nurmi (Helsinki) 9, Heikki Peuran kp. (Suonenjoki), **Elsa Fromond** (Helsinki) 9, **Theodor von Frenckell** (Nakkila) 9, **Margareta Lund** (Helsinki) 9, **Mona Huber** (Helsinki) 9, Kari Harima (Espoo) 9, Arne Grahn (Espoo) 8, Kauko Sällälä (Artjärvi) 8, Tor Nymalm (Kirkkonummi) 8, Berndt Nielsen (Helsinki) 8, **Birgit Rydman** (Kangasala) 8, **Erik Toivanen** (Helsinki) 8, Matti Helkama (Helsinki) 8, Eero Helkama (Helsinki) 8, Mauri Räty (Espoo) 8, Tom Sumelius (Merikarvia) 8, Taisto Lehti (Kauniainen) 8, **Fredrik Rosenlew** (Helsinki) 8, **Louise Ehrnrooth** (Helsinki) 8, Algot Johansson (Maarianhamina) 8, Henrik Brummer (Vihti) 8, **Casimir Ehrnrooth** (Helsinki) 7, Christine Furuhjelm (Urjala) 7, **Peter Fazer** (Kauniainen) 7, **Aatos Erkko** (Helsinki) 7, Kauko Vepsäläinen (Espoo) 7, Aarne J. Aarnio (Helsinki) 7, Rolf Rosenberg (Janakkala) 7, Lars Krogius (Helsinki) 7, **Carl Johan Tallberg** (Helsinki) 7, Gunnel Johansson (Helsinki) 7, Christian Catani (Espoo) 7, Olavi Saarinen (Helsinki) 7, Alice Ekman (Helsinki) 7, **Kristina Ehrnrooth** (Helsinki) 6, Robert Jansson (Helsinki) 6, Toivo Catani (Espoo) 6, Benno Catani (Espoo) 6, **Gustav Rosenlew** (Pori) 6, Kauko Kuosmanen (Helsinki) 6, Antti Nelimarkka (Helsinki) 6, Pekka Luhtanen (Lahti) 6, **Siri Wahlforss** (Espoo) 6, Arvo Ylppö (Helsinki) 6, **Henrik Rosenlew** (Hattula) 6, **Rakel Wihuri** (Helsinki) 6, Nan Creutz (Pernaja) 6, **Gunnar Aminoff** (Ruovesi) 6, Veikko Bonsdorff (Helsinki) 6, Håkan Backlund (Mustasaari) 6, Reino Laakkonen (Joensuu) 6, **Mirja Tukiainen** (Helsinki) 6, **Pirkko Virkkunen** (Espoo) 6, Kyösti Partanen (Espoo) 6, Carl-Johan Baumgartner (Loviisa) 6, **Patricia Seppälä** (Helsinki) 6, **Anita Serlachius-Walsh** (Helsinki) 6, Arno Viljanen (Turku) 6, Anders Frigren (Siuntio) 5, Christina Borgström (Sipoo) 5, Marianne Cedercreutz (Köyliö) 5 ja **Christina Reenpää** (Helsinki) 5.

Suomen 100 rikkainta vuonna 2005
(verotettava eli verottajaviranomaisen arvioima varallisuus miljoonia euroja, siis euroja, ei markkoja)

1. **Rafaela Seppälä** (Helsinki) 201
2. **Per Gösta Hartwallin kuolinpesä** (Helsinki) 144
3. Björn Wahlroos (Halikko) 120

Robin Langenskiöld (Espoo) 94, Erkki Etola (Helsinki) 83, Veikko Lesonen (Kempele) 78, Pertti Laine (Helsinki) 75, Einari Vidgren (Vieremä) 59, **Anja Toivanen** (Helsinki) 57, **Patricia Seppälän kp** (Helsinki) 56 (Helsinki) 52, Kari Niemistö (Helsinki) 48, Anders Wiklöv (Maarianhamina) 47, Antti Piippo (Helsinki) 45, **Mona Huber** (Helsinki) 44, Risto Siilasmaa (Helsinki) 43, **Cyril von Rettig** (Kirkkonummi) 42, **Ann von Rettig** (Helsinki) 41, **Mattias Therman** (Helsinki) 41, Reino Laakkosen kp (Kontiolahti) 40, Göran Sundholm (Tuusula) 39, **Elsa Fromond** (Pohja) 39, Heikki Pentti (Helsinki) 36, **Robert Ehrnrooth** (Helsinki) 35, **Tom von Rettig** (Kaarina) 35, Kalevi Aro (Helsinki) 35, **Maarit Toivanen-Koivisto** (Helsinki) 35, Ilkka Brotherus (Hausjärvi) 34, Olavi Pentti (Helsinki) 34, **Anja Nadbornik** (Västanfjärd) 32, Erkki Pentti (Helsinki) 30, **Erik Hartwall** (Sipoo) 29, **Carl Johan Tallberg** (Helsinki) 29, **Majlen Fazer** (Sipoo) 29, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 29, **C-J. Hisinger-Jägerskiöld** (Pohja) 28, Jorma Takanen (Sievi) 28, Tom Sumelius (Merikarvia) 28, **Jan Peter Fazer** (Sipoo) 28, **John Hartwall** (Sipoo) 27, Algot Mattsson (Finström) 26, Raimo Puolimatka (Turku) 26, Juha Hulkko (Oulu) 26, **Karl Fazer** (Hauho) 26, Esa Rannila (Vimpeli) 26, **Hanna Nurminen** (Merimasku) 25, Mikko Laakkonen (Hyvinkää) 25, Antti Aarnio-Wihuri (Kaarina) 25, **Marja Toivanen** (Helsinki) 25, Jorma Lillbacka (Alahärmä) 24, Seppo Sairanen (Helsinki) 24, **Gustaf Serlachius** (Helsinki) 24, **Kai Nahi** (Espoo) 24, **Johan Gullichsen** (Somero) 24, **Carl Björnberg** (Helsinki) 24,Yrjö Laakkonen (Kontiolahti) 24, Leena-Maija Rantanen (Halikko) 24, **Marianne Heikkinen** (Kirkkonummi) 24, Jorma Vanhanen (Espoo) 23, **Irma von Rettig** (Helsinki) 23, **Karin Huber** (Helsinki) 23, **Gustaf Björnberg** (Elimäki) 23, Seppo Säynäjäkangas (Kempele) 22, **Göran J. Ehrnrooth** (Porvoo) 21, Jorma Ollila (Espoo) 21, Jorma Nieminen (Salo) 21, **Albertina Åberg** (Helsinki) 21, Jarmo Rinta-Jouppi (Seinäjoki) 21, Harald Relander (Lahti) 20, Ilkka Hiidenheimo (Vihti) 20, Olavi Aro (Helsinki) 20, **Anna Therman** (Helsinki) 20, **I. A. von Julinin kp.** (Pohja) 19, **Martti Etola** (Helsinki) 19, Lars Olof Hammaren (Helsinki) 19, **Samuel Huber** (Helsinki) 19, Jukka Ylppö (Helsinki) 19, Henrik Kuningas (Helsinki) 18, **Lilli Alanen** (Helsinki) 18, **Henrik Therman** (Helsinki) 18, **Meeri Blåberg** (Helsinki) 18, **Berit Nahi** Espoo (18), Kerttu Nelimarkka (Helsinki) 17, Henry Sjöman (Espoo) 17, **Dieter Aminoff** (Helsinki) 17, Marja-Leena Ruolan kp. (Turku) 17, **Marianne Hisinger-Jägerskiöld** (Pohja) 16, Hannu Sohlberg (Helsinki) 16, **Fredrik de la Chapelle** (Inkoo) 16, Gustaf Relander (Helsinki) 16, John Sumelius (Kirkkonummi) 16, Jyrki Laakkonen (Joensuu) 16, Juhani Maijala (Helsinki) 16, Timo Lehtonen (Helsinki) 16 ja **Monica Salovaara** (Helsinki) 16.

Arvopaperi-lehden pörssirikkaat vuonna 2005

(*Arvopaperi*-lehti, elokuu 2005)

Luvut ovat miljoonia euroja ja ilmaisevat käyvän arvon. Sulkujen sisältä löytyy omistettuja yhtiöitä ja omistamiseen käytettyjä holding-yhtiöitä sekä perheenjäseniä.

1. **Aatos Erkko** (Asipex), SanomaWSOY:n suuromistaja 714
2. **Patricia Seppälän kuolinpesä** (Rafaela Seppälä sekä lapset Alex Noyer ja Lorna Aubouin, Robin Langenskiöld sekä lapset Christoffer, Pamela ja Sebastian Langenskiöld), SanomaWSOY:n suuromistajia 536
3. **Antti Herlin** (Security Trading, Holding Manutas), Koneen suuromistaja 390

Paasikivet (Oras Oy, Oras Invest, veljekset Pekka, Jukka ja Jari Paasikivi), Uponorin suuromistajia 289, **Ilkka Herlin** (Sijoitus-Wipunen ym.), Cargotecin suuromistaja 280, **Ilona Herlin** (D-Sijoitus ym.), Cargotecin suuromistaja 280, **Niklas Herlin** (Mariatorp ym.), Cargotecin suuromistaja 279, **Erkki Etola** (Etola Oy, Etra, Etra-Invest, Maritim) 264, Pentit (veljekset Heikki, Erkki ja Olavi Pentti), Lemminkäisen omistajia 209, **Sohlbergit** (G.W. Sohlberg Oy, GWS Trade) 186, Laakkoset (veljekset Yrjö ja Reino Laakkonen, Mikko Laakkonen ym.) 180, Vidgrenit (Einari sekä lapset Mikko, Mari ja Jukka), Ponssen omistajia 169, Aarniot (Palkkiyhtymä, Premiere Holding, Palcmills ym.) 151, Laineet (Veikko Laine Oy, Argonius, Pertti Laine, Mika Laine ja Heli-Maija Laine) 142, Björn Wahlroos, Sammon suuromistaja 135, **Casimir Ehrnrooth** (Corbis ym., lapset Henrik, Johanna, Georg ja Carl Gustaf Ehrnrooth), Jaakko Pöyry-yhtiöiden suuromistajia 132, Risto Siilasmaa, F-Securen suuromistaja 130, **Göran J. Ehrnrooth** (Virala, Agrofin, Sosax, Kargol ym. ja lapset Albert ja Alexander Ehrnrooth), Fiskarsin suuromistajia 128, Kari Niemistö (Selective Investment ym.) 119, Takaset (Jorma, Harri, Jonna, Jarkko ja Riitta), Scanfilin suuromistajia 114, Jouhkit (Thom Investment, Dreadnought Finance ym.) 113, Antti Piippo, Elcoteqin suuromistaja 113, Voipiot (Novametor, Inkeri, Mikko, Raimo ja Tauno Voipio ja Anja Caspers), Vaisalan omistajia 110, **Elsa Fromond**, os. Ehrnrooth, (Holdix, Agrofin sekä Louise ja Anna Fromond) 103, **Robert Ehrnrooth** (Agrofin, Hambo, Turret ym. sekä lapset Paul ja Jacob Ehrnrooth) 101, Lundqvistit, ahvenanmaalainen laivanvarustajaperhe 95, **Thomas Tallberg** (Mogador, Julius Tallberg sekä Martin, Nina ja Marja Tallberg), Ramirentin ja kiinteistöjen suuromistajia 92, Jouko Brade (Brade, Lamy, HIT, Helsinki Securities) 90, Ilkka Brotherus (Sinituote sekä Monica, Henrik, Johanna ja Anders Brotherus) 75, Juha Hulkko, Electrobitin suuromistaja 74, Sumeliukset (Invessum sekä Henning, Maria, Bjarne, Birgitta, Barbro, Johanna ja Christer Sumelius), Kyron omistajia 60, Rafael Mattsson (Rafael Ab ym.), ahvenanmaalainen laivanvarustaja 60, Henrik Kuningas (H. Kuningas & Co, Nacawi, Yoldia, Caelum, Oklet Holding, Hypericon ym.) 52, Jorma Vanhanen, Elcoteqin omistajia 51, Henry Sjöman, Elcoteqin omistajia 51, **Toivaset** (Anja, Maarit ja Marja Toivanen sekä Onninen-Sijoitus ja Onnivaatio) 47, **Meeri Blåberg**, os. Herlin, (Olli ja Karolina Blåberg) 43, Stig Lival-Lindström (Lival), Nordic Aluminiumin suuromistaja 43, Kai Mäkelä (Herttaässä, Herttakakkonen ym.) 42, Kirsti Paakkanen (Workidea), Marimekon suuromistaja 41, Ingmanit (Ingman Finance, Leimark Finance, Örvinvest, Robert Ingman ym.) 37, Vehmakset (Aatos, Tapio ja Kerttu Vehmas) 34, Nybergit (Havsudden, Henrik, Gustav ja Paul Nyberg 34, Erkki Myllärniemi (Ulkomarkkinat Oy 34, UMO Capital Oy) 34, Esa Karppinen (Berling Capital) 30, Eero Kotilainen, Scanfilin suuromistaja 29, **Gustaf Serlachius**, UPM-Kymmenen suuromistajia 29, Carl Johan Tallberg (Talcom, Cata-Holding, Juristinvest) 29, **Hanna Nurminen**, os. Herlin, Koneen ja Cargotecin omistajia 27 ja Kai Hilden, Electrobitin suuromistaja 27.

Keitä he ovat?

Vuosien 1983 ja 2005 varallisuusverotietoihin perustuvilla listoilla on joukko ihmisiä, joita harvempi tunnistaa. Esiteltäköön heitä tässä vähän.

Vuoden 1983 listan Mary Frigren (ja myöhemmin Relanderit) oli Lahden Polttimon omistajia. Ermo ja Kari Harima olivat Talous-Osakekaupan, Leipurien Tukun ja Virke Oy:n omistajia. Simo Aro (jonka poikia ovat Kalevi ja Olavi Aro) oli Katepal Oy:n omistaja ja Datsun-autojen maahantuoja. Timo Vikström omisti Iskun huonekalutehtaan vaimonsa ja kolmen lapsensa kanssa. Hannu Auramo omisti hänen omaa nimeään kantaneen rakennus- ja materiaalienkäsittely-yhtiön.

Nyrkkeilyn ystävä Heikki Puustinen omisti Maansähkö Oy:n, Eino Kolli lapsineen Vierumäen Teollisuus Oy:n sahat, Oskar Koivunen autoalan teknisen kaupan Koivunen Oy:n, Kalle Halonen vaatekauppoja, Teresia Lönnström sotatarviketehdas Ammus Oy:n tytäryhtiönä aloittaneen Lönnström Oy:n, Olli Heikinheimo sittemmin konkurssiin menneen konepaja Plan-Sellin, Antti Nelimarkka Neles Oy:n, Robert Jansson Bensowin lastenkotisäätiön omaisuuden kaapanneen Bensow Oy:n ja Veikko Bonsdorff kuitti- ja lomaketehdas Paragonin.

Ritva Sundman omisti Teräskonttori Oy:n, Catanin sisarukset teräksen myyntiyhtiö Oy Kontino Ab:n ja Kauko Kuosmanen terästä maahan tuoneen Valtameri Oy:n.

Pauli Lappalainen, Arne Grahn, Mauri Räty ja Aarne J. Aarnio olivat rakentajia. Håkan Backlund möi kiinteistöpalveluja. Kauko Vepsäläinen oli huonekalukauppias. Matti Nurmi hallinnoi isänsä juoksijalegenda Paavo Nurmen keräämiä asuntoja ja kiinteistöjä.

Kai Vähäkallio, Juhani Lagerstam, Rolf Rosenberg, Tor Nymalm, Henrik Brummer, Nan Creutz, Gunnar Aminoff, Christine Furuhjelm, Anders Frigren, Christina Borgström ja Marianne Cedercreutz olivat suurmaanomistajia.

Kauko Sällälä oli bussifirman entinen omistaja, Berndt Nielsen ja Algot Johansson olivat laivanvarustajia ja Lars Krogius varusti laivoille maapalveluita.

Helkamat omistivat autokaupan ja muitakin perheyhtiöitä. Tom Sumelius omisti Kyro Oy:n paperitehdasta, Pekka Luhtanen vaatetehdas Luhtaa, Arvo Ylppö muun muassa lääketehdas Orionia ja Arno Viljanen Kultateollisuus Oy:tä. Carl-Johan Baumgartner oli Enso-Gutzeitille myytyjen Oy Stockfors Ab:n metsien ja koskivoiman entisiä omistajia.

Vuoden 2005 miljonääreistä olivat vuoden 1983 tilastoon nähden tuoreita myyntivoittomiljonäärejä Veikko Lesonen, Raimo Puolimatka, Esa Rannila, Seppo Sairanen, Jorma Lillbacka, Kari Niemistö, Jarmo Rinta-Jouppi, Kerttu Nelimarkka, Hannu Sohlberg ja Timo Lehtonen.

Pentit omistivat Lemminkäinen Oy:n ja Einari Vidgren Ponsse Oy:n. Heikki Kyöstilä omisti Planmecaa, Jorma Takanen Scanfiliä, Juha Hulkko Electrobitiä, Seppo Säynäjäkangas Polar Electroa, John Sumelius Kyroa, Risto Siilasmaa F-Securea, Ilkka Hiidenheimo Stonesoftia, Lars-Olof Hammaren Kyroa ja sittemmin myös Aktia-pankkia sekä Antti Piippo, Jorma Vanhanen ja Henry Sjöman Elcoteqia. Henrik Kuningas oli saanut miljoonansa Björn Wahlroosin kaverina pankkikriisin alkusoitoksi sävelletyssä Kouri-kauppojen kohtalonsinfoniassa.

Ilkka Brotherus oli Sinituotteen, Lundian ja Finndomon sekä Erkylän kartanon omistuksen ohella aktiivinen sijoittaja samoin kuin sijoitustensa hajauttajat Pertti Laine, Taisto Lehti ja Jorma Nieminen. Niemisellä oli yli 300 kiinteistöä ja pari tuhatta asuntoa. Göran Sundholm oli kaikkien alojen keksijä ja suursijoittaja.

Leena-Maija Rantanen oli Yöntilän emäntä ja maanomistaja Helsingin ja Turun välisen moottoritien kauneimmassa kohdassa Halilassa, Fredrik de la Chapelle kartanonomistaja Inkoossa ja Mikko Laakkonen edusti Kai Vähäkallion perikunnalta ostaman Kytäjän kartanon uusia omistajia.

Anders Wiklöv oli ahvenanmaalainen autokauppias ja Algot Mattsson laivanvarustaja.

Perukirjojen kertomaa

Joukostamme poistuneiden kansalaisten jälkeen perunkirjoituksissa tehdyt perukirjat olivat entisaikaan julkisia ja saatavissa kenen tahansa nähtäväksi. Niiden perusteella määrättiin perintöverot.

Perintöveron avulla on alun perin pyritty estämään taloudellisen epätasa-arvon periytyminen sukupolvelta toiselle. Esimerkiksi historian tunnetuimpiin kuuluva porvariston lempifilosofi John Stuart Mill kannatti korkeita perintöveroja. Hän kirjoitti: "Köyhyys niin kuin muukin sosiaalinen paha on olemassa, koska ihmiset toteuttavat eläimellisiä vaistojaan harkitsematta asioiden kaikkia puolia. Mutta yhteisö on mahdollinen siksi, että ihminen ei välttämättä ole vain eläin."

Kansantaloustieteen uudistamisen merkkihenkilö John Maynard Keynes näki, että ne perusteet, joilla voidaan puolustaa tulojen erisuuruutta ja taloudellisten saavutusten palkitsemista "eivät ulotu perintöjen aikaansaaman epätasa-arvoisuuden puolustamiseen".

Useimmissa kehittyneissä länsimaissa (poisluettuna Ruotsi, Itävalta, Portugali sekä uusliberalistinen Viro) valtio perii perintöveroa, ja niin tekee myös Suomi, mutta vain suurista perinnöistä, ja niistäkin aika vähän. Veroa on puolenkymmentä vuotta sitten kahteen otteeseen lievennetty, mutta rikkaat eivät haluaisi maksaa sitäkään vähää. Veroa voi kiertää sellaisella hyvällä ennakkovalmistelulla, että omaisuuden avaimet siirretään lapsille vanhempien vielä eläessä.

Sellaisia sukupolvenvaihdoksen verohelpotuksia on tulo- ja varallisuusverolain 48. pykälässä. Se määrittää omaisuuden luovuttajan verottomuuden edellytykset seuraavalla tavalla: "Omaisuuden luovutuksesta saatu voitto ei ole veronalaista tuloa, jos verovelvollinen luovuttaa… harjoittamaansa maatalouteen tai metsätalouteen kuuluvaa kiinteää omaisuutta,

avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön osuuden taikka sellaisen yhteisön osakkeita tai osuuksia, jotka oikeuttavat vähintään 10 prosentin omistusosuuteen mainitussa yhtiössä ja saajana on joko yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa hänen lapsensa tai tämän rintaperillinen taikka hänen sisarensa, veljensä, sisarpuolensa tai velipuolensa ja jos omaisuus on ollut yhteensä yli 10 vuotta verovelvollisen tai hänen ja sellaisen henkilön omistuksessa, jolta hän on saanut sen vastikkeettomasti."

Lähisukulaiselle voi siis antaa antajan näkökulmasta verottomasti yrityksen osakkeita, jos niiden arvo on vähintään 10 % yhtiön kaikkien osakkeiden arvosta ja jos ne ovat olleet omistajallaan yli 10 vuotta tai jos hän on ne perinyt.

Kun perheyhtiön osakkeita luovutetaan seuraavalle sukupolvelle, osakkeiden saajien näkökulmasta niiden verotusta koskevat säädökset ovat perintöverolain 55. pykälässä. Keskeisin määräys on, että varat arvostetaan 40 prosenttiin niiden verotusarvosta. Verotusarvon tulee olla käypä arvo. Käyvällä arvolla taas "tarkoitetaan omaisuuden todennäköistä luovutushintaa. Ellei käypää arvoa voida muutoin selvittää, varat arvostetaan Verohallinnon ja eri verovirastojen perintö- ja lahjaverotuksen julkisten arvostamisohjeiden mukaisesti."

Käytännössä verotuksen "käyvät arvot" ovat suuria poikkeuksia todellisista käyvistä arvoista ja aina tietysti alaspäin omaisuuden omistajien edun suuntaan. Kun verotuksen perustana on virallisesti 40 % verottajan käsityksen mukaisista käyvistä arvoista, ei luovutuksen saajalle tule maksettavaksi veroja kuin juuri nimeksi. Niitä voi vielä saada alhaisemmiksi verottajalle tehtävällä perustelulla, jonka verottaja käsittelee erittäin joustavien "verohallinnon ja eri verovirastojen perintö- ja lahjaverotuksen julkisten arvostamisohjeiden mukaisesti".

Sukupolvenvaihdokseen liittyvän alhaisen, suorastaan nollaveroa lähenevän verotuksen ainoa ehto luovutuksen saajalle on, että hän pitää saannon omistuksessaan vähintään viisi vuotta. Muuten tulee maksuun sekä vero että veronkorotus.

Teollisuuskaasuja tuottavan perheyritys Woikoski Oy:n pääomistaja Clas Palmberg valitti keväällä 2014, että huolimatta sukupolvenvaihdoksen erityisverokohtelusta omaisuuden luovutus perheen sisällä maksaa hänen – samalla asialla oli myös kiuasyhtiö Harvian Pertti Harvia – yrityksessään miljoonia ja että niiden rahojen irrottaminen on pois yhtiön kehittämisestä. Jos vaihtoehdot ovat yrityksen myynti tai sen investoinnit, ongelma on todellinen, mutta valitettavan usein verottamatta jätetyt rahat käytetään ihan muihin tarkoituksiin kuin yhtiön kehittämiseen.

Kun tarkastellaan suurten perintöjen verotuskäytäntöä niiden perunkirjoitusten mukaan ajalta, jolloin perukirjat vielä olivat julkisia, näkyy erittäin merkittävä asia: verottaja hyväksyy verolle pantavan omaisuuden arvon perusteeksi lukuja, joilla ei ole mitään yhteistä sen kanssa, että lain mukaan omaisuus on arvostettava "käypään arvoon".

"Käypä arvo" on perintö- ja lahjaverotuksessa verottajan huono vitsi.

Sen takia kunnioitetut ja arvostetut lakimiehet perunkirjoitusten suorittajina uskaltavat ehdottaa kunniansa ja joustavan omantuntonsa kautta rikkaiden ihmisten kuolinpesien omaisuudelle arvot, jotka poikkeavat verotuksen perustana olevista käyvistä arvoista. Otetaan esimerkiksi hopean hinnoittelu, jota perunkirjoittajat eivät tee hopeaesineiden luonteen vaan niiden painon perusteella.

Vanhoista suurista kuolinpesistä Simo Arolta jäi jälkeen "noin 50 kiloa" hopeaa (arvostettuna hintaan 1 markka/gramma), Elsa Kivekkäältä 47 kiloa taloushopeoita (30 penniä/gramma), Inga Rosenlewiltä 36,5 kiloa hopeaesineitä (1,50 markkaa/gramma), Jacob von Julinilta 26,6 kiloa 1900-luvun pöytähopeita (1,40 markkaa/gramma) ja Robert Janssonilta 16,9 kiloa hopeaesineitä (70 penniä/gramma) jne.

Wenzel Hagelstamin ammattitaito joutuu vakavaan harkintaan, sillä hän oli arvioinut – olkoonkin että se tapahtui jo vuonna 1986 – Robert Janssonin jälkeensä jättämän Helen Schjerfbeckin luonnoksen vain 12 000 markan arvoiseksi ja

oli ilmeisen tosissaan pitänyt Albert Edelfeltin, Eero Järnefeltin, Axel Gallen-Kallelan, Hugo Simbergin, Ilja Repinin ja Pekka Halosen maalauksia käyvältä arvoltaan vain 8 000–35 000 markan hintaisina.

Pontus Aminoffin perukirjassa asianajajat Ulf Ekstam ja Kaj Gulling kuittasivat suurimman osan tämän omistamista tauluista tuntemattomien taiteilijoiden arvottomiksi töiksi niin että siinä menivät samaan roskakasaan myös Åke Mattaksen työt.

Asianajaja Mikko Tapola arvioi Simo Aron pesän varat "parhaan ymmärryksensä mukaan". Se ymmärrys ei ulottunut täydessä laajuudessa ainakaan taiteen arvoon, kun Matti Hauptin, Simo Heleniuksen, W. Aaltosen, Ville Wallgrenin, E. Hiltusen, Heikki Varjan, Pirkko Mursulan, Einar Kholmanin (pitäisi kai olla Ejnar Kohlmannin?), Nina Ternon ja Niinivuon 15 pystiä, patsasta ja valua olivat yhteensä vain 45 000 markan arvoiset. Monet taulut tulkittiin väärennöksiksi ja sen johdosta arvottomiksi.

Viime vuosikymmenten arvokkaimpiin kuuluva kuolinpesä jäi jälkeen Erkki Salonojalta, joka lapsettomana miehenä testamenttasi omaisuutensa veljensä alaikäiselle pojanpojalle Jussille. Tämä oli silloin 11-vuotias, ja hän sai perintöönsä täyden hallintaoikeuden täytettyään 25 vuotta. Jussi ei voinut kiertää perintöveroa 220 746 074,93 markan pankkitalletuksista, mutta kiinteistöjen osalta Erkki-setä oli hoitanut veron minimoimisen ennalta ristiinomistusjärjestelyillä. Niillä oli hoitunut myös hänen oman varallisuusveronsa minimointi.

Avainyhtiö oli Erja-Kiinteistöt Oy, jonka sadasta osakkeesta Salonoja omisti vain yhden. Se riitti. Muut osakkeet siinä yhtiössä olivat nimittäin Kiinteistö Oy Tammisaaren Suurmyymälän, Kiinteistö Oy Sammonvaltatie 76:n ja Kiinteistö Oy Vaaralan Rajatie 4:n omistuksessa, ja ne tottelivat epäsuoraa omistajaansa Erkki Salonojaa.

Tammisaaren Suurmyymälä taas oli Kiinteistö Oy Juvanmalmin, Kiinteistö Oy Sammonvaltatie 76:n ja Roihupelto Oy:n omistuksessa. Sammonvaltatie 76 oli sitten Tammisaaren Suurmyymälän, Roihupellon ja Juvanmalmin sekä yhdellä osakkeella Erja-Kiinteistöjen omistuksessa. Vaaralan Rajatie 4 puolestaan oli Juvanmalmin, Sammonvaltatien 76:n ja Kiinteistö Oy Nirvasuonkatu 22:n omistuksessa. Ja niin edelleen. Omistuksen kierrätys toimi kuin painepesuri, joka pesi Erkki Salonojan omaisuudelta sekä varallisuus- että perintöveron minimiin.

Ainoa tyylirikko verosuunnittelussa olivat 220 miljoonan markan pankkitalletukset, joita ei laskettu mukaan verotettavaan varallisuuteen, mutta täysi perintövero niistä meni. Toisaalta kyllä oli mistä mennä.

Bensowin lastenkotisäätiön omaisuuden putsaukseen (siitä sivuilla 311–313) osallistunut Robert Jansson oli niin ikään uskonut pankkitalletusten voimaan, sillä häneltä jäi ruotsinkielisiin pankkeihin talletuksia 105 miljoonaa markkaa.

Kai Vähäkallion kuolinpesän arvokkain omaisuus oli tuhansien hehtaarien maa-alue: Kytäjän kartano. Perukirjan mukaan Hyvinkään verotoimisto oli ilmoittanut sen arvoksi 12 miljoonaa markkaa, joka oli vain murto-osa maapohjan todellisesta arvosta. Vaikka Hyvinkään perintöverolautakunta nosti virkamiesten alihinnoitteleman pesän arvon 2,5-kertaiseksi perukirjaan nähden, se jäi edelleen käypää hintaa selvästi alemmaksi.

Edellä olevat esimerkit osoittavat, että omaisuus periytyy, että ihmisten elämän lähtökohtaeroja ei erityisemmin tasata ja että veroviranomaiset eivät näy noudattavan lakia rikkaiden ihmisten kuolinpesien perintöveroja määrätessään.

Kun Björn Wahlroos muutti peintöveropakolaiseksi Ruotsiin, hän ei tehnyt sitä kiertääkseen hänestä määrättävää perintöveroa. Kun se hetki tulee, hän itse nukkuu jo autuaan unta verounia näkemättä. Perintövero määrätään jälkeläisille, ja jos he asuvat Suomessa, on yhdentekevää, missä perinnön jättäjä on asunut: perintövero tulee maksuun Suomeen. Wahlroosin lasten osalta sen suuruus on noin viidennes perinnöstä, mutta kun se lasketaan edellä kuvatulla tavalla perinnön saajalle edullisen verottajan "käyvän arvon" mukaan, se on

todella vähän. Verotusta karkuun pitää siis lähteä Wahlroosin lasten; isä matkaa mukaan vain matkaseuraksi.

Siitä, millaisen perinnön Wahlroos jättää Suomeen, ei saada koskaan tietoa. Perukirjat olivat nimittäin julkisia asiakirjoja vain vuoteen 1994 saakka, jolloin lakia muutettiin niin, että niitä ei enää tarvinnut vahvistaa alioikeudessa ja niistä tuli salattavia verotusasiakirjoja. Perukirjat päätettiin tehdä salaisiksi niiden ilmiantaman yhteiskunnallisen eriarvoisuuden takia?

II
Suomen rikkain mies

Koneen hissit veivät miljardöörikerhoon

Suomen rikkain mies on Herlinin Antti – tai sitten ei. Tuonnempana siitä, miksi ehkä ei olekaan.

Antti on Kone Oyj:n valtias suoraan alenevassa polvessa ja omistaa yhtiön kultaiset osakkeet esi-isiensä Haraldin, Heikin ja Pekan jälkeen.

Joku saattaa miettiä, mikä ihmeen j-kirjain on osakeyhtiön (Oy) lyhenteen perässä. Kyseinen j kertoo, että yhtiö on julkinen; että sen osakkeita ostetaan ja myydään. Näin siis Kone Oyj:n osakkeilla käydään vähittäiskauppaa arvopaperipörssissä Helsingin Fabianinkadulla. Pörssi itse on kokonaan ulkomaisessa omistuksessa, siellä myytävien eli noteerattujen yhtiöiden osakkeista puolet. Nokian suuruuden aikaan suurimmat Suomen omistajat olivat yhdysvaltalaisia rahastoja, ja rahastoja ne ovat vieläkin. Niiden kotipaikat eivät kuitenkaan enää kerro mitään niiden sijoittajien kansalaisuudesta.

Vaikka Kone on Oyj, sen kaikki osakkeet eivät ole kaupan. Paitsi että Herlinit eivät myy kultamuniaan, he ovat tuplavarmistaneet vallan yhtiössä itselleen eriarvoistamalla osakkeisiin kiinnittyvät yhtiökokousäänet. A-osakkeet ovat äänivallaltaan priimaa, ja niistä jokaiseen kiinnittyy yksi (1) ääni. Niitä osakkeita on vain Herlineillä, ennen muuta Antin holding-yhtiöillä. B-osakkeet ovat sitten äänisekundaa, sillä niitä tarvitaan kymmenen (10), jotta niillä olisi yksi ääni. Niitä on mennyt kaupaksi yli 40 000 sellaiselle ostajalle, joka ovat olleet uskossa kansankapitalismiin.

Kone Oyj on pörssikielellä Antin ”määräysvaltayhteisö”, vaikka hänen nimellään on yhtiön osakasrekisterissä vain alle miljoona osaketta ja vain 0,32 prosenttia kaikista osakkeista. Niine osakkeineen hän mahtuu niukin naukin yhtiön kah-

denkymmenen suurimman omistajan joukkoon. Antin käytössä ovat kuitenkin kaikki A-osakkeet ja niiden kautta kaikista yhtiökokousäänistä absoluuttinen enemmistö: yli 60 prosenttia. Se, miten hän sai vallan Koneen äänivaltaisia A-osakkeita omistavissa ja pelkästään omistamistarkoituksia palvelevissa holding-yhtiöissä Holding-Manutas Oy:ssä ja Security Trading Oy:ssä, sisältää vähintään yhden saippuaoopperan verran perhe- ja ihmissuhdedraamaa.

Pekka ja Kirsti Herlinille syntyi viisi lasta: Antti, Hanna, Ilkka, Niklas ja Ilona. Herlinien suvun tradition mukaan yhtiön johtoon oli aina valittu – ja myös Pekan seuraajaksi piti valittaman – Herlin. Sukua olisivat olleet myös Pekan sisarten Meeri Blåbergin, Liisa Kivekkään ja Minna Paavolaisen lapset, mutta kun nämä äidit olivat vain yhtiön vähemmistöosakkaita, seuraajan valinta oli yksin Pekan käsissä. Se, joka hallitsee Holding-Manutasta ja Security Tradingiä, hallitsee Konetta.

Pekka Herlin johti Koneen menestyksen tielle. Hän oli ristiriitainen persoona, jossa yhdistyi yritysmaailman luova ammattitaito poliittiseen harrastelijamaisuuteen. Vaikka Koneessakin oli yhdelle ihmiselle ihan riittävästi – niin kuin nykyhokemalla kuuluu sanoa – haastetta, Pekka yritti tehdä kaltaistensa vuorineuvosten ja muiden idänkaupan ammattilaisten kanssa politiikkaa myös koko Suomen tarpeisiin. Surkein epäonnistuminen oli yritys nostaa Ahti Karjalainen Suomen presidentiksi vuonna 1982. Pekan ja muun muassa Nokian pääjohtajan Kari Kairamon karisma, Paavo Väyrysen sivustatuki ja Moskovan vetoapu eivät riittäneet nostamaan Karjalaista edes keskustapuolueen ehdokkaaksi. Johannes Virolainen voitti jäsentenvälisen kisan, Mauno Koivisto koko kisan. Lopputulos oli sama myös vuonna 1988, jolloin Pekan ja muiden Urho Kekkosen idänkauppasuhteiden kannattajien ja hyödyntäjien ehdokas Paavo Väyrynen hävisi Mauno Koivistolle.

Samalla vuosikymmenellä Pekka Herlin ja Kari Kairamo, Kone ja Nokia, suunnittelivat oikein tosissaan yhtiöidensä fuusioimista keskenään. "Mulle isä sanoi silloin, kun se puhui siitä Kone–Nokia -hommasta, että hänen mielestään se

menisi niin, että Kari on toimitusjohtaja ja Pekka Herlin on hallituksen puheenjohtaja", kertoo Niklas Herlin John Simonin *Koneen ruhtinas*-kirjassa (Otava, 2009). Yhtiöiden yhdistäminen kaatui ilmeisesti siihen Kairamon virheeseen, että Pekalle ei tarjottu uudessa yhtiössä riittävän arvovaltaista asemaa.

Suusyöpään sairastunut Pekka oli valinnut seuraajakseen Antin ja nimesi hänet ensin yhtiön pääjohtajaksi vuonna 1996. Jo sitä ennen hän oli tehnyt salaisen testamentin holding-yhtiöiden vallansiirrosta Antin hyväksi. Määräysvallan siirto toteutettiin lahjakirjalla vuonna 1999, mutta siitä ei kerrottu muille sisaruksille. John Simonin kirjassa asiasta tietoinen Koneen johtaja muistelee: "Kun Antti sai ne osakkeet vuonna 1999, minä ajattelin, että nythän tämä voidaan kertoa muille lapsille, että näin sitä ollaan mietitty, mutta Pekka sanoi, että tämä on sitten sellainen asia, että niin kauan kuin hän elää, niin 'saatana kukaan ei tästä asiasta puhu eteenpäin!'." Salailu jatkui viitisen vuotta ja paljastui vasta Pekan kuoltua.

Se, että holding-yhtiöiden omistusjärjestelyä ei kerrottu muille perheenjäsenille, laukaisi sukuriidan, jossa muut sisarukset eristivät Antin jopa niin, ettei edes päivää sanottu. Nykyisin saatetaan jo sanoa. Tunteikkaimmin julkisuudessa reagoi Niklas, joka kirjoitti isästään tällaiset muistosanat blogissaan:

"Minulla ei yhtään hyvää sanaa sanottavana isästäni, joka oli pelkkä pystyyn nostettu paska"; "ihmisenä isäni oli kusipää, ihmishirviö, pahinta laatua oleva sika, joka olisi pitänyt sterilisoida hyvissä ajoin. On yhteiskunnallisesti vaarallista, kun hulluimmat levittävät sairaita geenejään." Isäkapinan melskeissä Niklaskaan ei kuitenkaan tuntenut tarvetta kieltäytyä isän sairaiden geenien tuottamasta perinnöstä, jonka suuruus vei hänet, Ilkan ja Ilonan amerikkalaislehti *Forbesin* vuoden 2014 maailmanlaajuisella miljardöörilistalla sijalle 1465. Hän siis kuului planeettamme puolentoistatuhannen rikkaimman ihmisen joukkoon.

Antin sisarukset olivat raivoissaan siksi, että Pekka näytti ratkaisullaan asettavan Koneen edun heidän etunsa edelle. Muut sisarukset suivaantuivat siitä, että he kokivat – Antin tieten tapahtuneen – isänsä toiminnan juonitteluksi heitä vastaan. Se, että salailu oli jatkunut viitisen vuotta, oli erityisen raskauttavaa.

Antin valinta Koneen johtoon oli kyllä odotettavissa. Koneen hallituksessa toiminut mutta tehtävästä omatoimisesti luopunut Niklas sanoo, että hänellä ei ollut kykyä eikä tahtoa astua Koneen johtoon. Ilkka oli – niin kuin molemmat sisaretkin – enemmän humanisti kuin bisnesmies. Hän oli ajautunut Koneen hallituksessa sellaiseen riitelyyn isänsä kanssa, että he eivät olleet enää puheväleissä. Niin ollen oli luonnollisempaa, että hän keskittyi Koneen johtamisen sijasta Itämeren suojeluun.

Antti Herlin ja likaiset kädet

Kun Antti oli ilmeisesti ainoa mahdollinen ja siis oikea valinta yhtiön yksinvaltiaaksi, hänen tittelinsä oli ensiksi pääjohtaja. Nykyisin hän on hallituksen puheenjohtaja.

Yhtiön pääjohtajaksi kutsuttiin Nokian johtokunnan "dream teamiin" kuulunut optiomiljonääri Matti Alahuhta, joka oli Suomen harvojen kyvykkäiden yritysjohtajien aatelia. Yhtenä Koneen hallituksen jäsenenä – ja Security Tradingin hallituksen jäsenenä – toimii Antin poika kauppatieteen maisteri Jussi Herlin, jolle katetaan ilmiselvästi pöytää tulevia hallinnoimistehtäviä varten. Hallituksen varajäsen on Jussin sisko Iiris.

Päällepäin näyttää siltä, että Kone Oyj on Antti Herlinin läänitys Herlinien suvun omaisuuden jaossa. Niin on, miltä näyttää. Muut sisarukset (lukuun ottamatta Hannaa, joka on lahjoittanut osakkeistaan merkittävän osan Koneen säätiön kulttuuritarkoituksiin) ovat yhtiössä suurempia omistajia kuin Antti, mutta Antilla on Security Trading ja Holding Manutas.

Sen lisäksi muiden sisarusten varallisuus kasvoi sillä tavalla, että Kone Oyj:stä erotettiin lastin- ja kuormankäsittelytoiminnat heidän omistettavakseen. Heitä varten perustettiin pörssiyhtiö Cargotec Oyj. Sitä hallitsevat kukin oman holding-yhtiönsä välityksellä tasasuurin 12 prosentin suuruisin omistus- ja 23 prosentin suuruisin ääniosuuksin Ilkka (Wipunen Oy), Niklas (Mariatorp Oy) ja Ilona (D-sijoitus Oy). Hannan osuus on pääosin Koneen säätiöllä.

Siinä, että Kone Oyj:llä ylipäätään oli sellaista kuormankäsittelytoimintaa, joka voitiin irrottaa hissien ja liukuportaiden valmistuksesta kokonaan uudeksi Cargotec Oyj:ksi, näkyvät Antin kädenjäljet, eivätkä ne kädet ole olleet ihan puhtaat.

Toimiessaan Koneen pääjohtajana Antti teki vuonna 2002 ostotarjouksen siitä 30 prosentin osuudesta Oy Partek Ab:n osakkeita, jotka Suomen valtio oli saanut maksuksi myytyään

valtionyhtiöiden Valmetin ja Sisun toimialajärjestelyissä paisuneen Sisuauton Partekille. Niistä Partekin osakkeista käytiin repivä kilpailu suomenkielistä pääomaa edustaneen Koneen ja ruotsinkielisen pääoman Wärtsilän ja vielä Konecranesinkin kesken. Kisan voittaja oli valtion suuren osakepaketin voimalla saava vallan 11 000 muun myötäosakkaan omistamassa Partekissa.

Partek oli yksi suomenruotsalaisen rahan perinteisistä linnakkeista Suomen talouselämässä. Alun perin se oli ollut vain kalkkilouhos ja sementtitehdas Paraisilla, mutta vähitellen se oli sen toimintansa voitoilla levittäytynyt rakennusaine- ja kuljetusteollisuuteen, kruununaan Hiab-nosturit ja Sisuauton mukana valtiolta saadut Valtra-traktorit. Sen suuromistajia olivat ruotsinkieliset säätiöt Åbo Akademin säätiön johdolla sekä Björnbergin ja von Rettigin sukujen yhtiöt. Partekissa oli sen pääjohtajan Christoffer Taxellin vihamieliseksi nimeämän Koneen valtauksen alkaessa 12 500 työntekijää, joista Suomessa 4 500. Suuri yritys siis oli kyseessä.

Konecranes Oyj puolestaan oli Kone Oyj:n lapsi, joka syntyi vuonna 1994 Pekka Herlinin päätöksestä luopua Koneen nosturitoiminnasta ja antaa se ulkomaisten sijoittajien ja silloisen nosturiryhmän johtajien omistukseen. Yhtiö menestyi ja sen ensimmäinen toimitusjohtaja Stig Gustavson on henkilökohtaisella pörssivarallisuudella mitattuna rikkaampi kuin Antti Herlin – mutta Antilla on omien osakkeidensa ohella Security Trading ja Holding-Manutas.

Antti Herlin valmisteli hiljaisuudessa erilaisia ostotarjouksia ja ehdotti ensi vaiheessa hienovaraisesti lobbaamalleen Lipposen hallitukselle, että tämä möisi Koneelle puolet valtion omistamista Partekin osakkeista. Siinä vaiheessa valtio sai kilpailevan tarjouksen Ehrnroothien suvun (Fiskars Oy:n kautta) hallitsemalta ruotsinkielisen rahan Wärtsilältä. Sen tarjouksen oli valmistellut Björn Wahlroosin johtama investointipankki Mandatum. Se perustui sellaiseen suunnitelmaan, että fuusioitaisiin Partek ja Wärtsilä, mutta sitä ennen Fiskarsin omistamat Wärtsilän osakkeet olisi pitänyt ostaa käteisellä ja tietysti ylihintaan pois Ehrnroothien käsiä polttelemasta. Siitä, miten Wärtsilän osakkeet olivat sangen erikoisissa olosuhteissa tulleet Ehrnroothien hallintaan, tulee puhe myöhemmin.

Koneen tarjous oli valtion näkökulmasta parempi kuin Ehrnroothien-Wahlroosin malli. Sellaiseen johtopäätökseen tultiin maan hallituksen tilaamassa arviossa, joka oli tietysti tehty Peter Fagernäsin johtamassa Conventumissa; missäpä muualla kuin Mandatumissa tai Conventumissa Suomen hallituksen harjoittamaa kansallisomaisuudesta luopumisen politiikkaa olisi tuohon aikaan valmisteltu? Koneen tarjouksesta hätääntyneenä Partekin pääjohtaja ja Wärtsilän sekä Konecranesin hallituksen jäsen Christoffer "Toffe" Taxell esitteli maan hallitukselle Konecranes Oy:n tarjouksen Partekin ja Konecranesin fuusiosta.

Pääministeri Paavo Lipponen ja hänen kauppa- ja teollisuusministerinsä Sinikka Mönkäre olivat kuitenkin puolensa valinneet: Partek oli menevä Koneelle.

Kaupan tekivät likaiseksi sen hyväksymiseksi eduskunnalle annetut perustelut, joilla ennen muuta oikeutettiin alhainen kauppahinta. Siitä päävastuullinen ministeri Sinikka Mönkäre esitti useassa eri yhteydessä, että Partek olisi osa Kone-konsernia eikä sitä pilkottaisi ja hävitettäisi: "Koneen osalta tässä on Antti Herlinin mukaan tulossa toinen jalka Koneen toiminnalle, strateginen jalka." "Tässä tapauksessa Antti Herlin on julkisuuteen sanonut, että hän haluaa Partekia kehittää kokonaisuutena. Samanlaiset keskustelut ovat tietenkin olleet vaikuttamassa siihen, että hallitus on voinut lähteä tällaiseen järjestelyyn, sitä hyväksymään." "Koneen taholta on julkisuuteen ilmoitettu, ettei sillä ole minkäänlaista aikomusta alkaa pilkkoa Partekia. Kaupan yhteydessä Koneen taholta ilmoitettiin, että Kone säilyttää Partekin kokonaisuutena ja haluaa kehittää Partekin toimintaa."

Heti kauppojen jälkeen myös Antti Herlin sanoi, että Koneella "ei ole aikomustakaan" pilkkoa Partekia ja että Kone Oyj:n tarkoituksena on kehittää Partekia pitkäjänteisesti Koneen itsenäisenä osana.

Pian näiden lausuntojen jälkeen Kone pilkkoi Partekin.

Se möi Partekin enimmät osat pois (muun muassa kotimaisen Valtra Oy:n traktoritehtaan amerikkalaisomistukseen) ja jätti pilkkomisesta saamiensa myyntivoittojen ansiosta sille lähes ilmaiseksi tulleet Partekin kontti- ja kuormankäsittelytoiminnot itselleen. Eräällä tavalla kauppa oli poika-Antin ottama revanssi sille tappiolle, jonka isä-Pekka koki 1980-luvulla Valmetin myytyä hissiteollisuutensa Herlinien amerikkalaiselle kilpailijalle Otikselle. Silloin *Koneen ruhtinas* -kirjan mukaan "Pekasta tuntui, että hänet olivat pettäneet sekä Valmetin johto että ne kansalliset instituutiot, joiden olisi pitänyt auttaa uraauurtavaa suomalaista vientiyritystä varmistamaan kotimainen pohjansa samaan tapaan kuin Koneen ulkomaisten kilpailijoiden kotimaissa tehtiin". Pekka oli oikeassa, vaikka ajoikin myös omaa etuaan.

Valtio sai Partekin osakkeistaan vain 225 miljoonaa euroa: 118 miljoonaa käteistä ja 3 miljoonaa Kone Oyj:n B-osaketta. Kun Lipposen hallitus kiirehti myymään Koneen osakkeet heti seuraavana vuonna, se sai niistä pienen arvonnousun johdosta 136 miljoonaa euroa. Jos valtio olisi myynyt ilmaisantien myötä 3 miljoonasta osakkeesta 24 miljoonaksi osakkeeksi kasvaneen potin keväällä 2014, se olisi saanut siitä 800 miljoonaa euroa.

Maan hallitusdemareiden Herlineille Partekin osakkeiden myynnillä antama lahja oli satoja miljoonia euroja. Vastalahjaksi valtio sai Koneelta sen sittemmin rikkoman lupauksen, että Partekia ei pilkota.

Pörssin kurssinousun ihme

Vaikka Antti Herlinillä oli koulutus vain sonnien kasvattamiseen, se koulutus riitti myös rahan kasvattamiseen. Hänen hallinnoimansa pörssiomaisuuden arvo on noussut kymmenessä vuodessa vuoden 2004 vajaasta 400 miljoonasta vuoden 2014 runsaaseen 3 000 miljoonaan

Vuosien 2012–2013 kansainvälinen pörssihype oli Koneen osakkeen hinnannousun kulta-aikaa, ja silloin Antin pörssivarallisuus kasvoi tasaisen vauhdin taulukon mukaan yhden vuoden aikana joka ainoa päivä 100 000 euroa tunnissa, 1 600 euroa minuutissa. Aika huikea minuuttipalkka!

Tällaisella pörssikurssien nousulla ei ollut paljon yhteyttä yritysten toimintaan tai niiden menestykseen, vaan se oli suora seuraus Yhdysvaltojen ja Euroopan keskuspankkien löysän ja halvan rahan politiikasta: tyhjästä luodun bittirahan jakamisesta pankkien edelleen lainattavaksi finanssituotteiden ostamiseen.

Antin henkilökohtaiset verotettavat tulot eivät ole olleet missään suhteessa hänen omaisuutensa kasvun vauhtiin. Siihen on yksinkertainen syy: Koneen osingot Antille on maksettu Antin itsensä sijasta Holding-Manutakselle ja Security Tradingille.

Vuoden 2014 alussa tuli voimaan uusi verosäännös, jolla on merkittävä vaikutus veronkiertoon: pörssiyhtiöiden osingot, jotka maksetaan holding-yhtiöille, pantiin verolle, jos holding-yhtiö ei omista 10 prosenttia osinkoa jakavan yhtiön osakkeista. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että Antti Herlinin Kone Oyj:n omistukseen käyttämä holding-yhtiö Security Trading Oy joutuu maksamaan veroa Koneen sille maksamista 24 485 032 osakkeen osingoista, sillä tämä holding-yhtiö omistaa Koneesta vain 4,7 %. Toinen Herlinin omistuksen tukipylväs Holding Manutas Oy on turvassa verolta 16,3 prosentin omistusosuudella. (Muun kuin pörssiyhtiön osingot

holding-yhtiölle ovat täysin verovapaita.)

Pysähtyneen taloudellisen kasvun vuosilta 2009–2013 Kone Oyj maksoi osinkoja yhteensä 3 000 miljoonaa euroa. Siitä summasta Antti Herlin on saanut vain runsaat 9 miljoonaa euroa. Siitä verottaja peri pääomatuloveron, joka suurten pääomatulojen osalta on alhaisempi kuin vastaava palkka-, eläke- tai muu ansiotulovero. Palkastaan Antti on tietysti maksanut ansiotuloveron.

Samoilta viideltä vuodelta Holding-Manutas Oy on saanut Koneelta osinkoja 490 miljoonaa euroa ja Security Trading Oy 140 miljoonaa euroa. Niiden yhtiöiden kautta Antti Herlin on ollut ylivoimaisesti Suomen suurin osingonsaaja. Hänen yhtiöihinsä on viiden alhaisen kasvun vuotena kertynyt osinkoja enemmän kuin omalla nimellään osakkeita omistanut ja kaikista Suomen luonnollisista henkilöistä eniten osinkoja saanut Aatos Erkko sai niitä koko elinaikanaan.

Rikas ihminen tulee Antin tapaan hyvin toimeen parinkin miljoonan euron vuosituloilla. Mutta kun rahaa sataa laariin paljon enemmän, ylijäämät on ottajan näkökulmasta edullista ottaa holding-yhtiöön juuri sillä tavalla kuin Antti Herlin tekee ja niin kuin niin monet muutkin osinkojen ja myyntivoittojen ottajat tekevät. Verottamattomilla tai aliverotetuilla osinkorahoilla saa ostetuksi uutta sijoitettavaa enemmän kuin verotetuilla rahoilla.

Piiri pieni pyörii. Edellä esiteltiin Suomen rikkain mies Antti Herlin. Samalla tuli epäsuorasti esitellyksi myös muita pörssirikkaita niin, että rikkaimpaan pörssiosakkeiden omistajien tusinaan kuuluvista henkilöistä jäivät mainitsematta vain Paasikivet ja Hartwallit. Pekka ja Kirsti Herlinin neljä lasta kuuluvat siihen tusinaan, ja Hanna Nurminenkin kuuluisi, jollei hän olisi antanut osaa rahoistaan hyviin tiede- ja kulttuuritarkoituksiin Koneen säätiön jaettavaksi.

Suomen rikkaimman miehen nykyiselle tittelinhaltijalle on kuitenkin nousemassa aivan uusia ja myös yllättäviä haastajia, joista myöhemmin. Antti Herlinin asema ei ehkä olekaan aivan niin vakaa kuin päällepäin näyttää!

III
Ehrnroothit ja E-liike

Suomen suurin konkurssi

Vanhaan hyvään aikaan E-liike tarkoitti edistyksellistä osuuskauppaliikettä, joka oli sittemmin konkurssiin ajautuneen punapääoman ydin. Tässä E-liikkellä ei kuitenkaan tarkoiteta osuuskauppoja, vaan varatuomari Georg Ehrnroothin ja hänen vaimonsa, senaattorintytär Ella af Nyborgin jälkeläisiä. Heistä yksi oli myöhempi Pohjoismaiden Yhdyspankin pääjohtaja Göran Ehrnrooth, joka aikanaan nai kaukaisen sukulaisensa Louisen rikkaasta von Julinien aatelissuvusta. Heidän neljä lastaan Casimir, Göran J., Robert ja Elsa (Fromond) omine jälkeläisineen ovat se rikkaiden Ehrnroothien aatelinen sukuhaara, josta tässä kirjassa käytetään nimitystä E-liike.

Runsas neljännesvuosisata sitten, jolloin Casimir oli nykyisen UPM-Kymmenen pääjohtaja, Göran (J.) Fiskarsin toimitusjohtaja ja Robert silloisen Effoan eli Suomen Höyrylaiva Oy:n toimitusjohtaja (olivat nämä veljekset toki vielä paljon muutakin), Suomen telakat olivat suurissa vaikeuksissa.

Wärtsilä Meriteollisuus, jonka omistivat telakkansa fuusioineet yksityinen Wärtsilä (70 %) ja valtionyhtiö Valmet (30 %), oli perustettu vuonna 1986 Suomen telakkateollisuuden käynnissä pitämiseksi (ja niiden vanhojen laivatilausten tappioiden sosialisoimiseksi). Uusien tilausten vastaanotto oli annettu Wärtsilän tehtäväksi, ja se otti niitä vastaan ennalta tiedossa olleilla ja jopa 20–30 prosentin suuruisilla tappioilla. Yhtiöt tiesivät, että kyllä valtio kyydin maksaa. Tieto perustui vuonna 1986 tehtyyn salaiseen muistioon, jonka Wärtsilä ja Valmet olivat tehneet ja jonka pohjalta virkamiehet valmistelivat muistion niin sanotusta R-takuuohjelmasta. Tappiot korvattiin sen muistion mukaisesti. Pelkällä yhtiöiden itsensä valmistelemalla muistiolla ei tietystikään ollut lainvoimaa, mutta sen asian hoitaminen oli vain järjestelykysymys, jonka hoiti silloinen Kalevi Sorsan (sd) hallitus.

Se toi eduskunnan päätettäväksi lakiesityksen "erään konsernijärjestelyn verohuojennuksista". Esitetty laki perustui edellä mainittuun muistioon. Siitä syystä se oli hyvin antelias Wärtsilä Meriteollisuuden pääomistajalle Wärtsilälle, joka halusi eroon telakkateollisuuden tappioista ja joka onnistui siinä tavoitteessaan veronmaksajien kustannuksella.

Kyseisen verohuojennuslain mukaan uuden yhtiön perustamisen leimaverot annettiin anteeksi, mutta ennen muuta uusi yhtiö sai anteeksi fuusioyhtiöiden varasto- ja investointivarauksiinsa kiinnittyneen verovelan. Kyseinen verovelka oli yhtiön velkaa verottajalle niistä tilinpäätössiirroista, joita kutsuttiin varauksiksi ja joita Wärtsilä Meriteollisuuden edeltäjäyhtiöt olivat käyttäneet niihin kiinnittyneen omaisuuden (lue: vanhojen voittojen) veronmaksun siirtämiseen ja viivästyttämiseen toiseen ajankohtaan.

Kun eduskunta vastoin parempaa tietoaan päätti, että Wärtsilä Meriteollisuus sai jättää nämä verovelkansa maksamatta, niillä rahoilla se saattoi ostaa emoyhtiö Wärtsilältä sen telakoiden tuotantovälineet. Sillä tavalla suurin osa eduskunnan antamista ja uuden telakkayhtiön hyväksi tehdyistä tulonsiirroista meni Wärtsilälle. Ne menivät sen vapaisiin omiin pääomiin, joista rahat voitiin jakaa vapaasti yhtiön omistajille. Wärtsilä Meriteollisuuden oman 1 500 miljoonan markan rahantarpeen tyydyttämiseen sen osakepääomaan jäi jäljelle vain 150 miljoonaa raharahaa. Muu osa siitä oli kiinni erilaisessa omaisuudessa. Oli helppo arvata, mitä sellaisesta käyttörahan puutteesta seuraisi, mutta ihan kaikkea, mitä siitä todella seurasi, ei moni sittenkään ollut osannut arvata.

Eduskuntakäsittelyssä kansanedustajat luulivat päättävänsä telakkateollisuuden mutta päättivätkin Wärtsilän tukemisesta. Pörssihyeenat haistoivat heti eron emoyhtiö Wärtsilän osakekurssin ja sen tytäryhtiön Wärtsilä Meriteollisuuden saamien verohelpotusten muodossa emoyhtiöön siirretyn irtonaisen rahan välillä. Wärtsilän vapaa ja ilman veroseuraamuksia ulos maksettavissa oleva oma pääoma oli eduskunnan päätöksillä kasvanut lähes kahdella miljardilla markalla – ja Wärtsilästä tuli kaappauskohde. Sen osakkeet olivat halvempia kuin sen vapaan oman pääoman arvo, ja yhtiö voitiin kaapata sen omilla rahoilla.

Wärtsilä Meriteollisuuden kohtalo oli ennalta nähtävissä. Sen näki pelkkien tilinpäätösnumeroiden perusteella esimerkiksi Rauman kauppakamari, joka antoi vuoden 1988 tilinpäätöksestä (telakkafuusion ulkopuolelle jääneen raumalaisen Hollmingin telakan kotipaikkakunnan edustajana) lausunnon. Sen mukaan "Wärtsilä on saavuttanut toistuvasti erinäisiä, mittaamattomia etuuksia sekä lopullisesti päässyt eroon konkurssikypsäksi ajetusta tytäryhtiöstään ja saanut odotettavissa olevien miljarditappioiden takuumieheksi Suomen valtion". Sattuvasti sanottu. E-liikkeen luottotilintarkastajan Eric Haglundin antamien puutteellisten tilintarkastuskertomusten jälkipyykissä Keskuskauppakamari jätti hänen toimensa moittimatta äänin 6–5. Keskuskauppakamarissa oltiin valmiimpia kuin Rauman kauppakamarissa antamaan armonpullia helsinkiläisille veljille.

Valtion virkamiehet olivat tehneet väärän arvion, kun he olivat luulleet emoyhtiö Wärtsilän vastaavan tytäryhtiönsä vastuista. Ei vastannut. Vähän ennen Wärtsilä Meriteollisuuden konkurssia Wärtsilä pyörsi 9.8.1989 yhdessä valtion ja muiden rahoittajien kanssa sopimansa vastuunoton tytäryhtiönsä tappioista ja ilmoitti myyneensä 51 % Meriteollisuudesta "kotimaiselle sijoittajaryhmälle, joka pysyttelee passiivisena eikä käytä valtaa yhtiössä". Kauppahinta oli neljä (4) markkaa. Todellisuudessa tämä sijoittajaryhmä oli kaksi Wärtsilän omaa eläkesäätiötä, Yhdyspankin bulvaani Pomi-Trading Oy ja Yhdyspankki itse. Konkurssipesän savuavilla raunioilla näkyivät pyromaanin jäljet.

Kun Wärtsilä Meriteollisuuden rahahanat väännettiin kiinni, se teki Suomen suurimman konkurssin.

Konkurssin joutuivat maksamaan veronmaksajat, joiden puolesta valtion virkamiehet eivät olleet ottaneet isän eli kansliapäällikkö Bror Wahlroosin johdolla Wärtsilä Meriteollisuudelta vastatakauksia valtion sille antamille takauksille. Sen

sijaan pojan eli Björn Wahlroosin Yhdyspankki kyllä oli sellaiset ottanut omille saamisilleen, tosin aivan viime tingassa ja valtiolta salaa. Isä-Wahlroos oli silloin, kun valtion piti turvata omat saatavansa, kesälomalla.

Suurimpia hyötyjiä konkurssista olivat Wärtsilän omistajien ohella pesänhoitajat, silloinen Asianajajaliiton puheenjohtaja Jukka Peltonen sekä Olavi Ylänkö. Heidän ensimmäisen laskunsa kuukauden työstä oli 10 miljoonaa markkaa. Asianajajaliiton taksojen mukaan peruspalkkioon 400 000 markkaa lisättiin 2 % jokaisesta pesän miljoonasta markasta. Konkurssipesien selvitystyötä ei siis laskuteta työmäärän vaan pesän suuruuden mukaan, ja lienee tarpeetonta todeta, että se on väärä peruste. Kaikki ei-asianajajat lienevät samaa mieltä.

Vanhan Wärtsilä Meriteollisuuden raunioille perustettiin pian valtion tuella Martin Saarikankaan luomus Masa Yards Oy. Sen elinkaari päättyi 2000-luvulla ensin norjalaiseen ja sitten korealaiseen omistukseen, ja taas oltiin tilanteessa, jossa telakkateollisuus saattoi jatkua Suomessa vain valtion tuella.

Tämä kaikki on ollut taustatietoa sille, mitä sitten tapahtui emoyhtiö Wärtsilässä. E-liike iski. Se oli myös raadonsyöjä.

Suunnattujen osakeantien juhlaa

Osakeyhtiölain mukaan "kaikki osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin. Yhtiökokous, hallitus, toimitusjohtaja tai hallintoneuvosto ei saa tehdä päätöstä tai ryhtyä muuhun toimenpiteeseen, joka on omiaan tuottamaan osakkeenomistajalle tai muulle epäoikeutettua etua yhtiön tai toisen osakkeenomistajan kustannuksella."

Yhtiöiden toimeenpanemat suunnatut osakeannit rikkovat räikeästi tätä osakeyhtiölain pykälää, sillä niissä poiketaan osakkeenomistajien tasa-arvosta. Jotkut saavat oikeuden ostaa yhtiön uusia osakkeita, joita jotkut toiset samanarvoiset omistajat eivät saa ostaa samoilla ehdoilla. Salassa valmisteltuihin ja hyödynsaajille usein riskittömiin suunnattuihin osakeanteihin hankitaan aina etukäteen yhtiökokoukselta valtuudet, joiden perusteella yhtiön hallitus saa vapaasti päättää, kenelle anti suunnataan. Kun tuotetaan "osakkeenomistajalle tai muulle epäoikeutettua etua yhtiön tai toisen osakkeenomistajan kustannuksella", se tapahtuu suurten omistajien luvalla, ja luvan he antavat usein toisille "isoille pojille" ja "hyville veljille" sokkoina, mykkinä ja tietämättöminä tulevista edunsaajista.

Näin tapahtui esimerkiksi keväällä 1990, kun Ehrnroothien rikas sukuhaara suoritti suomalaisen omaisuutensa hallitun rakennemuutoksen kaappaamalla suunnattujen osakeantien sarjalla veronmaksajien rahoilla rikastetun metalliteollisuusyhtiö Wärtsilän omaan reviiriinsä ja fuusioimalla sen sementtitehdas Oy Lohja Ab:hen. Fuusio oli todella näin päin: sementtitehdas oli vastaanottava puoli.

Idea näiden yhtiöiden yhdistämisestä oli muka tullut ikään kuin mielijohteena Wärtsilän hallituksen puheenjohtajan Tankmar Hornin päähän. Hän oli Suomen Pankin pää-

johtajan Rolf Kullbergin tapaan E-liikkeen miehiä. Horn oli esittänyt ideansa Wärtsilän hallituksen jäsenelle Casimir Ehrnroothille, joka hänkin sanoi pohtineensa samaa asiaa. Itse asiassa hän oli jo käynnistänyt fuusiokoneen.

Kaikki ei kuitenkaan mennyt ihan E-liikkeen suunnitelmien mukaan. Ruotsalainen sijoitusyhtiö Proventus oli lahden toiselta puolelta bongannut Wärtsilän taseessa muhivan irtonaisen rahan. Se rupesi ostamaan Wärtsilän osakkeita ja sai niitä kokoon kymmenkunta prosenttia koko osakepääomasta kohtuulliseen hintaan. Myyjiä olivat työeläkeyhtiö Ilmarinen ja vapaiden omien pääomien salaisuudesta tietämättömät pienomistajat. Proventuksella oli tarkoitus esittää julkinen ostotarjous kaikista osakkeista. Jos se olisi onnistunut kaappaamaan Wärtsilän, fuusio Lohjaan ei olisi toteutunut.

Kilpailu Wärtsilän osakkeista olisi nostanut niiden hintaa. Se olisi tullut maksamaan E-liikkeelle, joka havitteli Wärtsilän ja sen vapaiden omien pääomien kaappausta sen osakkeiden pörssikurssiin. Se olisi ollut halpa hinta siinä merkityksessä, että vallasta joudutaan normaalisti maksamaan pörssikurssia korkeampi – ja vallan sisältävä – hinta eli niin sanottu valtabonus.

Kun Ehrnroothit luovuttavat valtaa, he perivät osakkeistaan vallan hinnan eikä heitä huoleta se, jos muut osakkeenomistajat jäävät nuolemaan näppejään eivätkä saa osakkeistaan samaa hintaa. Kun he hankkivat valtaa, sekin tapahtuu niiden muiden osakkeenomistajien kustannuksella, ja niin oli tarkoitettu tapahtumaan myös Wärtsilän kaappaus.

Kun Proventus tunkeutui väkisin Ehrnroothien itselleen valmistamille Wärtsilän kaappauksen markkinoille, E-liikkeen puolella oli uusien omistusjärjestelyjen infrastruktuuri muilta osin valmis, mutta Wärtsilän omistus oli vielä auki. Fiskars oli jo pannut toimeen suunnatun osakeannin rikkaiden Ehrnroothien perheyhtiön Agrofinin Fiskars-omistusten hyväksi, mikä tarkoitti, että valta Fiskarsissa oli betonoitu E-liikkeelle. Lohja oli jo toteuttanut suunnatun osakeannin Fiskarsin Lohja-omistusten hyväksi, mikä tarkoitti, että valta Lohjassa oli

betonoitu E-liikkeelle. Tästä omistusketjusta puuttui enää se, mitä Fiskarsin ja Lohjan omistusten betonoinnilla oli lähdetty tavoittelemaan: niiden omistuksen kasvattaminen Wärtsilässä niin, että se voitiin tyhjentää omista pääomista kaappaajien hyväksi. Sen tarkoituksen toteuttamiseksi tarvittiin muiden kaappaajien pyrkimysten tuhoaminen, ja se toteutettiin Wärtsilän suunnatulla osakeannilla Lohjan Wärtsilä-omistusten hyväksi.

(Kaiken tämän ohessa olivat Fiskars ja Yhdyspankki myyneet osuutensa Ovakon terästehtaasta Wärtsilälle, joka sen jälkeen omisti puolet tästä ruotsalaisen SKF-yhtiön kanssa fuusioidusta yhtiöstä. SKF kuului Wallenbergien teollisuusimperiumiin, ja suomalais-ruotsalaisen yhteistyötavan mukaan sen pääkonttori oli viety Tukholmaan. Ovakolla oli ollut Suomessa oma suuruuden aikansa 1950-luvulla, ja siltä ajalta oli peräisin yhtiön vanhan omistajaperheen Grönblomin nimi *Laulussa 20 perheestä*.)

Kun Wärtsilä toimeenpani hallituksensa ehdottaman suunnatun osakeannin, siinä E-liikkeen hallinnoimalle Lohjalle tarjottiin tilaisuus merkitä Wärtsilän osakkeita lähes pörssikurssiin, vaikka ne olivat avain valtaan ja niiden olisi tullut olla tässä kilpailutilanteessa huomattavasti osakkeiden vähittäismyyntihintoja kalliimpia. Lohjalle suunnattu osakeanti teki tehtävänsä ja toteutti tarkoituksensa. Proventus joutui tunnustamaan tappionsa. Sen keräämät osakkeet ostettiin E-liikkeelle pois saastuttamasta fuusioilmapiiriä, ja kilpakaappaaja sai osakkeistaan puolen sadan miljoonan markan pikavoiton. Proventuksen asiamies Johnny Liebkind ei kuitenkaan ollut tyytyväinen, vaan hän katsoi pankinjohtaja Björn Wahlroosin toimineen asiassa taustalla Yhdyspankin edustajana yksinomaan Ehrnroothien hyväksi.

Tämän jälkeen Ehrnroothit saattoivat viimeistellä fuusiosuunnitelmansa ja esittää osakkeiden lunastustarjouksen Wärtsilän muille omistajille.

Fuusio toteutettiin lopullisesti niin, että Wärtsilän omistajille jaettiin pari tuhatta miljoonaa markkaa riihikuivaa rahaa

niistä Wärtsilän voitonjakokelpoisista omista pääomista, joiden synty edellä kuvattiin, sekä Lohjan osakkeita, mutta niitä niin vähän, etteivät Lohjan omat suunnatulla osakeannilla Ehrnroothien hyväksi betonoidut valtasuhteet siitä järkkyneet. Suurimman hyödyn saivat suurimmat omistajat eli tässä tapauksessa E-liike, joka Wärtsilän tyhjennyksen jälkeen vielä liitti Ehrnroothien suvun kruununjalokiviin kahden eri paria olevan yhtiön eli Wärtsilän ja Lohjan ristisiitoksena syntyneen pörssiyhtiön, jonka nimi oli aluksi Metra mutta jolle myöhemmin palautettiin takaisin sen nykyinen nimi Wärtsilä.

Suunnattuja osakeanteja käytettiin kuin myrkkypillereitä kansankapitalismia ja osakkeenomistajien tasa-arvoa vastaan. Aivan omituinen olikin Casimir Ehrnroothin lausunto *Uudessa Suomessa*: "Se väite, että suunnatut annit ovat yleensä epäeettisiä, osoittaa, että väitteen esittäjät eivät tiedä, mistä puhuvat. Myös se ajatus, että suuromistajien etu olisi jotenkin erilainen kuin pienomistajien on aivan omituinen."

Tämä lausunto on yhtä uskottava kuin Casimir Ehrnroothin haastattelu Paperiliiton lehdessä puoli vuotta ennen Kaukaksen myyntiä Kymmenelle: "En näkisi mitään mieltä meidän yhtiömme näkökulmasta ryhtyä keskustelemaan jonkun toisen kanssa hynttyiden yhteenlyömisestä." Hynttyitä tuskin kuitenkaan lyötiin yhteen nykyisen UPM-Kymmenen kanssa ilman mitään keskustelua.

Samaa ajatusten kymeä on myös Casimir Ehrnroothin muistinmenetyslausunto Hesarissa hänen liechtensteinilaiselle pankkitililleen tulleen 10 miljoonan euron alkuperästä: "On täysi mysteeri, kuka ne rahat on tilille tallettanut."

Casimir Ehrnroothin on sosiaalisessa kanssakäymisessä ihan säällinen henkilö. Hänen johtamansa sukuhaara on edelleen rikas, mutta yhteiskunnallista valta-asemaa ei saada pelkällä rahalla. Sitä varten pitää olla pankki, mieluiten suuri ja oma, jota voi käyttää vallan välineenä (tai sitten pitää työllistää muita, joiden työn tuloksia voi omia). Ehrnrootheilla ei ole Nyky-Suomessa sellaista pankkia, mutta pankkiliiketoimintoja heillä kyllä on.

Islantilainen Straumus-Burdaras -pankki osti vuonna 2007 kalliiseen hintaan suomalaisen eQ Pankin. Keinottelun tappaman islantilaispankin konkurssipesä möi pari vuotta myöhemmin eQ:n halvalla ruotsalaiselle Nordnetille, joka sitten omasta puolestaan möi eQ Pankin varainhoito-liiketoiminnot vielä samana vuonna yhtiön toimivalle johdolle ja Ehrnroothien luxemburgilaisyhtiölle Fennogens Investments S.A:lle. Ehrnroothit omasta puolestaan fuusioivat siihen Amanda Capital Oyj:n, joka oli entinen Finvest. Uusi yhtiö, johon vielä liitettiin Janne Larman ja hänen partneriensa Advium, sai ottaa käyttöön nimen eQ Oyj.

Jos ei Casimir Ehrnroothin pojilla ollut omaa pankkia, oli heillä kuitenkin oma varainhoitoyhtiö. Tarpeellinen heille, sekin.

Ehrnrooth, Stadigh ja Isokallio

Ennen kuin mennään Pöyry-yhtiöiden omistuksen uudelleenjärjestelyihin, joilla oli merkittävä vaikutus Wahlroosin Mandatumin pörssittämiseen, täytyy tehdä syrjähyppy Nokiasta potkut saaneen Kalle Isokallion rooliin Casimir Ehrnroothin vanhimman pojan Henrikin liiketoimissa.

Yrittäjä Kai Mäkelän Nobiscum, joka oli omistanut lähes puolet pörssissä noteeratun sijoitusyhtiö Finvestin osakkeista, teki 1990-luvun alussa konkurssin. Mäkelältä loppui velkaraha sinänsä terveen Finvestin omistamiseen Nobiscumin kautta. Isokallio, joka oli saanut potkut (ja ison eläkkeen) Nokian toimitusjohtajuudesta, osti konkurssihallinnolta Mäkelän osakepotin Finvestin omistamista varten perustetun Deltabonin lukuun. Sen 49,5 % Finvestin osakkeista riitti määräysvaltaan yhtiössä.

Kari Uotin mukaan Isokallio ei sijoittanut Deltaboniin lainkaan omaa rahaa, vaan hän oli 100-prosenttisesti Uotin rahoittama bulvaani. Finvestin osakkeet ostettiin Interbankin myöntämällä lainalla ja Kari Uotin rahoilla.

Lainan myöntäneen pörssiyhtiö Interbankin enemmistöosakkaita olivat Kari ja Jussi Uoti. He olivat saaneet rahansa, joilla he operoivat Suomen liike-elämässä, velaksi Lounais-Suomen Säästöpankista. Se oli 1990-luvun alun kansallisen pankkikriisin aikaan yksi pahimmista kriisipesäkkeistä, joka jakoi pääomamarkkinoinnin liberalisoinnin vapauttamaa tuontirahaa ilman kunnon vakuuksia maksukyvyttömille velallisille, ja Uotin veljekset ottivat lainaa, joka heille annettiin. He ostivat niillä rahoilla valmiin pankin: Interbankin.

Veljesten julkinen maine kuitenkin tahrautui *Helsingin Sanomien* Kuukausiliitteessä julkaistujen paljastusten johdosta. Jutussa kerrottiin heidän epämääräisten liiketoimiensa taustat, ja Interbankista alkoi heti talletuspako. Sen tukkimiseksi veljekset möivät pikaisesti pankin enemmistöosakkuuden Finvestille. Sen kaupan myyntivoitoista ei maksettu veroja, ja siitä aikanaan saivat oikeudessa tuomion sekä veljensä kanssa riitautunut Kari Uoti että pankin toimitusjohtaja Juha Sorvisto.

Isokalliolla on käyttämästään rahoittajasta eri käsitys kuin Kari Uotilla, mutta kauppojen jälkipelit tukevat Uotin versiota tapahtumien kulusta.

Isokallion roolista Uotin bulvaanina vuodatettiin medialle (vuotaja oli ilmeisesti Jussi Uoti) allekirjoittamaton asiakirja, joka vaikutti voitonjakosopimukselta Isokallion ja Uotin veljesten kesken. Siinä veljeksille luvattiin kolme neljäsosaa Deltabonin osakkeiden myynnin yhteydessä syntyvästä Interbankin osakkeiden myyntivoitosta. Kari Uoti kertoo jälkikäteen, että sopimusluonnos oli tehty siinä yhteydessä, kun Interbank lainasi Isokalliolle rahat Finvestin ostoon. Sopimusta ei kuitenkaan koskaan allekirjoitettu, sillä se asia Uotin mukaan "järjestettiin muuten". Uoti kuvaa tapahtumia omasta näkökulmastaan kirjassa *Kirottu salaisuus* (WSOY, 2008). Salaisuus oli Interbankin holtiton rahanlainaus maksukyvyttömille velallisille, mitä oli tehty jo ennen Uotien aikaa (ja heidän aikanaan muun muassa Isokalliolle), ja syntyneiden tappioiden piilottaminen pankin tytäryhtiöiden taseisiin.

Finvestin taloudellinen tila oli hyvä, mutta sen pääomistajalta Isokalliolta loppuivat rahat hänen Finvestin ostamiseen käyttämiensä velkojen hoitoon, ja hän ryhtyi kaupittelemaan omistamiaan Finvestin osakkeita ja sitä kautta Interbankia.

Ostaja löytyi Isokallion kavereista.

Maatalous- ja metsätieteiden kandidaatti ja Hankenin diplomiekonomi Henrik Göran Casimir Ehrnrooth oli diplomi-insinööri Jaakko Pöyryn perustaman, omistaman ja hänen nimellään kulkeneen metsäteollisuuden konsultointiyhtiön pääjohtaja, josta Pöyry kaavaili seuraajaansa ja jolle hän oli myynyt 50 % Pöyry-yhtiöiden hallitsemiseen käytetyn holding-yhtiön JP Finance Oy:n osakkeista. Pöyry-konsernin toimitusjohtaja oli kahden diplomin mies, diplomi-insinööri ja

Hankenin diplomiekonomi Kari Stadigh. Hän oli JP Financen pienomistaja.

Pöyry-yhtiöt olivat ajautuneet 1990-luvun alkuvuosina niiden varsinaiseen konsultointitoimialaan kuulumattoman kiinteistökeinottelun johdosta taloudellisiin vaikeuksiin, ja tarvittiin melkoisia taikakeinoja niiden pelastamiseksi konkurssilta. Siihen tarkoitukseen Henrik Ehrnrooth ja Kari Stadigh kehittelivät sellaisen poppakonstin, jonka keksiminen vaati joustavaa juridista osaamista sekä tarkkaa pelisilmää.

Ehrnroothin ja Isokallion tiedetään suunnitelleen järjestelyä, jossa Finvest ostaisi ensin Pöyry-yhtiöt ja Pöyryn omistajat ostaisivat siinä kaupassa saamillaan rahoilla Finvestin ja sen mukana Pöyry-yhtiöt. Myymällä Deltabonin (eli Finvestin ja Interbankin) Ehrnrootheille Isokallio olisi selvinnyt veloistaan ja Pöyry-yhtiöt olisivat saaneet uusiksi pääomistajikseen Ehrnroothit. Se kauppa ei kuitenkaan toteutunut sellaisenaan. Tuli eteen ongelma, jonka nimi oli Kari Uoti. Hän piti itsepintaisesti kiinni siitä näkemyksestä, että Isokallio oli hänen palkkaamansa bulvaani, joka omisti Deltabonin ja sen Finvest-osakkeet hänen puolestaan. Uoti oli sillä kannalla, että Kalle Isokallio oli myynyt koko Deltabonin ja kaikki sen osakkeet hänelle, siis Kari Uotille, ennen kuin Kalle möi sen Finvest-osakkeet (ja niiden mukana Interbankin) Ehrnrootheille!

Vaikka Uoti tavoitteli Deltabonin omistusta ja sen kautta Finvestin kassavaroja, hän olisi ollut omasta puolestaan ja Isokallion bulvaanitoiminnan edunsaajana valmis suostumaan Finvestin osakkeiden myyntiin ehrnroothilaisille ostajille, jos kauppahinta olisi ollut Isokallion pyytämän 75 miljoonan sijasta 85 miljoonaa markkaa. Siihen Henrik Ehrnrooth ei suostunut, sillä hän oli sopinut Uotin bulvaanikseen nimeämän Isokallion kanssa Deltabonin Finvest-osakkeiden myynnistä hänelle 75 miljoonalla markalla (ja sen lisäksi mahdollisesti myös myöhemmässä oikeuskäsittelyssä esiin tulleesta "harmaasta" 4–6 miljoonan välityspalkkiosta Isokalliolle).

Kun Uoti patisteli Isokalliota maksamaan Finvestin oston velkoja, Isokallio möi Deltabonin ja Uotin mukaan sen hallinnassa olleen määräysvallan Finvestiin ja Interbankiin Pendrell-nimiselle veroparatiisiyhtiölle Neitsytsaarille. Pendrellin taustalla oli Kari Uoti, joka sai kauppakirjan mukaan omistusoikeuden Deltaboniin, Finvestiin ja Interbankiin kaupan allekirjoitushetkellä 1.3.1995.

Sama Isokallio möi viisi päivää myöhemmin 6.3.1995 Deltabonin Finvest-osakkeet edellä mainitulla 75 miljoonalla markalla Ehrnroothien veroparatiisiyhtiölle Ardenodelle niin ikään brittiläisille Neitsytsaarille. Kiistaa käytiin näiden kauppojen myöhemmässä oikeuskäsittelyssä päivämääristä eli siitä, kenelle Isokallio oli todellisuudessa myynyt Finvestin (ja sen mukana Interbankin). Uoti väitti, että ensin hänelle, kun taas Ehrnroothit olivat sitä mieltä, että ensin heille.

Kari Uoti kirjoittaa Ehrnroothien Ardenode-kaupasta oman käsityksensä näin: "Isokalliolla ei ollut missään vaiheessa omaa juristia. Kauppakirjan laati ostaja, joka määritti kaupan ehdot ja piti kaikki kauppakirjakappaleet itsellään. Heti kaupan jälkeen Isokallio ei osannut sanoa, montako sivua kauppakirjassa oli ja kuka oli ostaja."

Henrik Ehrnrooth ja Kari Stadigh toimivat omanaan pitämänsä yhtiön kanssa nopeasti pyrkimyksessään pelastaa Pöyry-yhtiöt. Heti seuraavana päivänä sen jälkeen, kun he olivat omasta mielestään ostaneet Finvestin, sen – eli siis Finvestin – johto ilmoitti Finvestin ostaneen Pöyry-yhtiöiden omistajayhteisön JP-Financen koko osakekannan ja kolmanneksen JP-Consultingista 238 miljoonalla markalla. Sitä seuraavana päivänä Pöyry-yhtiöiden pääomistajat Henrik Ehrnrooth ja Jaakko Pöyry, joilla oli nyt edellisenä päivänä tehdyn kaupan jälkeen tuoretta rahaa, ilmoittivat ostaneensa määräysvallan Finvestistä 75 miljoonalla markalla. Kauppasummat olivat selvästi epäsuhteessa toinen toiseensa; siirtyiväthän siinä 238 miljoonalla markalla myydyt Pöyry-yhtiöt 75 miljoonalla markalla takaisin entisille omistajilleen, tai tarkalleen ottaen ei ihan entisille.

Henrik Ehrnrooth nimittäin oli myynyt oman osuutensa Pöyry-yhtiöiden keskeisestä holding-yhtiöstä JP-Finance Oy:stä edellä mainitulle Ardenodelle. Toimittaja Jouni Tervo, joka oli laatinut koko tästä prosessista tarkan kuvauksen *Suomen Kuvalehteen,* arvioi, että Finvestin ostaessa Ehrnroothien Ardenoden omistukseen siirretyt JP-Financen osakkeet "Ardenode sai osakekaupasta todennäköisesti valtavan voiton, josta se ei ole verovelvollinen Suomeen". Kysyttäessä Henrik Ehrnrooth ei ollut muistanut kauppasummaa.

Ei ollut toimittaja Tervon viisasta kysellä Otavan omistamaan lehteen näitä muistinmenetyksen piiriin kuuluvia kysymyksiä. Henrik Ehrnrooth on äitinsä puolelta Reenpään sukua, ja niin toimittaja saikin lehdestä potkut.

Ardenode oli Isokallion mukaan "joku veroparatiisiyhtiö, jonka Roope (lue: E-liikkeen käyttämä lakimies Robert Liljeström) hommasi jostakin", ja siinä olivat Henrik Ehrnroothin ohella omistajina hänen velipuolensa Carl-Gustaf ja Georg Ehrnrooth. He eivät ole halunneet puhua siitä aiheesta, että veljesten muodostama "ostajakonsortio" olisi rahoittanut Pöyry-yhtiöiden omistajien ostamat Finvestin osakkeet sillä rahalla, jonka nämä saivat Finvestin ostettua heiltä Pöyry-yhtiöt. Ennen kuin veroparatiisiyhtiö Ardenode purettiin, se toimi järjestäjänä osakeannissa, jolla Finvest rahoitti Pöyry-yhtiöiden oston ja jossa Pöyryn vanhat omistajat (Ehrnroothien Ardenode ja Jaakko Pöyryn Procurator Oy) merkitsivät Finvestin osakkeita Pöyry-yhtiöiden omistamista varten 100 miljoonalla markalla.

Tapahtumien kulku näyttää olevan niin kuin edellä on esitetty.

Sen lisäksi on tapahtunut vielä jotain muuta, josta ei ole tietoa. Siihen "muuhun" liittyy, että Suomen veroäyrikuningas vuonna 1995 oli Kari Stadigh 28 315 666 markan pääomatuloilla! Ei ole tietoa, mitä sellaista hän oli myynyt, jonka tuloksena hänellä oli kyseisenä vuonna tuloja enemmän kuin Henrik Ehrnroothilla (27 377 555 markkaa) ja Jaakko Pöyryllä (19 450 716 markkaa). Kun yhtiö oli lunastanut JP Financesta ulos sen kolme pienomistajaa ja kun Kari Stadigh oli saanut niistä osakkeista vain 6 miljoonaa (sekä Jukka Nyrölä ja Per Gundersby 3 miljoonaa markkaa), sekään ei selitä tätä 28 miljoonan verotetun markan arvoitusta.

Kaikissa näissä järjestelyissä menivät sekaisin Henrik Ehrnroothin varat ja verot sekä lait ja niiden tulkinta tavalla, jonka lopputuloksesta Jouni Tervo kirjoitti *Suomen Kuvalehdessä* omalta kannaltaan kohtalokkaasti näin: "Henrik Ehrnrooth ilmoitti vetäytyvänsä sapattilomalle kymmenen vuoden yhtäjaksoisen työrupeaman jälkeen. Hänen mukaansa Pöyry-konsernin pelastaminen otti sen verran koville, että nyt on aika huilata." Jutussa kerrottiin Ehrnroothin muuttaneen maasta, mutta sitä ennen hän "ryhtyi järjestelemään omaa henkilökohtaista omaisuuttaan. Hän siirsi useiden miljoonien arvosta kiinteistöjä alaikäisille pojilleen. Julkisuudessa hän on kiistänyt, että omaisuussiirrot liittyisivät millään tavalla Finvest-kauppoihin."

Kalle Isokallio, jonka ylle sovitetaan edellä konnan viittaa, kertoi oman toimintansa perusteista poliisin kuulustelupöytäkirjassa näin: "Kari Uoti oli ollut koko ajan kiinnostunut tulemaan Deltabonin osakkeenomistajaksi ja rahoittajaksi, ja kun Deltabonin taloudellinen asema oli vaikea, niin allekirjoitin kauppakirjan. Mikäli Deltaboni ei olisi saanut myydyksi omistamiaan Finvestin osakkeita, sitä olisi uhannut mahdollinen konkurssi, joten halusin varmistaa, että saan yhtiön osakkeet myydyksi."

Raastuvanoikeus uskoi Uotia. Hovioikeuskin näki Isokallion myyneen Deltabonin Finvest-osakkeet Ehrnroothille ilman Kari Uotin lupaa mutta jätti hänet rankaisematta, kun myynnistä ei oikeuden mukaan ollut aiheutunut Uotille vahinkoa. Ihmeellinen tuomio. Toisen omaisuutta saa siis myydä vapaasti, jos siitä ei aiheudu tälle toiselle vahinkoa! Hovioikeuden päätöksellä Isokallio vapautui niistä 28 miljoonan markan vahingonkorvauksia, jotka raastuvanoikeus oli määrännyt hänet maksamaan Uotille.

Näkyy, että Ehrnroothien nuori sukupolvi oppi ensimmäis-

ten joukossa löytämään verokeitaita ja mukavuuslippumaita omaisuutensa tuotoille. On helppo olettaa, että heidän suomalaista omuuttaan on ulkomaisten yhtiöiden nimissä ja suomalaisen verotuksen ulottumattomissa. Sehän ei ole rikos.

Att verka men inte synas

Lauluntekijä kysyy, minne vie tuulen tie. Ehrnroothien tapauksessa itätuuli vie suvun suuria rahoja länteen, josta taas länsituuli on tuonut Wallenbergien perheimperiumin pikkurahoja kasvamaan korkoa Suomessa.

Ehrnroothit järjestivät Wallenbergeille mahdollisuuden myydä itse heille junailemansa Oy Kaukas Ab:n osakkeet Kymmenelle erikoishintaan. Moninaiset ovat muutkin toimet, joilla Ehrnroothit ovat auttaneet Wallenbergejä Suomessa. "Casse-setä" Casimir Ehrnrooth esimerkiksi junaili alan suomalaisyhtiöiden omistuksessa olleen ja sähköteollisia laitteita valmistaneen Strömbergin Wallenbergien ASEA:lle, myöhemmälle ABB:lle. Sen hallituksen jäseneksi kutsuttiin kukapa muu kuin Casimir Ehrnrooth. Atomivoimalaa Suomeen ei tilattu Ruotsista, vaikka Suomen ainoa ulkomaalainen vuorineuvos Marcus Wallenberg yritti isä-Göran Ehrnroothin neuvosta hoitaa tilauksen presidentti Kekkosen kanssa. Mutta kun valtionyhtiö Valmet perusti Uuteenkaupunkiin autotehtaan yhteistyössä Wallenbergien Saab-Scanian kanssa, Kekkonen junaili sille salaiset kehitysaluetuet eduskunnan päätöksellä niin, että kansanedustajat eivät tienneet säätämänsä lain vaikutuksia: Uudestakaupungista tehtiin valtion tukea saava ns. kehitysalue vähän samalla tapaa kuin pari vuosikymmentä myöhemmin EU rupesi maksamaan Pohjanmaan laakeiden peltojen viljelijöille vuoristotukea.

Sukujen yhteistyön koekenttä on ollut myös vanha von Julinien sukuyhtiö Fiskars (isä-Göranin vaimo eli tämän sukuhaaran sisarusten äiti Louise oli von Julineja). Fiskars on ostanut Ruotsista Wallenbergien Swedish Matchin veitsi- ja saksitehtaita, ja Wallenbergien sijoitusyhtiö Investor AB puolestaan on ostanut Fiskarsin osakkeita.

Tätä omistusyhteistyötä jatkaa se sopimus, jonka Ehrn-

roothit ovat tehneet Wallenbergien kanssa omistusvoiman ja -vallan yhdistämisestä nykyisessä Wärtsilässä. Sitä varten on perustettu kaksi ruotsalaista yhtiötä: Avlis AB ja Avlis Invest AB. Niille on siirretty sekä Ehrnroothien (poisluettuna Casimirin perhe) hallitseman Fiskarsin että Wallenbergien hallitseman Investor AB:n omistamat Wärtsilä-osakkeet, yhteensä yli 21 % Wärtsilän osakekannasta. Tämä on tehty "vahvan pitkäjänteisen omistajan luomiseksi" Wärtsilälle "kehittämällä yhteistä omistajastrategiaa". Niinpä Wärtsilä sitten lähetti keväällä 2014 puolentoistasataa Vaasan dieselmoottoritehtaan työntekijää toiselle tehtaalleen, kilometritehtaalle, ja nosti osakkeenomistajille maksettavaa osinkoa hyvän kannattavuuden perusteella. Yhtiön pörssikurssikin nousi.

Kummallisella tavalla Ehrnroothit maksattivat Fiskarsin rahoista sen hallituksen puheenjohtajalle Kaj-Gustaf Berghille, joka on päätoimessaan Suomen ruotsinkielisen rahan etulinjassa toimivan Konstsamfundetin toimitusjohtaja, ylimääräisen 200 000 euron konsultointipalkkion "Fiskarsin ja Investor AB:n välisen yhtiösopimuksen neuvottelemisen johdosta liittyen pitkäaikaiseen Wärtsilä-omistajuuteen". Kyseessä oli yksinomaan omistajien välinen asia, joka olisi kuulunut omistajien maksaa. Omistushygienia falskasi.

Ehrnrooth-yhteyden vähäistä painoarvoa Wallenbergeille kuvaa kuitenkin se, että Gunnar Wetterbergin 313-sivuiseen kirjaan *Wallenberg, ett familjeimperium* (Albert Bonniers Förlag, 2013) ei ole mahtunut yhtään mainintaa kenestäkään Ehrnroothista.

Rahastettuaan Kaukaan ja Kymmenen paperiteollisuuden (sekä kaapattuaan rahastusta varten Wärtsilän, Lohjan ja Fiskarsin) ja vietyään ylimääräiset rahansa ulkomaille Ehrnroothien on ollut tyytyminen sangen vähäiseen rooliin Suomen taloudessa. Pelkkä raha ei ole valtaa, vaan hyvä on rikkaalla suvulla olla oma pankki siihen tapaan kuin isä-Göran kykeni Yhdyspankin pääjohtajana auttamaan nyttemmin eläköityneitä poikiaan Casimiria, Görania (J.) ja Robertia elämässä eteenpäin.

Poissa ovat ne ajat ja se valta, joista saa kuvan seuraavasta pankinjohtaja Göran Ehrnroothin lähinnä sukulaisilleen kirjoittaman muistelmakirjan katkelmasta:

"Ennen K. E. Ekholmin lähtöä Kymistä kuulin täysin luotettavalta taholta, että Kymin hallitus oli saanut naurettavan idean valita Kurt Swanljung ja Mika Tiivola samanarvoisiksi toimitusjohtajiksi. Kun sain kuulla tästä, kutsuin Mika Tiivolan pankin johdon päivällisten jälkeen Palacesta pienelle juttutuokiolle kotiini Etelä-Ranta kuuteen. Osoitin Mika Tiivolalle kuinka sopimatonta olisi, että kaksi lähes samanikäistä juristia yhdessä ottaisivat johtaakseen ja vastuulleen yhden maan suurimmista teollisuusyrityksistä…

Tehdäkseni ratkaisun helpoksi ja lyhyeksi annoin silloin lupauksen, että ehdotan pankin hallintoneuvostolle Mika Tiivolaa seuraajakseni, osaksi johtuen monivuotisista keskusteluista varatoimitusjohtaja Osmo Toikan kanssa, osaksi siksi, että olin vakuuttunut siitä, että hallintoneuvosto hyväksyisi Mika Tiivolan valinnan hallituksen puheenjohtajaksi.

Mika Tiivola hyväksyi tarjouksen kuitenkin sillä nimenomaisella ehdolla, että annan Mika Tiivolalle tukeni Kymin hallituksen puheenjohtajan valinnassa Carl Johan Ehrnroothin jättäessä tehtävän."

Edellä mainituista henkilöistä Carl Johan Ehrnrooth oli Göran Ehrnroothin veli ja silloisen Kymi-yhtiön johdossa. Tämän seuraaja Kurt Swanljung oli hänen vävynsä.

E-liikkeen vallan linnakkeet

Göran ja Louise Ehrnroothin sukukunnalla on ollut arvopapereiden omistusta ja verojen välttämistä varten yhteinen holding-yhtiö Oy Agrofin Ab, joka oli yksi edellä esitettyjen sisäisten osakeantien kautta Ehrnrootheille ohjattujen Wärtsilän osakkeiden pääteasemista.

Agrofinin tytäryhtiöitä olivat sen toiminnan alussa perustetut Batofin, Turicus, Turret, Kargol ja Hodix ja myöhemmin monet muut. Harmonia tämän yrityksen omistuksessa ei kuitenkaan ole ollut täydellinen, sillä Casimir irtaantui aikaisessa vaiheessa sukuyhteistyöstä ja möi osakkeensa lapsilleen, jotka sitten möivät ne edelleen omalle yhtiölleen Luxemburgiin. Kun itse itselleen myy ja itse itseltään ostaa, ei hinnasta liiemmälti syntyne erimielisyyksiä.

Göranin ja Louisen jokaiselle neljälle lapselle perustettiin 1980-luvun puolivälissä oma holding-yhtiö samaan tarkoitukseen kuin aiemmin oli perustettu yhteinen Agrofin. Casimirilla privaattiyhtiönä oli Takava, Göran (J.):llä Vessilä, Robertilla Pruna ja Elsalla Sumarum. Alussa kaikkien näiden yhtiöiden tilinpäätökset olivat identtiset neloset.

E-liikkeessä on aina hyvin taitavasti käytetty hyväksi verolainsäädäntöä. Niin oli tehty esimerkiksi vuonna 1988, jolloin oli tiedossa, että vuonna 1990 olisi voimassa uudenlainen yhtiöveron hyvitysjärjestelmä. Sisarusten kaikki neljä rahantekokonetta eli neljä edellä mainittua holding-yhtiötä vaihtoivat vuonna 1988 tilikautta niin, että niistä yksikään ei tehnyt tilinpäätöstä vuodelta 1989. Suomen lain mukaan yhtiön tilikausi sai olla 18 kuukautta, ja se teki nelikolle mahdolliseksi hypätä yhdellä 16 kuukauden pituisella tilikaudella yli kokonaisen kalenterivuoden tilinpäätöksen ja verotuksen. Sen jälkeen Agrofin saattoi pelata voitoilla, osingoilla, tappioilla, veroilla ja verohyvityksillä avopokeria, jossa se oli ennakolta

suunnitellulla tavalla varma voittaja: verot jäivät valtion maksettaviksi.

Sitä, millaista pokeria Ehrnroothit pelaavat ulkomaisten yhtiöidensä tilinpäätöksillä, ei ole mahdollista selvittää. Ne yhtiöt ovat kaikille ulkopuolisille pelkkiä niin sanottuja mustia laatikoita. Kun E-liikkeessä on aina tehty verosuunnittelua viimeisen päälle, voidaan olettaa, että suku harjoittaa sitä myös näissä uusissa oloissa, joissa valtiovalta on antanut heille avaimet veroparatiisien oviin.

Ehrnroothin sisaruksista Robertilla oli hyvä osakevainu, vaikka hänen yritysjohtajansaavutuksiaan ei kehuta. Hän oli osannut ostaa johtamansa laivayhtiö Effoan osakkeita vuonna 1986 halpaan 200–300 markan hintaan. Kun yhtiö kolme vuotta myöhemmin splitattiin ja rahtiliikennettä varten perustettiin oma yhtiönsä Finncarriers, Effoan omistajat saivat valita, ottivatko he vuoden 1989 osingon rahana vai uuden yhtiön osakkeina. Siinä tilanteessa syntyi uuden yhtiön osakkeista sellainen kilpailu, että se nosti Effoan osakkeen hinnan lähes 2 000 markkaan kappaleelta. Ilmeisesti Robert osasi silloin myydä omat osakkeensa lähes kymmenkertaisella voitolla. Kun matkustajaliikennettä hoitamaan jäänyt Effoa heti sen jälkeen möi – fuusiotarkoituksessa – suunnatulla osakeannilla 40 % osakkeistaan ruotsalaiselle Johnson Linelle, sen osakkeiden hinta romahti. Robert kertoi lehtihaastattelussa strategiansa: "Yhtiö olisi ollut nurkanvaltaajien paratiisi, mutta teimmekin sen itse, ilman kasinopoikien apua."

Robert Ehrnrooth oli vuoden 1989 verotilastossa Suomen rikkain ihminen (ja vielä silloin pirun tusinaan eli kolmentoista rikkaimman suomalaisen joukkoon mahtui neljä Ehrnroothia).

Robert myös oli sisaruksista ensimmäinen, joka laajensi omistustensa valtapiiriä ulkomaille. Hän perusti uudet kotimaiset holding-yhtiöt Hambon ja Mambon sekä käytti niitä omistustarkoituksiin ostaessaan Englannin kanaalin Man-saarelta Hemul Investment Ltd:n ja Coppel Ltd:n. Lienee tar-

peetonta muistuttaa, että Man-saari kuuluu EU:n omiin veroparatiiseihin. Verosuunnittelua terävöitettiin edelleen, kun Mambolle perustettiin Hollantiin tytäryhtiö Sijoitus I B.V.

Suvun yhteisten rahojen kansainvälistymisen laajennus ajoittuu 1980-luvun loppuun. Ensiksi Agrofinin tytäryhtiö Turicus osti Atlanta-nimisen laivan. Maltan edullista varustamoverotusta hyödyntämään sinne perustettiin Marefin Ltd, jolle Atlanta myytiin sopu- tai muuten vain tarkoituksenmukaiseen hintaan; olivathan ostaja ja myyjä Agrofinin tytäryhtiöitä. Laivanvarustusta varten Agrofin osti veroparatiisista Caymansaarilta Snow Fox Reefer -nimisen yhtiön, jolle tilattiin uusi laiva norjalaiselta telakalta, sekä samaan tarkoitukseen samoilta saarilta myös yhtiön S.K.Reefer II Ltd.

Merkittävä osa E-liikkeen omaisuudesta on vuosien saatossa siirretty ulkomaille Suomen henkilöverotuksen ulottumattomiin.

Tehokkaimmin on omistuksensa ulkoistanut Henrik Ehrnrooth velipuoliensa Georgin ja Carl-Gustafin kanssa. Heidän osuutensa Pöyry-yhtiöstä on yli kolmannes, ja se omistetaan luxemburgilaisen Corbis S.A.:n kautta. Pöyryn osingot viedään siis Suomesta ulos verottomasti Luxemburgiin, ja mitä niille siellä tapahtuu, on arvoitus.

Mitä ilmeisimmin sitä reittiä kulkevat Luxemburgiin rekisteröidyn Structor S.A.:n saamat osingot. Se on rakennusyhtiö YIT:n suurin omistaja.

Vuonna 2013 veljekset möivät osan YIT:n omistuksestaan pois ja hankkiutuivat myyntivoitollaan YIT:stä irtaantuneen ja rakennustoimintaan liittyviä palveluja myyvän Caverionin suuromistajiksi. He pitivät tarkasti huolen siitä, että YIT:ssä omistus säilyi yli 10 prosentissa. Se on raja, joka osinkoa saavan holding-yhtiön pitää omistaa osinkoa maksavan pörssiyhtiön osakkeista, jotta osinko on EU:n direktiivin suomalaisen tulkinnan mukaan saajayhtiölleen verotonta tuloa. Tässä tapauksessa Structor omistaa YIT:stä 10,02 %.

Casimir Ehrnroothin pojat tekevät yhteistyötä myös luxemburgilaisen Fennogens Investments S.A.:n kautta. Se on varainhoitoyhtiö eQ:n (entisen Amanda Capitalin ja sen edeltäjän, entisen Finvestin) pääomistaja.

Veljeksistä Georg valitti korkeimpaan hallinto-oikeuteen (KHO) siitä, että rahoitustarkastus vaati häntä ilmoittamaan sisäpiirirekistereihin omistuksensa myös yhtiöistä, joita hän omistaa mutta joiden hallintoelimissä hän ei ole mukana. KHO totesi, että "Georg Ehrnrooth on Carl-Gustaf Ehrnroothin veli ja yhteisen isän kautta velipuoli Henrik Ehrnroothin kanssa. Henrik Ehrnrooth omistaa Yhtiön Y, Georg Ehrnrooth Yhtiön X ja Carl-Gustaf Ehrnrooth Yhtiön Z... Yhtiö Y, Yhtiö X ja Yhtiö Z omistavat muun muassa Fennogens Investments S.A. -nimisen yhtiön koko osakekannan..." KHO:n päätös oli, että kaikki sisäpiiriomistukset on ilmoitettava asianmukaisiin rekistereihin. Finanssivalvonta määräsi myöhemmin Georg Ehrnroothille pienen rikemaksun ilmoittamatta jättämisestä.

Yhtiöiden sisäpiirirekisterit ovat ainoita asiakirjoja, joiden perusteella on mahdollista selvittää suomalaisten ulkomailla toimivien yhtiöiden omistajia. Henrik Ehrnroothin kiinnostusta ulkomaisen omistuksen vero- yms. etuisuuksiin kuvaavat hyvin tiedot hänen eri sisäpiirirekistereihin ilmoittamistaan intresseistä lähes kolmessakymmenessä ulkomaille rekisteröidyssä mutta toimialaltaan tuntemattomaksi jäävässä yhtiössä. Siihen yhtiöviidakkoon katoavat kaikki sellaiset asiat, jotka halutaan kadottaa näkyvistä.

Äitinsä, Casimirin ensimmäisen vaimon Eva Reenpään, perua on Henrikin jäsenyys Reenpäiden sukuyhtiön Otavan hallituksessa. Siellä hänen kerrotaan yhdessä Reenpään suvun vävyihin kuuluvan Componentan pääomistajan Heikki Lehtosen kanssa vaikuttaneen kirjallisia piirejä järkyttäneisiin Antti Reenpään ja Leena Majanderin saamiin potkuihin. Keväällä 2014 Ehrnrooth valittiin riitaisan suvun omistaman perheyhtiön hallituksen puheenjohtajaksi. *Helsingin Sanomien* haastattelussa hän linjasi tämän kirjakulttuurin vahvan lippulaivan kurssia uuteen, viihteellisempään suuntaan: "On luotava elämyksiä vapaa-ajankäyttöön. Nyt ei puhuta urheilusta,

vaan siitä, kun esimerkiksi istutaan tuolissa ja tehdään jotain muuta kuin katsotaan televisiota. Jotain tähän liittyvää." Hänen mielestään Otavan perinteinen sivistysbisneksen rinnalle pitää siis rakentaa enemmän ajanviete-, elämys- ja pelibisnestä. Barbariaa tyylikkäimmillään, asiantuntevimmillaan.

Göran J. Ehrnroothin pojat Alexander ja Albert pitävät Fiskarsia reviirinään ja ovat paitsi sen hallituksessa myös serkkunsa (Robertin pojan) Jacobin ja tämän sisaren Sophian sekä tätinsä Elsan kanssa Fiskarsin suurimpia henkilöomistajia, kukin parin prosentin osuudella. Yhtiön kolme suurinta omistajaa ovat, jokainen yli 10 prosentin osuudella, Göran J. Ehrnroothin perheen Virala, Elsa Fromondin perheen Holdix ja Agrofinin entinen tytäryhtiö Turret, joka ilmeisesti on kolmannen sisaruksen Robertin perheyhtiö päätellen siitä, että sen toimitusjohtaja on Robertin poika Paul. Hänet sukukunta nosti vuonna 2014 Fiskarsin hallituksen puheenjohtajaksi.

Nämä suuret omistusyhtiöt eivät siis maksa kukin yli 10 % omistamansa Fiskarsin osingoista veroa. Laki pakottaa ne siihen.

Näyttää siltä, että tämä Fiskars, von Julinien ja sitä kautta Ehrnroothin sisarusten äidin sukuyhtiö, on kaikessa hiljaisuudessa siirtynyt sisarusten isän sukuhaaran haltuun niin tukevasti, että siihen on uskallettu fuusioida koko vanha Agrofin.

Alexander ja Albert Ehrnroothin sijoitusyhtiö Vimpu Intressenter Ab on noussut Ahlstromin suurimmaksi omistajaksi 10,06 prosentin osuudella. Myös tässä yhtiössä ylittyy strateginen 10 prosentin omistusosuus, joka tekee osingoista saajayhtiölle verottomia. Vimpu on ollut myös Nokian suuria kotimaisia omistajia.

Pienimuotoisemmassa yritystoiminnassa Alexander on pyydystänyt pörssissä pieniä kaloja kolmella lyhyellä ongella. Oral Hammaslääkärit ja Turvatiimi ovat säilyneet elossa, mutta Tiimari teki konkurssin. Kaikkien kolmen pääomistaja on ollut Atine Group Oy, jonka vastuita otti Tiimarista kantaakseen Albertin Unioca Partners.

Kun huhtikuussa 2014 rahastoyhtiö CapMan esitti suunhoitoon erikoistuneen Oralin omistajille osakkeiden ostotarjouksen tarkoituksenaan ottaa yhtiö pois pörssistä, sen suuret omistajat Alexander Ehrnrooth ja Juha Korhonen ilmoittivat jatkavansa yhtiön omistajina. Kun he sen johdosta olivat sekä osakkeiden ostajia että myyjiä, heidän etunsa oli erilainen kuin muilla osakkeenomistajilla, jotka olivat hankkineet osakkeensa uskossa yhtiön tuleviin voittoihin.

Robertin poika Paul Ehrnrooth edustaa isänsä perhekuntaa Wärtsilän ja Fiskarsin hallituksissa. Sen lisäksi hän toimii erilaisten Savox-alkuisten holding-yhtiöiden kautta ja on mukana useiden entisen – Fiskarsiin fuusioidun – Agrofinin tytäryhtiöiden hallituksissa.

IV
Björn Wahlroos, rahavallan mannekiini

Pojasta pankinjohtaja

Se ei ole pitkämielinen eikä se ole lempeä. Se pakottaa, se määräilee, se sanelee. Se käyttäytyy sopimattomasti. Se ottaa omansa. Se ottaa myös muiden oman. Piru sen perii – ja on mitä periä. Mikä se on? Se on pankki.

Pankkimafia on maailman vaarallisin rikollisjärjestö. Maailman suurimmat pankit ovat saaneet ja saavat laittomasta toiminnasta maksettavakseen maailman suurimmat sakot ja vahingonkorvaukset.

Nordea-pankin hallituksen puheenjohtaja Björn Wahlroos on kuitenkin lainkuuliainen kansalainen. Medialla on tiedossa hänestä vain yksi sakkotuomio, josta kerrotaan kirjassa *Wahlroo$, epävirallinen elämänkerta* (Into, 2013). Se liittyi vuoden 1995 itsenäisyyspäivänä ammuttuun vahingonlaukaukseen. Wahlroosin 16-vuotias poika tähtäili ikkunoiden läpi naapuritalon asukasta lataamattomaksi luulemallaan isänsä hirvikiväärillä ja painoi liipasinta. Yllättäen ase laukesi. Luoti osui naapuria lähes tappavasti kaulaan.

Björn Wahlroos tuomittiin oikeudessa ampuma-aserikoksesta ja törkeästä vammantuottamuksesta 40 päiväsakkoon. Maksettavaa kertyi yhteensä 33 480 markkaa. Tuomion mukaan Wahlroos ei ollut huolehtinut riittävän hyvin siitä, että hänen aseensa eivät joudu asiattomiin käsiin, sekä siitä, että hän oli unohtanut jahdin jälkeen poistaa aseesta patruunat. Lisäksi hirvikivääri tuomittiin valtiolle menetetyksi. Wahlroosit joutuivat korvaamaan myös oikeudenkäyntikulut sekä naapurin rikkoutuneet ikkunat.

Kirjan mukaan rangaistusta lievensi isän ja pojan osalta se, että Wahlroos oli sopinut 110 000 markan vahingonkorvauksesta suoraan uhrin kanssa. Tämä oli ilmoittanut poliisille lähettämässään kirjeessä, ettei hän vaadi Wahlrooseille syytteitä.

Toinen ampumistapahtuma nostaa esiin ja paljastaa tässä kirjassa tuonnempana esiteltävän sosiaalisen verkoston. Stora Enson pääjohtaja Jukka Härmälä oli järjestänyt firman laskuun Ruotsissa fasaanijahdin, johon hän oli – entisenä Kansallispankin johtajana ja siinä ominaisuudessa ns. Kouri-kauppojen toimihenkilönä – kutsunut vieraikseen muun muassa Björn Wahlroosin ja Peter Fagernäsin; samaa Kouri-kauppaväkeä hekin.

Niin sanotut Kouri-kaupat olivat 1980-luvulla oireita Suomen talouselämän tulossa olevasta rakennemuutoksesta – ja sen syvästä moraalivajeesta. Pahimpina kasinotalousvuosina 1980-luvun lopussa silloiset suurpankit Yhdyspankki ja Kansallispankki nurkkasivat toisiaan ja ostelivat rekka-autolasteittain toistensa osakkeita. Niissä valkeissa ja vastavalkeissa poltettiin suruttomasti pankkien rahaa miljardeja markkoja.

Asialla oli karhukopla, jossa kauppoja junailivat silloiset pankinjohtajat Wahlroos, Peter Fagernäs ja Jukka Härmälä. Mukana touhusi myös Hannes Kulvik, joka asioidensa poliisitutkinnan aikana muutti Sveitsiin, sekä sekalainen seurakunta siipijengiä, muiden muassa maustekauppias Peter Fryckman, säästöpankkimiehet Juhani Riikonen ja Matti Ali-Melkkilä, Postipankin johtaja Ilpo Santala sekä tietysti Wahlroosin käyttämä nurkkaus-, valtaus- ja kaappausmeklari Henrik Kuningas, joka ensimmäisenä Suomessa sai oikeudessa tuomion sisäpiiririkoksesta. Hän on sittemmin saanut siihen herraklubiin arvovaltaista seuraa.

Ruotsalaisella fasaanipellolla Kansallispankkia hävityksen kauhistukseen johtamassa ollut Peter Fagernäs ampui hauli-suihkun Yhdyspankin puolella vastaavassa tehtävässä toimineen Björn Wahlroosin kasvoille. Sekin ampuminen sovittiin asianomaisten kesken. Ulkopuolista jää kuitenkin mietityttämään, onko toiseen ihmiseen kohdistuva vahingonlaukaus todella sovittavissa pelkästään asianosaisten kesken. Eikö sellainen aina ole yleisen syyttäjän asia? Eivätkö ihmiset ole samalla tavalla rauhoitettuja kuin eläimet, joiden ampuminen rauhoitusaikana johtaa aina poliisitutkintaan?

Björn Wahlroos on ollut elämässään ammattimainen yrityspokerin pelaaja. Sen tulosta on, että Suomen talouselämän nykyinen rakenne on enemmän hänen kuin kenenkään muun arkkitehtuuria. Suomi näyttää kilpailuttaneen, ulkoistaneen, yksityistäneen, nurkanneen ja kaapanneen talouselämälleen sen nykyisen rakenteen Wahlroosin näkymättömän käden johdolla ja hänelle maksettua hyvää korvausta vastaan.

Vanha kotimaa on palkinnut hänet töistä isänmaan hyväksi vain melkoisen tavallisella Suomen valkoisen ruusun ritarikunnan komentajamerkillä, mutta palkinnut kuitenkin. Ruotsin kuningas puolestaan on nimittänyt hänet maansa Pohjatähden ritarikunnan ensimmäisen luokan komentajaksi hänen nykyiselle uudelle kotimaalleen tekemistään palveluksista.

Wahlroosin tulo Wahlroosiksi alkoi siitä, kun Yhdyspankin pääjohtaja Mika Tiivola palkkasi tämän rutiininomaista kauppatiede-nimistä tiedettä tehneen ja Hankenin professoriksi edenneen nuoren mutta kunnianhimoisen miehen pankin johtokuntaan. Siellä hänen mentorinaan toimi pankinjohtaja Erik Stadigh, joka oli Wahlroosin tulevan ammattiauttajan Kari Stadighin isä. Nimitystä edelsi kauppa- ja teollisuusministeriön kansliapäällikkönä toimineen isä-Buntan Tiivolalle lähettämä ”anna pojalleni kunnon töitä” -kirje. Hyvä Veli -järjestelmä toimii sillä tavalla. Tiivola oli muutoinkin altis tällaisille nimityksille; hoitihan hän Nokian hallintoneuvostosta käsin vävynsä Kalle Isokallion Nokian toimitusjohtajaksi.

Pankinjohtajana Björn Wahlroos kuului siihen pankkiammattilaisten sisäpiiriin, joka vanhojen pankinjohtajien kauhuksi pani vuosikymmenien aikana pankkien taseisiin kertyneen seisovan veden liikkeelle ja toi Suomen rahatalouteen kilpailun rahasta. Raha pyhitettiin. Sitä palvottiin. Se oli elämän sokeri ja suola, markkinauskovaisten onni ja autuus, kasvun katalyytti ja hiiva. Tohtori Marx kirjoitti aikanaan, miten pankki ja luotto ”tulevat vahvoiksi välineiksi ajaa kapitalisti-

nen tuotanto omien rajojensa yli ja miten ne sillä tavalla muodostuvat yhdeksi vaikuttavammista kriisien ja huijausten liikevoimista".

Kapitalismin liikevoimien turbomoottori on kilpailu, joka ei synny talouden laeista vaan tekee ne.

SYP 1, SYP 2 ja liikepankki Unitas

Pääomamarkkinoiden liberalisoiminen 1980-luvun loppuvuosina oli sitä, että pankit vapautettiin velvollisuudesta koota lainaksi antamansa rahat asiakkaidensa vähittäistalletuksista ja että niille annettiin oikeus tuoda maahan valmista ulkomaista tukkurahaa lainattavaksi edelleen kotimaahan. Pankit keinottelivat siinä yhteydessä leimaveroilla. Ne käyttivät rahantuontiin Promissory Notes -nimisiä ulkomaille eräytyviksi merkittyjä vekseleitä, joista ei tarvinnut maksaa – toisin kuin kotimaisista velkakirjoista – leimaveroa.

Vekselin erityispiirre on se, että se voidaan siirtää toiselle velkojalle vain siihen itseensä merkityllä siirrolla. Yhdyspankki oli pitänyt näitä vekseleitä velkakirjoina, joihin ei tarvita kyseistä siirtoa. Se tulkinta oli veroviranomaisten mielestä väärä. Sen johdosta oli mahdollista, että pankki joutuisi verolle verojen kiertämisestä. Sekin oli mahdollista, että pankin tappiot kasvaisivat ja että pankki joutuisi turvautumaan valtion apuun, ja myös siihen piti alkaa varautua.

Näiden uhkien alla Suomen Yhdyspankki (SYP) toteutti Björn Wahlroosin johtaman pankin sisäisen työryhmän valmisteleman oman yhtiömuotonsa radikaalin rakenneuudistuksen. Se jakoi itsensä kahtia. Toinen osa piti sisällään pankin hyvän omaisuuden ja toinen taas toimi kuin roskapankki, jonne siirrettiin pankille tappioita tuottavat ongelmat.

Seuraava kuvaus on lyhennelmä näistä kovin kummallisista nimisulkeisista, joita Antti-Pekka Pietilän selostaa kirjassaan *Pankkikriisin salaiset paperit* (Art House, 2008). Tätä operaatiota johti pankin varatoimitusjohtaja Björn Wahlroos, kukapa muu.

Ensiksi otettiin pankin nimivarastosta uusiokäyttöön sen

vanha nimi Pohjoismaiden Yhdyspankki (PYP). Siitä tehtiin silloisen Suomen Yhdyspankin (SYP) tytäryhtiö ja sille siirrettiin emoyhtiön koko pankkitoiminta. Nimettäköön tämä SYP, joka siis omisti PYP:n ja oli sen emoyhtiö, SYP1:ksi. Sitten tämän emoyhtiön (SYP1) nimi vaihdettiin ja siitä tuli Unitas Oy. PYP:n emoyhtiö ja omistaja oli sen jälkeen nimeltään Unitas Oy. Kun SYP:n nimi ei ollut enää käytössä eli kun se oli vapaana uusiokäyttöön, Pohjoismaiden Yhdyspankki (PYP), jolle oli siirretty SYP1:n pankkitoiminnot, otti käyttöön vapaana olleen nimen. PYP:stä tuli SYP, mutta eri SYP kuin SYP1. Erotukseksi vanhasta SYP1:stä kutsuttakoon sitä SYP2:ksi.

Olennaista tässä on se, että uusi SYP2 ei ollut sama pankki kuin SYP1, vaikka sen nimi oli SYP, ja että tämä SYP2 ei ollut saanut asiakkailtaan lupaa heidän talletustensa ja luottojensa siirtämiseen SYP1:stä SYP2:een. Erityinen ongelma oli Promissory Notes -vekseleiden siirtäminen SYP2:n veloitettaviksi, sillä niistä puuttuivat lain määräämät velallisten suostumukset siirron tekemiselle. Pankin asiakkaat luulivat olevansa tekemisissä SYP1:n kanssa, mutta eivät olleet, koska asiakkaiden SYP oli pankinjohtaja Wahlroosin johdolla synnytetty uusi SYP2. Jos SYP-konserni olisi tarvinnut (ja kun se tarvitsi) valtion pankkitukea, se oli tarkoitus ohjata tälle roskapankin asemassa olleelle SYP2:lle. Strategisia omaisuuksia hallinnut pörssiyhtiö Unitas porskutteli eteenpäin riippumatta siitä, mitä tapahtui SYP2:lle.

Kaiken tämän jälkeen oli olemassa kaksi toimivaa pankkia: emoyhtiö Unitas Oy ja sen tytäryhtiö Suomen Yhdyspankki Oy, jonka kaupparekisterinumero oli 513 752 ja joka siis oli edellä mainittu SYP2. Sen lisäksi rekistereissä kummitteli alkuperäinen Suomen Yhdyspankki (SYP1), jonka kaupparekisterinumero oli 40 495. Se kummitteli siitä syystä, että sitä ei ollut enää olemassa. Tämän nimiruletin perusteella käy päätteleminen, että kaikki ei ole sitä miltä näyttää eli SYP ei ollut entinen SYP, vaikka siltä näytti.

Kun Björn Wahlroos sanoo, että yrityksillä ei voi olla moraalia, sitä puutostautia sairasti koko Yhdyspankin johtokunta kristillisillä arvoilla ratsastaneen silloisen pääjohtajan Ahti Hirvosen johdolla. Toimittaja Seppo Konttinen haastatteli häntä *Ylen* radio-ohjelmassa ja väitti, että pankki pyöri nimikarusellissa vinhaa vauhtia mutta salassa niin veronmaksajilta, pankin asiakkailta kuin valtiovallaltakin. Hirvonen ei sitä myöntänyt. Tässä katkelma haastattelusta (puhekielestä hieman toimitettuna):

Konttinen: Ahti Hirvonen, ilmoitettiinko tästä pelastusoperaatiosta, nimenmuutoksesta ja yhtiöjärjestyksen muutoksista tallettajille, velkojille ja velallisille?
Hirvonen: Juu, hyvin tarkkaan, hyvin tarkkaan. Tietysti viranomaiset valvoivat sitä ja myös kaikki kansainväliset velalliset. Pankin johtokunnan jäsen Harri Hollmén kiersi ympäri maailmaa ja piti kokouksia, joissa rahaa sijoittaneet saivat selostukset, eikä siitä kenellekään mitään vahinkoa tietenkään tullut. Se informoitiin perusteellisesti julkisuuteen, ja onhan se pankin historiassa. Hyvin tarkkaan kerrottiin. Se oli tietysti aika monimutkainen operaatio. Sanotaan näin, että moni ei ehkä ymmärtänyt sitä tai ei kiinnittänyt siihen huomiota. Sillä ei ollut kenellekään mitään haitallisia vaikutuksia.
Konttinen: Valtio siis antoi tukea tälle uudelle perustetulle pankille?
Hirvonen: Joo-o, hetkinen vain, mitenkähän se nyt oikein oli. Kyllä mä luulen, että se antoi sille.. tuota noin… kyllä se oli Unitas Oy, joka ne rahat sai siitä…
Konttinen: Se ei kyllä ollut se vaan Suomen Yhdyspankki.
Hirvonen: No jaa, voi olla. Joo kyllä, mutta ei sillä ollut mitään merkitystä… Pääomaa vastaavasti… Joo, ei siinä ole mitään semmoista, joka… Siinä ei ole mitään hämärää. Se oli kaikki täysin viranomaisten suostumuksella. Suorastaan muistan, että siitä käytiin kertomassa Suomen Pankissa ja pankkitarkastusvirastossa ja että ne pitivät sitä erittäin hyvänä.
Konttinen: Pelastettiinko tällä operaatiolla vanhojen omistajien rahat ja varallisuus?
Hirvonen: Missään tapauksessa valtiolle ei tullut siitä pen-

ninkään vahinkoa. Se on ihan varma. Ei sillä mitään omistajia pelastettu. Unitas omisti sen pankin kokonaan... Jos sinä etsit tässä jotakin hämärää, lopetetaan tämä keskustelu tähän. Minä olen sataprosenttisen varma, että siinä ei ollut pienintäkään hämärää. Pankkia ei tällä mitenkään pelastettu, eikä sillä olisi ollut mitään vaikutusta, vaikka se olisi jatkanut ennallaankin.

Konttinen: Joo, no kiitoksia haastattelusta.

"Valtion herroja vietiin näin rätti silmillä roskapankin pelastajaksi", oli Seppo Konttisen johtopäätös. "Valtion edustajat luulivat, että roskapankki SYP:n osakkeita noteerattiin pörssissä, mutta ei niitä siellä koskaan noteerattu. Pörssiyhtiö oli Unitas."

On yleisesti kiinnostavaa, miten viranomaiset hoitavat asioita pankkien eduksi, jos summat ovat riittävän suuria.

Pankit olivat kiertäneet pääomamarkkinoiden liberalisoimisen alkuajoista lähtien leimaveroja jättämällä maksamatta sijoitustodistuksilla tehtyjen rahakauppojen verot. Verottaja oli alkanut periä pankeilta näitä taannehtivasti, ja perittävän summan suuruus oli häkellyttävän suuri: 10 miljardia markkaa. Pankit vaativat valtiovallalta taannehtivaa lakia leimaverovelkojensa anteeksiannosta, ja ne saivat sen. (Tähän yhteyteen sopii hyvin lisätä Hannu Taanilan lempisitaatti Karl Marxin ja Friedrich Engelsin *Kommunistisesta manifestista*: "Moderni valtiovalta on vain toimikunta, joka hoitaa koko porvariluokan yhteisiä asioita." Hannu on toimittanut tämän kirjan hyvään kieliasuun, mistä olen hänelle syvästi kiitollinen.)

Tapa, jolla laittomasta tehtiin jälkikäteen laillista, loukkasi syvästi demokratian pelisääntöjä. Kysyin silloiselta valtiovarainministeriltä Iiro Viinaselta, miten hän oli saanut uitetuksi pankkien taannehtivan veroarmahduslain eduskunnan läpi ilman, että minulle kansanedustajana oli annettu tietoa sen sisällöstä. (Niinpä olin mukana hyväksymässä tätä lakia.) Iiro vastasi kysymykseen kirjassamme *Vasen oikea, oikea vasen* (Minerva, 2012) näin:

"Armahdus sinänsä on tulkinnanvarainen ilmaisu, sillä pankit olivat harrastaneet leimaverottomuutta jo vuosia ennen Ahon hallitusta kenenkään siihen huomiota kiinnittämättä. Asia tulla tupsahti pöydälleni, ja pankkeja kuultaessa he kiistivät kyseisen toiminnan verollisuuden. Mielipiteitä oli toki muitakin.

Muistaakseni määräsin laatimaan lain, lyhyin perusteluin, sanoja säästäen, sillä kansanedustajat tuskin asiasta mitään ymmärsivät. Taisi syntyä eräs historian lyhimpiä lakiesityksiä, jolla käytännössä laillistettiin taannehtivasti toiminnan leimaverottomuus.

Aavistukseni oli oikea, sillä eduskunnassa ei asian perään kyselty. Ja parempi olikin olla herättämättä markkinavoimia unesta tässä asiassa ja saada ne epäilemään, että rahat peritään persaukisilta pankeilta. Sehän olisi johtanut jälleen kerran epäluottamukseen pankkien pärjäämisestä. Todellisuudessahan valtio olisi joutunut ne ensin pääomittamaan ja sitten perimään samat rahat takaisin. Voisi kai todeta, että hätä keinot keksii."

On tarpeen täsmentää, että hätä ei keksi keinoja vaan valtiovalta keksii ne pankkien hätään. Sitä varten on valtio välttämätön.

Bingo: potkut ja Mandatum mukaan

Suomen pankkijärjestelmä ajautui 1990-luvun alussa kriisiin, josta kukaan ei voi syyttää kommunisteja, terroristeja, feministejä, narkkareita tai edes demareita. Ne tekivät sen itse.

Björn Wahlroosilla oli Yhdyspankin varatoimitusjohtajana ja oman politiikkansa taitavana lobbarina suuri rooli pankkien pelastusoperaatioissa. Hän oli kriisin synnyn ja sen sovituksen aikaan devalvaatiohaukka yhdessä muun muassa Casimir Ehrnroothin kanssa, ja siltä osin tapahtui hänen tahtonsa. Markkaa ei kuitenkaan devalvoitu vain hänen tahdostaan, vaan siksi, että Suomella ei ollut muuta vaihtoehtoa.

Wahlroos oli myös luottolamahaukka, joka mielellään esitteli näkemyksiään poliittisille päättäjille siitä, miten pankkikriisin juuret olivat kiinni kiinteistöjen arvoissa. Pankkien antamien lainojen vakuutena oli – Suomen kansantalouden historiallisten arvosuhteiden näkökulmasta – jättiläismäinen määrä halvalla tuontirahalla ostettua ylihintaista kiinteistömassaa, jonka vakuusarvo laski talouden kriisiytyessä. Se vähensi pankkien lainanantokykyä, jonka pohjana oli keskuspankkien pankin eli BIS:in (Bank for International Settlements) pankeille asettama 8 prosentin vakavaraisuusvaatimus. Pankeilla piti olla vastuidensa katteeksi aina käytössään käteistä tai siihen verrattavaa rahaa vähintään 8 % niiden vastuiden kokonaismäärästä eli siis sitä varten, että pankki kykenee maksamaan asiakkaille näiden rahat heidän tullessaan hakemaan omansa pois.

Wahlroosin markkinoimalla luottolaman uhkalla oli suuri vaikutus neuvottomien poliitikkojen tapaan pelastaa pankit konkursseilta. Ahon porvarihallitus pelasti silloin pankkeja samalla menetelmällä kuin nyt EU: pelastetaan pankkien omistajat ja niiden luotonantajat mutta ei niiden asiakkaita ja velallisia.

Björn Wahlroosin uran ensimmäinen onnenkantamoinen oli pääsy Yhdyspankin johtokuntaan ja eteneminen pankin varatoimitusjohtajaksi. Sitten tuli toinen, joka tuntui päällisin puolin yllättävältä. Se liittyi epäsuorasti hänen pankista saamiinsa potkuihin.

Ajan rajun riennon jyräämä pankin johtokunta etsi ja löysi keskuudestaan syyllisen pankin tulevaisuuden vaarantaneisiin kasinotaloustappioihin. Syyllinen oli Wahlroos. Tulos oli ulos.

Pankin täystuholta vältyttiin, kun tämä Suomen vanhin pankki fuusioitiin ensin Kansallispankin kanssa Meritaksi ja sitten Merita fuusioitiin oman maansa kasinopeleissä ryvettyneen ja Ruotsin valtion pelastaman Nordbankenin kanssa ruotsalaiseksi Nordeaksi. Siihen, että Suomen pankkimarkkinoista yli 2/3 on nykyisin Nordean ja muiden ulkomaisten pankkien hallinnassa, on ollut ratkaiseva vaikutus kaikella sillä, mitä Björn Wahlroos teki Unitaksen (SYP1:n) pankinjohtajana ja sen jälkeen Sampo-Leoniassa.

Kun Yhdyspankin vanha kaarti halusi välttää julkisen huomion kiinnittymisen omaan toimintaansa pankkikriisin eri vaiheissa, Wahlroos sai eroamislahjana yhden pankin tytäryhtiöistä: Mandatumin. Mutta ei vain sitä. Potkujen ja Mandatumin lisäksi Yhdyspankin johtokunta antoi ryvettyneelle varatoimitusjohtajalleen, jonka kuningastie emopankin johtoon oli tuhoutunut, sopimuksin sinetöidyn lupauksen olla kilpailematta investointipankkitoiminnassa Mandatumin kanssa. Rahoitusteollisuusalan nopean kasvun alla tästä lupauksesta tuli Wahlroosille todellinen rahasampo, sillä sen ansiosta Mandatum saattoi erikoistua ilman tosiasiallista kilpailua Yhdyspankin asiakkaina olleiden yritysten omistusten uudelleenjärjestelyihin, niiden pilkkomisiin ja kansallisen finanssikuplan puhaltamiseen.

Wahlroos ei kuitenkaan saanut Mandatumia omistukseensa yksin eikä heti. Yhdyspankki pidätti itsellään 45 % sen osak-

keista, Wahlroos sai 30 %, muut pankista Wahlroosin mukaan lähteneet kymmenkunta työntekijää 20,5 % ja investointiyhtiö Oy Inventa Ab 4,5 %. Kun Unitas (SYP1) fuusioitui Kansallispankin kanssa Meritaksi, uusi suurpankki valitsi investointipankikseen Mandatumin sijasta Peter Fagernäsin johtaman Prospectuksen, jolloin Unitaksen ja Mandatumin vanha sopimus lakkasi olemasta voimassa. Mandatum ei sitä sopimusta enää tarvinnutkaan. Se tuli toimeen omillaan.

Mandatumin alkuvuosien menestykseen vaikutti suuresti paitsi vanhan SYP:n kanssa tehty kilpailemattomuussopimus myös se valtionyhtiöiden yksityistämisideologia, jota toteutti Lipposen hallitus ministerisosialisteineen. Lipposen sosialidemokratiassa tuhottiin kansallisvarallisuutta. Valtion omistamien yhtiöiden privatisoinnin valmistelussa virkamiehet käyttivät konsultteinaan Wahlroosia ja hänen firmaansa ja Fagernäsiä ja hänen firmaansa. Se yhteistyö poiki valtionyhtiöiden osakkeiden alihinnoiteltuja myyntejä, mutta samalla niiden yhteydessä syntyi sellaisia sosiaalisia verkostoja, joilla pohjustettiin Mandatumin fuusiota Sampo-Leonian kanssa ja myös Wahlroosin valintaa valtion entisen pankkiomaisuuden hallitsijaksi.

Mandatumin bisnesten menestyksellisyyttä kuvaa se, että Mandatum saattoi ostaa itsensä vapaaksi Meritasta omilla rahoitusylijäämillään. Kun se oli ensin ostanut käytännössä itse itsensä, sen omistajat saattoivat sen jälkeen pörssittää yhtiön, mikä oli helppoa, kun sen osasi.

Mandatumista pörssiyhtiö

Omistajien näkökulmasta yrityksen varallisuuden kasvattamisen hedelmät kypsyvät siinä vaiheessa sen elinkaarta, kun koko yritys tai sen osakkeita myydään ja omistajat saavat aliverotettuja myyntivoittoja.

Osakkeiden myyntiin liittyvät pääomatulot kytivät myös Björn Wahlroosin johtaman yksityispankki Mandatum & Co:n omistajien – eli sen työntekijöiden – mielissä. Mandatum oli saatava pörssiin osakkeiden myyntivoittojen synnyttämiseksi, ja siinä asiassa apu löytyi läheltä.

Suomenruotsalaisen talouden suihkuseurapiireihin yhdessä "Nalle" Wahlroosin, "Kuki" Stadighin ja "Henkka" Kuninkaan ohella kuuluneella toisella "Henkalla" eli Henrik Ehrnroothilla oli tämän kirjan edellisessä luvussa kuvatulla tavalla hänelle itselleen tarpeeton pankki: Interbank. Sen maine oli sekoittunut julkisuuden pohjamutiin, mutta se oli valmis pörssiyhtiö.

Wahlroos osti Ehrnroothien Finvestiltä Interbankin ja sillä tavalla Mandatumista voitiin tehdä pikavauhdilla pörssiyhtiö. Finvest Oyj jatkoi omaa pääomasijoitustoimintaansa Ehrnroothien omistaman luxemburgilaisen Fennogens Investments S.A.:n hallinnassa.

Pörssiyhtiö syntyi naittamalla yhteen yksityispankki Mandatum & Co ja pörssiyhtiö Interbank Oy. Kun niistä vahvempi oli Mandatum, olisi ollut luonnollista, että fuusiossa Interbank olisi liitetty Mandatumiin. Tekijät olivat kuitenkin verosuunnittelun ammattilaisia, ja tehtiin juuri päinvastoin: tässä naimiskaupassa Mandatum yhtyi Interbankiin. Fuusion tuloksena syntyi pörssiyhtiö Mandatum Pankki Oy (jonka hallintoneuvoston puheenjohtajaksi tuli Kari Stadighin isä Erik). Kun fuusio toteutettiin niin päin, että Interbank oli vastaanottava osapuoli, Mandatum sai siitä asetelmasta veroetuja.

Verottaja nimittäin turvasi uudelle pörssipankille 100 miljoonan markan lentävän lähdön antamalla Mandatum Pankille oikeuden vähentää ensimmäisten toimintavuosiensa 1998–1999 tuloksista 70 miljoonaa Interbankin tappioita ja mahdollisuuden käyttää hyväksi 30 miljoonaa sen veroylijäämiä eli sen tulevaan aikaan siirtämää verojen maksua.

Mandatumin pörssitys päästi irti kummalliset voimat. Sen osakekurssi nousi taivaisiin, ja Wahlroosin kolmanneksen omistusosuus osakkeista nousi ensihuumassa 800 miljoonan markan arvoon, josta se sitten omia aikojaan puolittui – noustakseen sitten taas uusiin korkeuksiin uusien tapahtumien myötä.

Samaan aikaan toisaalla Lipposen hallitus oli luovuttamassa yksityiseen omistukseen valtion rahaliikennettä hoitaneen Postipankin, joka fuusioitiin valtion omistaman Suomen Vientiluotto Oy:n kanssa liikepankki Leoniaksi. Se oli Postipankin pörssittämisen ja hävittämisen esileikkiä.

Peter Fagernäsiltä tilatun suunnitelman mukaan Leonia fuusioitiin 31.12.2000 yksityiseen vakuutusyhtiöön Sampoon. Leonialle olisi ollut muitakin ottajia. Fuusio kuitenkin toteutettiin kilpailuttamatta tarjouksia Suomen valtion omistaman pankin yksityistämisestä. Lipposen hallitus vasemmistoministereineen ei myöskään antanut kansalle mahdollisuutta ostaa tämän entisen kansanpankin osakkeita ja levittää sen omistuspohjaa kansankapitalismin suuntaan.

Leonia-pankin toimitusjohtajana toiminut Yhdyspankin mies Harri Hollmén vaihtoi työpaikkaa ja totesi lähtiessään, että hänen tehtävänsä oli täyttynyt, kun "valtio-omisteinen Leonia-pankki saatiin yksityistettyä". Sangen nopeasti, syksyllä 2001, Sampo-Leonian nimestä saatiin hävitetyksi kokonaan pois valtion pankin osuus ja jäljelle jäi vain Sampo Oyj.

Hollmén oli pitkään Sampo-Leonian pääjohtajaputkessa valtio-omistajan ehdokkaana, mutta häneltä loppui kunnianhimo ja pyrky paikan täytön loppumetreillä. Sen sijaan Jukka Härmälän ja hänen taustaryhmiensä ehdokkaalla Björn Wahlroosilla oli kumpaakin riittävästi ja jopa yli oman tarpeen.

Sampo-Leonian ja Mandatumin fuusio

Joulukuussa 2000 muodollisesti vakuutusyhtiö Sampo mutta silloin jo käytännössä Sampo-Leonia osti Mandatumin räikeään ylihintaan.

Itse asiassa on väärin sanoa, että "osti Mandatumin", sillä oikeasti Sampo-Leonia esitti sen omistajille fuusiota ja teki siinä tarkoituksessa tästä pörssiyhtiöstä osakevaihtotarjouksen. Se oli valmis antamaan jokaisesta viidestä ja puolesta Mandatumin osakkeesta yhden Sampo-Leonian osakkeen. Kun Mandatumin pörssikurssi oli vuonna 2000 – ennen kuin liikkeellä oli huhuja mahdollisesta fuusiosta – alimmillaan 25,27 markkaa, fuusion tullessa tietoon se nousi korkeimmillaan 64,21 markkaan. Se kertoo, miten edullisena fuusiota pidettiin Mandatumin omistajille. Sampo-Leonian pörssikurssi taas junnasi paikallaan, jopa vähän laskikin.

Kun vaihtosuhdetta valmisteltiin Vakuutus-Sammon kanssa fuusioituvan Leonian hallituksessa, asia oli jätetty tämän hallituksen yksinomaiseen päätäntävaltaan eivätkä suurimman omistajan eli Suomen hallituksen edustajat päässeet vaikuttamaan tai eivät edes halunneet vaikuttaa Mandatumin omistajille tarjolle tulevien osakkeiden määrään. Tilannetta sotkivat Mandatumin johdolle aikaisemmin annettavaksi sovitut työsuhdeoptiot. Niitä oli fuusion alla kypsymässä osakkeiksi määrä, jolla sai merkitä 2 193 000 Mandatumin osaketta. Ne puolestaan vastasivat fuusioehdotuksen vaihtosuhteen mukaan laskettuna 398 727 uuden Sampo-Leonian osaketta. On ilmeisesti ollut niin, että optiot, jotka tulkittiin fuusion yhteydessä heti laukeaviksi, vinouttivat vaihtosuhdetta entistäkin edullisemmaksi Mandatumin työntekijäomistajille.

Vuoden 2001 verotietojen mukaan monet Mandatumin myyjät olivat ilmeisesti heti myyneet pois saamiaan uusia osakkeita. Se merkitsi, että he olivat tietoisesti jättäneet nauttimatta edusta, jonka mandatumilaiset saivat kaupantekijäisinä: heidän saamilleen Sampo-Leonian osakkeille maksettiin jo vuodelta 2000 Sampo-Leoniasta pelkäksi Sammoksi muuttuneesta "finanssitavaratalosta" ennätyksellisen suuri osinko. Osakkeiden myynti oli siinä tilanteessa tyhmää, mutta jos heillä ei ollut tietoa suurosingosta, osakkeiden realisoiminen myyntivoitoiksi on ymmärrettävää; olihan mahdollista, että ylihinnoiteltu kauppahinta näkyisi pörssikurssien alenemisena. Wahlroos epäilemättä tiesi hänelle tulossa olleesta 112 miljoonan markan lisäbonuksesta.

Kun pidetään laskentaperusteena Wahlroosille ilmoitettua todellista 11 839 890 osakkeen määrää, hänen Sampo-Leonian osakkeidensa markkina-arvo nousi yli 700 miljoonaan markkaan (lähes 120 miljoonaan euroon). Vuoden 2014 alussa niiden samojen osakkeiden pörssiarvo oli runsaat 400 miljoonaa euroa, joten rahan tekeminen rahasta on uudessa finanssikapitalismissa tuottoisaa puuhaa. Wahlroosilta puuttuvat näytöt muunlaisesta osaamisesta eli reaalitalouden (sen talouden, jossa ihmiset elävät ja jonka toiminnasta he saavat toimeentulonsa) toiminnan turvaamisesta ja sen elvyttämisestä.

Valtio omasta puolestaan jäi tästä Sampo-Leonian osakkeiden arvonnoususta paitsi, mutta siitä lisää tuonnempana.

Fuusio tuotti tuloa myös Mandatumin toiseksi suurimmalle omistajalle Finvestille, jolla oli lähes 12 prosenttia sen osakkeista. Finvestin osakkeita omistivat siihen aikaan eniten Henrik Ehrnroothin sekä hänen velipuoliensa Georgin ja Carl-Gustafin luxemburgilaisyhtiö Fennogens Investments S.A. (29,8 %), Veikko Laine Oy (6,6 %) ja Jaakko Pöyryn Procurator Oy (6,1 %). Kari Stadighillakin oli Finvestin osakkeista pieni siivu: 2,9 %.

Finvestiä oltiin Mandatumin ja Sampo-Leonian fuusion aikaan jakamassa neljäksi erilliseksi pörssiyhtiöksi, joista Vestcap Oy:lle oltiin ohjaamassa suurin osa Finvestin Mandatumin osakkeista.

Kun Sampo-Leonian fuusiotarjous julkistettiin, Ehrnroothit olivat juuri myymässä Vestcapia pääomasijoitusyhtiö CapManille. Niiden kahden välillä oli jo sovittu fuusioehdoista. Sitten tuli ikään kuin pilvettömältä taivaalta ukkosen jyrähdys: Sampo-Leonia oli tehnyt fuusiotarjouksen Mandatumin omistajille. Yhtäkkiä Vestcapin omistamien Mandatumin osakkeiden pörssiarvo nousi 300 miljoonasta 460 miljoonaan markkaan. Siinä tilanteessa CapManin omistajat suostuivat maksamaan Ehrnrootheille ja muille Vestcapin omistajille 90 miljoonan markan lisäosingon heidän kaukonäköisyydestään omistaa Mandatumia. Tällä tavalla nämä omistajat saivat heti muutettua Mandatum-omistuksensa rahaksi (jota on turha etsiä verotiedoista).

Eniten Mandatumin osakkeiden arvonnoususta hyötyi sen pääomistaja Wahlroos, vaikka hänen elämänsä sisältö ei ollutkaan pelkkä raha. Se oli raha ja valta. Valtaa toi nimitys uuden Sampo-Leonian pääjohtajaksi.

Luonnollisin pääjohtajaehdokas uuteen finanssitavarataloon oli Sammon istuva pääjohtaja Jouko Leskinen. Hän kuitenkin sai syytteen sisäpiiririkoksesta. Hän oli ostanut Pohjolan osakkeita samaan aikaan, kun Sammossa valmisteltiin Pohjolan kaappausta. Syyte heikensi hänen asemaansa niin, että 2. valtiovarainministeri Suvi-Anne Siimes saattoi valtiovallan ison osakepaketin edustajana vaatia hänen syrjäyttämistään. Alioikeus tuomitsi Leskisen aikanaan sakkoihin, hovioikeus vapautti hänet syytöksistä ja korkein oikeus ratkaisi asian uudelleen Leskisen tappioksi.

Olennaista tässä tapahtumasarjassa oli se, että asian tutkinta vuodettiin julkisuuteen ennen kuin Leskisellä itsellään oli siitä tietoa. Se, joka vuosi, toimi Wahlroosin hyväksi. Saattaa olla totta, että Leskisellä ei ollut tietoa siitä, mitä kaikkea hänen ja myös hänen Pohjola-kollegansa Iiro Viinasen selän takana puuhailtiin, tai sitten hänellä oli tietoa, mutta joka tapauksessa *Kauppalehti* oli saanut tiedon poliisin tutkimuk-

sista luotettavalta syväkurkultaan, ja asian julkitulo pakotti Leskisen eromaan Sammon johdosta. Tie oli nyt taivasta myöten auki markkinatalousmessiaan tulla.

Sampo-Leonian hallituksen puheenjohtajaksi noussut Jukka Härmälä löysi uudessa tilanteessa finanssitavaratalon pääjohtajaksi, yllätys, yllätys, Björn Wahlroosin! Tai ei se oikeasti mikään yllätys ollut vaan systemaattisen mutta vaietun valmistelun lopputulos.

Kirjassa *Wahlroo$, Epävirallinen elämänkerta* Wahlroosin nimityksen isäksi on mainittu valtiovarainministeriön virkamies Jarmo Väisänen. Liikkeellä olivat kuitenkin niin paljon häntä isommat demokratian ulkopuoliset voimat, että kyseinen Väisäs-teoria on lähinnä vitsi – tai sitten kokeneen virkamiehen lojaalisuutta entisiä esimiehiä kohtaan.

Hallituksen ministerivaliokunnan pöytäkirjaan kirjattiin Wahlroosin nimityksen perusteeksi "Sammon osakekurssin auttaminen ja valtion omaisuuden suotuisan arvon kehittäminen". Mutta mihin tarkoitukseen ja kenen hyväksi tarvittiin "osakekurssin auttamista" ja "omaisuuden suotuisan arvon kehittämistä", jos valtion tarkoitus oli pitkällä aikavälillä luopua kokonaan Sampo-Leonian 43 prosentin suuruisesta Postipankin perintöosuudesta? Sellaisen tarkoituksen äiti oli Paavo Lipponen, jonka henkilökohtaiseen sosialidemokratiaan kuului valtionyhtiöiden privatisoiminen vastoin puolueen ohjelmaa. Kun vastakkain olivat Lipponen ja puolueohjelma, Lipponen voitti. Vastuulliset ministerit asiassa olivat Sauli Niinistö ja Suvi-Anne Siimes, joista jälkimmäinen ei omien sanojensa mukaan edes Vasemmistoliiton puheenjohtajana ollut minkään sortin sosialisti. Heitä ei voi syyttää liiallisesta toimintatarmosta yksityistämisen torjunnassa. Pikemminkin päin vastoin.

Wahlroosin Mandatumista saama ylihintainen myyntivoitto ei ilmeisesti mennyt fuusiossa verolle siitä syystä, että kyseessä ei ollut yrityskauppa. Mandatumin naittaminen Sampo-Leoniaan tehtiin vaihtamalla sen osakkeet toisiin osakkeisiin teoreettiseen tasapainohintaan, joka oli yli puolta korkeampi kuin ns. päivän pörssikurssi. Se osoitti joko markkinoiden kyvyttömyyden hinnoitella osakkeita oikein tai sitten Wahlroosin kyvyn osata myydä halpaa kalliilla. Taitava veronvälttämisoperaatio tämä joka tapauksessa oli ja laillisuudessaan konsulttitaidetta.

Björn Wahlroos pääsi heti ensimmäisenä pääjohtajakeväänään mukaan Sammon ennätyssuurten osinkojen jakoon vuodelta 2000, jolloin hän ei vielä omistanut Sampo-Leoniaa. Sampo jakoi siltä vuodelta osinkoja kuusi kertaa niin paljon kuin se oli niitä jakanut – kaikki osingot yhteenlaskettuna – niiltä vuosilta 1989–1999, jolloin se oli ollut pörssiyhtiö. Sitä ennen se oli ollut kaikkien vakuutuksenottajiensa yhdessä omistama keskinäinen yhtiö. Wahlroos sai kyseiseltä vuodelta tätä ansiotonta lahjaosinkoa runsaat 112 miljoonaa verotonta markkaa (18,9 miljoonaa euroa). Vaikka vuoden 2001 virallisessa veroluettelossa hänen tulonsa olivat 160 503 257 markkaa (27 miljoonaa euroa), todellisuudessa ne olivat silloin voimassa olleen yhtiöveron hyvitysjärjestelmän aikaan virtuaalisen verohyvityksen verran eli 44 miljoonaa markkaa alhaisemmat.

Siitä, miksi osingot ilmoitettiin verotiedoissa todellista suurempina, tuonnempana. Olennainen asia oli osinkojen verottomuus.

Kun sensuuruisten yhden vuoden verottomien osinkojen keräämiseen oli Wahlroosilta kulunut Mandatumia omistamalla puolenkymmentä vuotta, hänelle oli niin ollen edullisempaa omistaa enemmästä (Sampo-Leoniasta) vähemmän kuin vähemmästä (Mandatumista) enemmän. Isossa pankissa on enemmän ulosotettavaa kuin pienessä.

Hallituksen puheenjohtaja Wahlroos on edelleenkin Sammon suurin henkilöomistaja, joka saa yhtiöltä laiskan rahansa tuottoina suuret osingot. Osinkojen täyden verottomuuden vuosilta 2000–2003 hänelle maksettiin verovapaita osinkoja 18,9 plus 8,9 plus 4,1 plus 17,8 miljoonaa euroa. Sen jälkeen verolaki muuttui ja pörssiyhtiöiden osingoista oli vuosina 2005–2013 verovapaata vain 30 prosenttia (ja vuonna

2014 enää 15 %). Verotonta osinkotuloa Wahlroos sai vuosilta 2005–2013 seuraavasti (suluissa hänelle sen lisäksi maksettujen verollisten mutta pääomatuloina aliverotettujen osinkojen määrä): 2,1 (4,9) plus 4,2 (9,9) plus 4,2 (9,9) plus 2,8 (6,6) plus 2,8 (6,6), plus 3,5 (8,2) plus 4,0 (9,4) plus 4,2 (9,9) plus 4,8 (11,1) plus 2,9 (16,5) miljoonaa euroa.

Yhteensä Wahlroos on siis saanut 14 vuoden pääjohtajakaudellaan Sammosta 85 miljoonaa euroa verovapaita osinkoja ja niiden lisäksi 93 miljoonaa euroa, joista on peritty veroa alhaisen 28–32 pääomatulojen veroprosentin mukaan. Kunnallisveroa hän on joutunut maksamaan vain palkasta ja maataloustulosta, joita hänen tulojensa suuruuteen nähden on ollut kovin vähän; osingoistahan ei kunnallisveroakaan makseta lainkaan. Suomi on rikkaille sellainen verohelvetti.

Edellä olevat luvut on laskettu todellisuudessa maksettujen osinkojen eikä verotietojen mukaan. Media tekee hänen tulojensa ja verojensa arvioinnissa yleensä systemaattisen virheen, kun se unohtaa, että niihin liittyy tiettyjä verovapauksia.

Sampo Oyj:n osingonmaksukykyä parannettiin Wahlroosin parin ensimmäisen vallassaolovuoden aikana henkilöstön laajamittaisella ulospanolla. Talosta lähdetytettiin pois puolentuhatta työntekijää.

Vertailun vuoksi todettakoon, että oikeasti työntekijäin tuottavasta työstä osinkonsa ottanut Suomen rikkain mies Antti Herlin sai Koneelta yksinomaan vuonna 2013, joka oli Koneen osinkojen maksatuksessa kaikkien aikojen ennätysvuosi, holding-yhtiöilleen verottomia osinkoja 167 miljoonaa euroa. Ne olivat kuitenkin Holding-Manutaksessa ja Security Tradingissa sellaisen veromuurin takana, että ne irtoavat sieltä vain 32 prosentin pääomatuloverolla sen jälkeen, kun niistä on ensin vähennetty 15 prosentin suuruinen verovapaa osuus. Se, että Herlin ottaisi holding-yhtiöistään ulos osinkoja valtion verotettavaksi, on kuitenkin teorian eikä käytännön kysymyksiä, sillä hän ei tarvitse tuoretta rahaa pankkitililleen laiskana makaamaan, vaan hänen kannattaa käyttää verovapaana saamansa rahat uuden omaisuuden hankintaan holding-yhtiöilleen. Ei omaisuutta tarvitse itse omistaa. Riittää, että omistaa sen yhtiön, joka omaisuuden omistaa.

Herlinin suvereenia asemaa Suomen rikkaiden joukossa kuvaa se, että hän sai vuonna 2013 yhden vuoden aikana Holding Manutakselle ja Security Tradingille (sekä vähän myös suoraan omalle tililleen) verovapaita osinkoja melkein yhtä paljon kuin Wahlroos on niitä saanut Sammosta koko 14 vuoden ajan kestäneen johtajakautensa aikana.

Toisaalta tämä vertailu ei tee oikeutta Wahlroosille, joka on pitänyt saamansa Sammon osakkeet omissa nimissään toisin kuin Herlin, joka on kerännyt osinkonsa holding-yhtiöihin. Tässä mielessä Wahlroosilla on ollut korkeampi veromoraali kuin Herlinillä ja paljon korkeampi kuin niillä kavereillaan, jotka ovat – Henrik Ehrnroothin tapaan – vieneet osinkonsa maasta ulos ulkomaisiin veronkiertoyhtiöihin. Se ei ole laitonta, mutta kansakunnan tulorahoituksen näkökulmasta se osoittaa huonoa moraalista vastuuntuntoa.

Perusolemukseltaan Wahlroos on pankkiherra: banksteri.

Romaanissaan *Pankkiherroja* Eino Leino esittää pankinjohtaja Antti Puuhaaran suulla kuvauksen tämän päivän suomalaisesta kriisitietoisuudesta häkellyttävän tarkkanäköisesti: "Hänestä tuntui usein kuin koko yhteiskunnan perustus olisi ollut mätä ja koko kansa täällä tanssinut omia hautajaisiaan. Eihän sitä voinut kauan kestää. Elihän koko kansa jo ulkomaisten lainojen armosta. Silloin kun niitä saatiin, oli maassa hyvät ajat. Kun ne loppuivat ja ulkomaiset rahamarkkinat kiristyivät, alkoi jälleen sama kurjuus ja viheliäisyys. Eikä ihmekään, sillä koko kansa eli yli varojensa."

Tämä on kirjoitettu tasan 100 vuotta sitten, vuonna 1914.

Pankinjohtaja Puuhaara oli väärässä. Koko kansa ei elänyt silloin eikä elä nyt yli varojensa. Meillä, kansalla siis, on keskuudessamme enemmän kuin koskaan rikkaita ja/tai suurituloisia kanssaihmisiä, jotka eivät elä yli varojensa; heillä nimittäin varoja riittää. Siitä on pitänyt huolen Suomen valtiovalta, joka on vapauttanut Suomen rikkaat verojen maksamisen

kahleista, ei täysin, mutta niin, että he voivat itse suunnitella verojensa maksun. Björn Wahlroos, Antti Herlin ja Henrik Ehrnrooth ovat kukin erikseen suunnitelleet sen eri tavoin.

Wahlroos ei kuulu suomalaisen korporatismin takuuhenkilöihin sillä hän ei ymmärrä ay-liikettä, joka puolustaa palkansaajien kollektiivista etua. Populismia hän kyllä ymmärtää. Hän on muun muassa ehdottanut demareiden *Demokraatti*-lehdessä, että kaikille suomalaisille ruvettaisiin maksamaan kansalaispalkkana tuhatkunta euroa kuussa puhtaana käteen. Jos sellainen palkka tulisi ja maksettaisiin verovaroista, Wahlroos osallistuisi sen maksuun vain pienellä osalla suuria tulojaan; onhan suurin osa hänen tuloistaan ollut verottomia tai aliverotettuja osinkoja.

Väärin privatisoitu!

Sammon osakkeen pörssikurssin myöhempi kehitys kertoo karun totuuden: kyseessä oli kansallisomaisuuteen kuuluneen Postipankin teurastus muiden kuin Suomen valtion – eli meidän – hyväksi.

Kun vuonna 2001 valtiolla oli 223 616 080 Sammon osaketta, valtio on myynyt niitä niin, että keväällä 2014 niistä oli jäljellä enää 66 657 360 osaketta. Valtio oli saanut vuosien varrella eläkeyhtiö Varmalle sekä ulkomaisille sijoittajille suunnatuissa osakemyynneissä myymistään 156 958 720 osakkeesta yhteensä 1 313 miljoonaa euroa.

Jos valtio ei olisi myynyt osakkeitaan vuosina 2004–2005 vaan olisi antanut niiden arvon kasvaa samaan tapaan kuin Wahlroos on jättänyt myymättä omat osakkeensa, valtio olisi vuonna 2014 saanut niistä 1 313 miljoonan sijasta yli neljä kertaa enemmän: 5 800 miljoonaa. Mutta valtion omistusten yksityistämisellä eli tuhoamisella oli ideologinen kiire.

Pelkästään nämä Sampoa koskevat luvut osoittavat valtion yhtiöiden yksityistämisen ideologisen luonteen: valtion omistusta purettiin viis veisaten sillä tavalla menetetyistä tuotoista. Jos valtio ei olisi myynyt osakkeitaan vaan olisi tehnyt samoin kuin Wahlroos eli olisi tyytynyt nostamaan osinkoja, se olisi saanut niitä 1 700 miljoonaa euroa eli selvästi enemmän kuin se sai kertamaksuina "omistuspohjan laajentamisesta" osakemyynneillä. Jos yksittäisiä vastuullisia näihin epäonnistuneisiin Sampo-Leonian osakemyynteihin pitää löytää, tarjolla on ennen muuta se henkilö, joka oli silloin valtiovarainministerinä. Hän oli Antti Kalliomäki (sd.), myös Fortumin epäonnistuneesta privatisoimisesta tuttu.

Vielä pitää muistuttaa siitä, että valtion osakemyynnit tehtiin suunnatuille omistajille ja ohi niiden suomalaisten, jotka kansankapitalismin uskossa olisivat olleet valmiita omis-

tamaan kotimaista rahoitusalan yritystä. Vanhasen hallitus petti osakemyynneillään paitsi veronmaksajat myös osakesäästäjät.

Samaan aikaan toisaalla

Banksterikaksikko Fagernäs ja Wahlroos kykeni luomaan elinkeinonsa edistämiseksi sellaisen mielialan, että jotain uutta, modernia ja muodikasta piti tehdä. Heidän yhteinen suunnitelmansa kiisi kuin Meksikon pikajuna kohden finanssitavarataloa, kohden kahden vakuutusyhtiön (Sampo ja Pohjola) ja yhden pankin (Leonia) yhteen naittamista. Siihen ei kuitenkaan ollut valmiutta kummankaan suuren vakuutusyhtiön hallintoelimissä, joissa Leonia koettiin paskapankiksi.

Painetta fuusion suuntaan lobbasivat varsinkin Wahlroosin Mandatum ja Fagernäsin Conventum; niillehän fuusio merkitsi uusia toimeksiantoja ja uusia miljoonia. Sekä Sammon että Pohjolan toimivassa johdossa oli kuitenkin niin paljon realismia, että ymmärrettiin tämän kolmen osapuolen liiton olevan tuomittu epäonnistumaan. Vaikka markkinat olisivatkin nielleet niin paljon kilpailun rajoittumista eli sen "vääristymistä" merkitsevän fuusion, julkisen vallan olisi ollut mahdotonta sellainen hyväksyä.

Wahlroos ja Fagernäs omine investointipankkeineen ja suurine suunnitelmineen taluttivat lyhyessä narussa pääministeri Paavo Lipposta ja molempia valtiovarainministereitä Sauli Niinistöä ja Suvi-Anne Siimestä, jotka olivat siirtäneet näiden asioiden valmistelun kansanvallan ulottumattomiin Wahlroosille ja Fagernäsille. He olivat näin ollen Suomen valtakunnan viralliset talousasiantuntijat!

Yhtäällä puuhasteli Pohjola omiaan, toisaalla Sampo. Pohjolan pääjohtajan Yrjö Niskasen seuraajakseen löytämän Iiro Viinasen johdolla jatkettiin koko tämän vakuutusyhtiöryppään kattavaa rakenneuudistusta, joka oli siihen asti edennyt konsernin sisässä kuin Olkiluodon kolmosreaktorin rakennustyö. Jos Viinasen projekti olisi onnistunut, sillä olisi keskitetty kaikkien Pohjola-ryhmän yhtiöiden omistus uuteen hol-

ding-yhtiöön Pohjola-yhtymään. Kyseessä oli rohkea yritys, sillä se merkitsi Pohjolan silloisen pääomistajan, keskinäisen vakuutusyhtiö Suomen ja sen vakuutuksenottajien valitseman ja poliittisiksi ryhmiksi järjestäytyneen edustajiston sekä Suomen omistaman vakuutusyhtiö Salaman lakkauttamista. Se olisi tapahtunut vain nimellistä vakuutetuille maksettavaa korvausta vastaan. Eräät oikeusoppineet Kari S. Tikan ja Jarmo Leppiniemen johdolla julistivat Pohjolan toiminnan näiden yhtiöiden ryöstömurhaksi, jossa henkivakuutusyhtiöiltä oltiin viemässä henki ja omaisuus.

Koko Pohjola-ryhmä ajautui rakenneuudistussuunnitelmien mukana sisäisen heikkouden tilaan – ja Pohjola itse altistui kaappausuhkalle.

Taustalla muhi vuosikymmentä aikaisemmin alkanut Pohjolan yhteistyö ruotsalaisen vakuutusyhtiön Skandian kanssa. Se oli vahvistettu ristiinomistuksella niin, että Pohjola omisti Skandian ja Skandia Pohjolan osakkeita.

Koko vakuutusalaa (eikä vain Pohjolaa) koskevan rakennemuutoksen laukaisi Viinasen ja hänen esikuntansa tekemä suuri strateginen virhe. Kun Pohjola lähti Skandian ja norjalaisen Storebrandin maanittelusta mukaan yhteispohjoismaiseen If-yhtiöön, se oli valmis siirtämään vahinkovakuutustoimintansa ja sitä koskevan vallankäytön Tukholmaan.

Sitä vastaan nousi pieni ryhmä taustavoimia, joita yhdisti halu toimia kotimaisen omistuksen puolustamisen nimissä (Fortress Finland!) ruotsalaisvaltaa vastaan. Epäpyhään koalitioon kuuluivat valtiovarainministeri Sauli Niinistö, Sammon hallituksen puheenjohtaja Jukka Härmälä ja yllättäen myös Pohjolan hallituksen puheenjohtaja Tauno Matomäki. He kai unelmoivat edelleen suuresta finanssitavaratalosta eli valtion Leonia-pankin sekä molempien suurten vakuutusyhtiöiden Sammon ja Pohjolan suurfuusiosta. He toimivat sekä Sammon että Pohjolan pääjohtajien Jouko K. Leskisen ja Iiro Viinasen selän takana niin, että näille ei kerrottu kaikkea, mitä heidän olisi ollut hyvä tietää. Leonian silloinen hallituksen jäsen kertoo, että myös Leonian ylin päätöksentekoelin pidettiin näiden asioiden valmistelusta porstuan puolella.

Härmälä, joka teetätti finanssitavaratalon valmistelutöitä Stora Enson palkollisilla, ja oman hallituksensa eli Pohjolan päätöksille epäsolidaarinen Matomäki tilasivat epäonnistumaan tuomitusta suurfuusiosta suunnitelman kahteen eri kertaan Conventumilta eli Peter Fagernäsiltä. Samaan aikaan Björn Wahlroos neuvotteli – ilman maksettua mandaattia mutta rahakkaan kaupan vainun vallassa? – Skandian pääjohtajan Lars-Eric Peterssonin kanssa Skandian omistamien Pohjolan osakkeiden myymisestä Sammolle Pohjolan valtaamiseksi. Jo sitä ennen oli Sampo palkannut Wahlroosin Mandatumin neuvottelemaan Pohjolan suurimman omistajan vakuutusyhtiö Suomen hallussa olleiden Pohjolan osakkeiden myymisestä Sammolle kaappaustarkoituksiin.

Skandia oli Pohjolan johdon selän takana lisännyt omistustaan Pohjolan osakkeista. Vanhojen ristiinomistusosakkeiden ohella se oli ostanut Meritalta ne Pohjolan osakkeet, jotka Kansallispankki oli tuonut mukanaan Ruotsiin Meritan fuusioiduttua Nordeaan. Skandialle kaikki nämä osakkeet olivat tulleet tarpeettomaksi omistuksen painolastiksi, kun Pohjolan vakuutukset oli saatu Ifille. Skandia rahasti ne myymällä omistamansa neljänneksen Pohjolan osakkeista ja lähes kolmanneksen äänivallasta Wahlroosin neuvottelemaan korkeaan hintaan Pohjolan kotimaiselle kilpailijalle Sammolle! Skandiaa eivät sitoneet siinä tilanteessa Pohjolan kanssa tehdyt sopimukset 15 prosentin keskinäisen omistuksen katosta ja osakkeiden mahdollisen myynnin keskinäisestä etuosto-oikeudesta.

Vanhan suomalaisen sananlaskun mukaan ruotsalainen pettää aina. Naapuriin on syöty Suomesta muun muassa Strömberg, Ovako, Enso-Gutzeit, Sonera, Merita ja viimeksi Rautaruukki sekä suurimmat yksityiset lääkäriasemat. Ruotsi on syönyt, kun Suomi on syöttänyt.

Ruotsista peräisin olevilla osakkeillaan Sampo pääsi käyttämään valtaa Pohjolan yhtiökokouksissa, joissa äänivaltaa rajoitti Pohjolan yhtiöjärjestyksen määräys: kukaan ei saa

äänestää yli 10 prosentilla läsnä olevien äänistä. Kun rajoitus kohdistui vain saman konsernin yhtiöiden ääniin ja kun Pohjolan vanhat suuromistajat olivat Pohjola-konsernin yhtiöitä, niiden yhteinen äänimäärä oli tuo 10 prosenttia. Sampo sen sijaan jakoi omat omistuksensa niin, että kaikki äänet olivat käytössä, ja sillä tavalla se sai enemmistövallan Pohjolan yhtiökokoukseen. Siellä Sampo maksatti kilpailijallaan Pohjolan osakkeen nimellisarvoon nähden yli 5000 prosentin jättiosingot, ja sen pikarahastuksen jälkeen Sampo möi osakkeensa pois. Kaiken kaikkiaan se teki Pohjolan osakkeiden tilapäisellä omistamisella lähes 5 miljardin markan voitot.

Pohjolan riepottelu jatkui, kun Peter Fagernäs haistoi, että sille oli vielä jäänyt irtonaista rahaa. Hyvin haistoi, sillä pian Fagernäsin pankki Conventum fuusioitiin skandaalimaiseen ylihintaan Pohjolaan. Siitä enemmän tässä kirjassa sivuilla 327–328.

Sampo Oyj omasta puolestaan möi suurella vaivalla synnytetystä suomalaisesta finanssikonsernista pankkipalvelut tanskalaiselle Danske Bankille, ja niin oli Postipankin perinnöt syöty. Kun Wahlroos vielä osti Pohjolan itsenäisyyden tuhoksi koituneen If-vakuutusyhtiön Pohjolan entisiltä ruotsalaisilta ja norjalaisilta yhteistyökumppaneilta Suomeen, Sampo Oyj:stä oli tullut eräänlainen vakuutusyhtiöiden omistamiseen keskittynyt holding-yhtiö. Se näkyy ostelevan vähittäiskaupoilla takaisin Suomeen niitä Ruotsiin lahjoitettuja Kansallispankin ja Yhdyspankin entisiä omistuksia, jotka siirtyivät sinne tukussa Meritan fuusioituessa Nordeaan.

Wahlroos esikuntineen käyttää sumeilematta Sampo Oyj:n sijoituksiin perustuvaa valtaa Nordeassa. Juuri muuhun eivät sen yhteen koriin sullotut omistukset riitäkään. Sen edustajat istuvat kuitenkin sellaisten pörssiyhtiöiden hallituksissa, joissa heidän jäsenyytensä perustuu jonkun muun kuin Sammon omaan omistukseen. Kenen muun? Näyttää siltä, että Wahlroos istuu UPM-Kymmenen ja Stadigh Nokian hallituksessa keskinäisen työeläkeyhtiö Varman omistusten perusteella. Varman toimitusjohtaja Matti Vuoria valittiin vielä eläkeläisenäkin vuonna 2014 Sammon hallitukseen. Ei voi olla sattuma se, että Varma itse on omistukseensa nähden aliedustettuna yhtiöissä, joissa Sampo Oyj on yliedustettuna. Varma toimii Sampo Oyj:n vallankäytön hyväksi?

Sampo Oyj ilmoittaa päätehtäväkseen yhtiön "omistaja-arvon kasvattamisen". Finanssikapitalismi on sellainen arvoyhteisö.

V
Kaiken maailman rikkaat

Puolet maapallon ihmisistä on köyhiä

Rikas on se, jolla on paljon varallisuutta: maata, kiinteistöjä, pörssi- tai muita osakkeita, rahasto-osuuksia, talletuksia ja muuta maallista mannaa. Rikos on se, että ei elä niin kuin lakiin on kirjoitettu. Se, että joku on rikas, ei ole rikos, mutta monen rikkaan ihmisen omaisuuden alkuperästä kertoo vanha suomalainen sananlasku: minkä nuorena varastaa, sen vanhana omistaa.

Varallisuus on käytännössä sama asia kuin OMAisuus, jonkun oma, pääOMA. Oma on omistajansa monopoli. Tavarana pääoma on kasautunutta, esineellistettyä tai arvopaperistettua (kuollutta) työtä, finanssituotteena nippu paperia tai joukko tietokoneiden bittejä. Mutta ennen muuta: varallisuus on aina omistajansa valtaa niihin, joilla varallisuutta ei ole.

Maailman kaikkien kotitalouksien yhteenlaskettu investointikelpoinen ja -hakuinen varallisuus kasvoi vuonna 2012 uuteen kaikkien aikojen ennätykseen. Se oli alan tunnettuihin arvioijiin kuuluvan The Boston Consulting Groupin (BCG) mukaan 135 biljoonaa dollaria. Biljoona on miljoona miljoonaa. Vertailun vuoksi todettakoon, että tuo luku on lähes kaksi kertaa suurempi kuin koko maailman yhteenlaskettua bruttokansantuotetta (BKT) kuvaava luku. Siihen nähden BCG:n arvio vaikuttaa kovin suurelta.

Kansantuote tuotetaan ihmistyöllä reaalitaloudessa. Jos on uskominen tohtori Marxin tutkimuksia, vain reaalitaloudessa ja vain tavarantuotannossa syntyy niin sanottua lisäarvoa, jolla jonkun työstä palkitaan myös joku muu ilman että sen jonkun muun on tarvinnut tehdä sitä työtä. Reaalitalous on pienten ihmisten talous erotukseksi finanssitaloudesta, joka on suurten rahojen talous. Reaalitaloudessa tehdään sekä kätten

että pään työtä, kun taas finanssitaloudessa tehdään pelkästään pään työtä, jos myös rahalla pelaamista, tyhjän toimittamista ja toisten tekemän työn hedelmien nauttimista ylipäätään voidaan kutsua työksi.

Paljon huomiota on saanut hyväntekeväisyysjärjestö Oxfamin raportti, jonka mukaan maailmassa 85 rikkainta ihmistä omistaa omaisuutta saman verran kuin 3,5 miljardia köyhintä ihmistä eli yhtä paljon kuin puolet kaikista maapallon asukkaista. Nämä luvut pysäyttävät miettimään, mistä maailmanlaajuisessa kapitalismissa oikein on kysymys. Pohdintaa voidaan jatkaa levittämällä auki rikkauden rakenteet.

Boston Consulting Groupin mukaan maailmassa oli vuonna 2012 lähes 14 miljoonaa kotitaloutta eli käytännössä perhettä, joiden finanssivarallisuus oman asunnon ja koti-irtaimiston omistamisen ohella ja niiden päälle oli yli miljoona dollaria. Ultrarikkaiksi se laskee ne runsaat 10 000 maailman kotitaloutta, joiden varallisuus on yli 100 miljoonaa dollaria.

Toinen tämän alan suurtoimija on konsultointiyhtiö Capgemini, joka laskee miljonäärit henkilöiden eikä kotitalouksien varallisuuden mukaan. Vuodelta 2012 se oli löytänyt maailmasta 12 miljoonaa ihmistä, joiden sijoitusvarallisuus oli miljonääriltä vaadittava miljoona dollaria tai enemmän. Heidän varallisuutensa yhteenlaskettu arvo oli 46 biljoonaa dollaria, ja siitä suurimman osan (57 %) omisti miljoona miljonääriä.

Kolmas vuosittaisten varallisuusraporttien laatija on maailmanlaajuinen kiinteistökonsulttiyhtiö Knight Frank. Se ei laske pikkuvarakkaita miljonäärejä vaan on keskittynyt löytämään maailmasta varallisuudeltaan yli 30 miljoonan dollarin eli 22 miljoonan euron rikkaita, joita se nimittää ultrarikkaiksi. BGC puolestaan käytti sitä sanaa 100 miljoona dollarin eli 73 miljoonan euron rikkaista, jotka taas Knight Frankille ovat centamiljonäärejä.

Puhetyöläismiljonääri Jari Sarasvuon tieteellisen maailmankatsomuksen mukaan rikkaat ovat luomakunnassamme ihmisen alalaji. Siihen ihmislajiin kuuluvia ultrarikkaita oli Knight

Frank löytänyt maailmasta 167 669 yksilöä, centamiljonäärejä 32 104 yksilöä ja miljardöörejä 1 682.

Jos vielä palataan köyhiä puolustavan Oxfamin johtopäätökseen rikkauksien keskittymisestä harvojen käsiin, sitä tukevat sekä edellä esitellyt Capgeminin että Knight Frankin luvut samoin kuin yhdysvaltalaisen talouslehti *Forbesin* tilastot, joita se kokoaa vuosittain maapallon miljardööreistä. Oxfamille on kuitenkin super- tai ultrarikkaiden lukumäärää tärkeämpi tieto maailman köyhien lukumäärä, josta ei laadita eikä julkaista superköyhien nimilistoja.

Rikkaiden miljardööriparaati

Vuonna 2014 *Forbes* löysi maailmasta 1 473 miestä ja 172 naista (yhteiseltä nettoarvoltaan 6,4 biljoonaa dollaria), joilla oli varallisuutta enemmän kuin tuhat miljoonaa dollaria. Eniten tällaisia miljardöörejä (492) oli lehti löytänyt Yhdysvalloista. Kaksi seuraavaksi suurinta miljardöörien kotimaata olivat mielenkiintoisia: Kiinasta oli miljardöörejä löytynyt 152 yksilöä ja Venäjältä 111 yksilöä.

Näissä kummassakaan maassa ei ole tultu miljardööriksi omalla työllä vaan – niin kuin Yhdysvalloissakin, siellä tosin usein paljon pitemmän ajan kuluessa – toisten työstä.

Kiinassa on ollut mahdollista kasata rahaa vasta vuodesta 1977 lähtien. Suuren laivan kulkusuunnan kääntäminen puhemies Maon kuoleman jälkeen uudelle kurssille liitetään Moskovassa opiskelleen Deng Xiaopingin nimeen. Hän nousi "kulttuurivallankumouksen" sekasorron keskeltä kommunistipuolueen patriarkaksi. Kiinassa ottamisen ja omistamisen edellytys oli kommunistipuolueen muodonmuutos proletariaatin etujoukosta koko kansan vakauspuolueeksi. Puolue ja sen 73 miljoonaa jäsentä eivät taistele kapitalismia tai köyhyyttä vastaan vaan uusille ihmisille etuoikeuksia tuottaneen järjestyksen ja järjestelmän vakauden puolesta. Satojen miljoonien suuruisen hyvinvoinnista nauttimaan päässeen keskiluokan vastapainoksi Kiinassa on yhtä monta sataa miljoonaa rutiköyhää ihmistä.

Venäjällä vastaava prosessi toteutui sen sekasorron oloissa, joka syntyi Neuvostoliiton lopullisesta hajoamisesta vuonna 1991 ja jatkui aina Vladimir Putinin valtaannousuun saakka. Kommunistipuolueen perestroika karkasi käsistä, ja lähes ensitöikseen uusi kommunismivapaa valta kielsi entisen valtapuolueen toiminnan ja toi tilalle oligarkit, jotka rikastuivat pöllimällä kansallisvarallisuuden omiin nimiinsä. Kommunistinen puolue sai takaisin toimintaoikeutensa, kun siitä ei ollut enää vallankumousvaaraa. Se on Venäjän puolueista aidoimmin köyhien puolue, mutta samalla se on äärikansallismielinen ja fanittaa Staliniakin.

Jotta työläinen olisi sen jälkeen, kun Deng tuli valtaan vuonna 1977, voinut ansaita työtä tekemällä niin paljon rahaa, että hänestä oli vuonna 2014 tullut miljardööri, hänen oli pitänyt saada palkkaa 3 300 dollaria (2 400 euroa) tunnissa koko 37 vuoden ajan. Tämä vielä sillä edellytyksellä, että hän olisi työskennellyt 24 tuntia vuorokaudessa jokaisen vuoden jokaisena päivänä. Jos hän olisi tehnyt työtä vain 12 tuntia vuorokaudessa, hänen olisi pitänyt vastaavasti saada palkkaa 6 600 dollaria (4 800 euroa) tunnissa, ja jos hän olisi sen lisäksi pitänyt vielä yhden viikoittaisen vapaapäivän, tuntipalkan olisi pitänyt olla 7 540 dollaria (5 470 euroa). On selvää, että eivät Kiinan puolentoista sataa miljardööriä ole rikastuneet vain työtä tekemällä.

Venäjällä työläisen oli pitänyt ansaita oligarkkimiljardööriksi tullakseen Jeltsinin valtaantulon jälkeen vuodesta 1991 lähtien lyhemmässä ajassa eli 23 vuodessa edellä mainituilla kiinalaisen työläisen työehdoilla vastaavasti suurempaa tuntipalkkaa ja saada 4 750 (3 450), 9 500 (6 900) tai 10 400 (7 550) verotonta dollaria (suluissa euroa) tunnissa. Venäjälläkään ei ole oligarkiksi tultu työtä tekemällä vaan pikemminkin varastamalla kansallisomaisuutta.

Vanhoilla siirtomaaherroilla on ollut kiinalaisiin ja venäläisiin nähden paljon enemmän aikaa kasata varallisuutta, mutta *Forbes*-lehden tilastot kertovat armottomasti, että miljardööriksi tuleminen ei ole ollut helppoa heillekään. Jos se olisi ollut, kolonialismin aatteen valossa ja palossa Englantiin olisi syntynyt ajan saatossa useampia kuin 47, Ranskaan useampia kuin 43 ja Espanjaan useampia kuin 26 miljardööriä. Saksassakin (85), Brasiliassakin (65) ja Intiassakin (56) heitä on enemmän kuin vanhojen siirtomaaisäntien maissa.

Forbesin listan kärkeen oli vuoden 2014 raportissa noussut taas Nokian kännykkäteollisuuden kaapanneen Microsoftin

mies Bill Gates 76 miljardin dollarin varallisuudella. Edellisenä vuonna hän oli pudonnut toiseksi meksikolaisen telemagnaatti Carlos Slimin jälkeen. Tämä oli nyt toisena 72 miljardin dollarin varallisuudella.

Kaksikon kannoilla olivat rakettimaisen nousun listalle tehnyt espanjalainen Zara-rättikauppias Amancio Ortega (64 miljardia), yhdysvaltalainen Berkshire Hathawayn pörssiguru Warren Buffett (58 miljardia), yhdysvaltalaisen tietotekniikkafirman Oraclen perustaja Larry Ellison (48 miljardia), yhdysvaltalaiset monen alan yrittäjäveljekset Charles ja David Koch (molemmilla 40 miljardia) sekä yhdysvaltalainen kasinopohatta Sheldon Adelson (38 miljardia).

Näiden jälkeen tuli tasavahva joukko miljardöörejä 34–36 miljardin haarukassa, ja siihen kuuluivat ranskalaisen kosmetiikkatehtailijan Liliane Bettencourtin perhe (34,5 miljardia) ja ruotsalainen H & M -vaatekauppias Stefan Persson (34,4 miljardia) sekä maailman suurimman taloudellisen organisaation ja yksityisen työnantajan, yhdysvaltalaisen Wal-Mart -vähittäiskauppaketjun perijät Jim, Alice, Rob sekä pois kuolleen Johnin vaimo Christy Walton.

Waltoneilla oli niin paljon varallisuutta, että he ovat maailman rikkain perhe. Heidän yhteinen varallisuutensa on suurempi kuin maailman 48 pienimmän valtion yhteenlaskettu kansantuote. Yhdysvalloissa kuusi Waltonia omistaa enemmän omaisuutta – laskutavasta riippuen – kuin 28 % tai 41 % maan köyhimmästä väestönosasta yhteensä.

Maakohtaiset miljardöörien lukumäärät lasketaan monella tavalla. Esimerkiksi englantilainen *The Sunday Times* löysi vuonna 2014 maastaan 104 puntamiljardööriä, mutta heistä vain 20 oli alkuperäisiä brittejä. Muut olivat Englannissa asuvia muiden maiden kansalaisia, ja jos heidät otetaan lukuun, lehden mukaan Englannissa on maailman suurin miljardööritiheys suhteessa väkilukuun.

Seuraava taulukko antaa mielenkiintoisen kuvan rikkauksien jakautumisesta kaikkein varakkaimmissa maissa.

Taulukon selitykset: 1) Boston Consulting Groupin (BCG) miljonäärikotitaloudet, 2) Capgeminin henkilömiljonäärit, 3) Knight Frankin ultrarikkaat yksilöt (omaisuus yli 30 miljoonaa dollaria), 4) BCG:n ultrarikkaat kotitaloudet (omaisuus yli 100 miljoonaa dollaria) ja 5) Forbesin dollarimiljardöörit. Tiedot ovat vuodelta 2012 paitsi Forbesin ja Knight Frankin arviot vuodelta 2014.

Rikkaiden, ultrarikkaiden ja miljardöörien maakohtaisia tietoja

	1)	2)	3)	4)	5)
Yhdysvallat	5 876 000	3 436 000	39 378	3 016	492
Japani	1 460 000	1 902 000	16 450	ei tietoa	27
Kiina	1 104 000	643 000	7 905	851	152
Englanti	509 000	465 000	10 140	1001	47
Sveitsi	395 000	282 000	4 137	339	21
Kanada	373 000	298 000	4 248	476	32
Saksa	362 000	1 015 000	11 392	680	85
Taiwan	312 000	ei tietoa	1 503	ei tietoa	28
Italia	274 000	176 000	3 650	381	35
Ranska	256 000	430 000	11 392	371	43
Hongkong	231 000	ei tietoa	2 560	323	45

Knight Frankin listalta löytyy tässä esitellyille ultrarikkaille 3 975 espanjalaista, 3 154 singaporelaista, 3 147 ruotsalaista ja 1 923 venäläistä kollegaa. Sen miljardööriluvut poikkeavat eniten Forbesin vastaavista lukumääristä Kiinan (179 miljardööriä), Venäjän (92 miljardööriä) ja Englannin (91 miljardööriä) osalta, kun taas muista rikkaiden yksilöiden maista Intian miljardöörien lukumäärä (60) sillä on melkein sama kuin Forbesilla (57).

Jos käytetään harvempaa kampaa kuin edellä oli tehty ja lasketaan eri maista miljonääritiheys, Boston Consulting Groupin (BCG) mukaan se on suurin öljy- ja kaasuvaltio Qatarissa, jossa 143 kotitaloudella 1000:sta oli vähintään mil-

joona dollaria sijoitusvarallisuutta. Seuraavina tulivat Sveitsi (116), Kuwait (115), Hongkong (94) ja Singapore (82).

Finanssiomaisuuden säilyttämis- ja säilömistavassa oli selkeitä eroja "uuden" ja nopeakasvuisen maailman sekä "vanhan" ja talouskasvultaan pysähtyneen tai hidaskasvuisen maailman välillä. Kun BCG oli laskenut maailman kotitalouksien sijoitusvarallisuuden arvoksi 135 500 000 000 dollaria, siitä 45 % oli pankkitalletuksia tai sukan varressa käteisenä. Rahaa säilöttiin sillä tavalla ennen muuta uuden maailman talouksissa. Vanhassa kypsän mutta riskipitoisemman kapitalismin maissa irtonaiset pääomat hakeutuvat pankkitalletuksia tuottavampiin sijoituskohteisiin, lähinnä osakkeisiin. Niihin oli kiinnittynyt 34 % kaikista kotitalouksien sijoituksista. Osakkeita turvallisemmissa joukkovelkakirjoissa oli kiinni 20 % sijoituksista.

Kehityksen suunta on selvä: aurinko laskee länteen ja itä kasvaa länttä nopeammin, sekin kuitenkin Villin Lännen vapauden hengessä ja viidakon lakien mukaan. BCG ennustaa, että vanhan maailman osuus kotitalouksien varallisuudesta on alentunut jo vuoteen 2017 tultaessa 71 prosentista 62 prosenttiin ja että uuden maailman osuus on vastaavasti kasvanut 29 prosentista 38 prosenttiin.

Euroopan keskuspankki (EKP) on tutkinut vanhalla mantereella Euroopassa 62 000 kotitalouden otoksella emumaiden (paitsi Irlannin ja Viron) kotitalouksien kaikkinaista varallisuutta. Tulos oli tässä pääosin vuoden 2010 tulonjakotietojen valossa tehdyssä tutkimuksessa aivan uskomaton: rikkaiksi luullut saksalaiset ovatkin tämän tutkimuksen mukaan EU:n köyhälistö. Luxemburgissa kotitalouksien mediaanivarallisuus (eli yhtä monta taloutta rajan ylä- ja alapuolella) oli 397 800 euroa, ja EU:n pahnan pohjimmainen maa oli Saksa 51 400 euron mediaanivarallisuudella. Suomi ei ollut sitä paljoa edellä 85 800 eurollaan. Ne ylivelkaantuneet maat, jotka eivät kykene hoitamaan velkojaan ilman Saksan ja Suomen apua, sijoittuivat tässä kotitalouksien varallisuusvertailussa paljon auttajiensa edelle: vastaava luku oli Kyproksella

266 900, Espanjassa 182 700, Italiassa 173 500, Kreikassa 101 900 ja Portugalissa 75 200 euroa.

Uskomatonta, eikä ihan tottakaan. Kahden maailmansodan seurauksena saksalaisten säästöt nollaantuivat ja suuri määrä koteja tuhoutui, mutta siitä huolimatta sellainen tutkimustulos ei ole uskottava, jonka mukaan Kyproksen kotitaloudet olisivat keskimäärin viisi kertaa niin varakkaita kuin Saksan kotitaloudet. Tiedetään, että joka neljäs kyproslainen elää köyhyysrajan alapuolella ja että joka toinen eläkeläinen saa eläkettä vähemmän kuin 4 000 euroa vuodessa.

Tärkeimpiä taustatekijöitä tällaisissa varallisuusvertailuissa ovat asuminen (omistusasuminen alentaa sijoitusvarallisuutta), eläkejärjestelmä (yleinen eläkevakuutus vähentää yksityisen eläkkeen säästämistarvetta), pääomamarkkinoiden tila (kiinteistöjen ja arvopapereiden hinnannousut tai -laskut) sekä vertailuvaluuttojen keskinäisten suhteiden vaihtelu.

Selitys Saksan – ja Suomen – kotitalouksien alhaiselle varallisuudelle voi olla myös se, että tällaisissa vertailuissa eivät näy maiden varjotalous ja pimeät rahat. Kreikassa harmaan talouden suuruudeksi arvioidaan 25 prosenttia BKT:sta ja muissa ylivelkamaissa Italiassa, Portugalissa ja Espanjassa 20 prosenttia. Saksassa vastaava arvio on 13 prosenttia ja Suomessa sekä muissa luottoluokitukseltaan parhaissa AAA-maissa vielä pienempi. Kun pimeä raha tulee valoon sillä hankitun omaisuuden muodossa, kyseessä on eräänlainen rahanpesu, jossa likainen rahaa muuttuu kiinteistöiksi ja muiksi finanssituotteiksi.

Jos pitää valita, uskoako Euroopan keskuspankin (EKP) tilaamaa "tutkimustulosta" vai omaa järkeä ja kokemusta, valinta on helppo eikä ole kunniaksi EKP:lle. Rahasta puhuttaessa saksalaisilla ei voi pyyhkiä pöytää tavalla, jolla EKP on sen tehnyt. Vai että saksalaiset muka Euroopan köyhälistöä…

Suomi, Suomeni maa

Kuva siitä, miten paljon Suomessa on miljonäärejä, on hämärtynyt sen jälkeen, kun Suomi Eero Heinäluoman (sd.) esittelystä lopetti verojen perimisen varallisuuden perusteella. Vero oli helppo kiertää ja lukuisat suomalaiset omistajat kulkivatkin veroa maksamatta ulos lain porsaanreikien aukoista. Ei ole porsaanreikiä ilman porsaita, mutta siltikin paras yleiskuva suomalaisista miljonääreistä oli saatu omaisuuden verotietojen perusteella.

Suomessa tiedetään lottomiljonäärien määrä. Vuoden 2014 keväällä heitä oli yli 400. Kaikki heistä eivät kuitenkaan kuulu Boston Consulting Groupin miljonäärikotitalouksiin tai Capgeminin henkilömiljonääreihin. Niillä kummallakin on ollut rikkaiden listaamisessa se vaatimus, että miljonäärillä on pitänyt olla miljoonan dollarin arvosta nimenomaan sijoitusvarallisuutta. Monet lottomiljonäärit varmaankin ovat ostaneet uuden kodin, auton tai veneen, eikä niitä listata sijoitusvarallisuuteen. Yli viiden miljoonan euron jättipotteja on saanut kolmisenkymmentä suomalaista, ja kaikki niiden saajat ovat epäilemättä olleet aitoa suomalaista miljonääriainesta sekä BCG:lle että Capgeminille.

Kaikkien aikojen suurin – veroton – lottovoitto 13,3 miljoonaa euroa arvottiin 12.4.2014, ja voitto meni yhdelle henkilölle Lahteen. Kun tämä jättipotti oli veroton, sen suuruisen verollisen rahan saaminen puhtaana käteen olisi vaatinut lähes 30 miljoonan euron ansiotulon yhtenä vuotena. Valtio olisi perinyt siitä suurimman tuloveroprosenttinsa 31,75 % sekä runsaan 2 prosentin suuruisen sairausvakuutusmaksun ja Lahden kaupunki 20,25 prosentin suuruisen kunnallisveron. Kirkon kymmenys olisi ollut 1,5 %. Kun edellinen ennätys (12,7 miljoonaa) oli ollut 8.9.2013 tupakkakauppa A. Pitkäselle Helsingin Hakaniemeen palautetussa lottokupongissa, uusi

ennätys oli tehty modernisti netissä. Kumpikin voittokuponki toi niin suuren voittosumman, että sen saaja olisi noussut kyseisen vuoden listalla Suomen suurituloisimpien kärkitiloille.

Kotimaisen loton Suomen ennätyksen tekijä olisi kuitenkin jäänyt suurituloisten listalla samassa syyskuussa 2013 Suomeen tulleen 21,3 miljoonan suuruisen euroloton jackpotin voittajan jälkeen. Se oli verotonta tuloa; verollisena vastaava raha olisi ollut yli 40 miljoonaa euroa, ja sen suuruisen jättipotin voittaja olisi vuoden 2013 tulonsaajien kärkikymmenikössä.

Keväällä 2014 Suomeen tuli vielä suurempi eurojackpot: 57,3 miljoonaa euroa. Kuponki oli palautettu Akaan Toijalassa Hallamäentien R-kioskiin. Se voitettiin kymmenen akaalaisen duunarin porukkalotossa. Kun se oli verovapaata rahaa, veronalaisena tulona tuollainen nettosumma veisi kaikki kymmenen voittajaa vuoden 2014 verotilastossa suurituloisimpien joukkoon. Veikkaus tarjosi voiton kunniaksi kaikille akaalaisille voittokahvit, mutta vastaavia kahvitilaisuuksia eivät pankit järjestä vielä paljon suurempien osinko- ja myyntivoittajien kunniaksi. Niissä asioissa ollaan diskreettejä, vaietaan.

Suomessa on muitakin miljonäärejä kuin lottovoittajia. On kymmenin tuhansin myös sellaisia miljonäärejä, joiden tulot eivät ole pelkkiä onnenkantamoisia. Suurimmassa osassa miljoonavarallisuuden lähteenä ei ole ollut työ, palkka tai lotto vaan myyntivoitto, muu pääomatulo, perintö, naimiskauppa tai ennakkoperinnön luonteinen lahja.

Suomesta Knight Frank oli löytänyt yli 30 miljoonan dollarin varakkaita 416 ja yli 100 miljoonan dollarin varakkaita 52 yksilöä. Miljardöörejä oli löytynyt vain se yksi eli Herlinin Antti.

Kun pankit haeskelevat ostajia, joille myydä finanssituotteita, niiden tiedot Suomen rikkaista ovat liikesalaisuuksia. Capgeminin varallisuusraportin mukaan Suomessa oli laman alkuvuonna 2008 lähes 20 000 sijoitusvarallisuusmiljonääriä, mutta pahimman kasvupyseen vuotena 2009, jonka tasoa

Suomen kansantalous ei ole vieläkään saavuttanut, näiden miljonäärien määrä oli suurempi: 22 400. Vuonna 2010 lukumäärä oli 25 800. Euroopan keskuspankin pörssielvytyksen voimasta miljonäärien määrä lienee Suomessa sen jälkeen edelleen kasvanut, kun pörssikurssit nousivat yleisesti kaikkien aikojen korkeimmalle tasolle, mutta tätä uudempia tutkimustuloksia Gapgemini ei joko laske tai ilmoita.

Näihin Suomen lukuihin palataan kirjan lopussa.

Tässä yhteydessä voidaan silti jo todeta, että Antti Herlin teki suomalaisen omistamisen historiaa olemalla ensimmäinen supisuomalainen, jonka *Forbes* nosti maailman rikkaimpien ihmisten joukkoon. Ensimmäinen kerta oli vuonna 2010, jolloin hän oli miljardööörilistalla 1 300 miljoonan dollarin varallisuudella sijalla 773. Vuonna 2013 hänen omaisuutensa arvioitiin olleen 3 000 miljoonaa; sillä pääsi listalla sijalle 463. Vuonna 2014 Antin omaisuuden arvo oli noussut 3 300 miljoonaan dollariin, mutta maailman muiden rikkaiden omaisuus oli kasvanut vielä nopeammin, ja Antin listasija oli 483.

Joka tapauksessa Antti Herlin on noussut Kone Oyj:n pörssihissillä nopeasti maailmankapitalismin yläkertaan.

Antin sisaruksistakin Niklas, Ilkka ja Ilona olivat kukin nousseet Cargotecin ja Koneen osakkeiden arvonnousun johdosta 1 100 miljoonaksi arvioidulla varallisuudella *Forbesin* listalla sijalle 1465. Paljon ollaan vielä jäljessä Ruotsia, jolla on listalla 19 miljardööriä, mutta Herlinit ovat vieneet pienen Suomenkin rikkaiden maailmankartalle.

Rovion Kaj Hed on sillä listalla seuraava suomalainen, mutta ilmeisesti hän on varautunut viemään pelivoittonsa ulkomaille hollantilaisen holding-yhtiönsä kautta.

Venäjänsuomalainen raha

Antti Herlin on rikkain suomalainen, mutta Suomen passilla matkustavista Suomen kansalaisista rikkain on venäläinen Gennadi Timtšenko.

Hän on villien huhujen mukaan Vladimir Putinin alter ego, presidentin käyttämä salainen sijaisomistaja. Tätä käsitystä haluaa levittää ainakin Yhdysvaltojen salainen palvelu CIA, joka lisäsi hänen nimensä Ukrainan kevään 2014 tapahtumien yhteydessä presidentti Putinin ystävien mustalle listalle.

Kun Vladimir Putin esiintyy kansanmiehen roolissa, hän ei ole erityisen rikas mies. Ennen vuoden 2012 presidentinvaalia hän ilmoitti vaalikomissiolle, että hänellä oli 179 612 dollarin (131 000 euron) verran rahaa, että hän omisti 75 neliön huoneiston Pietarissa ja sitä pienemmän huoneiston Moskovassa ja että isänperintönä hänellä oli kaksi Volga-merkkistä keräilyautoa. Venäjällä presidenteillä ja pääministereillä ei näy menevän taloudellisesti kovin hyvin, kun 12 vuotta niiden virkojen hallussapitoa ei ollut tuottanut Putinille sen parempaa vanhuudenturvaa (eikä avioerokaan vuonna 2013 liene ollut ihan ilmainen, vaikka Putinin vaalikomissiolle tekemän ilmoituksen mukaan hänen silloisen vaimonsa pankkitilillä oli rahaa 260 000 dollaria eli 189 000 euroa: siis enemmän kuin presidentti Putinilla itsellään).

Se, että kaikki elossa olevat pienen Suomen presidentit ovat rikkaampia kuin ison itänaapurin kolminkertainen presidentti/pääministeri, ei ole ihan uskottavaa.

Pietarilainen Timtšenko on ollut menestyvä liikemies, mitä kuvaa hänen sijoittumisensa *Forbesin* vuoden 2014 miljardööörilistalla 15 300 miljoonan dollarin varallisuudella sijalle 61. Venäläisistä oligarkeista hän oli kuudes.

Miljardöörimme astui ensimmäisen kerran Suomessa julkisuuteen ja saatiin valokuvaan tiedotustilaisuudessa, jossa il-

moitettiin Harry "Hjallis" Harkimon myyneen hänelle ja hänen niin ikään pietarilaislähtöisille liikekumppaneilleen Rotenbergeille Helsingin Hartwall-areenan. Rotenbergin veljeksistä rikkaampi Arkadi oli 4 400 miljoonan dollarin varallisuudella *Forbesin* listan sijalla 375. Boris on 1 700 miljoonan dollarin varallisuudella vasta sijalla 1046, mutta se, että hän ylipäätään oli tällaisella listalla ja vieläpä maailman tuhannen rikkaimman ihmisen tuntumassa, oli tältä ammattimaiselta judovalmentajalta erinomainen saavutus.

Harkimon hallin ostajien veroparatiisikytkennät ovat sen verran monimutkaisia, että Hjalliksen voidaan olettaa saaneen hallikaupassa sellaista venäläismiljardöörien rahanpesurahaa, josta ainakin verot oli valkaistu pois neitsytsaarelaisen Pallister Holding omistaman luxemburgilaisen White Anchor Holdingin kautta.

Mitä Harkimon kotimaisiin liiketoimiin tulee, hän joutui hallikauppa-asiassa ongelmiin Sanoman haastettua hänet käräjille siitä operaatiosta, jonka hän toteutti hankkimalla omistukseensa hallin muiden osakkaiden osuudet vähän ennen niiden edelleenmyyntiä venäläisille ostajille. Hänen talouttaan tuskin parantaa myöskään se, että hän joutui myymään puolet (48,98 %) jääkiekkoseura Jokereiden omistuksesta samaan osoitteeseen melkoiseen alehintaan. *Ilta-Sanomat* nimittäin tiesi kertoa hänen saaneen osakkeista vain 960 euroa. Harkimon kannalta asiaa arvioitaessa on toivottavaa, että hänen myymänsä puolet Jokereista oli joukkueesta se osa, jota sen valmentaja Tomek Valtonen kutsui "rikkonaisimmaksi ryhmäksi", missä hän on ollut mukana ja joka hänen mukaansa oli "hätäisesti kasattu lauma sitoutumattomia yksilöitä".

Timtšenkolla oli Pietarissa paikallisen kamppailulajeja harrastavan eliitin tarpeisiin judokerho Jawara-Neva, jota hän pyöritti vielä 1990-luvun alkuvuosina kaupunginhallinnon erään osastopäällikön kanssa. Tämä silovikki (silovik), jolla nimellä kutsutaan taustaltaan armeijan, turvallisuuspalvelun tai muun voimankäyttökoneiston poliitikkoja, oli sittemmin maan presidentiksi noussut Vladimir Putin. Presidentille

tärkeä Pietarin klaani koostuu silovikeista, vanhan kaupunginhallinnon puolueammattilaisista eli apparatšikeista – ja judoseura Jawani-Nevan jäsenistä. Ei liene toista judoseuraa, jonka jäsenillä on niin paljon rahaa ja valtaa kuin tämän seuran jäsenillä, eikä liene toista judoseuraa, jolla on yhtä yleiset harjoitustilat kuin on tällä eliittiklubilla. Palkinnoksi yhteistyöstä, uskollisuudesta ja vaikenemisesta Putinin sanotaan, siis oppositio sanoo, järjestäneen sisäpiirinsä senioreille miljarditulot ja muillekin tutuille moninaisia miljoonia. Hänen kaveruuteensa perustuvia edunsaajia ovat Hartwall-areenan uudet, veroparatiisiyhtiöiden kautta itsensä omistajiksi ostaneet Timtšenko ja Rotenbergit.

Harkimon hallin uudet omistajat ovat paitsi veronkiertäjiä myös jääkiekkomiehiä. Timtšenko on sekä koko kontinental- eli KHL-liigan että myös Suomen jääkiekkomaajoukkueen entisen treenarin Jukka Jalosen valmennuksessa olleen Pietarin SKA:n hallituksen puheenjohtaja. Arkadi Rotenberg puolestaan on pietarilaisjoukkueen kovimman kilpailijan Moskovan Dynamon puheenjohtaja. Dynamo, joka voitti kaksi edellistä KHL-liigan mestaruutta mutta hävisi vuoden 2014 sarjan playoff-ottelunsa jo ensimmäisellä kierroksella, oli ajautunut talousvaikeuksiin, ja Arkadi Rotenbergillä on syksyllä 2014 täytettävänään kaksi rahareikää: Dynamo ja Jokerit.

Arkadi on edellä mainitun pietarilaisen judoseuran nykyinen puheenjohtaja, jonka mielestä seuran kunniapuheenjohtaja Vladimir Putin on "Jumalan lähettämä lahja maallemme". Arkadi Rotenberg joutui itseoikeutetusti CIA:n Ukrainan tapahtumien johdosta laatimalle Putinin ystävien mustalle listalle.

Nuorempi veli, Suomessa judovalmentajana työskennellyt ja Suomen kansalaisuuden saanut Boris jatkaa pietarilaista judoperinnettä Venäjän judoliiton varapuheenjohtajana. Boriksen poika – niin ikään Suomenkin kansalainen – Roman on Timtšenkon johtaman Pietarin SKA:n markkinointi- ja PR-mies oto. Hän on myös Hartwall-areenan uusi toimitusjohtaja, sitäkin oto. Leipätyössään tämä nuori mies on entinen kaasu-

yhtiö Gazpromin työntekijä, joka on edennyt urallaan nopeasti yhdeksi Gazprombankin varapääjohtajista.

Kyseinen pankki on maailman suurimman kaasuyhtiön Gazpromin perustama ja se on miehitetty Gazpromin itsensä tapaan Pietarin klaanin uskotuilla miehillä. Niin sanotusti pystymetsästä otettu Gazpromin pääjohtaja Aleksei Miller on Putinin alaisia Pietarin ulkoasiainhallinnosta, ja hänen ensimmäinen tehtävänsä oli vaihtaa yhtiön avainpaikoille klaanin omat silovikit ja apparatšikit. Sen jälkeen hänen päätehtävänsä on ollut huolehtia siitä, että yhtiö säilyy valtion määräysvallassa eikä sitä pilkota. Pörssiyhtiö Gazprom on myös Venäjän valtion poliittinen instrumentti kansainvälisessä taloudessa.

Valta valtioon on Putinin "perheen" vallan perusta Venäjällä ja ainoa vastavoima oligarkkien vallalle. Maansa kansallisomaisuuden Jeltsinin klaanissa viekkaudella ja vääryydellä haltuun ottaneiden oligarkkien ei tarvitse pelätä Venäjällä mitään muuta kuin valtiota, jolla on käytössään oikeusistuinten tulkitsema laillisuus ja oikeuden päätösten toimeenpanoon tarvittava väkivaltakoneisto. Putinin klaani on valjastanut monopolikäyttöönsä valtiokoneiston, jonka toimintaa kuvaa Venäjän vajoaminen 182 maata kattavalla Transparency Internationalin korruptiolistalla sijalle 143.

Gennadi Timtšenko ja Gunvor

Putinin uskotuimpiin miehiin yhdessä hänen pankkiirinsa, mökkinaapurinsa ja Rossija-pankin suurimman omistajan Juri Kovaltšukin (joka on sekä CIA:n että *Forbesin* listalla, jälkimmäisellä sijalla 1210) kanssa kuuluva Gennadi Timtšenko on selittämättömällä tavalla Suomen kansalainen. Hän on asunut Suomessa 1990-luvulla venäläisen öljynvientiyhtiön Urals-Finlandin edustajana, mutta ulkopuolisten on mahdotonta sanoa, täyttikö hänen läsnäolonsa maassa todella kansalaisuutemme perustana olevan viiden vuoden pysyvän oleskelun vaatimuksen. Hänellä ei myöskään liene kansalaisuustestissä vaadittavaa suomen kielen taitoa. Mutta Suomen passi hänellä on (ja kesämökki Taipalsaarella), ja onpa hän maksanut Suomelle miljoonien verotulojakin.

Timtšenkon varallisuuden perusta on alun perin ollut Gunvor-niminen öljynvälitysyhtiö. Sen pääkonttori on Genevessä Sveitsissä, joka tunnetaan tiukasta pankkisalaisuudesta. Gunvor ei kuitenkaan ole pankki, vaan monen alan raaka-ainekauppa, jonka öljykauppias Timtšenko perusti vuonna 1997 yhdessä ruotsalaisen öljykauppiaan Torbjörn Törnqvistin kanssa. Myös Törnqvist on varakas, ja hän löytyy 2 600 miljoonan dollarin omaisuudella vuoden 2014 *Forbesin* listan sijalta 663. Yhden vuoden aikana Törnqvistin varallisuus oli vähentynyt alle kolmasosaan edellisen vuoden 8 900 miljoonasta.

Kun kysyin Gunvorista tietoja yhtiön omistuksesta ennen sen uusia järjestelyjä Ukrainan tapahtumien johdosta, paluupostissa tuli vastaus, jonka mukaan sen molempien perustajien osuus osakkeista on 44 % ja loppuosa on yhtiön toimivalla johdolla. Törnqvist on hallituksen puheenjohtaja, mutta Timtšenkolla tai hänen sukulaisillaan ei ollut yhtiössä mitään asemia.

Täydennyskysymykseen siitä, ovatko herrat henkilöomistajia vai onko heillä omistamista varten holding-yhtiöt, Gunvorista vastattiin, että molemmat pääomistajat hallinnoivat osuuttaan "sellaisten investointivälineiden kautta, joiden ainoita lopullisia edunsaajia he ovat". Tällainen vastaus tekee uskottavaksi omistusjärjestelyn, joka kulkee seuraavaan tapaan. Yhtiön muodollinen omistaja on hollantilainen holding-yhtiö, joka on Venäjän oligarkkien suosimalla rahanpesusaarella – ja EU:n jäsenmaassa – Kyproksella toimivan yhtiön tytäryhtiö. Sieltä omistusjäljet johtavat Neitsytsaarten veroparatiisiin, josta löytyvät Timtšenkon ja Törnqvistin "investointivälineet", kumpaisellekin omansa.

Gunvorin omistus muuttui radikaalisti päivää ennen kuin USA maaliskuussa 2014 julkaisi mustan listan Putinin ystävistä, joiden matkustelua Yhdysvaltoihin rajoitettiin ja joiden sikäläiset pankkitilit suljettiin. Arvatessaan joutuvansa kyseiselle listalle Timtšenko viestitti jo ennakkoon, että hän oli myynyt osuutensa Gunvorista liikekumppanilleen Törnqvistille.

Kun Gunvorista oli annettu ymmärtää, että Timtšenko työskentelee omistamansa Volga Group -nimisen sijoitusrahaston johdossa ja että 44 prosentin osuus Gunvorista ei ole ollut hänen varallisuutensa pääasiallinen perusta, Gunvorin omistamisesta luopuminen ei ollut erityisen radikaali toimenpide.

On ilmeistä, että arvokkain osa Timtšenkon varallisuutta on 23 prosentin suuruinen osuus Venäjän toiseksi suurimmasta (yksityisestä) kaasuntuotantoyhtiöstä Novatekista. Niin ikään Gunvoria arvokkaampi on hänen 80 prosentin suuruinen osuutensa öljyn ja öljytuotteiden kuljetuspalveluja myyvästä yksityisestä Transoilista, joka on Venäjän valtion rautateiden jälkeen alan toiseksi suurin toimija. Merkittäviä ovat myös 37 prosentin suuruinen osuus Venäjän suurimmasta petrokemian tehtaasta Siburista sekä osuus kaasuputkistoja paikasta toiseen vetävästä Stroitransgazissa. Näiden suursijoitusten ohella miljardöörillämme on kaikenlaista pikkusälää, jollaiseksi on laskettava Hartwall-areena ja Suomessa toimiva tilauslentoyhtiö Airfix.

Kun summaa yhteen erilaisten omaisuuserien arvoja, on päätyminen sellaiseen lopputulemaan, että Forbes on saattanut laskea rikkaimman Suomen passin haltijan eli Gennadi Timtšenkon omaisuuden arvon kohdalleen. Novatekin pörssikurssin paino on miljardöörimme omaisuuden arvon määräytymisessä ratkaiseva, eikä Gunvorista luopuminen ole ollut hänelle mikään onnettomuus, vaikka vajaassa 20 vuodessa eli tavattoman lyhyessä ajassa Gunvor olikin kasvanut – koko maailman mittakaavassa – öljyn ja muun raaka-ainekaupan ja -välityksen suuryhtiöksi. Sille venäläisen öljyn maastavienti on ollut vain yksi sen bisnesten alalaji.

Gunvorin menestystarina on kirjoitettu pääosin Putinin tultua Venäjän presidentiksi – niin kuin vakoilijapiireissä sanotaan – kylmästä. On ilmeistä, että Putin oli ennen vaalia sitoutunut Jeltsinin klaaniin kuuluneiden oligarkkien kohtelun eli heidän kohtalonsa suhteen siihen, että heille taataan taloudessa edelleen Villin Idän vapaudet. Kun perusteollisuus oli heidän käsissään, Putinin pietarilaisklaanin on täytynyt tyydyttää henkilökohtainen vaurauden kaipuunsa jäljellä olleiden ja Jeltsinin ajan oligarkkien tuotto-odotuksia täyttämättömien alojen eli kaupan ja kuljetusalan sekä rakentamis- ja pankkibisneksen kautta. Niinpä Putinin hallinto siirsi ilman tarjouskilpailua pääosan Venäjän vientiöljystä Gunvorin välitettäväksi.

Kun Pietarin klaanin silovikit vuonna 2003 kaappasivat valtion omistamalle Rosneftille Mihail Hodorkovskin Jukos-yhtiön ja sen suurimman tuotantoyhtiön Juganskneftegasin (ja lähettivät oligarkin itsensä veropetosten varjolla työleirille Siperiaan), sen operaation suuriin voittajiin kuului Gunvor, joka hoiteli markkinaosuuttaan rajusti kasvattaneen uuden, valtion haltuun tulleen yhtiön öljyntuotannon länsivientiä.

Timtšenkolla on Suomessa yhdessä ruotsalaisen Sven Olssonin kanssa liikelentoyhtiö Airfix Aviation, joka kuuluu mainittujen herrojen International Petroleum Products (IPP)-yhtiölle, entiselle Urals-Finland Oy:lle. IPP ostaa ja myy venäläistä öljyä ja bitumia, mutta Suomen tennisväki tuntee

sen paremmin Talin vuosittaisen tennisturnauksen sponsorina. Paitsi jääkiekolle näkyy siis myös tennikselle – ja ehkä myös judolle – kelpaavan sponsoreiden veroparatiisiraha.

Airfixillä on Suomen lentokonerekisterin mukaan 14 lentokonetta, joiden omistajiin kuuluu veroparatiisiyhtiöitä muun muassa Liechtensteinista, Neitsytsaarilta ja Kyprokselta. On yleinen käytäntö, että lentokoneet vuokrataan leasing-sopimuksilla varsinaisille liiketoiminnan harjoittajille. Lentokonerekisteristä selviää, etteivät myöskään kaikki Finnairin koneet ole sen omia vaan liisattuja, ennen muuta Irlannista ja Japanista. Irlanti on yhtiöverotuksen veroparatiisi, mutta ilmeisesti Japanikin tarjoaa vuokraajille joitakin etuja, jos Finnairinkin koneita on sikäläisessä omistuksessa. Antti Aarnio-Wihurin tilauslentoyhtiö Jetflite käyttää niin ikään samanlaisia lentotoiminnan veroparatiisipalveluja kuin Airfix Aviation ja Finnair.

Rotenbergien dynastia

Airfixin koneiden omistajiin kuuluu kyproslainen yhtiö Stradian Consultants, jonka oma rahoitus kiinnittyy venäläiseen Gazprombankiin. Sitä kautta tarkastelun kohteeksi palaa pankin varatoimitusjohtaja Roman Rotenberg, joka yhdessä Timtšenkon kanssa oli julkisuuden valokeilassa Hartwall-areenan kaupan yhteydessä.

Roman on Rotenbergien toista polvea, Arkadin nuoremman veljen Boriksen jälkeläinen. Edellä on jo tullut esille, että hän on myös Suomen kansalainen niin kuin on myös hänen nuorempi veljensä Boris junior, joka on pelannut jalkapalloa Suomen nuorten maajoukkueessa.

Rotenbergeillä ei ole aina mennyt hyvin. Neuvostoliiton romahduksen aikaan isä-Boris opetti itsepuolustusta miliisiakatemiassa ja äiti-Irina hoiteli Pietarin kaupungin hallinnossa kauppasuhteita. Boris (ja tietysti hänen veljensä Arkadi) oli isänisän kautta juutalaista sukujuurta niin kuin niin moni muukin nykyinen venäläinen oligarkki, kun taas Irinan äidinisä oli inkerinsuomalainen Mikko Haranen.

Harasen Mikon suomalaisten sukujuurien perusteella Boris Rotenberg perheineen pääsi muuttamaan inkeriläisenä paluumuuttajana Suomeen pois Neuvostoliiton murenemisen aiheuttamasta kaaoksesta. Rotenbergit asettuivat Helsinkiin, jossa Boris toimi valmentajana judoseura Chikarassa. Siellä hän tutustui nyrkkeilijänä ja henkivartijana tunnettuun Auvo Niiniketoon, joka yhä hoitaa osaa perheen Suomen bisneksistä. Äiti-Irina sai puolestaan vanhojen kontaktiensa avulla työpaikan Suomen kommunistisen puolueen tosiasiallisessa omistuksessa olleesta idänkauppayhtiö Feximasta, joka kuitenkin ajautui puolueen kasinotalousseikkailujen myötä konkurssiin. Kun vanhemmat erosivat, isä Boris palasi Venäjälle ja äiti perusti oman yhtiön Suomen idänkauppaan. Roman ja

Boris junior kävivät koulunsa Helsingissä, ja sen jälkeen Roman jatkoi opiskelua Lontoossa. Matkan varrella pojat heittivät judovaatteensa kierrätykseen. Roman hankki jääkiekkovälineet, Boris junior jalkapallon.

Rotenbergin suvulla on Suomessa Hartwall-areenan ohella kaikenlaista muutakin pikkusälää: kerrostalo ja huvila Hangossa, Pyhätunturia matkailukohteena rakentava Rinimex-yhtiö sekä Långvikin kylpylähotelli Kirkkonummella. Långvik on Suomen entisen sinivalkoisen rahan lippulaivan eli Kansallis-Osake-Pankin entinen Tanskarlan koulutuskeskus, joka on remontoitu kalliisti muun muassa jääkiekkoilijoiden leirityskäyttöön. Remonttirahat on lainattu kyproslaiselta Olpon Investments-yhtiöltä, joka on Arkadi Rotenbergin omaisuutta, ja kyproslaiselta Logotax Developments-yhtiöltä, josta jäljet johtavat Rotenbergien hallitsemaan SMP-pankkiin. Tuhannen pankin maassa Venäjällä se on 30 suurimman joukossa ja pelaa siis isojen pankkien sarjassa.

Arkadi Rotenberg omistaa SMP-pankin ohella monia rakennusfirmoja, joita Venäjän valtio ruokkii tilauksillaan. Puolenkymmentä vuotta sitten hän alkoi ostella – kuinka löytyikin juuri se myyjä? – Gazpromilta sen tytäryhtiöitä, ja niistä kasvoi hänen 51-prosenttisesti omistamansa Stroigazmontaž-yhtiö eli SGM-ryhmä. Se toimittaa Gazpromille teräksisiä kaasuputkia ja asentaa ne paikalleen. Itämeren alittava ja Suomen ohittava Nord Stream -putki on SGM-ryhmän tekoa. Sen työn laatua on Nord Streamin palkkaamana neuvonantajana tarkkaillut Paavo Lipponen.

Venäjään kielteisesti suhtautuvan Arto Luukkasen kirjoittama, *Aamulehden* julkaisema ja Paavo Lipposen suututtama kirjoitus *Putkigate* pitää sisällään mielenkiintoisen yksityiskohdan, joka tiivistyi sitä seuranneessa keskustelussa tällä tavalla: "Lipponen kertoi, että Nord Streamin toimitusjohtaja Matthias Warnig ja hallintoneuvoston puheenjohtaja, Saksan entinen pääministeri Gerhard Schröder pyysivät häntä tehtävään heinäkuussa 2008. Warnig on entinen Itä-Saksan turvallisuuspoliisin Stasin agentti, mutta kiistää tehneensä yhteistyötä Vladimir Putinin kanssa, kun tämä työskenteli KGB:n residentuurissa Dresdenissä."

Arkadi Rotenbergin taustaa on pohdittu myös siitä näkökulmasta, että oliko hän ollut Pietarissa paitsi judoka myös KGB:n silovikki. Epäily syntyy siitä, että hänen johtamansa jääkiekkoseura Moskovan Dynamo on entisen KGB:n entinen joukkue. Joka tapauksessa hän toteuttaa Putinille tärkeitä poliittisia projekteja, joiden yhteys presidenttiin kielletään. Arkadin mukaan vihjaukset siitä, että Sotšin olympialaisten miljardiurakat olisivat yhteydessä ystävyyteen presidentin kanssa, "ovat kerrassaan sopimattomia".

Olympiaprojektiin liittyneen tarjouskilpailun kisojen suurimmasta urakkasopimuksesta eli junayhteydestä Moskovasta Sotšiin, voitti valtiojohtoinen Venäjän Rautatiet. Se teki rakennustöistä yhden aliurakkasopimuksen Arkadi Rotenbergin firman kanssa ja toisen Gennadi Timtšenkon firman kanssa. Siinäkin oli taustalla Pietari-yhteys, sillä myös rautatieyhtiön pääjohtaja Vladimir Jakunin on sitä Pietarin klaania, jolla on kesähuvila Putinin mökin naapurissa tämän eliittiväen yhteisellä datša-alueella Solovjovkassa Karjalan kannaksella. (Arkadin poika Igor muuten sattuu olemaan Venäjän Rautatiet -yhtiön johtajia.) Rotenbergin saamiin 8 miljardin dollarin arvoisiin olympialaisten rakennustyösopimuksin kuului kaasuputken rakentaminen Sotšiin, moottoritien rakentaminen Mustan meren rannalle, olympiakisojen mediakeskuksen rakentaminen sekä myös mahdollinen Formula 1 -radan rakentaminen. (Arkadi oli viipurilaisen Viktor Petrovin formulasponsori ja harkitsi pitkään Sauber-tallin ostamista.)

Kaikki tämä liittyy Arkadi Rotenbergin kaveruuteen Vladimir Putinin kanssa.

Huhut kertovat Putinin rikkauksista

Vladimir Putinin varallisuudesta kulkee Venäjällä hurjia huhuja, eivätkä ne kaikki ole perättömiä, vaikka suurin osa saattaa olla. Hänen esimerkiksi sanotaan omistavan 4,5 % Gazpromista. Jos niin olisi, hän olisi oligarkki, hänkin. Kuitenkin tuntuu epäuskottavalta, että niin suuren osuuden voisi omistaa salaa niin suuresta valtioenemmistöisestä pörssiyhtiöstä.

Parhaassa tapauksessa tiedot Putinin omaisuudesta ovat peräisin niin sanotuilta vislaajilta. He ovat olleet itse mukana organisaatioissa, joiden salaisuuksia he paljastavat. Entinen KGB:n mies ja entinen sotilaslaboratorion päällikkö Sergei Kolešnikov on viheltäjä, joka on kertonut Putinin rahoista ranskalaisessa *Le Nouvel Observateur* -lehdessä 1.3.2012. Sen jälkeen hän sanoo joutuneensa elämään kuin takaa-ajettu mies viipymättä koskaan viikkoa kauempaa yhdessä maassa. "En ole turvassa missään", sanoo tämä 63-vuotias liikemies. "Minua on varoitettu: Putin pitää minua isänmaan petturina. Olen paljastanut, miten hän on yhtiöni ansiosta salaisesti kerännyt melkoisen omaisuuden." Sellainen avomielisyys voi johtaa esimerkiksi polonium-myrkytykseen.

Kun Putin toimi 1990-luvulla Pietarin kaupunginhallinnossa, hän perusti lääkintämateriaalin tuontiyhtiön nimeltä Petromed ja antoi sen Kolešnikovin johdettavaksi. Presidentiksi valinnan jälkeen Putin lupasi hankkia Petromedille edullisia sopimuksia yhdellä ehdolla: 35 % tuloista piti ohjata luxemburgilaisen Lirus-nimisen yhtiön tilille. Kolešnikovin mukaan presidentti omisti siitä 90 prosentin suuruisen osuuden. Hän kertoo Petromedin lähettäneen Lirukselle vuosina 2000–2007 yli 500 miljoonaa dollaria. Ennen poistumistaan kotimaastaan biologian tohtori Kolešnikov oli kopioinut useita kymmeniä

tositteita yhtiönsä kirjapidosta todisteeksi rahalähetyksistä.

Kolešnikovin kertomuksen tekee epäluotettavaksi se, että hän sanoo tämän pesämunan tehneen Putinille mahdolliseksi ostaa yli 20 prosentin suuruinen siivu Rossija-pankista. Sen suuria omistajia ovat kuitenkin olleet Pietarin klaanin miehinä miljardööorioligarkki Juri Kovaltšuk ja Venäjän 200 rikkaimman joukkoon puolen miljardin dollarin varallisuudella rankkeerattu Nikolai Šamalov, Putinin datša-naapureita kumpainenkin.

Rossija oli mukana kummallisessa tapahtumaketjussa, kun öljyjättiläinen Gazprom siirsi vuonna 2007 superrikkaan eläkerahastonsa omistajavallan Venäjän kolmanneksi suurimmassa Gazprombankissa Rossijan omaisuudenhoitoyhtiölle Liderille. Rossija oli pieni pankki, joka juuri ja juuri mahtui 40 suurimman venäläispankin joukkoon, mutta tällä järjestelyllä se pääsi sijoittamaan rikkaan Gazprombankin varoja. Se merkitsi merkittävää vallansiirtoa Rossijalle (jossa Šamalovin poika Juri toimi johtajana ja edusti Pietarin klaanin valtaa myös Gazprombankin hallituksessa). Näissä hyvin epämääräisissä, Gazpromille epäedullisissa mutta Yawama-Nevan miehille edullisissa järjestelyissä epäilemättä oli mukana Putinin näkymätön käsi, mutta ainakaan omalla nimellään hän ei kuulu hyödynsaajana Rossijan omistajiin, niin kuin vislaaja Kolešnikov väittää.

Putinin varallisuutta koskeviin villeihin huhuihin kuuluu myös edellä mainitun ranskalaislehden kertomus siitä, miten Monacon (!) turvallisuuspalvelusta poispotkittu agentti Robert Eringer uskoo, että Putinin rahoja on sijoitettu kiinteistöihin Monacossa ja Ranskan Rivieralla. Hän sanoo tietolähteekseen Ranskan tiedustelupalvelujen DST:n ja DGES:n nimeltä mainitsemattoman agentin. Vaikka kyseessä ovat salaisten tiedustelupalvelujen miehet, tällaisiin tietoihin ei voi luottaa. Muistissa on, miten Suomen keskusrikospoliisin salaiselle rikosepäiltyjen listalle oli kirjattu Putinin nimi; perusteena oli osallistuminen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan. Nimi otettiin listalta pois heti asian tultua julkisuuteen, mutta

se olisi kuulunut jättää listalle, jos kaikki hänestä kerrotut rahanhankintahuhut – tai edes osa niistä – olisivat totta, muuten ei. Putiniakaan koskevien tietojen kanssa ei virkamiesten eikä varsinkaan poliisien pidä hötkyillä.

Le Nouvel Observateur -lehdessä olleen Putinin omaisuuden läpivalaisun yhteydessä nousi esiin käytäntö, jonka mukaan Venäjän klaaneissa tehdään usein järjestelyjä, joilla todelliset omistajat kätkeytyvät luottomiestensä nimien taakse.

Siihen kysymykseen, onko Gennadi Timtšenko oman omistuksensa ohella lume-Putin, ei koskaan saada asianosaisilta muuta vastausta kuin että väite ei pidä paikkaansa. Voi olla, että ei pidä. Voi olla, että on muita vale-Putineita. Se on joka tapauksessa selvä, että Putin on varakkaampi kuin hän itse haluaa ulospäin näyttää, mutta ei omista 89 miljardin dollarin omaisuutta niin kuin suomalaisen median kokemattomimmat tytöt ja pojat Suomeen suoraan Amerikasta uutisoivat.

Herlin, Timtšenko ja Zabludowicz

Kun tähän asti esitettyjen tietojen perusteella kysytään, onko rikkain suomalainen Antti Herlin vai Gennadi Timtšenko, vastaus on Herlin. Sen sijaan rikkain Suomen kansalainen on Timtšenko.

Pitää kuitenkin vielä katsoa, millä tavalla vielä yhden Suomen kansalaisen omaisuus sijoittuu näissä vertailuissa.

Kyseessä on Englannissa asuva ulkosuomalainen Chaim "Poju" Zabludowicz, joka on brittiläisten lehtien listoilla miljardööri. *The Sunday Times* on löytänyt saarivaltion rikkaita peratessaan Tampereella koulua käyneeltä Zabludowiczilta omaisuutta yli puolentoista miljardin euron (1 500 miljoonan punnan) arvosta. Sillä varallisuudella tämä Lontoossa asuva liikemies oli lehden vuonna 2013 julkaisemalla kuningaskunnan rikkaiden tilastossa 47. sijalla ja vuonna 2014 57. sijalla. Listasijoitus on kuitenkin vuosi vuodelta heikentynyt. *Estates Gazette* -lehden listalla hän on ollut 19. sijalla samalla puolentoista miljardin euron varallisuudella, johon myös *Sunday Times* oli päätynyt arvioidessaan hänen omaisuutensa suuruutta. Amerikkalainen *Forbesin* tiedot poikkeavat usein kansallisista tilastoista, ja esimerkiksi rikkaat englantilaiset ovat kansallisissa tilastoissa säännönmukaisesti varakkaampia kuin Forbesin listalla. Forbes ei noteeraa Zabludowiczia miljardööriksi.

"Pojun" isä Shlomo Zabludowicz loi uransa asekauppiaana. Hän oli perustamassa Soltam-yritystä, joka alkoi Israelissa valmistaa lisenssillä Tampellan suunnittelemia kranaatinheittimiä. Shlomon kuoleman jälkeen sisarukset "Poju" Zabludowicz ja Rebecka Belldegrun riitelivät perinnöstä, ja heidän välinsä myrkyttyivät. "Poju" möi suurimman osan suvun ase-

teollisuudesta, ja Soltam kuuluu nykyisin israelilaiseen Mikal-konserniin. Amerikkalaisesta ammusjärjestelmiä valmistavasta Pocalista hän ei kuitenkaan ole luopunut.

Sunday Timesin tietojen mukaan "Pojun" omistuksessa on jopa 40 prosenttia Las Vegasin keskustan maapohjasta sekä pari pientä toimivaa kasinoa. Niin suuri osuus niin kalliista maasta tuntuu kuitenkin epäuskottavalta. Kasinokaupungissa ei tuollaista omaisuutta voi omistaa ilman mafiakytkentöjä ainakaan, jos todisteeksi kelpaa elokuva *Kummisetä*. Zabludowiczia ei kuitenkaan ole syytetty mafiakytkennöistä, mutta uhkapelialalla, jolla hän myös toimii, jokunen mafiapomo lienee pyytänyt audienssia ja tullut tutuksi.

Zabludowiczin omaisuuteen kuuluu pääasiassa suuria arvokiinteistöjä, joita viime vuosina on myyty runsaan 800 miljoonan dollarin arvosta. Suurin potti tuli, kun perheen sijoitusyhtiö Tamares Group (osoite: Vaduz, Liechtenstein) möi pois israelilaisilla kiinteistöillä operoinnin. Sen sijaan perheen merkittävä omistusosuus Israelin El Al-lentoyhtiössä on säilynyt.

Likaisen asekauppa- ja kasinorahan entisen ja nykyisen tuotannon vastapainoksi Zabludowicz rahoittaa taidegallerioita. Yksi kokoelma hänellä on näytillä kesämökillä Pernajan Sarvilahdessa. Kesämökin lisäksi Zabludowicz omistaa Suomessa vajaat 6 prosenttia Outotec Oyj:n osakkeista, ja se määrä riittää yhtiön hallituspaikkaan. "Poju" ei harrasta judoa, mikä erottaa hänet eräistä Venäjän oligarkeista, mutta Rotenbergien tapaan hän on jääkiekkomies ja omistaa viidesosan Tampereen Tapparan jääkiekkotoiminnasta vastaavasta Tamhockeysta.

Zabludowiczin yhteiskunnallisesta asenteesta kertoo se, että hän on tukenut runsain lahjoituksin Britannian konservatiivipuoluetta sekä sen juutalaista Conservative Friends of Israel -ystävyysjärjestöä.

Edellä esitetyn perusteella "Poju" Zabludowicz ei ole maailman rikkain suomalainen, mutta ei hän köyhäkään ole.

VI
Vislaajat paljastavat salattuja rikkauksia

Liechtensteinin veroparatiisi

Euroopan unioni ei ole paratiisi, mutta sen sisällä on paikallisia paratiiseja. Veroparatiisit ovat EU:n lainsäädännön porsaanreikiä kansallisten verojen kiertämiseen, eikä ole porsaanreikiä ilman porsaita.

Turkulainen rakennusurakoitsija Pauli Lappalainen oli varakas mies. Vuonna 1983, jolloin Suomessa ruvettiin pitämään kirjaa rikkaista kanssaihmisistä, tämä Kivikartio Oy:n perustaja ja omistaja oli ensimmäisellä rikkaiden listalla sijalla 20.

Valmistautuessaan viettämään eläkepäiviä Lappalainen möi yrityksensä Puolimatkalle ja sai siitä sekä isot rahat että ison ongelman: mitä tehdä miljoonilla? *Turun Sanomat* on nyttemmin, pari vuosikymmentä myöhemmin, tiennyt kertoa, että osa rahoista vietiin Sveitsiin Suomen veroja pakoon. Sitä ei kuitenkaan kerrottu kaikille niille, joista sittemmin tuli kuuden perheen yhteinen Pauli Lappalaisen perikunta, sillä niillä rahoilla operoi isänsä kanssa vain yksi perikunnan osakas: Hannu Lappalainen. Hän siirsi 1990-luvun lopulla näitä välistävetorahoja Sveitsistä sen vuoristomaiseman kätköissä sijaitsevaan Liechtensteiniin ja siellä LGT-pankkiin.

Liechtenstein on 37 000 asukkaan lilliputtivaltio, joka on väkiluvultaan maailman 213. suurin ja pinta-alaltaan Suomen 281. suurimman kunnan eli Kustavin kokoinen. LGT-pankin omistaa maata hallitseva ruhtinasperhe.

Kun Pauli Lappalainen ei enää kyennyt matkustamaan paikan päälle, hänen poikansa Hannu Lappalainen perusti LGT-pankkiin Stedinhart-nimisen säätiön, jonka omistajiksi isä ja poika tulivat ja jonka suomalainen osoite oli Hannun kotiosoite. Rahoja tuotiin vuosien varrella matkalaukkukaupalla takaisin Suomeen.

Koko tästä operaatiosta ei tiedettäisi mitään, jollei olisi ollut niin sanottuja vislaajia (englanniksi *whistle blowers*). He

auttavat eri maiden viranomaisia puhaltamaan veronkiertopelin poikki.

Saksan tiedustelupalvelu Bundesnachrichtendienst (BND) osti vuonna 2008 yhteistoiminnassa Nordrhein-Westfalenin osavaltion kanssa yhdeltä tällaiselta vislaajalta, liechtensteinilaiselta LGT-pankin virkailijalta – ja sittemmin tappouhkausten kohteeksi joutuneelta, poliisisuojelun saaneelta ja ilmeisesti Australiaan muuttaneelta – Heinrich Kieberiltä 4,6 miljoonalla eurolla tiedot LGT-pankin tallettajista, joiden joukossa oli suuri joukko ilmeisiä oman maansa verojen kiertäjiä.

Saksasta tilitietoja levitettiin muihin maihin, ja Suomessa tiedot menivät veroviranomaisille. Verottaja teki Lappalaisista rikosilmoituksen vuonna 2010, mutta keskusrikospoliisi (KRP) jätti asian tutkimatta. KRP:n rikostarkastaja totesi päätöksessä jättää asia tutkimatta, että verottajan esittämän aineiston perusteella oli mahdollista, että Pauli Lappalainen olisi itse tuhlannut rahat esimerkiksi tappiollisilla osakekaupoilla. Se oli täysin kestämätön syy, ja sivusta katsottuna poliisi teki virkavirheen. Lappalaisen pojanpoika Niko Lappalainenkin toivoi *Turun Sanomissa*, että poliisi olisi tutkinut asian, jotta totuus perikunnan salassa säätiöityjen rahojen kohtalosta olisi selvinnyt.

Helsingin Sanomien tietojen mukaan myös Ehrnroothien rikkaan sukuhaaran päämiehellä vuorineuvos Casimir Ehrnroothilla oli samassa liechtensteinilaisessa pankissa yli kymmenen miljoonan euron pankkitalletukset.

Suomen verottajan kysyessä rahojen alkuperää Ehrnrooth kiisti, että ne olivat hänen. "On täysi mysteeri, kuka ne rahat tilille on tallettanut ja minne rahat sitten joutuivat. Mistä minä ottaisin yhtäkkiä noin paljon rahaa?", kysyy Ehrnrooth. "Ei niitä taivaalta tule sellaisia summia." Kuititkin olivat hukassa. "Eräs naishenkilö verottajalta soitti ja kysyi täysin korrektisti, että olisiko minulla jotain papereita tästä. Sitten katsoin, että onko arkistossa mitään. Ei ollut."

Miten veroviranomainen oli osannut soittaa juuri hänelle?

Oli osannut soittaa niiden tietojen perusteella, jotka oli toimitettu Suomen verottajalle samaan tapaan salassa kuin suojelupoliisille oli aikoinaan lähetetty niin sanottu Stasi-lista DDR:n turvallisuuspalvelun mahdollisista suomalaisista yhteistyökumppaneista. Näistä liechtensteinilaiselta pankilta varastetuista ja vislaajalta ostetuista tilitiedoista kävi ilmi, että parillakymmenellä suomalaisella tallettajalla oli LGT-pankin pimeillä tai vähintäänkin hämärillä tileillä varoja yhteensä yli 60 miljoonaa euroa. Tallettajista tiedetään Lappalaisen, Casimir Ehrnroothin ja Bertel Pauligin nimet. Ne, jotka ovat vaatineet Stasi-listan julkistamista, lienevät avoimuuden kannalla myös tässä asiassa ja vaatinevat kaikkien muidenkin veropakolaisuudesta epäiltyjen nimien julkistamista?

Verottaja teki Lappalaisen tapauksen osalta rikosilmoituksen, mutta ei muiden osalta. Sen esti muuttunut lain tulkinta. Nimittäin ennen kuin Suomen poliisi sai verottajalta käyttöönsä saksalaistiedot ja ehti reagoida, verottaja oli määrännyt näille LGT-pankin tallettajille oman rangaistuksensa: veromätkyn. Se oli Ehrnroothin tapauksessa kaksi miljoonaa euroa runsaan 10 miljoonan euron talletuksesta. Hän maksoi vaaditun summan ja valitti verosta hallinto-oikeuteen.

Strasburgissa toimivan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan samasta teosta ei saa rangaista samaa henkilöä kahta kertaa. Tämän tulkinnan vahvisti Korkein oikeus (KKO) kesällä 2013: jos veropakoilu on tutkittu ja rangaistu veronkorotusasiana, KKO:n mukaan se estää saman asian tutkiminen rikosasiana. Veropetoksen paljastuminen verottajalle ja sen määräämä jälkivero siis tarkoittaa käytännössä sitä, että poliisi ei voi enää tutkia asiaa. Lain muuttaminen oli vireillä keväällä 2014, mutta se ei vaikuta taannehtivasti, ja niin kaikki verottajan tiedossa olevat vanhat veroporsaat pääsevät tästä KKO:n tulkinnasta syntyneestä porsaanreiästä pakoon asiansa rikostutkintaa. Poliisi on kahden päällekkäisen rangaistuksen kiellon loukussa, koska KKO näkyy olevan sitä mieltä, että verotus on rangaistus. Sillä kannallahan rikkaat muutoinkin ovat.

Kun poliisi ei tutki veronkiertoa, mahdollinen miljoonien

eurojen mahdollinen veropetos rinnastuu polkupyörävarkauteen.

Jos Suomen rikkaiden ihmisoikeudet turvataan tällä tavalla Korkeimman oikeuden päätöksin, köyhien osalta ne tulevat turvatuiksi sillä tavalla, että he eivät talleta miljoonia Liechtensteiniin.

Tapaus Hervé Falciani

Saksassa veroporsasjahtia käyvät Nordrhein-Westfalenin osavaltion viranomaiset ovat ostaneet vislaajilta talletustietoja LGT-pankin lisäksi monista muistakin suurpankeista (Credit Suisse, UBS, HSBC) sekä pienemmistä yksityispankeista (Julius Bär, Coutts). Tutkittavana on tuhansien saksalaisten veronkierto veroparatiisien kautta, ja valtio hyötyy ostamistaan tiedoista mahdollisesti miljardeja euroja.

Vislaaja oli asialla myös maailman suurimpiin pankkeihin kuuluvan englantilaisen HSBC:n tapauksessa.

Tästä suurpankista tiedetään, että Yhdysvaltain viranomaiset olivat löytäneet sen rahanpesukontrollista isoja puutteita. Oli käynyt ilmi, että se pesi muun muassa huumerahaa. Se joutui maksamaan Yhdysvaltojen viranomaisille 1,9 miljardin dollarin sovittelumaksun estääkseen laittomien toimiensa viemisen oikeuteen. Rahallahan saa, esimerkiksi oikeutta.

Monacolainen Hervé Falciani oli tietokoneinsinööri, joka oli töissä HSBC:n Geneven konttorissa. Hänen työnsä oli ohjelmoida ja parantaa HSBC:n yksityispankkitoimintojen datapohjaa ja tietoturvaa. Sitä tehdessään hän kopioi (vastoin pankin määräyksiä) tilitietoja omalle tietokoneelleen muka varmuuskopioina. On oletettavaa, että hänen tarkoituksenaan alun perinkin oli myydä nämä tiedot eniten tarjoavalle. Sen hän on kiinni jäätyään kieltänyt: "En ole Robin Hood enkä palkkasoturi vaan kansalainen."

Kun Falciani ja hänen samassa pankissa työskennellyt rakastajattarensa Georgina Mikhael lensivät Libanoniin tietojen kauppamatkalle, he tapasivat Beirutissa viiden pankin sekä tuntemattomaksi jääneen maan tiedustelupalvelun edustajat. Kauppoja ei kuitenkaan syntynyt.

Sen jälkeen nimeä Ruben Al-Chidiack käyttänyt Falciani lähetteli sähköposteja eri maiden tiedustelupalveluille tarjoten

niille tietojaan. Kun hän käytti siihen Georginan työkonetta, molemmat paljastuivat ja heidät pidätettiin. Falciani vapautettiin ensimmäisen pikakuulustelun jälkeen. Kun kuulustelun oli määrä jatkua seuraavana päivänä, Falciani ei jäänyt sitä odottamaan vaan vuokrasi auton, ajoi Ranskaan, jossa hänen vanhemmillaan oli talo, ja jäi sinne asumaan. Sveitsin poliisi oli kuitenkin lähettänyt hänen peräänsä pidätyspyynnön, ja ranskalaiset viranomaiset pidättivät hänet sekä ratsasivat hänen asuntonsa. Poliisit löysivät Falcianin varastamat tilitiedot, jotka tämä oli ottanut ulos internet-palvelimelle tallettamastaan materiaalista, ja asunnosta takavarikoitiin kaikki tietotekniikka.

Ranskalaiset palauttivat noin 130 000 nimeksi arvioimansa materiaalin Sveitsiin, mutta sitä ennen he olivat "kurkistaneet koneiden sisään" ja kopioineet tilitiedot myös omaan käyttöönsä. Sillä tavalla he saivat nämä tiedot ilmaiseksi. Kun poliisit vakuuttuivat tietojen aitoudesta ja Falcianin täysjärkisyydestä, takavarikoitu materiaali lähetettiin ranskalaiselle verottajalle, joka ryhtyi heti perintätoimiin. Hervé Falciani, tämä pankkimaailman Julian Assange, sai sitten poliittisen turvapaikan Ranskasta.

Veronkiertovarojen kotiuttaminen

Ranskan verottaja on määrännyt tai määräämässä 8 000 ranskalaiselle tallettajalle lisää veroja Falcianin tietojen perusteella. Niiden suuruus on miljardiluokkaa.

Ranskan viranomaiset lähettivät HSBC:n tilitietoja muihin maihin. Kreikassa ne kulkivat Kansainvälisen Valuuttarahaston pääjohtajan Christine Lagardin listojen nimellä siksi, että hän oli vaatinut toimia velkakriisiin ajautuneen Kreikan veropaon eli pääomien laittoman maastaviennin tukkimiseksi. Konkurssia tekevä maa menetti sillä tavalla ulkomaille enemmän kuin 12 miljardia dollaria vuodessa. Viranomaiset eivät kuitenkaan reagoineet, ja tiedot vaiettiin. Sitten toimittaja Kostas Vaxevanis sai ne käsiinsä ja julkaisi *Hot Doc* -lehdessään niiden 2 059 eliittikansalaisen nimet, jotka olivat vieneet rahojaan piiloon Sveitsiin. Siitä syntyi suuri skandaali, ja Vaxevanisin henkeä uhattiin samaan tapaan kuin jossakin muualla profeetta Mohammedin pilakuvien piirtäjiä.

Tämä entinen television sotakirjeenvaihtaja ei kuitenkaan pelännyt vain henkensä edestä vaan omien sanojensa mukaan myös Kreikan demokratian puolesta. Kaksi kertaa hänet pidätettiin "yksityisyyden loukkaamisesta", ja kaksi kertaa hänet vapautettiin oikeudessa. Se, että monet johtavat poliitikot ja virkamiehet olivat vieneet rahojaan laittomasti maasta ulos, rikkaista yksityishenkilöistä puhumattakaan, haluttiin tulkita heidän yksityisasiakseen. Kreikassa media oli korruptoitunut ja osoitti vain vähäistä solidaarisuutta tämän vislaajan ja viestintuojan toiminnalle. Kansalle hän oli sankari.

Pankeista varastettuja tilitietoja käsiteltiin myös Yhdysvaltain senaatin alivaliokunnassa, joka raportoi 100 miljardin vuosittaisten verotulojen menetyksistä yksityishenkilöiden

veroparatiisitalletusten johdosta. Sveitsiläispankki UBS:n tiedoista selvisi, että sillä oli 20 000 amerikkalaistallettajaa, joista 1 000 oli ilmoittanut tilinsä Yhdysvaltojen verottajalle ja 19 000 oli sen salannut.

Monet maat ovat pitäneet tärkeänä laittomasti maasta vietyjen talletusten kotiuttamista ja luvanneet talletusten palauttajille syytevapauden veronkierrosta ja matalan jälkiveron.

Italian keskuspankki arvioi, että ulkomaille oli sieltä vietty 500 miljardia euroa veronkiertorahaa. Kun muutama vuosi sitten rahoja sai palauttaa kotiin ilman oikeudellisia seuraamuksia, 100 miljardia euroa tuli takaisin.

Espanja lupasi vuonna 2012 vapautuksen kaikista syytteistä niille, jotka palauttivat laitonta rahaa kotiin. Tuomisistaan heidän piti maksaa valtiolle 10 prosentin kotiuttamisvero.

Meillä ei ole pienintäkään syytä uskoa, että Suomen rikkaat olisivat veronmaksun kunniakansalaisia.

Kun Kataisen hallituksen ministerit puhuvat veroparatiisien käytön kitkemisestä pois veronkiertomahdollisuuksien joukosta, ei tapahdu mitään. Samaan aikaan on yleisesti tiedossa, miten Jorma Ollila, Kari Stadigh, Henrik Ehrnrooth ja monet muut yritysjohtajat säilövät suuria rahojaan Luxemburgiin ja muihin veroparatiiseihin.

Siunattuja olkoot ulkomaiset vislaajat, jotka paljastavat meille suomalaisille sen, mitä me emme pysty todistamaan ilman heitä.

VII
Veroetuoikeutetut pääomatulot

Yritysmyynnin padot avattiin

Vanhaan hyvään aikaan asiat olivat niin kuin niiden pitääkin olla. Ansio- ja pääomatulot olivat verotuksessa samalla viivalla eli yhtäläistä tuloa ja verotus oli progressiivista: suuristä tuloista piti maksaa veroa korkeamman prosentin mukaan kuin pienistä.

Käytössä oli myös omaisuus- eli varallisuusvero, jota piti maksaa yhtä lailla tuottavasta kuin tuottamattomana makuutettavasta omaisuudesta. Tämä vero ei köyhää kirpaissut, mutta jotkut rikkaat, joilla oli suuresta omaisuudesta huolimatta pienet ns. tulot, saattoivat joutua verolle niin, että heidän veronsa olivat isommat kuin heidän tulonsa. Mutta ei hätää: heitä varten oli säädetty erityinen kattosääntö, jonka mukaan kenenkään ei tarvinnut maksaa veroa yli 70 % tuloistaan.

Myyntivoittojen verotus oli pitkään poikkeus siitä säännöstä, että veroja peritään kunkin kansalaisen veronmaksukyvyn mukaan. Ne olivat Suomessa vuoteen 1985 saakka käytännössä verotonta tuloa. Siitä lähtien yli neljännesvuosisadan ajan niiden verotusta on kiristetty, mutta valtion näkökulmasta laihanlaisin tuloksin; ovathan ne edelleen rajusti aliverotettuja verrattuna palkkatulon verottamiseen. Käytännössä satojenkin miljoonien suuruisten myyntivoittojen veroprosentti on vuonna 2014 enintään 25,6 %, mutta useimmiten vain 19,2 %. Kun pääomatuloista ei makseta kunnallisveroa, monet myyntivoittomiljonäärit ovat kuntien palvelujen vapaamatkustajia.

Myyntivoittomiljoonien kasvun alkuräjähdys oli kauppa, jolla Ehrnroothien rikkaan sukuhaaran ja heidän lähisukulaistensa – niin ikään rikkaiden – von Julinien perimä Oy Kaukas Ab myytiin vuonna 1986 nykyisen UPM-Kymmenen omistukseen. Siinä miljoonat lähtivät laajenemaan niin kuin

maailmankaikkeus alkuräjähdyksessään. Kaukas oli pörssiyhtiö, jonka osakkeen hinta vaihteli silloin Helsingin pörssissä 300–400 markan välillä. Ehrnroothit kuitenkin vaativat ja saivat Kymmeneltä osakkeistaan pörssikurssiin nähden hirmuisen hinnan: 1 200 markkaa osakkeelta. Yhtiön muut osakkeenomistajat eivät olleet heihin nähden tasa-arvoisia, vaan Ehrnroothit ja von Julinit olivat näitä muita tasa-arvoisempia, he kuitenkin vain keskenään sekä ruotsalaisen Wallenbergien mahtisuvun kanssa.

Wallenbergit olivat vielä neljännesvuosisata sitten Ruotsin rikkain suku, mutta viime vuosikymmeninä heidän edelleen ovat erilaisilla listoilla kiilanneet vaatekauppias Stefan Persson (H&M), pakkaustuoteyhtiö Tetra Lavalin Rausingit hörhöilevine jälkeläisineen (joiden rahoja paimentaa yhtiön hallituksessa Jorma Ollila), Ingmar Kamprad (Ikea) ja monet muut Ruotsin nykyrikkaat. *Forbesin* listalla yksikään Wallenberg ei mahdu Ruotsin 19 miljardöörin joukkoon, eikä se johdu vain suvun tunnuslauseesta "att verka men inte synas", "toimia mutta ei näkyä". Teollisuuspääoma on pörsseissä aliarvostettua, ja siihen liittyy ainainen globalisaation mukanaan tuoma uhka siitä, että tavarantuotanto siirtyy maailman halpatuotantomaihin.

Wallenbergien metsäyhtiö Stora Kopparberg oli Kaukaksen omistajia, ja myös se sai yhtiön myynnissä Ehrnrooth-lisän, joka oli kolminkertainen Kaukaksen pörssikurssiin nähden. Siitä, että osakkeiden mahdollisen myynnin yhteydessä Wallenbergit saavat saman hinnan kuin Ehrnroothit, oli sovittu sukujen kesken vuonna 1979, jolloin Ehrnroothit möivät ystävilleen merkintäoikeuksia osakkeiden ostoon. Niiden suomalaisten etu, jotka olivat uskossa kansankapitalismiin ja jotka myös olivat Kaukaksen omistajia, poljettiin lokaan, ja niin tehtäessä rikottiin jopa Villin Lännen pelisääntöjä. Jos olisi oltu Wall Streetillä, Kymmenen olisi pitänyt esittää kaikille osakkaille osakkeiden lunastustarjous samaan hintaan.

Tarkalleen ottaen Kaukaksen ostaja Kymmene oli niihin aikoihin virallisesti Kymmene-Strömberg. Metsäyhtiö oli nimittäin ostanut Suomen suurimpiin yrityksiin kuuluneen suursähkölaitteiden valmistajan Strömbergin, jonka se möi lyhyen omistusajan jälkeen Wallenbergien dynastian lähipiirissä olleelle Asea Atomille (nykyiselle ABB:lle). Yhdyspankin ja Kansallispankin toimeenpanemassa metsäteollisuuden omistuksen uusjaossa Kymmenestä tuli nykyinen UPM-Kymmene, joka nielaisi Kaukaksen ohella Oy Wilh. Schauman Ab:n ja koko Kansallispankin ryhmän metsäteollisuuden. Sen pääjohtajana ja sen jälkeen hallituksen puheenjohtajana toimi pitkään Casimir Ehrnrooth. Hänen jalanjälkiään kulkee UPM-Kymmenen hallituksen nykyinen puheenjohtaja Björn Wahlroos – niin kuin ulkopuolinen sen näkee – työeläkeyhtiö Varman osakeomistuksen mandaatilla.

Suuret yrityskaupat, joissa myyjät saivat jopa satojen miljoonien markkojen myyntivoittoja, olivat Suomessa 1980-luvun jälkipuoliskolle saakka sangen harvinaisia. Syy oli se, että Suomessa ei ollut ennen pääomamarkkinoiden liberalisointia irtonaista rahaa yrityskauppojen rahoittamiseen. Kun pääomien maahantuonti vapautettiin, vuonna 1987 ja parin vuoden ajan sen jälkeen Suomen rahamarkkinoille hyöki sellainen tuontirahan tsunami, että sillä voitiin rahoittaa jättiläismäinen yritysomaisuuksien uusjako.

Entisaikaan yhtiöt investoivat ja vaurastuivat verottamattomilla voitoilla. Niillä oli käytössään anteliaat poisto-oikeudet ja monia erilaisia varauksia, joilla ne halutessaan välttyivät veroilta. Vuosittain kaksi kolmesta suuryhtiöstä (eri vuosina eri yhtiöt) ei maksanut valtiolle veroa lainkaan. Niiden varallisuus ja arvo kasvoivat rinta rinnan, ja omistajien pidättyessä suurista ja verotuksessa kalliiksi tulleista osingoista yhtiöt pursuivat jakamattomia voittoja.

Yrityskaupat 1980-luvun loppuvuosina eivät olleet seurausta niinkään myyntivoittojen verotuksen kiristämisen uhkasta kuin patoutuneesta yritysmyyntitarpeesta. Patona oli se, että ostajilla ei ollut saatavilla lainarahaa kauppojen rahoittamiseen. Pääomamarkkinoiden liberalisoinnin jälkeen tuontirahaa oli ihan yllin kyllin.

Mistä raha tuli, minne raha meni?

Kun Suomea hukutettiin tuontirahaan, se oli seuraus monien toisiinsa kytkeytyvien mutta hallitsemattomien tapahtumien ketjusta.

Lyhyt versio siitä, mitä tapahtui, seuraa tässä.

Pääomamarkkinoiden liberalisointi käynnistyi jo vuonna 1980, jolloin Suomen Pankki luopui monopolistaan termiinimarkkinoilla (joilla yritykset ostivat suojaa valuuttakurssien muutoksilta). Siihen saakka keskuspankki oli tuonut maahan kaikki valuutat, mutta nyt myös liikepankit saivat ruveta tuomaan maahan ulkomaista rahaa. Keskuspankin johtokunnalle oli täydellinen yllätys se, että jo muutamaa vuotta myöhemmin 40 % pankkien varainhankinnasta oli ulkomaista lainaa. Pian nähtiin, että hallitsematon prosessi oli ollut benji-hyppy tuntemattomaan ilman sitä köyttä, joka vauhdin kiihtyessä olisi vetänyt hyppääjän turvallisesti takaisin lähtölavalle. Asiaa ei valmisteltu eikä siitä keskusteltu julkisesti. Ei, koska se sellainen olisi ollut demokratiaa!

Seuraava tärkeä päätös tehtiin heinäkuussa 1986, kun Suomessa oli lomakausi ja mediassa kesähiljaisuus. Suomen Pankin johtokunta päätti vapauttaa teollisuuden ja varustamojen ulkomaisen lainanoton. Kun seuraavana vuonna pitkäaikaisen pääomatuonnin vapaus ulotettiin kaikkiin yrityksiin, Suomi on ollut siitä pitäen markkinoiden pulkassa ilman mitään poliittista ohjausta.

Suomen Pankin johtokunta liberalisoi pääomamarkkinat yksin, epädemokraattisesti, eduskunnalta lupaa kysymättä. Sen jälkeen yksityiset pankit velkaannuttivat yksityisen Suomen vapaalla tuontirahalla ja markan väärällä valuuttakurssilla. Silloin Suomen markka oli liian kallis eli sen hinta suhteessa muihin valuuttoihin oli liian korkea. Markka oli vahva ja kova. Suomen Pankki oli kovan markan rahapolitiikan ideologinen linnake, ja tällä väärällä valuuttakurssilla vienti oli liian kallista ja tuonti oli liian halpaa. Sen johdosta teollisuus menetti kilpailukykynsä, ja yhtäkkiä maassa oli puoli miljoonaa työtöntä. Suomen Pankin ideologinen puhdasoppisuus tuli valtiolle kalliiksi massatyöttömyytenä, verotulojen vähenemisenä ja sosiaalisina tulonsiirtoina.

Valtion velka, jota Suomella ei ollut mainittavassa määrin ennen pääomamarkkinoiden kaikkien ovien ja ikkunoiden avaamista rahan vapaasti tulla ja mennä, kasvoi nyt räjähdysmäisesti. Kun Suomen Pankin valuuttavaranto hupeni, ulkomaisten pankkien sepposen selällään auki olleet lainaluukut alkoivat sulkeutua. Suomen kotitekoinen lama oli Suomen Pankin tekoa, mutta ostajien lainaamilla tuontirahoilla rahoitetuissa yrityskaupoissa miljoonansa saaneet vanhat omistajat eli uudet myyntivoittomiljonäärit sekä söivät että nukkuivat hyvin, ikään kuin he olisivat itse ansainneet kymmenet ja sadat miljoonansa.

Uudet vapaudet johtivat rahantuontioikeuden väärinkäyttöön. Parissa vuodessa yksityiset pankit möivät kotitalouksille ja yrityksille ulkomaista velkaa niin, että sen määrä kaksinkertaistui 200 miljardista 400 miljardiin markkaan. Rahat käytettiin tarkoituksiin, joissa ne eivät tuottaneet velkojen maksuun tarvittavia valuuttoja. Kun tuli ulkomaisten velkojen maksamisen aika, valuuttoja ei ollut ja Suomi ajautui devalvaatioon. Maan onni oli, että oli oma valuutta ja että sen mukana oli mahdollisuus turvautua devalvaatioon eli markan ulkoisen arvon heikentämiseen. Paljon surkeammin on sittemmin käynyt niille ylivelkaantuneille Emu-maille, joilla ei ole enää ollut omaa valuuttaa ja jotka EU ja Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF) ovat pakottaneet sisäiseen devalvaatioon.

Sisäinen devalvaatio on talouspoliittisten keinojen kauhukabinetti: palkkojen ja eläkkeiden alasajoa, työttömyyttä, julkisten palvelujen massiivisia leikkauksia ja maastamuuttoa.

IMF:ssä on jälkikäteen kauhisteltu sen ylivelkamaille mää-

räämän lääkkeen seurauksia, mutta EU – tai ainakaan sen toimitsija Olli Rehn – ei ole nähnyt ongelmia siinä, että ylivelkamaille määrättyjen lääkkeiden dosetista puuttuvat kasvun käynnistimet velkojen hoitamiseksi, puhumattakaan niiden maksamisesta. Sisäinen devalvaatio koostuu samanlaisista Euroopan keskuspankin (EKP) myrkkypillereistä, joita Suomen Pankki yritti syöttää Suomelle neljännesvuosisadan ajan huonolla menestyksellä. Nyt niitä syödään EU:n pakkoruokintana.

Sisäisellä devalvaatiolla EU:n jäsenmaiden talouksia deflatoidaan eli ajetaan alas sen inflaation pelossa, jota ei ole kuin pääomatuotteiden hinnoissa, ja se taas ei ole kansantaloustieteen virallisten oppien mukaan inflaatiota lainkaan. Miksi muuten ei ole?

Suuren rahan hiekkalaatikot

Rahan maahantuonnin vapautuminen sai aikaan sen, että Suomen pääomamarkkinat inflatoituivat 1980-luvun lopussa ja tuloerot alkoivat kasvaa rikkaiden rikastuessa, mutta tulonjakoon – tai työttömyyden kasvun tuottamiin hirvittäviin yhteiskunnallisiin ongelmiin – ei Suomen Pankilla ole koskaan ollut mielenkiintoa. Edesmenneen Pentti Kourin mukaan "he tuhosivat Suomen talouden 1980-luvun lopulla. Pankkien rauniot, työttömien joukkohaudat, hirressä roikkuvat yrittäjät, Suomen Bosnia. Sotarikolliset ovat täälläkin vapaalla jalalla. Mutta he pelkäävät. Riitaantuvat keskenään. Historian tuomio on ateria, joka syödään aina kylmänä." Ettei vain sama olisi taas toistumassa? Pörssikurssit ainakin viittaavat siihen suuntaan.

Suomen Pankin johtokunta ei ole koskaan myöntänyt näitä virheitään. Sen tekemällä politiikalla pohjustettiin ideologinen missio, jonka sisältö oli inflaation (mutta ei pääomamarkkinoiden inflaation) vastainen taistelu. Sen politiikan hinta oli tuloerojen kasvu.

Suomessa ei ollut varauduttu markkinoiden vapauden eli politiikan pakkojen seurauksena syntyneiden pankkikonkurssien uhkiin. Housut kintuissa valittiin siinä tilanteessa helpoin vaihtoehto: otettiin yksityisten pankkien yksityiset velat veronmaksajien maksettaviksi panematta toimeen minkäänlaista omistajavastuuta, siis sitä, että omistajat olisivat vastanneet ensin tappioista omalla osakepääomaosuudellaan. Avustettavien pankkien tilan selvittämiseksi ei tehty erityistilintarkastuksia, joista olisi käynyt selville se, mitä nyt jälkikäteen virallisestikin tiedetään: Kansallispankki oli konkurssikypsä, Yhdyspankki oli luultua paljon huonommassa kunnossa, osuuspankit olivat suurissa vaikeuksissa, Postipankki oli keinoteltu kuralle ja monilta säästöpankeilta oli happi totaalisesti lopussa.

Tätä taustaa vasten tuntuvat käsittämättömiltä Kansallispankin suurimman omistajan Vakuutus-Pohjolan pääjohtajan Yrjö Niskasen silloiset kommentit siitä, miten sijoittajien vastuun toimeenpano valtion pelastettavaksi tulleessa pankissa on "huuhaa-puhetta", koska "poliitikot eivät pankkeja nollaa". "KOP myydään ulkomaille ennen kuin annetaan valtion haltuun", kun ulkoa muka löytyi ostovalmiutta. "Toinen vaihtoehto on, että omistajat purkavat pankin ja jakavat omaisuuden keskenään ennen kuin suostuvat pankkiosakkeiden nollaukseen." Tästä uhoavasta huulenheitosta voi päätellä, että lumiukkokin oli Kansallispankin tilasta vähemmän pihalla kuin sen suurimman omistajan edusmies Yrjö Niskanen.

Julkinen pankkituki, joka Suomessa annettiin säästöpankkien pilkkomisen muodossa Kansallispankille ja Yhdyspankille, valui sitten Ruotsiin, kun nämä Suomen historian merkittävimmät rahalaitokset fuusioitiin ruotsalaiseksi Nordeaksi.

Kun etsitään voittajia ja häviäjiä, suurin hyötyjä Yhdyspankin sytyttämästä Kansallispankin nurkan palosta eli kilpailijapankin osakkeiden hamstrauksesta oli Wahlroosin kaveri Henrik Kuningas. *Kauppalehdessä* arvioitiin silloin, että hän oli tienannut Wahlroosin osto- ja myyntitoimeksiantojen toteuttamisesta 500 miljoonaa markkaa. Tämä aikanaan esitetty arvio tuntuu ylimitoitetulta, mutta on se mahdollinen; onhan Kuningas pysytellyt ilman muita suuria tekoja vuosi toisensa jälkeen suurituloisten kärkipäässä. Kun vielä todetaan, että Kansallispankin bulvaaneina toimineet Pentti Kouri ja Hannes Kulvik rahastivat pankilta satoja miljoonia markkoja, tulevat mainituiksi Suomen ikioman pankkikriisin suuret hyötyjät. Häviäjiä olivat tietysti ne pankit, joita ei enää ole.

Kun valtio siirsi Suomen pääomamarkkinoiden liberalisoimisesta, kovasta markasta ja pankkien pelastamisesta syntyneet velat veronmaksajille, maailman keskuspankit pelastavat tänään pankkeja niiden keinottelun jäljiltä pehmeällä rahapolitiikalla. Yhdysvaltojen keskuspankki (Fed) ja Euroopan keskuspankki (EKP) ovat luoneet bittirahaa tyhjästä kirjaamalla taseidensa molemmille puolille saman summan, jolla ei ole ollut mitään katetta tai vastinetta, minkä jälkeen ne ovat jakaneet nämä neitseellisesti synnytetyt rahat pankeille. Sen ansiosta yksityiset pankit, jotka laskevat liikkeelle kierrossa olevan rahan, ovat saattaneet moninkertaistaa oman lainanantonsa ja tehdä suuria voittoja myymällä keskuspankeilta halvalla lainaamaansa löysää rahaa asiakkailleen kalliilla.

Pörssikurssit, joita määrätietoisesti yritettiin saada rahapolitiikalla nousuun, saatiin suorastaan nousukiitoon 2012 loppupuolella, ja vuoden 2013 syksyllä maailman pörsseissä kurssit nousivat uusiin ennätyksiin. Pörssikurssien nousulla ei kuitenkaan ole paljon merkitystä sille, mitä tapahtuu reaalitaloudessa eli siinä taloudessa, missä ihmiset elävät, tekevät työtä ja säästävät pienistä tuloistaan Euroopan keskuspankin (EKP) nollille ajamalla talletuskorolla turvaa pahojen päivien varalle. Pörssit ovat finanssitalouden hiekkalaatikoita, joissa niin sanotut sijoittajat siirtelevät kauhakuormaajilla muiden rahoja paikasta toiseen. Sen joukon leikkikalut ovat niin ylivertaisen suuria kotitalouksien säästöihin ja sijoituksiin verrattuina, että pörssikurssit määräytyvät muiden kuin niiden ostoista ja myynneistä, jotka pelaavat omalla rahallaan. Reaalitalous tulisi ihan hyvin toimeen ja sen rahoitustarve olisi paremmin turvattu, jos ei olisi lainkaan pörssejä, sanoo Iiro Viinanen, yksi suomalaisen kapitalismin ikoneista.

Liikasen myyntivoitto-verouudistus

Verotus on yleensä kirjoitettu lainsäädännöksi niin, että sitä tekstiä on keskimääräisellä akateemisellakin oppineisuudella mahdotonta ymmärtää. Suomen kieltä se on, mutta muuten abrakadabraa.

Kun edellä on puhuttu myyntivoitoista, oudompi luulisi, että kyseessä ovat omaisuuden myymisestä syntyvät voitot: kauppahinta miinus hankintahinta ja myyntikulut. Niin se asia onkin, mutta monen mutkan kautta ja vaikeasti selkokielelle tulkittavissa.

Vuoden 1985 loppuun saakka veronalaisia olivat 60 vuoden ajan olleet vain sellaiset myyntivoitot, jotka olivat "satunnaisia". Käytännössä ne eivät olleet koskaan satunnaisia. Ne olivat verovapaita, jos irtain omaisuus – mukaan lukien yhtiöiden omistamiseen oikeuttavat osakkeet – oli omistettu vähintään viisi (5) vuotta ja kiinteä omaisuus vähintään kymmenen (10) vuotta. Nämä omistusajat olivat käytännössä myyntivoittojen verovapausautomaatti.

Vuoden 1986 alusta luovutusvoittojen verotusta uudistettiin, ja suuret myyntivoitot pantiin vähän verolle.

Erkki Liikasen valtiovarainministerinä valmistelemassa ja vuosina 1989–1992 voimassa olleessa verolainsäädännössä luvattiin, että verotus kevenee, mutta lupaus ei ulottunut myyntivoittojen verotukseen. Sitä vähän kiristettiin, mutta ei toki kovin paljon. Käyttöön otettiin "satunnaisen myyntivoiton" käsitteen vaihtoehdoksi "omaisuuden luovutusvoitto".

Satunnainen myyntivoitto oli saajansa veronalaista tuloa, jota verotettiin samalla tavalla progressiivisesti kuin hänen muitakin tulojaan. Mutta jos irtain omaisuus (jota osakkeet ovat) oli ollut omistajallaan 5 vuotta ja kiinteä omaisuus 10

vuotta, myynnistä saatu voitto ei ollut enää satunnaista myyntivoittoa vaan siitä oli tullut omaisuuden luovutusvoittoa. Se asia piti ymmärtää tällä tavalla kirjoitetusta lakipykälästä: "Veronalaista tuloa on myös 40 prosenttia siitä määrästä, jolla omaisuuden luovutusten verovuonna tuottama sellainen voitto, jota ei oteta huomioon satunnaista myyntivoittoa määrättäessä, ylittää 200 000 markkaa (*omaisuuden luovutusvoitto*)."

Tällä uskomattoman monimutkaisella ja veron koko historiallisen painolastin sisällään pitäneellä lauseella myös ne myyntivoitot, jotka eivät olleet satunnaisia, pantiin verolle. Mutta millaiselle verolle?

Niistä oli veronalaista tuloa vain 40 prosenttia ja sekin vain verovapaan 200 000 markan ylittävältä osalta. Verollepanon vaikutusta lievitti hankintameno-olettama: "Satunnaisen myyntivoiton ja omaisuuden luovutusvoiton määrää laskettaessa luovutushinnasta vähennetään 50 prosenttia", mutta "alle kaksi vuotta omistetun omaisuuden luovutuksesta saadun satunnaisen myyntivoiton tai omaisuuden luovutusvoiton määrää laskettaessa luovutushinnasta vähennetään kuitenkin vain 25 prosenttia".

Jos oletetaan, että yli kaksi vuotta omistettujen yhtiön osakkeiden kauppahinta oli ollut 2 miljoonaa markkaa, siitä oli ollut veronalaista tuloa 100 % miinus hankintameno-olettaman mukainen 50 prosentin suuruinen vähennys. Välisummaksi saadaan miljoona markkaa. Siitä veronalaista tuloa oli 40 % eli 400 000 markkaa, ja siitä taas laissa mainittu "200 000 markan ylittävä osuus" oli 200 000 markkaa. Sillä tavalla 2 miljoonasta markasta jäi veronalaiseksi tuloksi 200 000 markkaa, josta vero perittiin kunkin myyntivoittajan oman tuloveroprosentin mukaan. Kun verotuksen kattosääntö eli veron enimmäismäärä oli 70 %, kyseisestä 2 miljoonan markan myyntivoitosta verolle meni enintään 140 000 markkaa eli 7 prosenttia. Veroprosentti 100 miljoonan myyntivoitosta oli jonkin verran suurempi, koska siinä 200 000 markan verovapaalla osuudella oli pienempi merkitys.

Liikasen verouudistuksen elinkaari oli lyhyt, vain kolme vuotta. Ennen kuin katsotaan, mitä sitten tapahtui, tehdään kiertomatka myyntivoittojen lähihistoriaan.

Myyntivoittojen arkeologiaa

Kaikissa isoissa omistusjärjestelyissä ovat aina olleet mukana teollisuuden taustavoimat eli -pirut: pankit. Käytännöllisesti katsoen jokainen suuryritys kuului – lähes niin kauan kuin nämä pankit olivat elossa – joko suomenruotsalaisen rahan vartijan Yhdyspankin (PYP, SYP, Unitas) tai suomenmielisen rahan kaitsijan Kansallispankin (KOP) vaikutuspiiriin. Pankit päättivät, mikä yhtiö tekee konkurssin, mikä luotetaan kuiville tai minkä yhtiön omistajia paapotaan myyntivoittojen rahoittamisella.

Se oli sitä aikaa. Tätä aikaa on se, että omistuksen rakennemuutosta toteuttavat erilaiset sijoitus- tai investointirahastot. Ne ovat uuden finanssikapitalismin toimitsijoita, jotka ovat omistuksen välikäsiä eli eivät oikein kenenkään oikeita käsiä. Rahastoista lisää sivuilla 229–232.

Kun reaalitalouden yhtiöt investoivat voittojaan uuteen tuotantoon ja siis uuteen omistettavaan, ne siihen tarkoitukseen käytetyt voitot ovat ammattikielellä investointien tulorahoitusta. (Sen ohella tai sen sijasta investointeihin käytetään velkarahoitusta.) Entisaikaan yrityksiin jätetyt voitot kiinnittyivät verottomasti tavaraan varastovarauksina ja ylisuurina poistoina. Nykyaikaan veronmaksua vältellään ei-aineellisten finanssisiirtojen avulla. Niitä ovat konserniavustukset, siirtohinnoittelu (eli yrityksen tai konsernin eri osien väliset sisäisten toimitusten hinnat) sekä velka- ja korkojärjestelyt.

Kun omistajat osoittivat progressiivisen tuloveron uhan alla osinkomalttia, yrityksiin kasautui vuosikymmenten saatossa massiivinen määrä omistettavaa. Kun se ei näkynyt osakkeiden pörssi- tai muussa hinnoittelussa, osakkeet olivat niillä omistettuun omaisuuteen nähden aliarvostettuja – ja yrityksiä kannatti silloin kaapata, tyhjentää irtonaisesta rahasta eli omista vapaista pääomista ja sitten myydä jäljelle jäänyt omai-

suus sekä työväki uudelle omistajalle, eniten tarjoavalle. Tämän taas piti aloittaa rahan kasaaminen alusta.

Seuraavassa esiteltävät yrityskaupat ovat pääosin 1980-luvun loppuvuosilta eli ajalta, jolloin myyntivoitot olivat joko verottomia tai niistä maksettiin alhainen vero. Näiden kauppojen jäljet ovat näkyneet pitkään sekä Suomen suurituloisimpien että rikkaimpien ihmisten listoissa, mutta nyt on näiden neljännesvuosisata sitten yrityksensä myyneiden pioneerien rikkaus pitkään ollut hiipumassa.

Kauppasummat ovat tässä enemmänkin suuntaa antavia kuin tarkkoja, mutta mahdollisimman suuressa määrin ne ovat tarkkoja.

Yhteiskunnan (talon)rakentajista ensimmäisenä tulevat vastaan Puolimatkat (Raimo, Rauno, Riitta ja Raija Sinkkonen), jotka möivät isänsä Armas Puolimatkan rakennusimperiumin 708 miljoonalla markalla Hankkijalle. Suuri kauppasumma teki heistä äveriäitä sijoittajia, mutta samalla se oli osuuskunta Hankkijan tuhon sinetti. Puolimatkan rakennusyhtiöiden uudet omistusjärjestelyt ja myynnin ruotsalaiselle NCC:lle hoiteli Hankkijan konkurssin suurin tappio-osapuoli Kansallispankki, joka oli fuusioinut Puolimatkaan myös turkulaisen Rakennus-Ruolan. Se yhtiö piti sisällään niin paljon sekundaa, että siitä oli aivan käsittämättömällä tavalla maksettu Ruolan perheelle 75 miljoonaa markkaa ikään kuin sen tasetta ei olisi pankissa lainkaan luettu.

Omistusosuutensa suuresta mutta myöhemmin konkurssin tehneestä Polar-yhtiöstä myynyt Kauko Rastas sai kaupassa toimitusjohtajan palkalleen lisätuloa noin 100 miljoonaa markkaa. Keskisuuria rakennusyhtiöitä myymällä puolensataa miljoonaa markkaa saivat joensuulainen Sulo Albin Tervo kuten myös oululaiset Pauli Juntunen ja Reino Meriläinen, kumpikin omasta yhtiöstään. Meriläinen sijoitti rahansa Meri-Teijon virkistysalueen jalostamiseen väärään aikaan, ja kriisipankit tuhosivat hänen liikeideansa – samoin kuin kävi Sotkamossa Lindemanin perheen maille rakennetulle Katinkullalle. Perheiden rahat menivät, mutta matkailu- ja virkistysaluemaiden jalostuksen ideat jäivät itämään, niin että myöhemmin toiset saattoivat ne hyödyntää.

Myös vuorineuvos Aarne Aarnion Palkki Oy toimi rakentamisbisneksessä samoilla harmailla ja kuntien kaavoitusmonopolin leimaamilla markkinoilla kuin kilpailijansakin, mutta suurimman myyntivoittonsa, noin 180 miljoonaa markkaa, perhe sai itäsuomalaisten lastulevytehtaiden Pellokseen ja Puhoksen myynnistä Oy Wilh. Schauman Ab:lle.

Kymmene monine nimenmuutoksineen oli 1800-luvulta lähtien Yhdyspankin ryhmän yhtiö, johon fuusioitiin vuonna 1996 Kansallispankin ryhmän koko metsäteollisuus. Se oli Suomen pankkimaailmassa tapahtuma, jossa vuori tuli Muhammedin luokse; ennen kokematon oli Kansallispankin ja Yhdyspankin näin laaja yhteistyö. Kansallispankin ryhmän luovuttamaa metsäteollisuutta vastaan Yhdyspankki antoi sille vastineeksi oman ryhmänsä metalliteollisuuden.

Tämä tapahtumasarja johti monen perinteisen 20 perheen joukkoon kuuluneen suvun lopulliseen katoamiseen taloudellisen vallankäytön sisäpiiristä.

Aikaisemmin tässä kirjassa esitellyn Kymmenen ja Kaukaksen fuusion jälkeen Kymmeneen fuusioitiin myös Oy Wilh. Schauman Ab. Siinä yhteydessä Schaumanin laaja suku (Schaumanit, Övergaardit, Sawelat, Lassfolkit jne.) putosi 20 perheen listalta elämään osinkojen sijasta korkotuloilla; kyllähän sitä hätätilassa pärjää niilläkin.

Kansallispankin leirissä metsäteollisuuden omistus keskitettiin 1990-luvun alussa Rauma-Repolaan. Se nielaisi sukuyhtiöistä ensimmäisenä (itse asiassa Yhdyspankin reviiristä) Oy W. Rosenlew Ab:n, ja sen fuusion mukana Rosenlewin mahtisuku ajautui ulos perinteisten 20 perheen joukosta, sekin. Suvulla on toki vanhaa varallisuutta ja varsinkin maaomaisuutta elellä aikaisempien sukupolvien omaisuuden tuotoilla korkoja kiskomatta, mutta taloudellista valtaa Rosenleweillä ei enää ole.

Myös Serlachiukset olivat ostaneet siivun Rosenlewistä, mutta pieneksi käyneen metsäyhtiönsä G.A. Serlachius Oy:n

he möivät Metsäliiton miehille. Se merkitsi Serlachiuksen suvun yli 100 vuotta jatkuneen perhedynastian loppua Suomen talouselämässä.

Rosenlewin sukuyhtiön kanssaomistajat von Frenckellit vetivät välistä ja olivat myyneet Rosenlewin osakkeensa Rauma-Repolalle sen aloittamien ostojen pohjamunaksi ennen muita myyjiä ja muita parempaan hintaan. Suvulle jäi maita ja mantuja, mutta ei enää taloudellista valtaa – ja niin poistui taas yksi 20 perheen suku unholaan.

Kun Kansallispankin ryhmän metsäteollisuusyhtiö Kajaani Oy yritettiin kaapata, pankki määräsi sen torjuttavaksi fuusioimalla yhtiö Yhtyneisiin Paperitehtaisiin. Seuraavana olikin sitten vuorossa Yhtyneiden itsensä kaappausyritys. Metsäliiton ja Serlachiusten sukuyhtiön fuusion tuloksena syntynyt Metsä-Serla nurkkasi Yhtyneistä neljänneksen suuruisen siivun ja yritti saada siitä kolmanneksen, jolla se olisi pystynyt estämään sen Yhtyneiden (ja Kansallispankin) ystävällismielisille tahoille suuntaaman osakeannin, jota kaappauksen kohteen arveltiin yrittävän käyttää puolustustaisteluun vanhan vallan säilyttämiseksi.

Kaappaaja Metsä-Serla eteni Yhtyneiden vihoviimeiselle puolustuslinjalle, mutta ei ihan kyennyt estämään Kansallispankin rahoittamaa suunnattua osakeantia, jolla Rauma-Repola sai ostaa riittävän määrän Yhtyneiden osakkeita Kansallispankin ryhmän etujen turvaamiseksi. Nurkkausyrityksen ollessa kuumimmillaan Jouhkit saivat myymistään Yhtyneiden osakkeista yli 100 miljoonan markan myyntivoiton tulikuumilla markkinoilla, joilla Yhtyneiden pörssikurssi saattoi yhdenkin päivän aikana nousta 40 %. Tämä vahvistaa sen, että markkinoilla valta maksaa enemmän kuin yksittäiset osakkeet.

Kaiken tämän jälkeen Kansallispankki kokosi metsäteollisuutensa Repola Oy:n nimellä yhteen ja vaihtoi sen Yhdyspankin metalliteollisuuteen. Sillä tavalla syntyi maailman kolmanneksi suurin paperijätti UPM-Kymmene, jossa UPM (United Paper Mills) on kansallispankkilaisten yhtiöiden

osuus eräänlaisella Suomen talouselämän Molotov–Ribbentrop -sopimuksella synnytetyssä Kymmenen imperiumisssa.

Toisaalla Ahlström oli myynyt Varkauden paperitehtaan Enso-Gutzeitille, ja riitaisa kolmen sadan hengen joukko eri ikäpolvien Ahlströmejä koki saman kohtalon kuin Rosenlewit, von Frenckellit, Schaumanit ja Serlachiukset: valta meni eikä enää heidän tykönsä palaa.

Paperiteollisuuden tuotteiden suurkäyttäjä, yksityisyrittäjä Urpo Lahtinen möi *Hymyn* ja koko lehti-imperiuminsa Reenpäiden Otavan ja toisen suurkustantamon WSOY:n omistamalle Yhtyneet Kuvalehdet Oy:lle 170 miljoonalla markalla. Urpo Lahtisen perukirjassa hänen varallisuutensa oli 103 miljoonaa markkaa. Kun on ollut riitaa Urpon perinnöstä, se ei ole koskenut koko jäämistöä, jossa suurin edunsaaja on Urpon poika Jeppe, vaan sitä 5,5 miljoonan euron summaa, jonka Urpon toinen vaimo Maija-Liisa Lahtinen salasi perunkirjoituksessa. Maija-Liisa on poliisia ja vankilaa paossa ulkomailla.

Rikastua voi myös muiden keinottelulla. Suomessa ensimmäisiä pankkien harjoitustöitä sillä alalla oli taistelu Leipurien Tukusta. Kun Tukkukauppojen Oy (Tuko) joutui vihamielisen kaappauksen kohteeksi, kävi ilmi, että tie sen kiinteän omaisuuden ja jakamattomien voittovarojen (eikä niinkään sen tukkukauppabisneksen) hallintaan kulki Leipurien Tukku Oy:n 17 prosentin ja Heikki Riislan perheen 10 prosentin suuruisten osakepottien kautta. Kilpailevat kaapparit käyttivät valtausyritykseen rahaa 700 miljoonaa markkaa, josta Riislan perheen saama Tukon osakkeiden myyntivoitto oli median tietojen mukaan parisen sataa miljoonaa aliverotettua markkaa. Osakkeiden ostaja oli Kansallispankin rahoittaman keinottelun monitoimimiehen Hannes Kulvikin Sponsor Oy. Tuko oli kuitenkin Kansallispankin perheyritys, ja pankki lopetti sen vihamielisen kaappauksen rahoittamalla Tukon ostamaan omat osakkeensa pois Kulvikilta, Postipankilta ja muilta valtaajilta.

Kulvikin liiketoimiin kuului myös Kaukomarkkinat Oy:n

ostaminen Koskeloiden ja Härmän suvuilta. Sponsor sai Kaukomarkkinat ja suvut 500 miljoonaa markkaa.

Hannes Kulvikin jalat alkoivat sittemmin polttaa Kansallispankin rahoittamien Kouri-kauppojen jälkiselvittelyissä niin, että hän muutti lain kouran tavoittamattomiin Sveitsiin (jossa myös Maija-Liisa Lahtinen piileskeli; lienevätköhän tavanneet?).

Huonommin kävi toisessa kasinopelissä, jossa myyjäosapuolena oli Janssonin perhe. Sen miljoonia ei löydy päivitetyiltä miljonäärilistoilta, vaikka Robert Janssonin perukirjan mukaan häneltä jäi jälkeen käteistä rahaa ja pankkitalletuksiakin yli 100 miljoonaa markkaa. Janssonit möivät Bensowin pankkiiriliikkeen ja ennen muuta sen arvokiinteistön Bensowin talon Helsingin Etelä-Esplanadilta Gustav Rosenlewin Manconille, joka oli säästöpankkien SKOP:n bulvaani. Siitä, miten Robert Jansson oli saanut Bensowin kauppahuoneen ja talon omistukseensa ja mitä sitten tapahtui, kerrotaan jäljempänä. Gustav Rosenlewin tarkoitus oli hyvä: koota yhteen yrityksiä ja kehittää niistä menestyjiä. Tarkoitus ei toteutunut, ja Mancon teki konkurssin.

Makkarakeisari Erkki Salonoja möi omistamansa Helsingin Kauppiaat Oy:n puolikkaan ja siinä sivussa HK:n Siniset makkarat Tuottajain Lihakeskuskunnalle. Kauppasumma ei ole tiedossa, mutta lapsettomana miehenä Erkki Salonoja jätti veljensä alaikäiselle pojalle Jussille markoissa mitattuna arviolta lähes miljardin omaisuuden (johon kuului käteistä ja pankkitalletuksia yli 200 miljoonan markan arvosta ja suuri kiinteistömassa). Kun Jussi pääsi 25-vuotiaana itse rahoihinsa käsiksi, testamentti koitui ylösrakennukseksi myös jääkiekkoseura Espoon Bluesille.

Yritysmyynnit osoittavat myös sen, että oluen paneminen ei ole sitouttanut panimoiden omistajia olutpannuihinsa. Stormbomit möivät torniolaisen Lapin Kulta Oy:n Hartwallille ja saivat siitä 75 miljoonaa markkaa.

Sinebrychoffin suuri suku (Kjöllerfeldtit, Hornborgit, Grenmanit, Törnroosit jne.) möi tehtaansa ja varsinkin Helsingin

Hietalahden rannan arvokiinteistöt runsaan puolentoistasadan miljoonan markan hintaan von Rettigien pienelle suvulle. Se taas möi 1990-luvun lopussa Sinebrychoffin edelleen tanskalaiselle Carlsbergille.

Carlsberg perusti yhtiön hallinnoimaan Suomen tehtaitaan, lainasi sille 650 miljoonaa, vei lainakorkoina tuotantotoiminnan voitot Tanskaan – mutta olikin toiminut laittomasti ja sai siitä 34 miljoonan sakot. Niin toimii ulkomainen panimoväki.

Hartwall jatkoi panimotoiminnan keskittämistä, kun se osti lahtelaisen Oy Mallasjuoma Ab:n muun muassa Bergenheimien ja Keipin perheiltä. Lahden siniset olivat mukana siinä kaupassa, jolla 180 vuoden aikana maltillisesti lisääntynyt Hartwallin omistajasuku (Hartwallit, Thermanit ja Tallqvistit) möi 2000-luvun alussa yhtiönsä brittiläiselle Scottish & Newcastlelle. Vuoden 2008 alussa tämä yhtiö joutui puolestaan vihamielisen kaappauksen kohteeksi ja sai omistajakseen Heinekenin ja Carlsbergin koalition. Siinä yhteydessä Hartwall siirrettiin ensin hollantilaisen Heinekenin omistukseen (Carlsbergillä oli jo Sinebrychoff) ja sitten tanskalaisen Royal Unibrewin omistukseen. Hartwallin suvun arvellaan ansainneen tässä panimoiden kiertokulussa miljardi euroa.

(Panimoista Olvi Oyj on vielä tiukasti suomalaisen Hortlingin perheen käsissä yhtiön osakkeiden äänimäärien erilaistamisen perusteella: perhe omistaa yhdessä Olvin säätiön kanssa osakkeista vain parikymmentä prosenttia mutta yhtiökokousäänistä 80 prosenttia. Hortlingien omistusosuuden pörssiarvo oli keväällä 2014 noin 45 miljoonaa euroa, mikä on kolme kertaa enemmän kuin Lapin Kullan myyntihinta vuonna 1980. Myös Laitilan kukoilla menee olutmarkkinoilla lujaa.)

Kun Pertti Niemistö möi Hämeen Peruna Oy:n tärkkelystuotannon 125 miljoonalla markalla Oy Vehnä Ab:lle, hän osti niillä rahoilla Suunto Oy:n. Hänen poikansa Kari on toiminut niillä rahoilla hyvällä menestyksellä pörssisijoittajana. Karin lääkärivaimo Leena Niemistö oli vuonna 2012 Suomen verorikkain nainen, kun hän oli ostanut helsinkiläisen

Dextra-lääkäriaseman osakkeet sen omistaneilta lääkärikollegoiltaan ja myynyt ne osakkeet plus vallan Dextran asioissa yhdessä nipussa tamperelaiselle Pihlajalinnalle.

Isä-Veikko ja poika-Kari Bonsdorff saivat 100 miljoonan markan suuruusluokan myyntivoiton kuittifirmana tunnetuksi tulleen Paragonin sekä Systekin myynnistä. Vainion Soran omistaneet Vainiot saivat saman verran luonnossa valmiina olleen soran ja sen kuljetuskaluston myynnistä. Samoin Jaakko Pöyryn arvellaan saaneen noin 100 miljoonaa markkaa Pöyry-konsernin osakkeiden myynnistä Henrik Ehrnroothille.

Kun Ruotsin rikkain mies on H&M-vaatekauppaketjun omistaja Stefan Persson, sille tulotasolle eivät ole yltäneet Suomen Seppälät. Liisa Lipsanen ja Hannu Seppälä möivät vaatekauppansa Stockmannille ja saivat siitä 264 miljoonaa markkaa käteisenä ja Stockmannin osakkeina. Jälkimmäisestä kauppahinnan osasta riehaantui – vaan ei yhtään riemastunut – suomenruotsalaisen rahan perinneyhdistys Konstsamfundet, joka pelkäsi Stockmannin omistuksen karkaavan käsistä, kun uusi suomensuomalainen suuromistaja sai siitä omistusotteen. Asia hoidettiin niin, että Seppälöiden Stockmann-osakkeet ostatettiin kalkkiyhtiö Partekilla, ja Seppälät saivat niistä vielä ylimääräisen 40 miljoonan markan voiton palkinnoksi siitä, että suostuivat olemaan omistamatta Stockmannia.

Hannu Seppälä keinotteli rahansa Portugalissa ja huonekaluyritys Askon ja sen kautta muoviputkiyhtiö Uponorin valtakamppailussa niin, että hänen itsemurhansa jälkeen perunkirjoituksessa kuolinpesän varat olivat vain kaksi ja velat kuusi miljoonaa markkaa.

Autokauppa kannattaa, tai ainakin autokaupan myyminen kannattaa. Korpivaaran suku sai Amer-Yhtymältä 240 miljoonaa markkaa luovuttamalla Toyotan myyntioikeudet tälle tupakkabisneksessä aikanaan aloittaneelle firmalle.

Päivittäistavaroiden kaupan alalla kymmenien miljoonien myyntivoittoihin ylsivät kauppias Aarno Pajusen lapset myydessään – yleisten saunojen omistamisesta liikkeelle lähteneen varallisuuden kasvun loppuhuipennuksena – Alepa-vähittäiskauppaketjun Helsingin Osuuskaupalle (HOK). Uitot ja Ihatsut puolestaan saivat puolensataa miljoonaa markkaa myydessään Valintatalo-ketjun osuuskunta Ekalle.

Kun Valintatalon myymälässä Helsingin Mannerheimintiellä yksi kassakone sylki vuosikausia verotonta rahaa yhtiön vanhoille omistajille kokonaan kirjanpidon ulkopuolella, se ei toivottavasti kuvaa myyntivoittomiljonäärien moraalivajetta yleisemmässäkin merkityksessä.

Viinasen "vuosisadan verouudistus"

Edellä esitellyt yrityskaupat tehtiin pääosin ennen vuotta 1989, jolloin myyntivoittojen verotusta hieman kiristettiin. Vastaavaa yrityskauppasumaa ei ole sen jälkeen purkautunut, mutta jos olisi, se olisi tapahtunut hyvin erilaisessa verojärjestelmässä.

Valtiovarainministeri Iiro Viinanen esitteli eduskunnassa syksyllä 1992 verouudistuksen, josta hän sanoi, että se oli "suurempi kuin mikään aikaisempi verouudistus" ja että se oli "paljon merkittävämpi kuin viime vuosina tehdyt verotuksen tarkistukset". Ne olivat selviä vihjeitä siihen suuntaan, että nyt oltiin ajamassa isolla jyrällä nelisen vuotta aikaisemmin tehdyn Erkki Liikasen "verotuksen kevenemisenä" markkinoidun uudistuksen ylitse. Viinanen neuvoi eduskuntaa olemaan nousematta barrikadeille väittämään, että hallitus suosii omistavaa luokkaa ja hyysää "kuponginleikkaajia, vuokrakiskureita, metsiä omistavia ökyisäntiä ja kapitalisteja". Mutta juuri siitä tässä Ahon porvarihallituksen "vuosisadan verouudistuksessa" oli perimmiltään kysymys.

Uudistuksen kova ydin oli se, että pääomatulojen verotus erotettiin ansiotulojen verotuksesta. Tätä erottelua ei aikaisemmin ollut ollut.

Pääomatuloja oli hallituksen esityksen mukaan verotettu progressiivisesti, mikä ei tietystikään pitänyt paikkaansa kuin vähäiseltä osin, mutta nyt luovuttiin pääomatulojen osalta kaikista progressiivisuuden jäänteistäkin, kun samalle henkilölle määrättiin verotuksessa kahdet erilaiset tulot: progressiovapaa 25 prosentin tasavero pääomatuloista ja progressiivinen, tulojen mukaan prosentuaalisesti kasvava vero palkoista, eläkkeistä ja muista ansiotuloista. Veron progressiivisuudella tarkoitetaan sitä, että mitä suuremmat ovat tulot, sitä suurempi prosenttiosuus niistä peritään veroa.

Lain perusteluihin hallitus oli kirjoittanut, että "luopuminen verotuksen progressiivisuudesta pääomatulojen osalta voi tuntua vaikeasti perusteltavalta, sillä tuloverotuksen progressiivisuutta on pidetty yleensä oikeudenmukaisuuden kannalta perusteltuna". Kovin oli ollut hallitus hurskaalla päällä noin kirjoittaessaan. Liikasen verouudistuksella käyttöön otettu yhtiöveron hyvitysjärjestelmä nimittäin oli tuottanut osingonsaajille edelleen osinkojen täyden verottomuuden, eikä osinkojen verotuksessa siis ollut progressiivisuutta, mistä luopua.

Kun palkkoja ja eläkkeitä verotettiin valtion ansiotuloverotuksessa progressiivisesti, mikä on aina ollut vasemmiston tavoite, pääomatulojen verottamisen perusta oli tästä eteenpäin tulojen suuruudesta riippumaton tasavero. Se perittiin täysimääräisesti korko- ja vuokratuloista, mutta myyntivoittojen saajille annettiin edelleen merkittäviä veronalennuksia, ja osingot säilyivät edelleen verottomina. Kaikki pääomatulot oli vapautettu kunnallisista veroista.

Hallituksen esityksessä sanottiin rehvakkaasti, että "myös veropohjaa olisi välttämätöntä edelleen vahvistaa". Siinä tarkoituksessa luovutusvoittoihin ehdotettiin sovellettavaksi "pääomatulojen suhteellista verokantaa eli 25 prosentin tasaveroa omaisuuden saantotavasta ja omistusajasta riippumatta". Sitten tuhottiin se, mitä juuri oli edellä sanottu: "Muutoksen pehmentämiseksi siirtymäkautena ehdotetaan, että ennen vuotta 1989 hankitun omaisuuden hankintamenona voitaisiin vähentää vähintään 50 prosenttia. Hallinnollisista syistä hankintamenon vaihtoehtona vähennettävä kaavamainen prosenttiosuus olisi tarpeen myös myöhemmin hankitun omaisuuden luovutuksissa. Täksi prosenttiosuudeksi ehdotetaan 30 prosenttia."

Jos olisi oikein pinnistelty ja ponnisteltu, olisikohan ollut ihan mahdoton tehtävä löytää "hallinnollisia syitä" siihen, että myös palkkatyöläisen palkasta edes 30 % olisi julistettu hankintamenoksi?

Isoistakin myyntivoitoista myyjä sai vuonna 1993 vain neljän vuoden omistusajan jälkeen eli "ennen vuotta 1989 hankitun omaisuuden hankintamenona" vähentää puolet pois, ja vain toinen puoli kauppahinnasta meni sinä vuonna pääomatuloista peritylle 25 prosentin suuruiselle verolle. Tällainen vähennys oli voimassa vuoden 2004 loppuun saakka, ja koko sen ajan yli kymmenen vuotta omistetun omaisuuden myyntivoittojen veroprosentti oli todellisuudessa 12,5 %

Omistamisen verojärjestelymahdollisuuksia olivat käyttäneet hyväkseen laajassa mitassa myös sellaiset "yrittäjät" kuin lääkärit ja asianajajat. Näiden verokikkailun johdosta Lipposen hallitus päivitti vuonna 1998 viisi vuotta käytössä ollutta vuosisadan verouudistusta. Oli nimittäin havaittu, että maassa esiintyy "pyrkimyksiä muuntaa henkilökohtaisista työsuorituksista saatavia tuloja pääomatuloiksi" niin, että "tulon kerryttäminen osakeyhtiöön ja yhtiön osakekannan luovutus tai yhtiön purkaminen sen jälkeen mahdollistavat tulon verottamisen luovutusvoittona, joka on pääomatuloa. Luovutusvoitto lasketaan näissä tapauksissa yleensä hankintameno-olettamaa soveltaen, sillä osakeyhtiö on monesti perustettu minimiosakepääomalla, jolloin todellinen hankintameno on hankintameno-olettamaa pienempi. Monet näistä yhtiöistä on perustettu vuoden 1988 jälkeen, jolloin hankintameno-olettama oli 30 prosenttia."

Veroalea ei kuitenkaan peruutettu, mutta alennuksen suuruutta pienennettiin niin, että vuodesta 1999 alkaen hankintameno-olettama on aina vähintään 20 prosenttia riippumatta omistamiseen käytetystä ajasta. Kymmenen vuotta omistetun omaisuuden hankintameno-olettama säilyi 50 prosenttina vuoteen 2004 saakka. Silloin Vanhasen hallitus alensi sen 40 prosenttiin.

Myyntivoittojen ohella pääomatulojen toinen tärkeä muoto ovat osingot.

Verovapaat osingot

Osingot ovat yhtiöiden omistajilleen jakamia voittoja. Osinko on yritykselle kuluja, kun taas osinkojen saajalle se on tuloja. Yritys ja sen omistajat ovat kaksi eri subjektia.

Ne osingonsaajat, jotka haluavat itselleen lisää veroetuja, alustavat mielellään keskustelun kahdenkertaisesta verotuksesta, siitä, että ensin valtio verottaa yhtiötä sen voitosta ja että sitten se verottaa omistajaa osingosta, joka on sitä samaa voittoa. Kahdenkertaista verotusta olisi tietysti kuitenkin se, että yritystä verotettaisiin kaksi kertaa samasta voitosta, mutta jos verotetaan osingon saajaa, hän ei ole maksanut veroa osingostaan ennen kuin hän on maksanut siitä tuloveron. Puheenvuorot kahdenkertaisesta verotuksesta ovat osingonsaajien vaatimuksia saada osinkonsa verottomasti, mihin edes EU ei ole ollut valmis. Kaikissa EU-maissa osinkoja verotetaan niiden saajien tulona ja erillään yritysten verotuksesta.

Totta puhuen Suomessa ei ole koskaan ollut osinkojen kahdenkertaista verotusta. Niin todistaa tuloverolakien tulkinnan ehdoton guru, professori Edward Andersson. Hänen mukaansa voittoihin ja osinkoihin oli 1980-luvulla kohdistettu sellainen määrä erilaisia huojennuksia, "ettei käytännössä toteutunut edes yhdenkertainen verotus".

Puheet kahdenkertaisesta verotuksesta löysivät kuitenkin 1980-luvun lopulla valtiovarainministeri Erkki Liikasesta suurituloisten osingonsaajien ystävän. Hän alkoi ajaa Suomeen joissakin muissa (mutta ei monissa) maissa käytössä ollutta yhtiöveron hyvitysjärjestelmää osinkojen vapauttamiseksi siitä kahdenkertaisesta verotuksesta, jota niillä ei ollut. Holkerin sinipunahallitus hyväksytti eduskunnalla Liikasen esittelystä lain, jonka mukaan vuoden 1990 alusta lähtien osingonsaajalla oli oikeus yhtiöveron hyvitykseen. Tämä hyvitys tarkoitti konkreettisesti sitä, että yhtiön maksama vero laskettiin sen

osakkeenomistajien hyväksi ikään kuin se olisi ollut hänen maksamaansa veroa. Osingoista tuli, kun niistä tehtiin, tällä tavalla täysin verovapaita!

Ahon porvarihallituksen valtiovarainministerin Iiro Viinasen valmistelemassa "vuosisadan verouudistuksessa" jatkettiin tätä samaa linjaa, ja osinkojen verottomuutta suorastaan tehostettiin erottamalla vuoden 1993 alusta alkaen toisistaan yhtäältä ansiotulot ja toisaalta pääomatulot. Niitä ruvettiin verottomaan erikseen. Osingot olivat tietysti pääomatuloja, ja niiden veroprosentiksi määrättiin sama 25 %, joka oli myös osinkoa maksavien yhtiöiden yhteisöveron eli niiden voitoista maksuun pantavien voittojen veroprosentti. Kun yhtiön maksama vero hyvitettiin osingonsaajalle, vero ja hyvitys kumosivat toisensa, ja osinko oli saajalleen verovapaa. Väitetyn kahdenkertaisen verotuksen sijasta saatiin yhdenkertainen verottomuus.

Veroguru Edward Andersson kirjoittaa: "Pääomatuloverouudistuksessa tilanne muuttui ratkaisevasti. Kun sekä yhtiön verokanta että osingonsaajan verokanta hänen tulotasostaan riippumatta on 25 % ja kun yhtiö on jo maksanut tuon verokannan mukaisen veron, osingonsaajalle tuleva verohyvitys on yhtä suuri kuin hänen maksettava veronsa. Tämä merkitsee, että osingonsaaja saa osingon ilman lisäveroa, eli hänen oma verokantansa kotimaisista osingoista on 0."

Hän jatkaa: "Voitaisiin ajatella, että osinkotulon veroprosentiksi olisi voitu vahvistaa 0, jolloin hyvitysmenettelykään ei olisi tarpeen. Tällaista ratkaisua ei monista syistä kuitenkaan ole pidetty suotavana." Hänen mielestään oli "jo optisesti parempi", että kaikki pääomatulot näyttivät olevan verolla, eikä ole vaikea arvata, mitä hän tarkoitti niillä "monilla syillä", jotka puhuivat osinkojen avointa nollaveroa vastaan. Kansalle ei pitänyt kertoa, että rikkaiden saamat osingot olivat verottomia.

Mediassa julkaistavat suurituloisten verotiedot, jotka ovat olleet peräisin verottajan julkisista veroluetteloista, ovat siten olleet yhtiöveron hyvitysjärjestelmän käyttöönoton alusta alkaen harhaanjohtavia. Niissä kaikkien osinkotulojen saajien

tulot oli ilmoitettu todellista suurempina! Jokaisen osingonsaajan tuloihin oli nimittäin lisätty hyvitys yrityksen muka hänen puolestaan maksamasta verosta. Hyvitys oli täysin virtuaalinen eli kuvitteellinen luku, josta verovelvollisen ei tarvinnut tietää mitään. Verottaja tiesi kaiken hänen puolestaan. Se oli lisännyt omatoimisesti hyvityksen tulonsaajan verotettaviin tuloihin ja ottanut viran puolesta sen myös niistä pois.

Mediassa tämä julkisiin veroluetteloihin kirjattu virtuaalinen lisä oli jäänyt kummittelemaan osingonsaajien verotietoihin ikään kuin se olisi ollut osinkotuloa, josta olisi maksettu (täsmälleen verohyvityksen suuruinen) vero, mutta siitä siinä ei ollut kysymys. Kun kaikissa julkisissa verotiedoissa osingonsaajien pääomaverotetut tulot ovat olleet yhtiöveron hyvityksen verran liian suuret, itse osinko on ollut verovapaa. Sen vero on ollut nolla eli niin kuin Edward Andersson sanoo: 0 %. Se, että osingot olivat Suomessa saajilleen verovapaita, oli kuitenkin "optisesti parempi" jättää näyttämättä asian johdosta vihastumisherkäksi oletetulle kansalle.

Osinkojen verottomuus jatkui toistakymmentä vuotta, kunnes vuonna 2004 Vanhasen hallitus pani ne (pääomatulo)verolle lopettamalla koko yhtiöveron hyvitysjärjestelmän. Itse asiassa niin tehtiin EU:n vaatimuksesta. Yhtiöveron hyvitys osingonsaajien hyväksi oli käytössä vain harvoissa maissa, eikä se ollut yhteensopiva niin sanottujen yhteismarkkinoiden kanssa. Osingoista ruvettiin Suomessa perimään veroa pääomatulojen kulloisenkin veroprosentin mukaan – paitsi että niistä yli puolet oli edelleen eri tavoin verottomia, mikä selviää taulukosta sivulla 195.

Kun Vanhasen hallitus jätti pörssiyhtiöiden maksamista osingoista saajilleen 30 % verovapaaksi tuloksi, se alensi osingoista perityn 28 prosentin pääomatuloveron käytännössä 22,1 prosenttiin. Nimittäin kun osingosta eli suuremmasta summasta vähennetään 30 prosenttia ja jäljelle jääneestä verotettavasta tulosta eli pienemmästä summasta peritään 28 prosenttia, matematiikka hoitaa pääomatuloon 5,9 prosentin veroalen.

Vanhasen hallituksen verouudistuksessa Perheyritysten liiton jäsenyritysten ja muiden "listaamattomien" yhtiöiden osinkojen verotus oli saajilleen vielä paljon edullisempaa kuin pörssiyhtiöiden osinkojen verotus. Niiden osingonsaajille osinkotulot olivat kutakin perheenjäsentä kohden ensin 90 000 euroon ja sitten vuodesta 2012 alkaen 60 000 euroon saakka edelleen täysin verottomia, kunnes vuonna 2013 myös yhtiöiden suuren enemmistön eli pörssittämättömien yritysten osingot pantiin jonkinlaiselle verolle.

Keväällä 2013 Kataisen hallitus uudisti osinkojen verotusta. Veron perustana ollut pääomaveroprosentti oli edelleen 30 %, mutta jos tulo ylitti 40 000 euroa, veroprosentti oli 32 %. Yksikään osingonsaaja ei kuitenkaan joutunut maksamaan osingoistaan täyttä pääomatuloveroa. Pörssiyhtiöiden osinkojen verotusta kiristettiin, ja niiden verovapaa osuus laskettiin 30 prosentista 15 prosenttiin. Myös muiden kuin pörssiyhtiöiden maksamien osinkojen verotus kiristyi, mutta se tapahtui hyvin monimutkaisella tavalla. Niiden osinkojen verotuksen perustana oli osakkeen sellainen matemaattinen arvo, joka saatiin jakamalla yhtiön nettovarallisuus osakkeiden lukumäärällä. Nettovarallisuus taas saatiin, kun yhtiön varoista vähennettiin velat.

Myös osingon suuruus vaikuttaa veron määrään. Vuonna 2014 pörssiin listaamattomat yhtiöt saavat jakaa enintään 8 prosenttia nettovarallisuudestaan ja enintään 150 000 euroa osinkoina niin, että niiden saaja saa 75 % osingosta verovapaana ja että verollista 25 prosenttia verotetaan pääomatulojen veroprosentin (30–32 %) mukaan. Suuremmista kuin 150 000 euron osingoista 15 % on verovapaata tuloa ja 85 % menee pääomatuloverolle aivan niin kuin pörssiyhtiöissäkin. Jos taas osinkoa jaetaan yli 8 prosenttia yrityksen nettovarallisuudesta, siitä 25 % on verovapaata ja 75 % verotetaan ansiotulona.

Suuria hyötyjiä entiseen verotukseen verrattuna ovat osingonsaajat, jotka ottavat yhtiöstään osinkoa 60 000–150 000 euroa alhaisella 8 prosentin verolla.

Kun osinkoveroa kiristettiin, sen vastineeksi yritysten voitoista maksettava yhteisövero aleni 24,5 prosentista 20 prosenttiin. Sillä päätöksellä vähenivät valtion verotulot lähes miljardi euroa. Korvaavia veroja ei peritä valtion moninaisiin tarpeisiin osingonsaajilta vaan palkkatyön tekijöiltä, eläkeläisiltä ja muulta – verottomien osinkojen saajiin nähden – rupusakilta, jonka osana on maksaa Suomessa verot.

Tämän tuloeroja epäsuorasti lisäävän veronalennuksen osalta *Arvopaperi*-lehden kolumnisti Tallimestari oli ilmeisen oikeassa: "Hallitus kuvittelee, että säästyneet verot käytettäisiin investointeihin. Voi hevosen kaviot! Panen sarkahousuni pantiksi, ettei yhtään kannattavaa investointia jäänyt tekemättä nykyiselläkään veroprosentilla. Veroprosentin alennus on Windfall-voitto, joka siirretään sellaisenaan osakkeenomistajille."

Myyntivoittojen ja osinkojen tietyt verovapaudet selittävät eniten sitä, miksi tuloerot Suomessa kasvavat. Myyntivoitot ja osingot, jotka kasautuvat kaikkein suurituloisimmille kotitalouksille, kasvattavat tuloeroja, eivätkä kaikki verovapaat pääomatulot edes sisälly tulonjakotilastojen tutkimusaineistoon Suomen rikkaimpien ihmisten tuloina. Jos näkyisivät, tuloerot näyttäytyisivät vielä nykyistä suurempina. Tuloeroja käydään läpi sivuilla 343–347.

Seuraavat esimerkit pääomatulojen erilaista verotusmuodoista ovat vuodelta 2000, jolloin Suomen rahayksikkö oli vielä markka. Se oli pääomatulojen hullun kasvun vuosi, jonka veroluetteloista saadaan monipuolinen kuva niistä julkisten verotietojen vääristymistä, jotka tekevät veronmaksajien tuloista – eri syistä – keskenään vertailukelvottomia.

Pääomatuloverojen yhteismitattomuus ja vertailukelvottomuus

1) Myyntivoitot

Vuoden 2000 veroäyrikuningas oli Veikko Lesonen, jonka veroprosentiksi media monisti luvun 29 %. Lesosen verotettava tulo oli 635 359 801 markkaa (eli noin 106 miljoonaa euroa). Kun tulo oli myyntivoittoa hänen myymästään JOT Automation -yrityksestä, hän sai tästä kauppahinnan osasta verotuksessa hankinta-meno-olettaman mukaisen vähennyksen eli verottoman osuuden. Kun hän oli omistanut yhtiönsä vuodesta 1988 alkaen eli yli 10 vuotta, tämä verovähennys oli 50 %.

Todellisuudessa Lesosen tulot olivat kyseisenä vuonna kaksinkertaiset 635 miljoonaan markkaan nähden eli yli miljardi markkaa: tarkalleen 1 270 719 602 markkaa (212 miljoonaa euroa). Kun hän maksoi veronalaisesta puolikkaasta eli 635 miljoonasta markasta veroa sen vuoden pääomatuloveroprosentin (29 %) mukaan 184 miljoonaa markkaa, hänelle jäi sen vuoden osakemyynneistä puhtaana käteen 1) koko veroton osuus 635 miljoonaa ja 2) veronalaisesta myyntivoitosta 451 miljoonaa. Yhteensä se oli 1 086 miljoonaa markkaa (181 miljoonaa euroa). Niin ollen hänen tulojensa todellinen veroprosentti ei ollut median ilmoittama 29 % vaan puolet siitä: 14,5 %.

2) Työsuhdeoptiot

Nokian optiot tuottivat vuonna 2000 satoja uusia markkamiljonäärejä, ja verotilastoissa toiseksi suurin tulonsaaja tuona vuonna oli pääjohtaja Jorma Ollila. Hänen verotettavat tulonsa olivat 305 387 943 markkaa (noin 51 miljoonaa euroa). Ollilan tulot olivat suurimmaksi osaksi peräisin optioiden myynnistä, mutta ne eivät olleet myyntivoittoja. Verottaja nimittäin piti – aivan tuloverolain mukaan – työsuhteen perusteella saatuja optioita ansiotuloina, ja siksi Ollilan veroprosentti oli niinkin suuri kuin 58 %. Se oli hänen todellinen veroprosenttinsa, sillä ansiotulosta ei saa tehdä hankinta-meno-olettaman mukaista verovähennystä.

3) Osingot

Osinkotulojen saajien todellisuudessa saaman osinkotulon laskeminen onkin sitten myyntivoittoja ja työsuhdeoptioita monimutkaisempi juttu. Osingothan näyttäytyivät tarkastelun kohteena olevana vuonna veroluetteloissa sellaisena bruttotulona, johon sisältyi yhtiöveron virtuaalinen hyvitys, joka pitää erottaa todellisen osingon suuruuden selvittämiseksi.

Vuonna 2000 suurin osinkotulojen saaja oli Pertti Laine, yksi Suomen salarikkaista. Kun hänen julkisiin veroluetteloihin merkityt tulonsa 82 307 135 markkaa (13,7 miljoonaa euroa) olivat veroprosentista päätellen osinkoja, ne olivat 20,1 miljoonaa markkaa todellisia osinkoja suuremmat. Virtuaalisen hyvityksen suuruus saadaan laskemalla, kuinka paljon on 29/71 todellisesta osingosta. Laskutoimitus tuottaa tuon edellä mainitun summan: 20,1 miljoonaa markkaa. Kun se vähennetään veroluetteloon merkitystä virtuaalisesta 82,3 miljoonasta, jäljelle jää 62,2 miljoonaa markkaa. Vaikka media kertoi Pertti Laineen maksaneen veroa 29 % eli sen vuoden yhteisö- ja pääomatulon prosentin verran, todellisuudessa hän ei ollut veroa maksanut. Ei tarvinnut maksaa. Osingot olivat verottomia.

Se, kuinka paljon todellista suurempina osinkotulot ovat näyttäytyneet verotiedoissa, on riippunut eduskunnan kullekin vuodelle päättämästä pääomatulojen veroprosentista. Vuosina 1993–1994 se oli 25 %. Silloin virtuaalisen veroluettelolisän suuruus oli 25/75 todellisesta osingosta. Vuosina 1995–1999 pääomatulojen veroprosentti oli 28 % (ja veroluettelolisä oli 28/72 itse osingosta), vuosina 2000–2004 se oli 29 % (29/71), vuosina 2005–2011 taas 28 % ja vuonna 2012 se nousi 30 prosenttiin ja suuremmista kuin 50 000 euron osingoista 32 prosenttiin.

Nämä esimerkit kertovat siitä, että julkisissa veroluetteloissa julkaistut suurituloisten kansalaisten verotiedot ovat yhteismitattomia ja huonosti toinen toisiinsa vertautuvia. Nämä kaikki erilaiset pääomatulojen muodot esitetään mediassa ikään kuin ne kaikki olisi taivutettu samasta rautalangasta. Ongelma on, että sama rautalanka ei kelpaa kaikkiin taivutuksiin.

VIII
Kaiken toiminnan tarkoitus

Rikkaus rahasta leivotaan

Ruotsin käymässä ja J. L. Runebergin raportoimassa Suomen sodassa runsaat 200 vuotta sitten maaherra Olof Wibelius kirjoitti vastapuolena olleelle venäläisten joukkojen ylipäällikölle Friedrich Wilhelm von Buxhoevdenille antautumiskirjeen: "Te voiton saitte. Teill on valta nyt, siis minun tehkää, miten mielikää. Mut laki, ennen mua syntynyt, myös jälkeheni jää."

Yleensä laki ei ole – ainakaan havainnoitsijan vanhemmalla iällä – ennen häntä syntynyt eikä myöskään mikään laki sellaisenaan kovin pitkäksi aikaa kenellekään jälkehensä jää. Lait ovat juridiikan kertakäyttöluomuksia, jotka ilmaisevat kulloisenkin poliittisen eliitin tahdon, kuvastavat oman aikansa hegemonisia aatteita, määrittävät ajan hengen ja sen toimeenpanemisen.

Suomessa on liki neljännesmiljoona osakeyhtiötä. Ne eivät ilmeisestikään ole tienneet toimintansa tarkoitusta, ennen kuin se vuonna 2005 niiden omistajille opetettiin. Se kirjoitettiin oikeusministeri Johannes Koskisen (SDP) esittelemän ja presidentti Tarja Halosen (SDP) vahvistaman osakeyhtiölain 1. osan 1. luvun 5. pykälään seuraavin sanoin: "Yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin."

Kun osakkeenomistajat kirjoittavat itse yhtiöidensä yhtiöjärjestykset, harvassa lienevät ne osakeyhtiöt, joiden yhtiöjärjestyksissä määrätään toiminnan tarkoitukseksi esimerkiksi ympäristön suojelu, verojen maksu tai henkilöstön työtyytyväisyys. Pikemminkin päinvastoin.

Björn Wahlroos ilmaiseekin Koskisen-Halosen asian vanhassa *Talouselämä*-lehdessä niin, että "moraali on vain yksilöiden ominaisuus" ja "ettei yrityksillä voi olla moraalia". Ne ajavat aina vain omaa asiaansa, joka on niiden omistajien asia: "Yritysten tehtävänä on tuottaa mahdollisimman paljon

varallisuutta omistajilleen." Työllistäminenkään "ei ole yritysten ensisijainen tehtävä, vaan seurausta siitä, että ne kantavat vastuunsa omistajilleen". Halikkolais-tukholmalaisen kartanonherran mukaan yritykset eivät ole hyväntekeväisyysorganisaatioita – muuta kuin omistajilleen.

Tältä pohjalta yhtiöiden omistajille kuuluu kaikki, mitä yhtiöissä on, eikä se riipu siitä, onko yrityksen omaisuus nykyisen henkilöstön vai sitä edeltäneiden sukupolvien työn tulosta tai onko se ylipäätään työn tulosta.

Ahneuden Paha Henki, joka on ollut suopea yritysten tyhjentämiselle niiden vanhoista voitoista, on saanut niskalenkin, käsivarsisidonnan, jalkalukon ja junttaotteen poliitikoista. Suomen poliittinen eliitti ja jokainen suuri hallituspuolue vuorollaan on ollut muuttamassa tulojen ja varallisuuden verotusta niin, että yritysten tyhjentäminen vanhoista voitoista on ollut tyhjentäjille verotuksellisesti edullista.

Osingot ja myyntivoitot ovat olleet verotuksessa etuoikeutettua tuloa. Niitä on verotettu hellin käsin silkkihansikkailla. Sen ohella, että ottajat ovat ottaneet yrityksistä itselleen ja omiin nimiinsä muiden kuin heidän itsensä tekemän työn tulokset, heidän ei ole tarvinnut maksaa osingoista ja myynti- eli luovutusvoitoista veroa samojen perusteiden mukaan kuin työn tekijät ja eläkeläiset maksavat veroa työ- ja eläketuloistaan.

Omaisuus poikii, kun se on astutettu verolainsäädännöllä. Seuraavasta taulukosta näkyy, että osingot ja myyntivoitot ovat lähteneet rajuun kasvuun Liikasen verouudistuksen jälkeen. Kaikki suomalaiset yritykset jakoivat kahdenkymmenen vuoden aikana 1971–1990, siis vuosina ennen Liikasen verouudistusta, osinkoja yhteen laskien 3 358 miljoonaa euroa. Ensimmäisen kerran vuonna 1998 – ja aina sen jälkeen – yritykset ovat maksaneet yhdeltä vuodelta enemmän osinkoja kuin kaikki Suomen yhtiöt yhteensä mainittuna kahdenkymmenen vuoden aikana. Yrityksiin oli jäänyt paljon niistä ulos otettavaa.

Taulukosta näkyvät 1) kyseisenä vuonna kaikki yritysten maksamat osingot, 2) pörssiyhtiöiden maksamat osingot 3) luonnollisten henkilöiden saamat veronalaiset osingot, 4) saajilleen verovapaat osingot, 5) luonnollisten henkilöiden saamat myynti- eli luovutusvoitot ja 6) työsuhdeoptiot. Luvut ovat euroja.

Osingot, verolliset ja verovapaat, myyntivoitot ja optiot (euroa)

	1)	2)	3)	4)	5)	6)
1991	1 410 000 000	234 000 000	143 000 000	kaikki	193 000 000	
1992	933 000 000	323 000 000	120 000 000	kaikki	127 000 000	
1993	999 000 000	484 000 000	279 000 000	kaikki	597 000 000	
1994	1 115 000 000	1 154 000 000	267 000 000	kaikki	721 000 000	
1995	1 692 000 000	2 064 000 000	395 000 000	kaikki	683 000 000	
1996	2 597 000 000	2 379 000 000	686 000 000	kaikki	702 000 000	
1997	3 275 000 000	3 121 000 000	913 000 000	kaikki	1 285 000 000	
1998	4 749 000 000	2 703 000 000	1 226 000 000	kaikki	1 788 000 000	
1999	6 111 000 000	5 590 000 000	1 620 000 000	kaikki	2 870 000 000	
2000	19 994 000 000	6 021 000 000	2 042 000 000	kaikki	856 000 000	1 000 000 000
2001	14 266 000 000	5 237 000 000	2 438 000 000	kaikki	1 938 000 000	536 000 000
2002	10 069 000 000	5 660 000 000	2 522 000 000	kaikki	1 663 000 000	490 000 000
2003	10 919 000 000	7 410 000 000	3 050 000 000	kaikki	1 917 000 000	165 000 000
2004	11 427 000 000	7 369 000 000	3 839 000 000	kaikki	2 644 000 000	265 000 000
2005	11 280 000 000	8 946 000 000	3 192 000 000	ei tietoa	3 376 000 000	299 000 000
2006	17 429 000 000	12 260 000 000	2 968 000 000	1 680 000 000	4 313 000 000	500 000 000
2007	20 399 000 000	7 770 000 000	3 434 000 000	1 902 000 000	5 376 000 000	399 000 000
2008	17 622 000 000	6 840 000 000	3 665 000 000	2 056 000 000	3 583 000 000	246 000 000
2009	14 738 000 000	7 770 000 000	3 342 000 000	1 998 000 000	2 439 000 000	142 000 000
2010	17 351 000 000	9 170 000 000	3 633 000 000	2 180 000 000	3 681 000 000	110 000 000
2011	19 532 000 000	8 760 000 000	4 139 000 000	2 387 000 000	3 997 000 000	127 000 000
2012	20 000 000 000	8 540 000 000	3 793 000 000	2 174 000 000	2 641 000 000	98 000 000

Luvut kertovat ilmiselvän kehityssuunnan: osingot ja myyntivoitot ovat kasvaneet nopeasti ja vakiintuneet korkealle tasolle.

Tämä johtopäätös voidaan tehdä, vaikka Tilastokeskuksen laskemat koko kansantalouden osinkotiedot ja yksityisen pankkiiriliikkeen laskemat pörssiyhtiöiden osinkotiedot eivät ole 1990-luvun puolivälin lukujen osalta yhteensopivia. Lisä-

huomautus: ruotsalaisten yhtiöiden Telia-Soneran ja Nordean osingot eivät ole mukana näissä luvuissa.

Suurin osa kaikista pääomatuloista ei koskaan päädy luonnollisille henkilöille, vaan ne kulkeutuvat erilaisille yhteisöille yleensä osakeyhtiöiltä osakeyhtiöille. Jos omistaja omistaa osinkoja maksavan yrityksensä holding-yhtiön kautta, hänen osinkonsa eivät ole yleensä hänen verotettavaa tuloaan ennen kuin hän ottaa ne ulos holding-yhtiöstä joko sen maksamina osinkoina tai myymällä sen yhtiön ja siihen säilötyn omaisuuden käypään hintaan. Näitä holding-yhtiöihin varastoituja rahoja ei siten näy oheisen taulukon luvuissa.

Vaikka Suomen kansantuote romahti vuonna 2009 enemmän kuin koskaan, omistajat jatkoivat yrityslehmiensä lypsämistä. Osinkoja maksettiin luonnollisille henkilöille entiseen malliin; ovathan ne lama-aikoinakin rikkaiden sosiaaliturva.

Tilastokeskuksen lukujen mukaan kaikkien suomalaisyhtiöiden maksamat osingot yhteenlaskettuna vuonna 1991 olivat 1,6 prosenttia kansantuotteesta (BKT) ja vuotta myöhemmin 0,9 prosenttia. Osingot olivat 1990-luvun alussa siis noin 1 prosentin BKT:stä. Parikymmentä vuotta myöhemmin, vuonna 2011 vastaava osuus kansantuotteesta oli 10,5 prosenttia, seuraavana vuonna 10,4 prosenttia. Johtopäätös on, että osingot ovat selvästi kasvaneet suhteessa muuhun kansantalouteen.

Myyntivoittojen kasvu on, jos mahdollista, ollut vieläkin rajumpi.

Kun myyntivoitoista saa nykyisin vähentää 20 % tai 40 % niin sanottuna hankintameno-olettamana, taulukossa mainitut verotettavat myyntivoitot ovat todellisuudessa olleet vielä suurempia kuin siinä esitetyt luvut. Osingoista sen sijaan on poistettu virtuaalinen yhtiöveron hyvitys, ja ne ovat sitä itseään, siis luomua. Mutta osinkojen verollepanon jälkeen niille annettu verovapaa osuus ei näy saajiensa tulotiedoissa.

Uusi omaisuus syntyy yleensä yhteisöissä. Kun niistä maksetaan tuotot ulos luonnollisille henkilöille, se kasvattaa tuloeroja, sillä tuottoa eli voittoja jaetaan vain pienelle osalle

väestöä. Joka vuosi luonnollisten henkilöiden kaikista osinkotuloista noin 10 000 onnellista (?) on saanut 40–50 % ja myyntivoitoista vähintään 40 %. Aivan viime vuosien verotilastoista ei kuitenkaan ole mahdollista varmentaa tällaista omaisuustulojen keskittymistä, kun kaikkein suurituloisimmista verohallinnon henkilöasiakkaista ei tulojen tilastoinnissa ole enää sen seikan toteamiseen tarvittavaa tuloluokkaa.

Mielenkiintoinen ja ajalle ominainen yksityiskohta verohallinnon käyttämässä kielessä on se, että veronmaksajista ja verovelvollisista on tullut tilastojen otsikoissa ja niiden esittelyssä nyt "henkilöasiakkaita". Julkishallinnossa kansalainen on sillä tavalla alistettu ja typistetty liike-elämän formaattiin. Logiikka on sama, kun terveyspalvelujen käyttäjät ovat asiakkaita eivätkä sairautta potevia potilaita, ihmisiä. Seuraava vaihe kaiketi on, että yhtiön omistaja muutetaan yhtiön asiakkaaksi, joka ostaa siltä pörssin kautta yhtiöiden osinkopalveluja? Siinä olisi se järkensä, että kun omistaja ei enää ole kansalainen vaan asiakas, hänellä ei ole myöskään kansalaisen velvollisuuksia – ainoastaan asiakkaan oikeudet.

Kaiken kaikkiaan: vuosina 1993–2004 kaikki luonnollisille henkilöille maksetut osingot (noina vuosina lähes 20 000 miljoonaa euroa) olivat saajilleen täysin verottomia. Sen jälkeenkin osingot ovat olleet – ja ovat edelleen – osittain verovapaita. Osinkoja on kaiken kaikkiaan vuosina 1993–2012 jaettu lähes 48 000 000 000 euroa. Se, että rahat on jaettu yhtiöistä niille, joille ne on jaettu, on ollut elämää suomalaismetsissä, karhun naapurissa.

Kun poliittinen kiinnostus keskittyy nimenomaan pörssiyhtiöiden osinkoihin, joita saa paljon suurempi joukko kansalaisia kuin listaamattomien yritysten jakamaa rahaa, pitää huomata, että suurimman osan (yli 3/4) luonnollisten henkilöiden osingoista maksoivat juuri listaamattomat yhtiöt. Ne eivät osingonjaostaan isoa ääntä pidä.

Omaisuuden myynti- eli luovutusvoitot olivat käytännössä verovapaita vuoteen 1985 saakka. Sen jälkeen niitä on vähän veroteltu, mutta ei niin paljoa, että jokin omaisuus olisi

siitä syystä jäänyt myymättä. Näitä aliverotettuja rahoja jaettiin kansantaloudesta kansalaisille vuosina 1993–2012 yhteensä runsaat 47 000 000 000 aliverotettua euroa plus hankintameno-olettamasta saadut verottomat bonukset, jotka lisäisivät summaa ehkä 30 prosenttia, jos ne olisivat tiedossa.

Osinkorahan ruhtinas
Aatos Erkko

Rikkaus on köyhyyden sukulainen. Ei ole rikkaita ilman köyhiä.

Köyhät teillä on aina keskuudessanne, sanoi entinenkin mies.

Rikkaus pois ja köyhyys, sanoi taas Minna Canth novellissaan *Köyhää kansaa*.

Rikkaus on varanto, joka syntyy tulovirroista. Kirjan liiteosaan kootuista vuosittaisista tulotiedoista ei voi muuta kuin päätellä, että suurimmat tulovirrat menevät kerta toisensa jälkeen, aina yhä uudelleen, vuosi vuoden perästä, lähes samoille saajille. Vain kuolema erottaa rikkaat heidän tuloistaan.

Kaikki tulot eivät ole verotuksessa tasa-arvoisia. Rikkaiden pääomatulot nimittäin ovat muita tuloja epätasa-arvoisempia, suorastaan aliarvostettuja. Eikö niiden ja niiden saajien yhteiskunnallista arvostusta voitaisi lisätä verottamalla niitä niin kuin muitakin tuloja?

Kirjan liitteen johdannossa todetaan, että siinä esitettävien henkilöiden tulotiedoissa voi olla virheitä. Samoihin verotietoihin perustuvat ja tässä seuraavaksi esitettävät tiedot suurimpien tulonsaajien nettotuloista saattavat sisältää samoja virheitä. Ne vastaavat kuitenkin melko hyvin sitä todellisuutta, jota ne kuvaavat; ne on nimittäin seulottu ja selvitetty niin tarkkaan kuin jälkikäteen on ollut mahdollista tehdä. Sentintarkkoja nämä tiedot eivät ole – eivätkä yhteismitallisia toinen toistensa kanssa.

Tarkastelun kohteena ovat tulot viimeksi kuluneiden kahden vuosikymmenen aikana alkaen "vuosisadan verouudistuksen" ensimmäisestä vuodesta 1993 ja päättyen tämän kir-

KANSALLISKIRJASTO

jan ilmestymisajankohtana tuoreimpiin käytettävissä olleisiin vuoden 2012 verotietoihin.

Eniten tuloja näkyy *Helsingin Sanomien* mainion ja varmaankin koko maailmassa ainutlaatuisen verokoneen mukaan ohjautuneen vuonna 2012 kuolleelle lehden ex-omistajalle Aatos Erkolle. Joinakin vuosina hänen tuloihinsa sisältyi täysverotettua palkka- eli ansiotuloveroa, eivätkä kaikki hänen tulonsa niin ollen ole olleet puhdasta pääomatuloa. Jos Erkon kaikkia tuloja kuitenkin pidetään osinkotuloina, millaisia ne ovat suurimmalta osin olleetkin, hänen tulonsa koostuvat vuosina 1993–2004 saajalleen verottomista ja sen jälkeen vuosina 2005–2012 vain 70 prosentin osalta verotetuista osingoista. Yhteensä hän on saanut näiden vuosien veroluetteloiden mukaan verotettavaa tuloa 360 miljoonaa euroa.

Julkisissa veroluetteloissa verottaja on yhtiöveron hyvitysvuosina lisännyt kaikkiin osinkotuloihin noin neljänneksen suuruisen virtuaalisen lisäosingon, joka tekee pääomatuloista keskenään vertailukelvottomia. (Tulojen vertailukelvottomuutta pahentaa edelleen se, että myyntivoittotuloissa luvut ovat toisin päin kallellaan: ne esitetään aina hankintamenoolettaman verran todellista pienempinä.) Kun Aatos Erkon tuloista vähennetään verottajan kaikkiin hänen osinkotuloihinsa vuosina 1993–2004 lisäämä laskennallinen ja kuvitteellinen hyvitys ja pidetään mielessä vuodesta 2005 lähtien pörssiyhtiöiden osingoille suotu 30 prosentin verottomuus, joka ei näy veroluetteloissa, karkea arvio Aatos Erkon nettotuloista vuosina 1993–2012 eli hänen viimeisinä elinvuosinaan on 333 miljoonaa euroa. Siitä 82 miljoonaa on veroluettelon näkymättömässä osassa, jossa pimennysverhona toimii pörssiyhtiöiden osinkojen 30 prosentin verovapaus.

Aatoksen elinajan viimeisistä vuosista hänelle voidaan laskea tuntipalkka. Se oli noin 1 900 euroa tunnilta yötä päivää pyhät arjet, mukaan lukien joulut, pääsiäiset ja juhannukset. Suomessa palkansaajien keskimääräinen tuntipalkka on selvästi pienempi: 18 euroa ja sentit päälle.

Vuonna 2012 suomalaisen työntekijän keskimääräinen

kuukausiansio oli Tilastokeskuksen mukaan 3 206 euroa. Sen mukaan palkansaajan keskimääräinen vuosiansio on nyt noin 39 000 euroa. Jos keskihintainen duunari haluaisi päästä samoihin tuloihin koko ikänsä omistamistyötä tehneen ja siitä eläneen Aatos Erkon kahdenkymmenen viimeisen elinvuoden nettotulojen kanssa, hän joutuisi tekemään nykypalkallaan työtä vuorotta eli ilman hetkenkään lepoa seuraavat 8538 vuotta. Tämä vielä sillä oletuksella, että hän saisi palkkansa verovapaasti; saihan Aatoskin suurimman osan tuloistaan verottomana. Jos hän aloittaisi tämän urakan vuonna 2014, hän olisi vuonna 10552 ansainnut saman kuin Aatos oli saanut 20 vuodessa mennyttä aikaa. Jos hän pyhittäisi sunnuntait levolle, aikaa kuluisi 1219 vuotta enemmän, ja urakka olisi valmis vasta vuonna 11771. Jos hän tekisi 7/24-työvuoron sijasta vain 8-tuntista työpäivää ja lepäisi yhtenä päivänä viikossa, hän yltäisi Aatos Erkon tuloihin vasta vuonna 31288. Tämä pyrkimys työläisen päästä Aatos Erkon tulotasolle tuntuu epärealistiselta.

Aatos Erkon sisar Patricia Seppälä oli jakanut tuloja jo elinaikanaan tyttärensä Rafaela Seppälän ja poikansa Robin Langenskiöldin kanssa niin, että trion yhteenlasketut, aliverotetut ja pääosin osinkotuloista koostuneet pääomatulot olivat veroluetteloissa vain vähän Aatos-veljen tuloja alhaisemmat: 306 miljoonaa euroa. Patricia oli niillä – jo suurimmalta osin perillisille siirretyillä – tuloilla hieman lähempänä miehen miljoonaa kuin yleisesti ollaan työelämässä, jossa naisen euron sanotaan olevan 80 senttiä miehen eurosta. Patrician perheen pääomatulojen osalta se oli noin 90 senttiä.

Kun halutaan tietää, onko Aatos Erkko todella nettotuloiltaan suurituloisin tulonsaaja, on verrattava hänen tulojaan myyntivoittomiljonäärien veroluettelotietoihin.

Porsaita äidin oomme kaikki

On erilaisia tapoja hankkia miljoonia.

Aatos Erkko hankki miljoonansa mitä ilmeisimmin osinkoina. Jos hänen tuloissaan on ollut myyntivoittoja, laskelmani hänen todellisista tuloistaan heittävät häränpyllyä. Sama virhearvioinnin mahdollisuus liittyy kaikkiin muihinkin veroluetteloiden tietoihin, jotka eivät erottele erilaatuisia pääomatuloja toisistaan. Jos seuraavissa laskelmissa jokin myyntivoitto on tulkittu osinkotuloksi, ero oikean ja väärän tulkinnan välillä on vähintään 40 prosenttia alakanttiin. Suurin osa tähän kirjaan lasketuista pääomatulonsaajien nettotuloista (eli ovatko veroluetteloiden luvut osinkoja vai myyntivoittoja) on tulkittu oikein, mutta ongelma on, että joku tulkinta voi olla väärä. Vain asianosainen itse voi sen sanoa.

Per Gösta Hartwallin kuolinpesän tuloista tiedetään, että tarkastelun kohteena olevalla 20 vuoden ajanjaksolla se oli saanut veronalaisia tuloja 232 miljoonaa euroa. Sillä oli kuitenkin vuoden 2008 veroluettelossa – niin kuin kaikilla Hartwalleilla, Thermaneilla ja Tallqvisteilla – iso myyntivoitto, joka ei näy verotiedoissa täysimääräisenä tulona. Suvun jäsenet olivat tänä vuotena realisoineet sen 11 prosentin suuruisen osakeomistuksensa Scottish & Newcastle -panimosta, jonka he olivat saaneet maksuksi siitä, että Hartwall fuusioitiin tähän englantilaisyhtiöön. Per Gösta Hartwallin kuolinpesän veronalainen osuus suvun saamasta miljardista eurosta oli 159 miljoonaa euroa plus 106 miljoonaa hankintameno-olettamaa, yhteensä 265 miljoonaa.

Tällä myyntivoitolla ja Per Gösta Hartwallin kuolinpesän saamilla osinkotuloilla perikunnan nettotulot tarkastelun kohteena olevina vuosina 1993–2012 olivat 301 miljoonaa euroa. Se ei ihan uhkaa Erkon ensitilaa tulonsaajakuninkaana.

Per Gösta Hartwallin kuolinpesässä on kuitenkin ainekset

siihen, että hänen lapsensa Peter Hartwall ja Anna Therman (tai äitiään paljon suurituloisempi Mattias Therman) nousevat pesänjaon jälkeen heidän itsensä keräämien noin 20 miljoonan euron tulojen tasolta koko maan tilaston suurimpien tulonsaajien kärkikymmenikköön. Sitä ennen heidän on kuitenkin maksettava noin 20 prosentin suuruinen perintövero, jota voidaan viivästyttää pitämällä kuolinpesä jakamattomana ja jota alentaa verottajan vapaa tulkinta "käyvästä arvosta".

Seuraavaksi on selvitettävä, ajoiko Veikko Lesonen myyntivoitoillaan ohi Aatos Erkon kahdenkymmenen vuoden osinkotulojen. Omat monen sadan miljoonan euron tulonsa Lesonen oli saanut melkein kertalaakilla, kun hänelle kertyi kolmen vuoden aikana 1998–2000 paljon myyntivoittotuloja ja vähän osinkojakin – hämmästyttävät – 272 miljoonaa nettoeuroa. Hankintameno-olettaman käytön johdosta veroluetteloissa niistä ja niiden tuotoista näkyy vain 165 miljoonaa euroa, mutta todellisuus on aina verottajan laskemia verotietoja ihmeellisempi – ja todellisempi. Lesosen nettotulot olivat 272 miljoonaa euroa, ja Lesonenkin siis jäi jälkeen Aatos Erkosta.

Jo tässä vaiheessa asian tutkintaa voidaan Aatos Erkko julistaa rehellisesti ja avoimesti suuria tuloja saaneiden ja niistä tuloista veroa maksaneiden suomalaisten tulokuninkaaksi. Jos Lesonen ja P. G. Hartwall jäävät taakse, ja kun raukat ovat menneet merten taa veroja pakoon, Aatokselle ei Suomesta löydy muita haastajia.

Muista myyntivoittotulojen saajista verotiedot kertovat, että Göran Sundholm on saanut verotettavia tuloja 125 miljoonaa, kun taas hänen todelliset tulonsa ovat olleet 166 miljoonaa euroa. Jorma Lillbackan 102 miljoonan euron verotettavat tulot ovat olleet todellisuudessa 169 miljoonaa euroa puhtaana käteen. Lillbacka ohitti nettotuloissa Sundholmin suuremman hankintameno-olettaman voimalla. Laki oli muuttunut, ja Sundholm oli saanut verotuksessa vähentää myyntivoitostaan "vain" 40 %, kun taas Lillbackalla vastaava vähennys oli ollut 50 %.

Ilkka Hiidenheimo oli saanut IT-huuman aikaan Stonesoftin pörssittämisestä verotettavia tuloja ja niiden tuottoja 53 miljoonaa euroa, mutta jos hän sai heti silloin täyden 50 prosentin hankintameno-olettaman, pörssiinmeno oli poikinut hänelle todellisuudessa 89 miljoonaa nettoeuroa. Maaliskuussa 2014 Stonesoft, joka alun perin kehitteli israelilaisen liikekumppaninsa kanssa palomuureja tietokoneisiin (israelilaisilla on paljon tietotaitoa muurien rakentamisessa), myytiin yhdysvaltalaiselle Mc Afeelle 300 miljoonalla eurolla, josta Hiidenheimon osuus on noin 50 miljoonaa euroa. Verotuksessa se näkyy alle 30 miljoonana eurona. Hannu Turunen sai kaupassa myyntivoittoa 34 miljoonaa euroa ja hämmästyttävän oikein uusien Stonesoft-osakkeiden oston ajoittanut Hannu Syrjälä holding-yhtiöilleen vajaat 20 miljoonaa euroa.

Suuria myyntivoittoja saaneista suomalaisista Seppo Parhankankaan kuolinpesän verotettavat tulot ovat olleet 85 miljoonaa euroa, ja siitä perikunnalle on jäänyt nettoa 131 miljoonaa. Seppo Sairasella on ollut verotuksessa FIM-pankin myyntivoittoa 74 miljoonaa euroa. Siitä ja sen tuotoista on hänelle jäänyt 40 prosentin hankintameno-olettamalla puhtaana käteen 99 miljoonaa euroa.

Nyt käsillä olevan ajallisen tarkastelujakson ulkopuolelta Ilkka Paananen ja Mikko Kodisoja nousevat tähän verotettavien tulojen saajien supereliittiin Supercell-pelifirman myyntivoitoilla, jotka median tietojen mukaan olivat kumpaisellekin 170 miljoonaa euroa. Syksyllä 2014 julkistettavissa veroluetteloissa heidän veronalaiset tulonsa ovat 20 prosentin hankintameno-olettamasta saatavan vähennyksen jälkeen noin 140 miljoonaa euroa, josta heiltä peritään 32 prosentin pääomatulovero. Käteen jäävät tulot ovat silloin kummallakin runsaat 130 miljoonaa euroa.

Jos mediassa esiintyneet tiedot näistä myyntivoitoista ovat olleet vääriä ja niiden herrojen kohdalla on veroluetteloissa joku toinen luku kuin tuo edellä mainittu noin 140 miljoonaa, todellinen myyntivoitto on helppo laskea uudelleen. Se saadaan vähentämällä kauppahinnasta 20 prosentin suuruinen

hankintameno-olettama, joka on saajilleen verotonta tuloa, ja kun vielä vähennetään sillä tavalla saatavasta veronalaisesta tulosta 32 prosentin suuruinen pääomatulovero, hankintameno-olettama ja pääomatulovero määrittävät käteen jäävän tulon.

Kaikkein pitkäjänteisintä omistustyötä on osinkojen keruu. Suurimmat veroluetteloissa julkaistut osinkotulot on Aatos Erkon jälkeen vuosilta 1993–2012 saanut Björn Wahlroos, jonka tulot ovat olleet verotietojen mukaan 164 miljoonaa euroa ja nettona puhtaana käteen 143 miljoonaa euroa. Heikki Kyöstilällä vastaavat luvut ovat 148 miljoonaa euroa ja 149 miljoonaa euroa nettona käteen. Se, että näillä herroilla ovat nettotulot kääntyneet Kyöstilän eduksi, johtuu osinkojen saannin ajankohdasta: onko osingot saatu ennen (jolloin osingot näyttäytyvät todellista suurempina) vai jälkeen (jolloin osingoista on peritty veroa) yhtiöveron hyvitysjärjestelmän.

Yksi tapa ryhtyä miljonääriksi perustuu yritysmyyntiä enemmän tarkkaan suunnitteluun ja on lähinnä palkkarenkeinä toimivien yritysjohtajien käytössä: bonukset, optiot ja osakepalkkiot. Sen lisäksi tarvitaan myös onnea, jota kasautui Nokian optiotulojen saajille IT-kuplan puhaltamisen vuosina roppakaupalla. Nokian johtokunnan jäsentenvälisen optionmyyntikisan voitti tietysti Jorma Ollila, jonka tulot kahden vuosikymmenen aikana olivat noin 150 miljoonaa täysverotettua euroa, mutta nettona puolta vähemmän. Optioiden ansiotuloverotus vähentää niiden saajien käteen jäävän tulon paljon pääomatulonsaajien vastaavaa tuloa alhaisemmaksi.

Pääomatulonsaajista jäivät siis selvästi jälkeen entiset nokialaiset Matti Alahuhta lähes 80 miljoonan, Olli-Pekka Kallasvuo ja Pekka Ala-Pietilä kumpikin 60 miljoonan sekä Yrjö Neuvo, Sari Baldauf ja Veli Sundbäck lähes 50 miljoonan täysverollisilla ansiotuloillaan. Näistä tuloista leikkautuu verotuksessa yli puolet pois, ja ansiotuloverotuksen johdosta Nokian optiomiljooniin liittyy eräänlainen näköharha: ne olivat jättituloja markka-aikaan, jolloin euromyyntivoitot ja euro-osingot eivät vielä olleet vertailun kohteena.

On monia perheitä, joissa tulot on jaettu perheenjäsenten kesken melko tasan. Penttien perheessä veljekset Heikki, Erkki ja Olavi ovat jakaneet keskenään veronalaisia tuloja runsaat 180 miljonaa euroa. Jalo Otto Paanasella on ollut poikiensa Elmar Jalon ja Topin sekä tyttärensä Annamari Jukon kanssa perheen sisällä jaettavissa lähes puolet siitä, mutta kun se on ollut myyntivoittoa, se ei näy veroluetteloissa koko komeudessaan. Paasikiven veljeksillä Jarilla, Pekalla ja Jukalla on ollut keskenään jaettavana verotettavia osinkoja pääasiassa markka-ajalta. Marina Fazerilla on ollut jaossa lastensa Majlenin, Karlin ja Jan Peterin kanssa noin 100 miljoonaa euroa ja heidän omien osinkojensa ohella myös edesmenneen aviopuolison Peterin kuolinpesän tulot. Onninen Oy:n omistajasisarukset Marja ja Maarit Toivanen jakavat keskenään äitinsä, Suomen rikkaimpiin naisiin kuuluneen Anja Toivasen (os. Onninen) kuolinpesän, johon heidän äitinsä oli vuosien varrella kerännyt kymmenien miljoonien eurojen nettotulot.

Isoja kaloja, joita media ei tunnista, ui sekä syvissä että matalissa vesissä.

Suomen rikkaimman miehen Antti Herlinin veronalaiset tulot ovat tässä vertailussa huomattavan vähäiset: alle 40 miljoonaa euroa. Hänen osinkotulonsa – niin kuin muidenkin Pekka Herlinin lasten osingot – ovat olleet 2000-luvulla samaa noin 40 miljoonan euron suuruusluokkaa samaan aikaan, kun suurin osa heidän osingoistaan on mennyt kunkin – paitsi kulttuurimesenaatti Hanna Nurmisen – omaan holding-yhtiöön verottomasti. Niiden rahoilla voi sitten puuhastella kaikenlaista kivaa ja esimerkiksi Antti Herlinin tapauksessa ostella osakkeita, määräysvaltaa ja tajunnantuotantoa *Helsingin Sanomissa*.

Hämmästyttää, että pitkään Suomen rikkaimpana pidetyn Göran ja Louise Ehrnroothin perheen edustajista vain Elsa Fromond esiintyy veroluetteloissa suurituloisena verottomien tai aliverotettujen osinkojen saajana. Muita selityksiä tämän perheen jälkeläisten putoamiselle veronmaksajien kärkijoukosta on vaikea keksiä kuin että he ovat vieneet rahansa

ulkomaille, ja voi olla niin, että joidenkin Ehrnroothien nimiä ei esiinny minkään maan verotilastoissa. Esimerkiksi YIT:n ja Pöyryn hallitusten puheenjohtajalta Henrik (Göran Casimir) Ehrnroothilta ei löydy kotimaan tuloja edes lievästi kunniallista määrää. *Helsingin Sanomien* verokoneella hänellä on ollut kotimaassa verotettavia tuloja vuosina 1999–2012 vain vajaat 2,4 miljoonaa euroa, ja hänen viimeisin veroprosenttinsa oli 21 %. Tämän Henrikin kotimaiset tulot ovat olleet niukanlaiset ottaen huomioon hänen viiteryhmänsä: yritysten omistajat ja niiden johtajat. Häntä ei pidä sekoittaa Koneen uuteen toimitusjohtajaan Henrik (Georg Fredrik) Ehrnroothiin, jolla on sama nimi ja tuloja Hesarin verokoneella parin viime vuoden ajalta lähes 4 miljoonaa euroa (joista hän on maksanut puolet veroa).

Ehrnroothit ovat olleet veroparatiiseihin vievien teiden suomalaisia miinanpolkijoita, jotka ovat vieneet omistuksiaan ja omistustulojaan ensimmäisessä aallossa ulkomaille sitä varten perustamiensa ilmeisesti laillisten mutta epäeettisten holding-yhtiöiden kautta.

Kirjan lopussa palataan näihin miljoonatuloihin ja esitetään johtopäätökset siitä, ketkä ovat Suomen suurituloisia ja rikkaita ja mikä voisi olla heidän keskinäinen järjestyksensä.

Pörssi ei sovi kaikille

Arvopaperi-lehti on erikoistunut pörssiseurantaan, mutta se näkee elämää myös pörssien ulkopuolella.

Markus Salin teki lehden (6/2013) marssittaman pörssimiljonäärien vuosiparaatin yhteydessä mielenkiintoisen yrityksen arvioida suurimpien pörssin ulkopuolisten yritysten mahdollinen markkina-arvo ja yritti selvitellä siinä samassa yhteydessä näiden yhtiöiden suurimpien omistajien omistusten arvoa.

Jutun yhteydessä haastateltu Jukka Roiha, jonka johtama tekstiilipalveluyritys Lindström työllistää 2700 ihmistä 22 maassa, näkee asian oman yrityksensä näkökulmasta: "Emme ole nähneet, että pörssin kautta haettu rahoitus auttaisi meitä kauheasti suhteessa lisääntyvään byrokratiaan. Pörssin lyhytjänteisyys myös häiritsee yritysten pitkän aikavälin suunnittelua. Vieraalta tuntuu myös ajatus siitä, ettemme voisi kertoa tärkeistä asioista henkilökunnallemme ennen kuin pörssitiedote on julkistettu."

Lasse Jokisen ja Veikko M. Vuorisen kiinteistösijoitusyhtiö Interavanti lähti pörssiin siinä tarkoituksessa, että sen omistajat yrittivät saada osakkeistaan myyntituloja. Kun ne eivät menneet kaupaksi, yhtiö otettiin pois pörssistä ja sitä perusteltiin niin, että "yhtiön johdon käsityksen mukaan pörssinoteerauksesta koituvat hyödyt eivät vastaa siitä aiheutuvaa hallinnollista vaivaa ja kustannuksia suhteessa yhtiön kokoon ja osakkeen vaihtoon". Pörssi on kallis kauppapaikka.

Pörssien edustamaa kvartaalitaloutta vastaan puhuu myös peruskokoomuslainen Iiro Viinanen kirjassamme *Vasen oikea, oikea vasen* (Minerva 2012): "Järjestelmänä kvartaalitalous on mielestäni kaukana käytännön yrityselämästä. Harvassa ovat ne yritykset, joiden muutokset vuosineljänneksittäin ovat niin suuria, että julkisuuteen olisi kerrottavana

varsinaisia uutisia, hyviä tai huonoja. Yritystoiminta on pitkäjänteistä toimintaa, jota mitataan vuosissa, ei kuukausissa.

Mikä estää meitä suomalaisia irtaantumasta tuosta pörssipelurien keksimästä järjestelmästä? Aletaan julkaista vain puolivuotiskatsauksia. Ei siihen maailma kaatuisi, vaikka arvostelu aluksi saattaisikin olla melkoista. Olen aika varma, että saisimme nopeasti seuraa muista maista.

Kun neljännesvuosittain on yritettävä keinolla millä hyvänsä saada viestitettyä positiivisia uutisia ulkomaailmaan kurssikehityksen tukemiseksi, on melko varmaa, että yritysjohto joutuu käyttämään myös vippaskonsteja osoittaakseen positiivista kehitystä jokaiselta kolmelta edeltävältä kuukaudelta. Muuten vaarana on kurssin painuminen alamäkeen, mitä analyytikkopoikien hihasta vedetyt mielipiteet vain vauhdittavat."

Pörssin kautta yritykset voivat yrittää saada rahaa osakkeiden uusmerkinnällä eli myymällä omia uusia osakkeitaan ulkopuolisille ostajille maksullisissa osakeanneissa. Sellainen tapahtuma on yrityksen listautuminen pörssiin, sen neitseellinen osakemyynti, eka kerta.

Useimmiten omistajat eivät kuitenkaan anna yritysten myydä osakkeita yrityksen omaksi hyväksi, vaan he rahastavat myyntivoittoja myymällä kaupattavat osakkeet omista salkuistaan. Listautumisesta saatavat osakkeiden ostajien rahat eivät sen johdosta ohjaudu yritykselle vaan menevät sen omistajille. Listautumisen jälkeenkään ei pörssistä ole ainakaan Suomessa ollut tapana hankkia rahaa yrityksille, vaan pörssi on olemassa ennen muuta vain omistajien tarpeisiin.

Yritysten uudet osakkeet syntyvät vanhoista osakkeista niin, että sen kaikki osakkeet jaetaan useampaan osaan eli splitataan. Yhtiön omaisuus omistetaan sen jälkeen entistä suuremmalla määrällä osakkeita, mutta yritykselle sillä ei ole merkitystä, jos sen osakepääoma ei muutu. Splittauksella omistajat tekevät niiden kaupustelun näkökulmasta liian kalliiksi tulleista osakkeista halvempia kaupankäynnin lisäämiseksi, ja siltä osin splittaus on pelkkä silmänkääntötemppu.

Rumasti sanottuna pörssit ovat yhtiöiden omistajien peliluolia ja myyntivoittojen näkökulmasta ilotaloja, joissa voi iloisella mielellä tehdä huorin omaa yritystä kohtaan. Yksien ilot ovat toisten suruja. Kun yritys saneeraa ja tuottaa työttömyyttä, pörssi-ilojen talossa sen pörssikurssi nousee.

Arvopaperi-lehdessä Markus Salin oli vuonna 2013 löytänyt pörssin ulkopuolisille eli ns. listaamattomille suurille yhtiöille tai saman omistajan omistamille yhtiöryppäille seuraavanlaisia käypiä arvoja (suluissa suurimpien omistajien osuus yrityksen arvosta, kaikki luvut miljoonia euroja):

Potentiaalisia pörssiyhtiöitä

Supercell (Ilkka Paananen 250 ja Mikko Kodisoja 250)	1 500
Rovio (Kaj Hed 770)	1 100
Planmeca (Heikki Kyöstilä 460, Tapio Kyöstilä 130, Janne, Tomi ja Kai Kyöstilä, kukin 110)	1 000
Wihuri (Antti Aarnio-Wihuri 600)	900
Fazer (Jan, Karl ja Majlen Fazer, kukin 65)	800
Onvest (Maarit Toivanen 330, Marja Toivanen 210)	600
Rettig (Cyril von Rettig 370, Tom von Rettig 230)	600
Kuusakoski (Mariella Kuusakoski-Toivola 69, Rita-Birgit Kuusakoski-Peltonen 56)	400
KWH-yhtymä (Peter Höglund 100, Henrik Höglund 100)	400
Etola (Erkki Etola 240, Martti Etola 76)	400
Stl-yhtiöt (Mika Anttonen 310, Kim Wiio 55)	370
Otava (Reenpään suku)	300
Lindström (Jukka Roiha 91, Merja Kousa sekä Inki ja Sari Roiha kukin 70)	300
Veikko Laine Oy (Pertti Laine 300)	300
Turun Sanomat -yhtymä (Kati Ruola 62, Keijo Ketonen, Mikko Ketonen ja Taru Kinnunen kukin 61)	250
Aro-yhtymä (Kalevi Aro 102)	200
Lival (Stig Lival-Lindström 200)	200
Broman-yhtiöt (Harri Broman 92, Eero Broman 92)	200
EM-Group (Timo Miettinen 51, Marjo Miettinen 51)	170
Teknos (Paula Salastie 140)	150
Normet (Aaro Cantell 120)	150
Rani-Plast (Ulrica Ahlbäck 60, Mikael Ahlbäck 60)	120
Isojoen konehalli (Ilkka Alakortes 97)	100
Wiklöv-yhtiöt (Anders Wiklöv 100)	100

Kun tälle pörssin ulkopuolisten yhtiöiden ja niiden suurimpien omistajien listalle olisivat seuraavassa aallossa nousseet autokauppiaat Jarmo Rinta-Jouppi ja Satu Wrede (Metro-Auto), kun sille kuuluisivat ilman muuta Vehon Aminoffit sekä Pohjois-Karjalasta etelään tulleet Laakkoset ja kun listalla jo olivat Kalevi Aro ja Anders Wiklöv, näyttää siltä, että autokauppa on erinomaisen tuottavaa liiketoimintaa. Samaa on sanottava hammaslääkäreiden varustehuollosta, jota hoitaa Heikki Kyöstilän Planmeca, ehdottomasti lista-ainesta sekin.

Pörssikelpoisiksi yhtiöiksi on luettava myös Bernerin ja Pauligin sukujen yhtiöt, joissa omistus on hajautunut laajalle sukulaisten kesken. Hartwallit puolestaan eivät tarvitse omien yhtiöidensä pörssitystä, vaan he pelaavat pörssissä muiden yhtiöiden osakkeilla.

Ahlströmin laaja suku piti sukuyhtiönsä sen suuruuden päivinä pörssin ulkopuolella; konsernihan oli siitä huolimatta tai sen takia aikoinaan Suomen suurin teollinen yritys. Suvun valta-asema romahti, kun se möi 1980-luvun puolivälissä Varkauden paperitehtaan Enso-Gutzeitille (joka sittemmin lakkautti sen). Riitainen suku, kolmisen sataa eri sukuhaaroihin ja moniin sukupolviin kuulunutta Ahlströmiä, pörssitti sen osan sukuyhtiöstään, joka sillä vielä oli siitä jäljellä: Ahlstrom Oyj on erilaisia kuitumateriaaleja valmistava pörssiyhtiö, jonka pörssittäminen ei kuitenkaan ole ollut oikotie suuriin rahoihin, sillä yksikään suvun edustaja ei ole noussut yhtenäkään vuonna tämän kirjan liitteessä listattujen suurituloisimpien suomalaisten joukkoon. Pelkkä pörssi ei tee omistajista rikkaita.

Iiro Viinanen kirjoittaa, ettei pörssi myöskään tee yhtiöitä itseään autuaiksi – eikä suojaa Suomea ulkomaiselta omistukselta.

"Pörssin tarpeellisuutta on perusteltu myös sillä, että se suojaa yrityksiä luisumasta ulkomaiseen omistukseen. Kun omistus on hajautunut ja hinta markkinoiden määrittämä, on tilanne tässä suhteessa turvallinen. Mutta kun ulkomailta tulee tarjous, joka on esimerkiksi 30 % yli pörssikurssin, niin

eiköhän myyntihalukkaita ala kummasti löytyä. Ei siinä kotimaisuutta juuri ajatella, kun rahanahneus vie voiton. Pörssi ei suojaa yhtiötä siirtymästä ulkomaalaisomistukseen yhtään sen enempää kuin listaamattoman yhtiön myynti ulos. Ja siihen se yrittäjyys loppuu. Ei se ollut sittenkään verissä, vaikka niin ovat lobbarit lisäetuja ajaessaan kovasti päättäjille vakuuttaneet."

Yritysjohtajien leveä leipä

Entiseen aikaan monien suuryritysten johtajat olivat patruunoita, jotka kantoivat huolta paikkakuntansa perusrakenteiden toiminnasta ja työntekijöidensä sosiaalisesta hyvinvoinnista. He saivat hyvää palkkaa, mutta se oli kohtuullinen suhteessa työntekijöiden palkkaan. He maksoivat progressiivisia veroja samojen perusteiden mukaan kuin työntekijänsä. Heillä oli paljon luontaisetuja ja avustavaa henkilökuntaa, oli firman asunto, remonttityöläiset, autonkuljettajat, siivoojat ja puutarhurit sekä isojen firmojen johtoloissa hyvät kokit ja tarjoiluhenkilökunta, joka piti suut supussa illanistujaisten tapahtumista. Vaikka entisajan yritysjohtajilla oli levittää voita leivälle vaikka sen molemmin puolin, se kaikki oli kuitenkin vain kertakäytössä niille johtajille, jotka eivät olleet omistajia, eikä näistä palkkausten ainesosista syntynyt suuria omaisuuksia jätettäväksi seuraaville sukupolville.

Sen verran sotien jälkeisinä valuuttasäännöstelyn vuosina yritysjohtajat kuitenkin saattoivat joustattaa lakia, että he käyttivät yritysten tarpeita keppihevosina tarvitessaan ulkomaan valuuttaa henkilökohtaisiin menoihinsa. Se oli säännöstelyajan oma pikku optiojärjestelmä.

Erityisen menestyksellisesti yrityksiään johtivat monet valtion omistamien yhtiöiden patruunat. He rakensivat Suomeen yhdessä työntekijöidensä kanssa sen puun, metallien, energian ja kemikaalien tuotannon ja jalostamisen perusteollisuuden, johon yksityinen pääoma ei ollut valmis investoimaan. He ovat pystyttäneet maan syrjäisiin osiin tehtaita, joiden ansiosta koko maa on pysynyt asuttuna. Heistä on tullut vuorineuvoksia (tittelin nykyinen hinta 48 500 euroa kuvaa sen arvovaltaa), mutta se on ollut ainoa bonus, joka heille on jaettu.

Valtio puolestaan on ollut hyvä omistaja, joka on jättänyt yritystensä voittovarat suurelta osiin niiden investointien tulo-

rahoitukseksi. Kun valtion yhtiöitä on parin vuosikymmenen ajan – vieläpä alihintaan – privatisoitu, nyt niitä vanhoja voittoja otetaan yrityksistä ulos yksityistettyjen omistajien vapaaseen käyttöön.

Monet suurten yritysten nykyiset johtajat ovat vanhoihin kollegoihinsa verrattuna ahneita. He kauppaavat muulle yhteiskunnalle yrityskulttuuria, jossa heille kuuluvat sen seitsemän- ja kahdeksanlaiset erityisedut: lyhyen ja pitkän aikavälin optio-ohjelmat, bonukset, osakepalkkiot, tulospalkkiot, asunto- ja autoedut, ennenaikaiset eläkkeet, lisäeläkkeet, veroprogression leikkurit ja irtisanomisajan erityiskorvaukset.

Suomen parhaiten palkattu yritysjohtaja optioiden kulta-ajan jälkeen oli Microsoftin miehenä Nokiassa toiminut Stephen Elop, joka sai ensin vajaasta kolmesta vuodestaan toimitusjohtajana 18 930 000 euroa ja sitten vielä lähtiessään takaisin Microsoftille 24 200 000 euron erorahan. Kummallista kyllä, 70 prosenttia erorahasta maksoi Microsoft, vaikka ei Elop sieltä eronnut vaan nimenomaan sinne lähti saaliinaan ja viemisinään Nokian kännykkäbisnes.

Johdon eläke-etuuksien miinanpolkija oli Outokummun aikanaan Pertti Voutilainen, jonka johdolla uusittiin yhtiön eläkejärjestelmä. Johtajat olivat neuvotelleet itselleen maan alla työskennelleiden kaivosmiesten eläke-edun mukaisen ennenaikaisen eläkkeelle pääsyn. Jotta tämä etuisuus saatiin puretuksi, duunareiden eläkeindeksiä heikennettiin. Vastineeksi eläke-etunsa leikkauksesta johto sai yhtiön osakkeita, mutta henkilöstön eläke-indeksin huonontaminen tehtiin ilman vastikkeita.

Kun Matti Alahuhta jäi eläkkeelle Koneen johdosta, hänelle maksetaan Koneen varoista noin 600 000 euron vuosieläke. Sitä varten Kone oli varannut lähes 8 miljoonaa euroa hänen vajaan 10 vuotta kestäneestä työsuhteesta saamansa eläkkeen maksatukseen.

Yritysten eläkevaraukset eivät kuitenkaan riitä kaikkiin johtajiensa lisäeläkkeiden aiheuttamiin kuluihin, vaan niiden kustannuksista kaksi kolmannesta maksetaan koko työeläkejärjestelmän rahastoista. Pienipalkkaiset työntekijät joutuvat sillä tavalla osallistumaan suuripalkkaisten yritysjohtajien muita parempien ylimääräisten eläkkeiden maksuun.

Yritysjohtajilla on erinomaiset edut, jos heidät irtisanotaan tehtävistään. Kun Juha Rantanen sai potkut Outokummun johdosta, hänelle maksettiin 1,9 miljoonan euron eroraha. Useimmiten potkupalkka maksetaan sidottuna tiettyyn määrään ylimääräisiä kuukausipalkkoja. Jos Matti Lievonen erotetaan Neste Oilin toimitusjohtajan toimesta, hän saa 24 kuukauden ylimääräisen palkan, samoin Kari Stadigh Sammosta. Tapio Kuula saa Fortumista 18 kuukauden palkan, samoin Jussi Pesonen UPM-Kymmenestä. Ja niin edelleen.

Kun vuonna 2013 Kari Stadighille maksettiin palkkaa ja palkkioita, se tapahtui seuraavasti: hän sai kiinteää palkkaa 902 961 euroa, lyhytaikaisia kannustinpalkkioita (lykätyt palkkiot pois lukien) 288 996 euroa sekä pitkäaikaisia kannustinpalkkioita 2 338 000 euroa eli yhteensä 3 529 957 euroa. Irtisanominen saattaisi näin ollen maksaa Sammolle – kannustinpalkkiotilanteesta riippuen – jopa 7 miljoonaa euroa.

Stora Enson toimitusjohtaja Jouko Karvisen palkka oli jaettu kahteen osaan niin, että hän maksoi omien sanojensa mukaan Suomeen osasta palkkaa 35 prosentin lähdeveron (joka hyvitettiin tälle maastamuuttajana yhtiötään johtaneelle diplomi-insinöörille hänen asuinmaansa Englannin verotuksessa?) Asuinmaan vaihtamisesta syntyi hänelle veroetu, sillä lontoolaisen eurokansalaisen veroprosentti miljoonan punnan (1 230 000 euron) vuositulosta on 43,6 % ja helsinkiläisen 50,25 %. Näillä liksoilla poimitaan kaikki marjat maasta.

Componentan pääomistaja Heikki Lehtonen, joka on naitu Otavan Reenpäiden sukuun ja toiminut myös siihen sukuun kuuluvan Henrik Ehrnroothin luottomiehenä Pöyryn hallituksessa, vei omistuksensa Luxemburgiin vuonna 2003. Hän perusteli asian seuraavalla tavalla: "Verotus muuttuu Suomessa, ja julkisesti noteerattuihin yhtiöihin tulee 20 prosentin osinkovero vuodesta 2005 alkaen. En odottanut päätökseni kans-

sa vuoteen 2005." Tämä logiikka perustuu sille ajatukselle, että osingoista ei saisi periä lainkaan veroa. Kummallinen, itsekäs logiikka.

Optiot ovat hyvällä syyllä huonossa maineessa.

Lähes kaikilla suomalaisilla pörssiyhtiöillä on johtajilleen optio-ohjelma, suurimmista kaikilla. Hulluina vuosina, vuosituhanten vaihteessa, optiot usein myytiin optioina ilman että niiden saaja itse merkitsi niihin kiinnittyneitä osakkeita. Niin se oli verotuksellisesti edullisinta.

Nykyisin johtajien palkitsemisessa käytetään erityisiä synteettisiä optioita, jotka perustuvat osakekurssin kehitykseen ja tuottavat saajilleen palkanlisän samankaltaisin perustein kuin perinteiset optiot, mutta niitä rahoja ei kuljeteta saajilleen pörssin kautta vaan maksetaan suoraan yrityksen kassasta. Ne edustavat kapitalismin rationaliteettia: kun palkkiot tulevat joka tapauksessa yrityksen maksettaviksi, tehtäköön se vähimmillä mahdollisilla sivukustannuksilla.

Osakekannustimet jaetaan yritysten johtajille niin, että he saavat palkanlisinä osakkeita, joihin liittyy myyntikielto. Sen arvellaan edistävän johdon toimintaa pörssikurssien eli omien osakkeidensa arvonnousun hyväksi. Kun johtajat joutuvat maksamaan osakkeista veron niiden saantihetkellä, johtajille on usein järjestetty rahassa maksettava bonus, joka on tarkoitettu sen veron maksuun. Samalla tavalla palkitsemiskustannuksia kasvatetaan yhtiöissä, jotka maksavat hallitustensa jäsenille palkkion omina osakkeinaan ja maksavat niistä määrättävän veron yhtiön kassasta.

Seuraavan sivun taulukkoon on koottu tietoja yritysten hallitsemisen hinnasta. Siinä olevat yritykset ovat Suomen suurimpia pörssilistattuja yrityksiä, joille on ominaista se, että niillä on suuri määrä omistajia. Se merkitsee, että ne ovat ikään kuin ei-kenenkään omistuksessa, ja sen johdosta yritysjohtajien sisäänajama rahastuskulttuuri kukoistaa nimenomaan näiden yhtiöiden hallinnossa. Niihin kiinnittyy Suomen Hyvä Veli -järjestelmä, jossa myös siskoilla on oma kiintiönsä hallituspaikkoja jaettaessa. Näissä yhtiöissä ei kuitenkaan ole toi-

Taulukon selitykset: 1) yritys, 2) hallituksen vuosipalkkio: pj – vpj – jäsen, 3) hallituksen kokouspalkkio, 4) hallituksen puheenjohtaja, 5) yhtiön toimitusjohtaja ja 6) toimitusjohtajan verotettava tulo vuonna 2012

Suurien pörssiyhtiöiden ylimmän johdon palkkiot ja palkat

1)	2)	3)	4)	5)	6)
Amer	100 000- 60 000-50 000	0	Anssi Vanjoki	Heikki Takala	1 011 000
Cargotec	80 000-55 000-40 000	1 000	Ilkka Herlin	Mika Vehviläinen	780 000
Elisa	108 000-72 000-60 000	500	Raimo Lind	Veli-Matti Mattila	1 330 000
Fiskars	90 000 -60 000-45000	750	Paul Ehrnrooth	Kari Kauniskangas	980 000
Fortum	75 000- 57 000-40 000	600	Sari Baldauf	Tapio Kuula	1 981 000
Kemira	74 000-45 000-36 000	600	Jari Paasikivi	Jari Rosendahl	740 000
Huhtamäki	100 000-60 000-50 000	1 000	Pekka Ala-Pietilä	Jukka Moisio	560 000
Kesko	80 000-50 000-37 000	500	Esa Kiiskinen	Matti Halmesmäki	2 171 000
Kone	54 000-44 000-33 000	500	Antti Herlin	Henrik Ehrnrooth	1 273 000
Konecranes	105 000-67 000-42 000	0	Stig Gustavson	Pekka Lundmark	918 000
Metso	100 000-60 000-48 000	700	Mikael Lilius	Matti Kähkönen	1 010 000
(Valmet	100 000-60 000-48 000	700	Jukka Viinanen	Pasi Laine	880 000)
Neste Oil	66 000-49 200-35 400	600	Jorma Eloranta	Matti Lievonen	843 000
Nokia	440 000-150 000-130 000	0	Risto Siilasmaa	(Stephen Elop)	(4 330 000)
Nokian Renkaat	80 000- 40 000-40 000	600	Petteri Walldén	Kim Gran	2 720 000
Orion	76 000-51 000-38 000	600	Hannu Syrjänen	Timo Lappalainen	1 020 000
Outokumpu	140 000-80 000-60 000	0	Jorma Ollila itse	Mika Seitovirta	930 000
Outotec	72 000-48 000-36 000	600	Matti Alahuhta	Pertti Korhonen	1 560 000
Pohjola	96 000-66 000- 54 000	550	Reijo Karhinen	Jouko Pölönen	370 000
Rautaruukki	72 000-44 000- 34 000	600	Kim Gran	Sakari Tamminen	849 000
Sampo	160 000-100 000- 80 000	0	Björn Wahlroos	Kari Stadigh	3 195 000
Sanoma	102 000-78 000-66 000	1 000	Antti Herlin	Harri-Pekka Kaukonen	760 000
Stockmann	76 000-49 000-38 000	500	Kaj-Gustaf Bergh	Hannu Penttilä	530 000
Stora Enso	170 000-100 000-70 000	0	Gunnar Brock	(Jouko Karvinen)	(1 747 000)
Telia-Sonera	142 000-89 000 -53 000	0	Marie Ehrling	Johan Donnelind	700 000
UMP-Kymmene	175 000-120 000-95 000	0	Björn Wahlroos	Jussi Pesonen	2 008 000
Wärtsilä	120 000 -90 000- 60 000	400	Mikael Lilius	Robert Andersson	1 430 000
Tieto	72 000-48000- 31 500	800	Markku Pohjola	Kimmo Alkio	590 000
YIT	79 200-60 000-46 800	550	Reino Hanhinen	Kari Kauniskangas	360 000
(Caverion	79 200-60 000-46 800	550	Henrik Ehrnrooth	Fredrik Strandin	uusi)

Aika velikultia!

mitusjohtajana yhtäkään naista, ja ainoa nainen hallituksen puheenjohtajana on Sari Baldauf. Suomen ainoa naisvuorineuvos on muuten Onninen Oy:n perijätär Maarit Toivanen-Koivisto, mutta Onninen ei olekaan pörssiyhtiö.

Taulukossa nimien sekaannusta voi aiheuttaa se, että Henrik Ehrnrootheja on kaksi: Caverionin hallituksen puheenjohtaja "rikkaampi" Henrik Ehrnrooth ja Kone Oy:n toimitusjohtaja "köyhempi" Henrik Ehrnrooth. Fiskarsin toimitusjohtaja Kari Kauniskangas on eri henkilö kuin YIT:n toimitusjohtaja Kari Kauniskangas. Siltä osin kuin jotkut näistä henkilöistä (mukaan lukien Stora Enson Jouko Karvinen) eivät maksa verojaan Suomeen, heidän osaltaan palkka ilmoitetaan yhtiön maksamana palkkana ilman yhtiön ulkopuolelta saatuja lisätuloja ja verovähennyksiä.

Ei ole olemassa valtatyhjiöitä. Kun on kysymys ei-kenenkään yrityksistä, niiden hallituspaikat jaetaan sulle–mulle -periaatteen mukaan. Niin sanotut hallitusammattilaiset ovat tämän jakojärjestelmän edunsaajia. He eivät useinkaan itse omista niitä yhtiöitä, joissa he ovat päätöksiä tekemässä, ja se rajaa heidän vastuutaan päätösten viisaudesta. Sitouttaakseen nämä ulkopuoliset henkilöt edes rahtusen verran löyhillä langoilla yhtiöönkin eikä vain sen maksamiin palkkioihin monet yhtiöt jakavat hallituksen jäsenille palkkiot omina osakkeinaan.

Monet näistä yhtiöistä ilmaisevat tiedotteissaan epäselvästi sen, miten ne toimittavat ennakonpidätyksen hallitustensa jäsenille osakkeina maksettavista palkkioista. Amer, Kemira, Outotec, Metso, Nokia ja Stora Enso ilmoittavat, että osakepalkkion ennakonpidätykseen käytetään tai osakkeiden ostoon on käytettävä palkkion rahaosaa. Konecranes, jonka hallituksen puheenjohtaja Stig Gustavson perheineen omistaa yhtiön osakkeita muutamalla kymmenellä miljoonalla eurolla, mitä ilmeisimmin maksaa jakamiensa osakkeiden osalta vielä erikseen niistä maksuun menevän ennakonpidätyksen. Orionin tiedotteessa asian on ilmaistu epätarkasti: "Rahana maksettava osa vuosipalkkiosta, joka vastaa suunnilleen ennakonpidätykseen tarvittavaa määrää, maksetaan viimeistään

30.4.2014." Sen perusteella ei voida sanoa, suorittaako yhtiö rahapalkkaosuudesta ennakonpidätyksen ja nostaa sen määrällä hallituksensa palkkiota. Näyttää siltä, että se maksaa sen osakkaiden puolesta. Nokian Renkaat näyttäisi maksavan ennakonpidätyksen hallituksen jäsenten puolesta: "Vuosipalkkio maksettiin 50-prosenttisesti rahana ja 50-prosenttisesti yhtiön osakkeina." Myös Rautaruukki ilmoittaa asian niin epäselvästi, että sen hallitus saanee palkkiostaan 40 % osakkeina, joista jäsenet eivät joudu itse maksamaan veroa.

Björn Wahlroosilla on Nokian jälkeen kaksi Suomen kalleinta hallituksen puheenjohtajuutta. Hän on sekä Sammon että UPM-Kymmenen hallituksen puheenjohtaja yhteishintaan 335 000 euroa vuodessa. Antti Herlin on sekä Koneen että Sanoman hallituksen puheenjohtaja, ja huomiota kiinnittää se, että Suomen menestyvimmässä yhtiössä Kone Oyj:ssä on kaikkien näiden yhtiöiden pienimpiin ja kohtuullisimpiin kuuluvat hallituksen palkkiot. Nokian optiorälssin jäsenistä toimivat Sari Baldaufin ohella Jorma Ollila, Matti Alahuhta Anssi Vanjoki ja Pekka Ala-Pietilä eri yhtiöiden hallitusten puheenjohtajina. Hämmästystä herättää Fortumin optiosiepon Mikael Liliuksen valinta kahden suuren pörssiyhtiön (Wärtsilä ja Metso) hallituksen puheenjohtajaksi yhteishintaan 220 000 euroa vuodessa. Raha tulee hänen tapauksessaan rahan luokse; maksettiinhan hänelle Fortumista yhdeksän vuoden työskentelyn aikana noin 30 miljoonan euron ansioverotettavat tulot, joista suurin osa oli ansaitsemattomia mutta laillisiksi tulkittavia osakeoptioita.

Yritysjohtajien palkkiokulttuuri on levinnyt myös ay-pomojen käsityksiin hallitsemisen hinnasta.

Korporatismia, klientilismiä ja korruptiorahaa

Suomessa ei ole rahaa missään muualla niin paljon kuin työeläkelaitoksissa. Niistä suurimmat ovat julkisten alojen Keva ja yksityiset yhtiöt Varma ja Ilmarinen. Työeläkerahastoissa, joihin kerätään rahaa tulevia eläkkeitä varten, oli vuoden 2013 päättyessä sijoitettavaa kaiken kaikkiaan 162 000 000 000 euroa. Puhutaan siis miljardeista, tuhansista miljoonista.

Jos tuo rahasumma vaihdettaisiin 100 euron seteleiksi ja niistä tehtäisiin jono (leveät puolet vastakkain), se olisi niin pitkä, että se kiertäisi 33 kertaa maapallon ympäri. Jos pantaisiin seteleiden kapeat puolet vastakkain, jono kiertäisi maapallon 58 kertaa tai ulottuisi kolme kertaa edestakaisin maasta kuuhun. Aika paljon siis on rahaa työeläkerahastoissa.

Marraskuussa 2013 valtion ja kuntien työntekijöiden eläkevakuuttaja Keva joutui mediamyrskyn silmään. Myrskyn olivat synnyttäneet Kevan johdon tolkuttomat etuudet: työsuhdeasuntojen halvat vuokrat ja kalliit remonttilaskut, kummalliset mersu- ja bemarikaupat, suuret palkankorotusvaatimukset ja huonot selitykset asioiden kääntämiseksi parhain päin. Olipa toimitusjohtaja Merja Ailus (kesk.) ottanut kaiken muun hyvän päälle lapsilisät sekä Norjalta että Suomelta; ei vara venettä kaada.

Ailuksen vuosiansiot Kevasta olivat keskisuurten eläkeyhtiöiden johtajien palkkojen suuruusluokkaa: 278 500 euroa. Sen lisäksi hän sai siitä, että suostui itse eroamaan, 303 600 euron erorahan. Melkoisen kannattavaa puuhaa näyttää olevan virasta eroaminen niille, joille se on kannattavaa puuhaa. Sen sijaan uudeksi toimitusjohtajaksi tuleminen on vähemmän kannattavaa. Jukka Männistön (kesk.) vuosipalkka luontaisetuineen, joihin ei kuulu asuntoetu eikä irtisanomisraha, on 225 000 euroa vuodessa. Ja Juha Sipilän (kesk.) mukaan kepu on luopunut poliittisista virkanimityksistä!

Julkisyhteisö Keva, jolla vuoden 2013 lopussa oli rahastoituna markkinarahaa 37,8 miljardia euroa, oli Suomen suurin sijoittaja. Melkein yhtä suuri oli yksityinen yhtiö Varma, jolla oli sijoitettavaa vain 100 miljoonaa euroa vähemmän. Kolmas suuri, Ilmarinen, oli kahta suurempaansa selvästi jäljessä 32 miljardin sijoitusvarallisuudella.

Varman keväällä 2014 eläköitynyt toimitusjohtaja Matti Vuoria julisti televisiossa, että hän kyllä "uskaltaa ottaa palkkansa vastaan" ikään kuin hän olisi jokaisen euronsa ansainnut, ja hän uskaltanee ottaa eläkepäiviensä ratoksi vastaan myös tuplaeläkkeensä: sekä lakisääteisen että Varman hänelle erikseen ostaman lisäeläkkeen. Vuoria onnistui luomaan julkisuudessa samanlaisen kuvan itsestään eläkepomona kuin Fortumin toimitusjohtaja Mikael Lilius optioiden saajana.

Matti Vuoria muuten oli kauppa- ja teollisuusministeriön kansliapäällikkö silloin, kun Nesteestä ja Imatran Voimasta räätälöitiin Fortum hänen johdettavakseen päätoimisena hallituksen puheenjohtajana. Hän oli hetken aikaa Fortumin optioiden saajia, mutta hän menetti ne, mikä oli hänelle juridinen yllätys, kun hän siirtyi optioiden Fortumista Varman bonuksiin. Rahassa oli suuri ero Fortumin hyväksi, ja mahtoi Vuoriaa harmittaa.

Työeläkeyhtiöiden taloudellinen tulos riippuu ennen muuta niistä itsestään riippumattomista tekijöistä: osakkeiden, korkojen ja muiden sijoitustuotteiden yleisestä hintakehityksestä. Pienten maiden sijoittajilla on kansainvälisillä markkinoilla sama rooli kuin Suomella EU:n päätöksenteossa: ollaan samoissa pöydissä muiden kanssa, mutta pieni maa joutuu siellä vain noukkimaan murusia pöytien alta. Kun työeläkelaitokset vielä sijoittavat muiden rahoja ilman että kenelläkään on henkilökohtaista riskiä tai vastuuta, työeläkepomoille ei pitäisi maksaa lainkaan bonuksia siitä työeläkerahastojen virtuaalisesta arvonnoususta, joka parantaa bonusten perustana olevaa tulosta.

Matti Vuoria sai vuonna 2013 Varmalta toimitusjohtajan 558 000 euron peruspalkan lisäksi 104 000 euron tulospalkkion edelliseltä vuodelta ja 78 000 euroa pitkän aikavälin lisäbonuksena vuosilta 2010–2012. Yhteensä hänen palkkansa ja bonuksensa olivat 740 000 euroa. Sen lisäksi hän sai sivutuloja niiden yhtiöiden hallitusten jäsenyydestä, joissa hän edusti Varman osakesalkkua. Lisäpalkkaa tuli Sampo Oyj:stä (100 000 euroa), Wärtsilästä (40 000 euroa) ja Stora-Ensosta (76 000 euroa) sen verran, että melkein meni miljoonan euron tulojen raja rikki.

Vuorian seuraavat tuplabonukset, vuosibonus vuodelta 2013 ja pitkäkestoisen kannustinjärjestelmän bonus vuosilta 2011–2013, lähetetään eläkeläiselle kotiin vuonna 2014.

Matti Vuoria oli vuonna 2013 työeläkeyhtiöiden palkkakunkku. Hän jätti selvällä erolla jälkeensä Ilmarisen Harri Sailaksen, jonka peruspalkka oli yli puoli miljoonaa euroa (500 500 euroa) ja joka omine tuplabonuksineen sai yhteensä 617 000 euroa. Sailaksenkin etuuksiin kuului vapaaehtoinen lisäeläkevakuutus, jonka kustannukset olivat olleet maksajalle eli Ilmariselle sinä vuonna 634 100 euroa. Eläkkeelle tämä eläkeyhtiöjohtaja pääsee 62-vuotiaana, jos haluaa, ja niin ollen hänen eläkeikänsä on alempi kuin yritysjohtajien markkinoima työväen eläkeiän nosto nykyisestä 65 ikävuodesta ylöspäin. Samoin kuin Vuorialla on Sailaksellakin yhtiöstään lisäeläke, mutta toisin kuin Vuoria hän ei ole koonnut itselleen hallitusten jäsenyyksiä Ilmarisen myötäomistamissa yhtiöissä. Kun Varma on osakkeita omistava hämähäkki suomalaisessa taloudessa ja kummallisessa symbioosissa osakkeita liiemmälti omistamattoman Sampo Oyj:n kanssa, Ilmarinen omistaa osakkeitaan ilman näkyviä valtapyrkimyksiä. Kun Ilmarinen on ollut valmis julkistamaan johtajiensa osakeomistukset ja -kaupat, Vuoria ja Varma ovat vastustaneet.

Eläke-Fennian ja LähiTapiola Eläkeyhtiön fuusioitumisen tuloksena syntyneen Elon toimitusjohtajaksi tulleen Lasse Heiniön palkka vuonna 2013 oli ollut keskisuuresta Fenniasta 456 376 euroa. Fuusion jälkeen vuonna 2014 aloittaneessa uudessa yhtiössä ilmoitettiin hänen peruspalkkansa luontaisetuineen olevan 336 000 euroa vuodessa. LähiTapiolan puolelta uuden yhtiön varatoimitusjohtajaksi tulleen Satu Huberin palkkaa ei sen yhtiön vuosikertomus kerro, mutta hänen veronalaiset tulonsa ovat julkisia ja vuonna 2012 ne olivat 350 042 euroa. Vuonna 2014 hänen palkkansa Elossa oli oleva 324 000 euroa vuodessa.

Sijoitustoiminnassa epäonnistuneessa Eterassa toimitusjohtaja Hannu Tarkkonen sai vuonna 2013 palkkaa 287 000 euroa, ja sen hallituksen puheenjohtajalle, työnantajia edustaneelle Lasse Johanssonille korvaus heikosti menneestä vuodesta oli 20 000 euroa. Muiden yhtiöiden hallitusten jäsenten eduista vähän tuonnempana.

Kaikkiin näihin kollegoidensa palkkoihin nähden Kevan Merja Ailus oli ollut pienoisessa palkkakuopassa – tai sitten tämän helppohoitoisen, kilpailuvapaan ja ennen muuta sosiaaliseen vallankäyttöön perustuvan alan muut toimitsijat ovat reilusti ylipalkattuja. Mutta niinhän kaikkialla palkka-asioissa toimitaan kuin Merja Ailus toimi: hänen palkankorotustarpeensa perustana olivat verrokkiryhmien palkat. Korkeimmat palkat vedättävät aina muita perässään, eikä siinä tuoksinassa muisteta penätä palkkamalttia.

Työeläkejärjestelmä on läänitetty työnantajille ja vähän myös ay-pampuille perään katsottavaksi. Kun kansaneläkejärjestelmä elää kädestä suuhun, työeläkejärjestelmään kuuluu eläkemaksujen rahastointi. Tätä markkinoidaan eläkeläisille sillä tavalla, että Suomi on niitä harvoja maita, jotka varautuvat tuleviin eläkkeisiin perimällä työeläkemaksuja enemmän kuin tarvitaan eläkkeiden maksuun ja rahastoimalla niistä osan tulevia tarpeita varten. Eurooppalaisen eläkepommin räjähtäessä se paukku ei tule suoraan suomalaisten silmille, mutta vaara vaanii, että muiden maiden kattamattomat eläkevastuut hoidetaan EU:ssa jollakin tavalla yhteisvastuullisesti. Euroopan unioni on sitä enemmän liittovaltio, mitä enemmän siinä on yhteisvastuuta, ja niin on myös toisinpäin.

Työeläkejärjestelmän hallinnointi edustaa suomalaisen kor-

poratismin pyhää kolmiyhteyttä: työnantajien, ammattiliittojen ja valtiovallan kolmikantaa. Korporatiiviset rakenteet ovat epäedustavia. Kolmikanta ei nimittäin edusta sitä lähes kolmannesta työvoimasta, joka lasketaan työvoimaan kuuluvaksi mutta joka ei ole mukana työelämässä, eikä kolmikantaisessa päätöksenteossa kuulla myöskään työttömiä ja eläkeläisiä. Se on järjestövaltaa, ja valtiovalta on antanut näille demokratian riskiryhmille niille kuulumattomien asioiden valmistelutehtäviä. Kun kolmikanta pääsee sopuun esimerkiksi eläkeiän nostosta, se julkeaa vaatia, että eduskunta ei muuta sen esityksiä. Eduskunta puolestaan julkeaa totella niitä vaatimuksia.

Tässä yhteydessä on tarpeen todeta, että kansalaisjärjestönä toimivan ay-liikkeen sopuilun arvostelusta on vielä pitkä matka niihin ajatustakomo Liberan perustajan vuorineuvos Gustav von Hertzenin puheisiin, joita hän myy Liberan julkaisemassa kirjasessa *Umpikujassa*: "Pahinta on, että yhteiskunta elää vahvan ay-liikkeen armoilla. Ay-liike on ja pyrkii olemaan valtio valtiossa, jolla on riittävästi voimaa pysäyttää talouselämän toiminta haluamassaan laajuudessa. Uhkaamalla ja kiristämällä se pystyy taivuttamaan yhteiskunnan muut osapuolet toimimaan näkemyksiensä ja etujensa mukaisesti. Vain markkinavoimat asettavat rajoja ay-liikkeen vallankäytölle. Onneksi ne ovat viime vuosikymmeninä vahvistuneet."

Siis sen "yhteiskuntarauhan", jonka kolmikantainen korporatiivinen päätöksenteko tuottaa, ainoastaan markkinavoimat pystyvät rikkomaan!

Etelä-Euroopassa käytetään sanaa "klientilismi" kuvaamaan järjestelmää, jossa virkamiehillä on vastavuoroisiin palveluksiin perustuvia henkilökohtaisia suhteita julkisen vallan ulkopuolisiin toimijoihin. Klientilismiä on mitä suurimmassa määrin suomalainen kolmikantainen korporatismi, jossa yksityisten työeläkeyhtiöiden hallintoelimissä istuvat työmarkkinajärjestöjen edustajat toimivat yhtiöiden johdon esitysten kumileimasimina. Valvojat ja valvottavat elävät mutualistisessa symbioosissa kuin kuusi ja kuusenherkkutatti: molemmat

hyötyvät toisistaan. Johtajat saavat isot palkkansa ja automaattiset bonuksensa ja valvojat vastaavasti omat ylisuuret palkkionsa.

Kaikkea työeläkerahastoissa olevaa rahaa ei ole peritty eläkemaksuina työnantajilta ja työntekijöiltä, vaan rahastojen varoissa on epämääräinen osuus sijoitusvarojen vanhaa tuottoa ja myös pelkkiä arvonnousuja. Ministeri Paula Risikon vastauksessa kansanedustaja Markus Mustajärven kirjalliseen kysymykseen arvioidaan, että rahastojen varoista vajaat 15 % on rahaksi realisoitumatonta arvonnousua ja siis pelkkää ilmaa. Kun pörssikurssit nousevat, tämän virtuaalirahan osuus kasvaa itsestään. Vuonna 2013 arvonnousujen osuus rahastojen 12,6 miljardin euron kasvusta oli 95 %.

Tällä eläkelaitosten johtajien omista toimista riippumattomalla arvonnousulla on vaikutus työeläkepomojen bonuksiin. Rahastojen arvo nousee, kun pörssikurssit nousevat, vaikka niihin ei tule uutta rahaa. Mikä siis on se, joka menee ylös ja alas ja pysähtelee välillä kuin Herlinin hissi? Se on työeläkerahastojen arvo. Arvonnousuilla ei tietenkään ole merkitystä, ennen kuin ne on realisoitu rahaksi, mutta työeläkepamput markkinoivat niitä vakuutetuille niin kuin ne olisivat olleet ja olisivat raharahaa.

Huolimatta siitä, että järjestelmä on Suomessa suurimmalta osin yksityisten yhtiöiden hoidossa, suomalaiset työeläkkeet lasketaan Emussa julkisiksi varoiksi, mikä vaikuttaa tietyiltä osin niin sanottujen Emu-kriteereiden täyttymiseen. Rahastoidut varat alentavat julkisen sektorin velkaantumista, mutta eivät koko 162 miljardin euron nettovarallisuutensa voimalla vaan vain siltä osin kuin rahastoissa on julkisen vallan velkapapereita. Yhtiöt ovat ostaneet Suomen valtion velkaa viime vuosina vähemmän kuin ennen, joten ne helpottavat vain vähän EU:n määräämän julkisen vallan velkaantumisen Emu-kriteerin täyttämistä ja AAA-luottoluokituksen säilyttämistä. Ns. julkisella sektorilla velkaa saa olla vain 60 prosenttia kansantuotteesta. Niin sanottua yksityistä sektoria ei EU vahdi.

Työeläkeyhtiöiden lainarahat valtiolle ja kunnille ovat su-

pistuneet 10 miljardista 3 miljardiin euroon. Suomen itsemääräämisoikeutta oman valtion tuloista ja menoista ilman EU:n komission saneluvaltaa auttaisi se, että työeläkelaitokset ostaisivat enemmän valtion velkaa. Jos sen tuotto on Suomen hyvän AAA-luokituksen takia alhainen, niin kestämätön on joka tapauksessa myös tämä nykyinen kehitys, johon kuuluu eläkevarojen ulosvienti.

Kun vielä vuosituhanten vaihteessa kaksi kolmannesta työeläkevaroista oli sijoitettu Suomeen ja se siis palveli kotimaista taloudellista kehitystä, vuonna 2013 kotimaisiin kohteisiin oli sijoitettu enää 30,5 prosenttia viime kädessä suomalaisille eläkkeensaajille kuuluvia varoja. Kauas rahat karkaavat. Emun ulkopuolisiin maihin, joissa sijoituksille haetaan suurempia tuottoja suuremmilla riskeillä, oli vuoden 2013 lopussa sijoitettu eläkeläisten rahoista lähes 45 prosenttia. Ja viralinen virsi kuuluu: Suomessa ei ole pääomia!

Sijoitusten riskipitoisuus on kasvanut, koska entistä enemmän eläkevaroja oli sijoitettu osakkeisiin ja rahastoihin (ja myös kaikkein suuririskisimpiin hedge-rahastoihin). Niiden yhteinen osuus koko sijoituskakusta vuoden 2013 lopussa oli yli 46 prosenttia, ja se on viime vuosina kaiken aikaa kasvanut. Uutta kansainvälistä pörssikuplaa on näin puhallettu myös tulevien suomalaisten eläkeläisten rahoilla.

Kaikilla kolmella suurella työeläkevakuuttajalla osakkeiden osuus sijoituksista on noin 40 %. Varma on ottanut muita isompia riskejä ostamalla osuuksia hedge-rahastoista lähes 5 000 miljoonalla eurolla, kun Kevan salkussa niitä on noin 1 500 miljoonalla ja Ilmarisen salkussa vain vajaalla 500 miljoonalla eurolla. Valtion ja kuntien eläkelaitos Keva sijoittaa varojaan muita selvästi vähemmän Suomeen. Sen sijoitusvarallisuudesta vain 19 % on kotimaassa, kun Varmalla vastaava luku on 36 % ja Ilmarisella 33 %.

Kansankapitalismin näkökulmasta eläkevarojen sijoittaminen suomalaisten pörssiyhtiöiden osakkeisiin tuottaa erikoisen ongelman: suuret määrät irtonaista ja isännätöntä eläkerahaa sijoitettuna pieneen määrään tarjolla olevia osakkeita

nostaa pörssihintoja. Eläkeyhtiöt eivät kuitenkaan ajattele sitä, miten hinnat karkaavat – niiden lisätessä ostoja – osakesäästäjien käsistä, vaan ne varautuvat sellaisiin kriisitilanteisiin, jossa niiden pitäisi nopeasti muuttaa suuria määriä osakkeita rahaksi. Se ei helposti onnistu Suomen kokoisilla markkinoilla. Luulisi Suomesta löytyvän muutakin niiden omistettavaksi kelpaavaa ja kohtuullisen tuoton tarjoavaa varallisuutta. Sähkölinjojakin tänne kannattaa tulla omistamaan Australiasta asti. Mutta ei näköjään Suomesta asti.

Työeläkejärjestelmä on kultapossukerho kaikille muille osapuolille paitsi itse eläkkeiden saajille. Työnantajien ja työntekijöiden edustajat turvaavat yhtiöiden johtajille suuret palkat ja isot bonukset, ja nämä puolestaan kiittävät hallintokuntiensa jäseniä hoitamalla heille isot palkkiot.

Työeläkeyhtiöissä on hallintoneuvostot (ja Kevassa valtuuskunta), joiden avulla työmarkkinajärjestöjen edustajia sitoutetaan järjestelmän miehiksi ja naisiksi. Se kuuluu järjestelmän itsepuolustuksen strategiaan, jolla on myös työnantajien korkeimman edusmiehen ja Varman hallituksen varapuheenjohtajan Jyri Häkämiehen tuki. Kyseessä on sama Jyri Häkämies, joka Suomen hallituksen omistajaohjauksesta vastaavana ministerinä lakkautteli valtion yhtiöiden hallintoneuvostoja ja joka sillä tavalla siivosi poliitikoilta pois näköalapaikat Suomen talouselämään.

Työnantajien ja ay-liikkeen ykkösketjut hakeutuvat yhtiöiden hallituksiin, joissa todellinen valta eläkkeisiin ja eläkerahastoihin piileksii julkisuudelta.

Varman hallituksen puheenjohtajana toiminut Rautaruukin ulosmyyjä Sakari Tamminen kuittasi vuonna 2013 päätoimensa 746 000 euron tulojen ohella Varmasta 59 400 euroa ja Varman varapuheenjohtajista Metsäliiton Kari Jordan 42 500 euroa ja eläköitymässä ollut STTK:n puheenjohtaja Mikko Mäenpää 44 300 euroa. Ay-liikkeen toisen kiintiöpaikan 12-jäsenenisessä hallituksessa täytti metalliliiton puheenjohtaja Riku Aalto, jota palkittiin 23 400 eurolla. Hallituksen jäsenille maksettiin 600 euron kokouspalkkiot. Sivutulot nä-

kyvät aikanaan myös näiden hallintoelinten jäsenien eläketuloissa, sillä yhtiöt maksavat niistä eläkemaksut heidän puolestaan.

Ilmarisessa hallituksen puheenjohtaja Jussi Pesonen, joka sai päätyöstään UPM-Kymmenen toimitusjohtajana 1 638 000 euron tulot (ja jonka eläke-etuisuuksista yhtiö maksoi Ilmariselle taannehtivasti lähes miljoona euroa), sai Ilmarisen hallinnoimisesta 48 500 euroa. Varapuheenjohtajista Jyri Häkämies sai 34 500 euroa ja SAK:n puheenjohtaja Lauri Lyly 34 000 euroa. Rivijäsenistä Akavan puheenjohtaja Sture Fjäder sai 20 500 euroa ja STTK:n Leila Kostiainen 27 000 euroa.

Osansa Kevan kielteisestä julkikuvasta saivat kannettavakseen kaukomatkoilla korruptoidut hallituksen jäsenet, joiden palkkioita korotettiin vuoden 2013 alussa kolmanneksella. Puheenjohtaja Laura Rädyn vuosipalkkio on 18 000, varapuheenjohtaja Kari Nenosen 10 000 sekä jäsenten 8 000 euroa. Kokouspalkkio on 400 euroa kokoukselta.

Yksityisten yhtiöiden hallituksilla ei ole sen enempää työtä eikä vastuuta kuin heidän kevalaisilla kollegoillaan, mutta heidän palkkionsa ovat yli kaksinkertaiset näihin nähden.

Tullaan, tullaan, kyllä toimeen tullaan. Yhteiset ovat Suomessa kolmikantaisen eliitin edut.

Tukkurahan helppoheikit: rahastot

Omistamisen suuren kansainvälisen rakennemuutoksen toimeenpanijoita ovat ja sille uuden sisällön tuottavat mitä erilaisimmat rahastot.

Rahastoilla ei silloin tarkoiteta Suomen Kulttuurirahastoa tai suomalaisia työeläkerahastoja, jotka ovat vain kielellisiä sukulaisia finanssikapitalismin "oikeille" rahastoille; rahastoja toki kaikki tyynni, mutta ihan eri paria toistensa kanssa. Erilaisia rahastoja säännellään erilaisilla laeilla, esimerkiksi sijoitusrahastoja sijoitusrahastolailla.

Sijoitusrahastot keräävät sijoitettavaa rahaa markkinoilta, sijoittajilta. Ne investoivat ns. sijoittajien niiden käyttöön antamat rahat yhtiöiden osakkeiden ostamiseen ja omistamiseen. Rahastot tekevät varsinaisen omistamistyön ja jakavat siinä työssä mahdollisesti syntyvät voitot ja tappiot sijoittajilleen. Riskit ovat sijoittajien riskejä, mutta rahastojen perimät palkkiot ovat niille riskittömiä.

Työeläkerahastot eivät kerää rahaa markkinoilta vaan saavat sijoitusvaransa pakollisina työeläkemaksuina. Ne käyttävät hyväksi rahastojen palveluja tarkoituksenaan saada työeläkevaroille suurempi tuotto muiden kuin niiden itsensä harjoittamalla sijoitustoiminnalla. Tuottojen kasvattamiseksi tel-yhtiöt ottavat isoja riskejä antamalla entistä enemmän yhteisiä työeläkerahoja ulkomaisille riskirahastoille niiden sijoitettavaksi.

Suomalaisessa kansalaisjärjestössä Finnwatchissa, jonka jäseniä ovat myös ammatilliset keskusjärjestöt SAK, STTK ja Akava, on tutkittu työeläkeyhtiöiden sijoitusten eettisiä ulottuvuuksia. Suomalaisista työeläkeyhtiöistä on löytynyt ainakin 37 miljardin euron sijoitukset, jotka on tehty veroparatiiseihin rekisteröityjen rahastojen kautta. Työeläkelaitosten

etujärjestön Telan edustaja sanoo, ettei työeläkeyhtiöiden rahastosijoituksia pidä arvioida veroparatiisisijoituksina, koska veroparatiiseja käytetään vain rahan kauttakulkumaana. Veroparatiisit ovat siis työeläkerahoille vain välietappeja, joita yleisesti käytetään veronkiertoon. Työeläkerahastojen tapauksessa veronkierto ei ole tärkein tavoite, sillä niillä on mitättömät verot ilman veroparatiisejakin.

Finnwatchin tekemän selvityksen mukaan työeläkeyhtiöt suosivat veroparatiisisijoituksissaan erityisesti Luxemburgia, Cayman-saaria sekä Irlantia. Euromääräisesti eniten sijoituksia veroparatiisien kautta on Finnwatchin mukaan tehnyt valtion ja kuntien työntekijöiden eläkkeistä vastuullinen Keva, jolla on 12,5 miljardia euroa varoja veroparatiiseissa toimivissa rahastoissa. Suomen suurimman yksityisen työeläkeyhtiön Varman varoja on veroparatiisien rahastoissa 6,6 miljardia euroa ja Ilmarisella summa on 5,2 miljardia euroa. Suhteellisesti eniten (72 %) veroparatiisirahaa on Elon rahastosijoitusten salkussa.

Työeläkelaitosten epäeettistä toimintaa on se, että ne juoksevat myös niiden tuottojen perässä, joita saadaan lainaamalla osakkeita pörssikeinottelijoiden lyhyeksi myyntiin eli shorttaukseen. Siinä tehdään rahaa myymällä pörssissä osakkeita, joita myyjällä ei ole mutta jotka on lainattu niiden hinnanalenemisen odotuksessa. Kun hinta osakkeiden lisääntyneen myynnin johdosta todella alenee, ne ostetaan takaisin, lainaosakkeet palautetaan ja niistä maksetaan vuokra työeläkeyhtiölle. Shorttausvoitot jäävät lainaajalle. Kevan omistamia osakkeita oli vuoden 2013 lopussa ulkomaisilla keinottelijoilla lainassa puolen miljardin ja joukkovelkakirjoja 3,5 miljardin euron arvosta ja Varman joukkovelkakirjoja 1,4 miljadin euron arvosta. Ilmarinen sen sijaan oli puhdas näistä kasinopeleistä.

"Oikeat" sijoitusrahastot joko jakavat sijoitustensa arvonnousun omistajilleen vuosittaisina tuottoina tai sitten voitot maksetaan omistajille yhdellä kertaa mutta vasta rahaston purkamisen yhteydessä. Rahastot eivät edusta omistusfilantropiaa, vaan niiden perustamat sijoitusyhtiöt – tai toiset rahastot – perivät työstään maksun. Yleensä ne syövät tosi ahnaasti kuormasta perimällä palkkioita sekä rahastojen hoidosta että niiden sijoitusten tuotosta. Ne ovat rahastobisneksen suuria, riskittömiä voittajia.

Rahastokapitalismi on sijoittajien näkökulmasta välillistä omistamista erotukseksi siitä, että osakkeet omistetaan ilman välikäsiä. Rahastot ovat reaalitalouden tuotannollisten kohteiden toisen, kolmannen tai vielä useamman polven omistamisketjuja, joissa omistettavan omaisuuden omistajat ovat rahastoja, joita omistavat rahastot, joita omistavat rahastot jne.

Laissa määritellään rajat sille, mihin tarkoituksiin 1) sijoitusrahastot saavat sijoittaa ja miten varat pitää hajauttaa vähintään 16 eri sijoituskohteeseen. Sitten on 2) erikoissijoitusrahastoja, joiden ei tarvitse samalla tavalla hajauttaa omistuksiaan – mikä merkitsee lisää riskinottoa. Sitten on 3) vaihtoehtoisia sijoitusrahastoja, joiden toimintaa ei säännellä ja jotka voivat sijoittaa rahojaan lähes mihin tahansa tarkoitukseen. Niistä kaikkein riskipitoisimpia ovat hedge-, kiinteistö-, pääoma-, hyödyke- ja infrastruktuurirahastot.

Sijoitusyhtiöt ovat sitten taas ihan eri asia kuin sijoitusrahastot, jotka toimivat tukkurahan ja isojen sijoitusten maailmassa. Ne joko ystävällismielisesti ostavat tai yrityksen vanhojen omistajien näkökulmasta vihamielisesti nurkkaavat ja kaappaavat yrityksiä tai niiden osia. Ne tyhjentävät ostokohteensa niiden vanhoista voitoista ja myyvät jäljelle jääneen yritysjätteen pois eniten tarjoavalle. Useimmiten sellaiset operaatiot toteutetaan puolenkymmenen vuoden aikana, ja yleensä voitot jaetaan mukana oleville tukkusijoittajille rahaston purkamisen yhteydessä.

(Pääoma)sijoitusyhtiöiden intressi on saada yritysjohto puolelleen, ja siksi johtajille tarjotaan usein etuisuuksia osuuksina niihin rahastoihin, joiden purkaminen omistusoperaation lopussa tuottaa yritysjohdolle aliverotettuja pääomatuloja.

Tällainen sijoitusyhtiö on esimerkiksi CapMan Oyj, jonka "johto ja henkilöstö omistavat noin viidesosan yhtiöstä, ja loput ovat ulkomaisia ja hallintarekisteröityjä omistajia. Johdolla ja henkilöstöllä on yli puolet osakkeiden äänistä." Citycon Oyj on "suomalainen" kiinteistösijoitusyhtiö, jonka osakkeista israelilainen kiinteistösijoitusyhtiö Gazit-Globe omistaa määräysvaltaan tarvittavan 49,3 prosentin osuuden ja joka on erikoistunut kauppakeskusten omistamiseen ja hallinnointiin.

Miksiköhän muuten suomalaisten ei kannata omistaa suomalaisia kauppakeskuksia, mutta muiden maiden yhtiöiden kannattaa?'

Ruotsalainen IK Investments Partners, joka omistaa muun muassa Attendo Med Onen terveysbisnekset, ilmoittaa tarkoituksekseen, että se "tuottaa voittoa omistajilleen ostamalla yritysten osakkeita, nostamalla niiden arvoa asiantuntemuksensa avulla ja myymällä osakkeet pois niiden arvon noustua riittävästi". Tamperelainen Panostaja on määritellyt toimintansa ytimeksi "suomalaisen yrittäjyyden ja yritystoiminnan kehittämisen. Sijoitusyhtiöiden arvoa kasvatetaan aktiivisen omistajuuden keinoin tuomalla yritykseen sitoutunut johto sekä liiketaloudellista ja strategista osaamista." Ja niin edelleen.

Rahastokapitalismi on tämän ajan omistuspoliittinen innovaatio, jonka merkitys kansantalouden rakennemuutokselle on miltei samaa suuruusluokkaa kuin oli pääomamarkkinoiden liberalisoiminen. Se on seuraava askel finanssikapitalismin ja pörssivallan vahvistumisen ja vakinaistumisen suuntaan.

IX
Nokia Oyj – miljonääritehdas

Ihan mahdoton menestys

Tässä yksi näkökulma Nokiaan (sanat Petri Repo, sävel Kaj Chydenius):

"Esko Kulonen oli työläinen Nokian paperitehtaalla, käärepaperiosastolla. Kymmenen vuotta hän uurasti, papereita öljysi, joihin hedelmät hehkuvat käärittiin turvaan lialta. Palkka juoksi laiskasti, mutta juoksi kumminkin. Sillä hän eleli aavistamatta, mikä odotti. Esko Kulonen oli työläinen tehtaan myrkkyjen seassa, jotka ei herroja rasita. Maksa ja aivot kasassa, munuaiset hajalla, luuydin myös oli vialla, tämä työstään palkkana. Esko Kulonen oli työläinen toisen miehen tehtaassa, tehtaan myrkyille alttiina. Hän on yksi monista, hän ei ole ainoa."

Puuhiomon alku Nokialla 150 vuotta sitten oli myös nykyisen Nokia Oyj:n alku – ja puolen sataa vuotta sitten paperityöläinen Esko Kulosen loppu.

Tässä toinen näkökulma samaan yhtiöön (sanat Jorma Ollila, sävel Harri Saukkomaa):

"Olimme tehokas osaava joukko, me kaikki nokialaiset. Hierarkian portaat olivat matalia, ja tieto kulki yhtiön sisällä nopeasti sekä virallisesti että epävirallisesti. Yhtiötä johtanut viisikko näytti tässä esimerkkiä, joka säteili kaikkialle. Toimimme kuin olisimme aloittaneet start up -yrityksen: viestintä oli helppoa, yhtiön etu asettui kaiken muun edelle. Viisikon lisäksi sama toimintatapa levisi muuhun organisaatioon: johtokuntaan, hallitukseen ja 200 ylimpään johtajaan, ja sitä kautta koko Nokian kasvavaan henkilöstöön. Elimme Nokian tarinaa, joka oli haastajan, kasvavan ja uusia markkinoita valtaavan yrityksen tarina, mahdottoman menestyksen tarina..."

Kuinka siinä kaikessa sitten pääsi käymään niin kuin siinä kävi?

Alussa oli paperi, kalossit ja kaapeli

Nokia on ollut osa kansallista omanarvontuntoamme, vähän niin kuin talvisota tai Kekkonen. Enää se ei ole edes mämmin tai rössypotun luokkaa.

Nokian paperiteollisuuden taru alkoi 150 vuotta sitten siitä Nokianvirran koskiosuuden huutokaupasta, jossa poliitikko Leo Mechelin toimi – vaimonsa leskiäidin rahoilla – Suomen metsäteollisuuden esi-isiin luettavan ja samassa mieskvartetissa laulaneen Fredrik Idestamin bulvaanina ja osti kosken myöhemmin Nokiaksi ristityn yhtiön käyttöön. Samasta puuhiomon paikasta huutokisan hävinnyt Tampereen apteekkari Gustaf Adolf Serlachius, aito Metsäperkele, joutui menemään Mänttään asti löytääkseen koneille käyttövoimaa puun tekemiseen paperiksi.

Puolentoista sataa vuotta jatkuneen elinkaarensa aikana nykyinen Nokia Oyj on ollut monta kertaa menossa kanttuvei, mutta aina se on jollakin tavalla selättänyt kriisinsä.

Yhtiön hallituksen puheenjohtajana on Jorma Ollilan ohella, mutta sata vuotta ennen häntä, toiminut toinenkin valkoisen Suomen suurmies, nimittäin venäläinen kenraali, sittemmin suomalainen marsalkka Carl Gustaf Emil Mannerheim. Yhtiön hallituksessa on ollut sen seitsemää lajia Ehrnroothia, von Julinia ja Rosenlewia suoraan vanhalta 20 perheen listalta.

Mannerheimin jäljiltä Nokian metsäteollisuus oli joutua konkurssiin, mistä sen pelasti ensin kalosseja ja sitten kumisaappaita valmistanut kotimainen Suomen Gummitehdas. Ollilan jäljiltä jääneet kännykkäteollisuuden savuavat rauniot taas osti maailman rikkaimman miehen Bill Gatesin omistama Microsoft, joka nimensä mukaisesti tuottaa tietokoneisiin

niiden pehmeän sisällön eli ne ohjelmat, joiden mukaan koneet toimivat.

Suomen Gummitehdas osti Nokian metsäteollisuuden lisäksi myös Suomen Kaapelitehtaan, ja vuonna 1967 nämä kolme erilaista yhtiötä fuusioitiin Oy Nokia Ab:ksi. Sen ensimmäiseksi pääjohtajaksi tuli kaapelitehtaan puolelta Björn "Nalle" Westerlund, jonka sukulaiset Bergbomit, Polonit ja Pentzinit olivat ristiinnaineet toisiaan niin, että heitä riitti kaikkien näiden kolmen fuusioyhtiön omistajiin. Nokian "Nallen" isä oli kolme vuosikymmentä Suomen Gummitehtaan toimitusjohtaja, joten teit isäinsä oli tämä perusteekkari lähtenyt kulkemaan.

Nokian kännyköiden juuret ovat siinä Westerlundin oivalluksessa, että maa tarvitsi omaa elektroniikkateollisuutta. Siinä tarkoituksessa hän oli perustanut Kaapelitehtaaseen erityisen elektroniikkaosaston, joka pääsi jaloilleen "Nallen" tappionsietokykyä testanneen ja viisitoista vuotta jatkuneen tappioputken jälkeen. Ilman sitä ei olisi ollut Nokian kännyköitä.

Westerlundin seuraaja Kari Kairamo, hänkin teekkari ja perhetaustaltaan suomalaista teollisuuseliittiä, vei Nokian elektroniikkateollisuutta ihan väärään suuntaan yrittäessään vallata Euroopan televisiomarkkinat keskinkertaisilla bulkkivastaanottimilla. Jorma Ollilan mukaan Kairamo oli kuitenkin peräänantamaton kännyköiden kehittämisen suhteen ja myös hänelle kuuluu kunnia Nokian myöhemmästä menestyksestä. Kairamon aikana yhtiön tappiot tuotettiin länsikaupassa ja voitot saatiin idänkaupasta.

Kaksi tärkeää epäonnistumista auttoivat kännykkäbisneksen syntyä. Pieleen meni Kairamon yhdessä Pekka Herlinin kanssa ideoima suunnitelma Nokian ja Koneen yhdistämisestä. Myöskään ei toteutunut Yhdyspankin Björn Wahlroosin pyrkimys myydä Nokian kännykät ruotsalaiselle L. M. Ericssonille.

Kari Kairamon itsemurhan jälkeen Nokiassa käytiin lyhyt valtataistelu, jossa tämä kahden suurpankin loukkuun jou-

tunut yhtiö siirtyi Yhdyspankin valtapiiriin sen ostettua ulos Kansallispankin. Yhdyspankin pääjohtaja Mika Tiivola epäonnistui yrityksessään saada vävypoikansa Kalle Isokallio Nokian pääjohtajaksi, mutta onnistui saamaan tämän kaikkien alojen asiantuntijan kuitenkin yhtiön toimitusjohtajaksi. Myös Antti Lagerroos epäonnistui pyrkimyksessään päästä Kairamon seuraajaksi, koska Simo Vuorilehto valittiin, hänetkin tosin vain välikaudeksi. Valtataiston lopputulos oli se, että vuorineuvos Vuorilehto jäi omatoimisesti eläkkeelle, että Nokian kännykkäprojektia vetäneestä Jorma Ollilasta tehtiin yhtiön uusi pääjohtaja hallintoneuvoston uuden puheenjohtajan Casimir Ehrnroothin ehdotuksesta, että Antti Lagerroos poistui Nokiasta Finnlinesin toimitusjohtajaksi ja että 43-vuotias Kalle Isokallio sai potkut eläkeikäänsä saakka maksettavalla täydellä palkalla. Sitä, mitä Isokallio puuhasteli nuorena eläkeläisenä, käsiteltiin sivuilla 68–72.

Valtataistelun tauottua ja wc-paperintuotannonkin tultua myydyksi ei alkuperäisestä Nokiasta ole enää mitään jäljellä, mutta eipä ole – Jorma Ollilan ja Stephen Elopin Microsoft-yhteistyön seurauksena – enää mitään tulevaisuutta yhtiön kännykkäteollisuudellakaan. Taru kännyköiden herrasta sai surkean lopun, kun muuan kanadalainen Stephen Elop möi yhtiön älypuhelinten valmistuksen Microsoftille.

Nokian tyhjästä nyhjästyt uudet osakkeet

Osakeyhtiön omistavat ne, jotka omistavat sen osakkeet. Jokaisella osakkeella on sama nimellisarvo, joka kertoo sen osuuden yhtiön osakepääomasta.

Osake on siitä kummallinen omistamisen väline, että siitä voi syntyä uusia osakkeita ilman että omistajat antavat yhtiölle uutta osakepääomarahaa. Nokian osakkeiden määrä kasvoikin neitseellisesti ja nopeasti. Jos jollakulla oli vuoden 1986 alussa yksi osake – ja monilla niitä oli aika monia – se osake oli vuoden 2000 maaliskuussa toteutetun viimeisimmän splittauksen jälkeen jakautunut 352 osakkeeksi. (Splittaus on osakkeiden jakautumista suuremmaksi määräksi vastaavasti alemmilla nimellisarvoilla.) Ne kaikki tyhjästä syntyneet 351 uutta osaketta olivat keskenään samanlaisia äitiosakkeen kanssa ja toinen toistensa klooneja; äiti oli muuttunut omiksi lapsikseen.

Kun alkuvuonna 1986 jokaisen osakkeen nimellisarvo oli 100 markkaa, se arvo splitattiin eli jaettiin viiteen osaan á 20 markkaa. Sitä seuranneiden viidentoista vuoden aikana toteutetuilla neljällä splittauksella (joiden lisäksi osakkeiden määrää lisättiin kerran uusien osakkeiden ilmaisjaolla eli maksuttomalla ilmaisosakeannilla) Nokian osakkeen nimellisarvo oli vuonna 2000 alentunut nykyiseen 6 eurosenttiinsä eli noin 35 vanhan ajan penniin.

Osakkeiden nimellisarvolla ei ole suurta merkitystä, eikä osakkeilla edes ole mitään nimellisarvopakkoa. Sen sijaan niiden määrä on vallankäytössä ratkaisevan tärkeä asia. Ja kun yleensä osakkeen myyntivoittona saadaan osinkoa suurempi tuotto, pörsseissä määrä on laatua tärkeämpi. Mutta tilanne on toinen, kun yksillä osakkeilla on suurempi äänivalta kuin toisilla.

Nokian pörssikurssien kulta-aikaa oli yleinen teknologia-osakkeiden IT-huuma vuosina 1999–2000. Silloin puhallettiin pörssikuplaa ja Nokian osakkeesta maksettiin 20.6.2000 kaikkien aikojen korkein hinta, 65 euroa. Se maksettiin osakkeista, jotka oli tuon vuoden maaliskuussa splitattu suhteessa 1:4 niin, että yhdellä vanhalla oli saanut ilmaiseksi neljä uutta.

Nokian osakkeiden vuoden 1988 ilmaisantiin (10:1) oli liittynyt maksullinen anti, jossa osakkeenomistaja sai ostaa kuutta vanhaa osaketta kohti yhden uuden 105 silloisella markalla. Sai olla ostamatta, mutta olisi kannattanut ostaa. Vuosien 1995, 1998, 1999 ja 2000 splittausten seurauksena se yksi osake oli kasvanut 64 osakkeeksi. Jos sen 105 markalla ostetun ja 64 osakkeeksi jakautuneen virtuaalisen nipun möi loppukeväällä vuonna 2000 tarjolla olleeseen keskimääräiseen 51 euron pörssihintaan per osake, silloin olisi 105 markan sijoitus tuottanut noin 3 000 euron (18 000 markan) myyntivoiton.

Todetkaamme tässä nyt, että kovin on hankalaa operoida yhtä aikaa markoilla ja euroilla ja osakkeiden vaihtuvilla lukumäärillä niiden jakautuessa omaan tahtiinsa kesken vuoden kulun. Seuraavissa tiedoissa lähdeaineistona käytetään *Hymy*-lehden tilaamia ja julkaisemia tietokoneajoja Nokian omistajista ajalta, jolloin Suomen rahayksikkö oli vielä perustuslakimme mukaan markka. Mutta ei ollut enää kauan, sillä vuonna 2002 markat vaihdettiin euroiksi, vaikka Suomen perustuslain mukaan Suomen rahayksikkö oli markka. Perustuslaki joutui väistymään euron tieltä, ja varmemmaksi vakuudeksi laki muutettiin kuulumaan niin, että Suomen raha on euro (ja samalla siitä poistettiin maininta siitä, että sotaväen komentokieli on suomi).

Hymyn julkaiseman Nokian omistajalistan mukaan maaliskuussa vuonna 2000 Suomessa oli lähes 11 000 kansalaista, joilla oli Nokian osakkeita yli miljoonan markan – siis markan – arvosta. Yksityishenkilöistä suurimmat osakemäärät – ennen vuoden 2000 splittausta 1:4 – olivat helsinkiläisellä Carl Johan Tallbergilla (282 200), helsinkiläisellä Martis Oy:n myyntivoittomiljonäärillä Timo Lehtosella (247 000), Fazerin sukukuntaan kuuluvalla maarianhaminalaisella Anna-Lena Dreijerillä (217 328), helsinkiläisellä Albertina Åbergilla (os. von Julin, 196 336), lohjalaisella kartanonherralla Max van Gilse van der Palsilla (171 944), tamperelaisella lääkärillä Leena Markkolalla (169 944), helsinkiläisellä Sophie Wredellä (os. von Julin, 151 328), tamperelaisella Juho Antilalla (150 984), inkoolaisella Ulla Holmströmillä (133 728), lietolaisella maanviljelijällä Heikki Hiiskulla (118 120), porvoolaisella Brita Weckströmillä (109 388) ja turkulaisella Inge-Maj Lindemanilla (100 000).

Kun suluissa oleva osakemäärä, joka on ennen maaliskuun splittausta vallinnut tilanne (1:4), kerrotaan 1 000–1 200 markalla (170–200 eurolla), jonka jokaisesta osakkeesta saattoi saada sitä myytäessä, selviää näiden henkilöiden osakepotin arvo.

Osakkeita ei saa rakastaa vaan niistä pitää osata luopua ajallaan, myydä ne pois. Mutta esimerkiksi privatisoituja terveyspalveluja myyvän Terveystalon ylilääkäri Leena Markkola ei ollut osannut myydä, ja ainakin enin osa hänen 169 944 osakkeestaan oli mädäntynyt hänelle käsiin päätellen siitä, että hän oli vuosia myöhemmin Nokian suurin henkilöomistaja.

Maaliskuussa vuonna 2000 Nokian henkilöomistajien ykkönen oli Carl Johan Tallberg, mutta kaikista suomalaisomistajista hän oli vasta 50. sijalla: hänen edellään oli monen eri alan yhteisöjä. Ne operoivat rahalla, joka ei ole niiden omaa. Nokiassa myös suomalaisten yhteisöomistajien osakekakut olivat pieniä osia suuresta kokonaisuudesta, josta kaikki suomalaiset henkilöt ja yhteisöt yhteenlaskettuna omistivat vain kymmenisen prosenttia; runsaat 90 prosenttia osakkeista olivat suomalaiset myyneet ulkomaalaisille, ennen muuta kai amerikkalaisille eläkesäätiöille ja erilaisille rahastoille. Silläkin pienellä Suomeen jääneellä omistusosuudella Nokia oli tuottanut käsittämättömän suuren määrän (10 865) potentiaalisia Nokia-miljonäärejä, joilla oli tilaisuus realisoida virtuaaliset miljoonansa myymällä osakkeet oikeaan aikaan. Oikea aika oli vuoden 2000 alusta noin puoliväliin vuotta 2001.

Osasivatko suurimmat suomalaiset omistajat myydä osakkeitaan oikeaan aikaan?

Eivät osanneet. Kun Nokian pörssikurssin nousu taittui lopullisesti vuonna 2001, suuret myyntivoitot karkasivat ikuisiksi ajoiksi niiden omistajien ulottumattomiin, jotka eivät olleet siihen mennessä myyneet osakkeitaan. Väärinarviointia oli myös myydä osakkeet liian aikaisin, ennen kuin pörssikurssi oli noussut sen, minkä se oli nousemassa. Esimerkiksi Nokian suurin suomalainen omistaja Vakuutus-Pohjola möi osakkeita usealla tuhannella miljoonalla markalla kesken kurssinousun vuoden 1999 lopussa ja menetti miljardeja siihen nähden, että se olisi myynyt ne puoli vuotta myöhemmin. Itse asiassa aikana, jolloin Nokian osakkeita piti myydä, 45 000 suomalaista osti niitä. Pörssikurssin lasku sai aikaan, että Nokia-miljonäärien määrä lähes puolittui vuoden 2000 maaliskuun 10 865 markkamiljonääristä seuraavan vuoden maaliskuun 5 868 miljonääriin.

Hymyn tilaaman tietokoneajon mukaan eniten möi osakkeitaan oikeaan aikaan helsinkiläinen Martis-miljonääri Timo Lehtonen (112 500 osaketta). (Viimeisimmässä splittauksessa nelinkertaistunutta osakkeiden määrää käsitellään tässä vertailtavuuden säilyttämiseksi vanhoina, splittiä edeltäneinä osakemäärinä.) Muita suurmyyjiä olivat vaasalainen Viljo Syrenius (71 400), rovaniemeläinen Oiva Nurminen (71 300), helsinkiläinen Paavo Tukiainen (60 700), savonlinnalaisen Seppo Heikkilän kuolinpesä (58 400), helsinkiläinen Elli Auterinen (50 350), Nokian alihankkijana toimineen kemijärveläisen Salcompin toimitusjohtaja Kari Vuorialho (48 500), Ahvenanmaan museon taideindententti Anna-Lena Dreijer (44 200) ja vaasalainen Ann-Mari Finnilä 40 000. Heidän jokaisen voi olettaa saaneen näistä myymistään osakkeista ainakin 1 200 markkaa eli 200 euroa per splittaamaton osake. Vuoden 2000 verotilastosta näistä useimmista löytyi verojälki 1000 suurituloisimman suomalaisen joukosta. Lehtosen 141 miljoonan markan myyntivoitot sen sijaan löytyvät vuoden 2001 puolelta.

Erityisen suuri miljonääritiheys oli Nokian kaupungissa, jossa tarkastelun kohteena olevana vuonna 2000 oli noin 400 Nokia-miljonääriä. Monet heistä olivat Nokian edeltäjäyhtiöiden duunareita, joille oli tarjottu ostettavaksi osakkeita aikaisempina vuosikymmeninä käytössä olleissa ja yhtiöiden henkilöstölle suunnatuissa osakeanneissa. Eniten uusia miljonäärejä asui Nokian Kavolinkadulla: parikymmentä lähinnä duunaritaustaista Nokia-miljonääriä samalla kadulla. Osasiko Nokian työväenluokka myydä osakkeita oikeaan aikaan? Ei osannut. Vain noin 80 nokialaista oli myynyt osakkeitaan silloiseen hirmuhintaan, mutta vuoden 2000 miljonääreistä 320 ei ollut myynyt – eikä moni heistä ollut enää miljonääri.

Suomalainen kansankapitalismi on edustanut Nokian tapauksessa hillittyä, sangen harmitonta ja varsin ammattitaidotonta omistamista. Se on ollut pelkkää olla köllöttelemistä tilanteessa, jossa osakkeita piti myydä pois – huonompia seurauksia välttääkseen – ennen niiden arvonlaskua.

Optiot toimivat kuin neutronipommi

Nokian olemassaolon ideaksi kääntyi ja vääntyi vähitellen optiotalous: ns. avainhenkilöiden "kannustaminen" tuloksiin antamalla heille halpoja osakkeita myytäväksi pois kalliilla. Sen idean toteutuminen edellytti osakkeiden pörssikurssin jatkuvaa nousua, ja Nokian avainhenkilöt toimivat yksissä tuumin sellaisen lyhyen aikavälin tavoitteen puolesta.

Teknisesti optiot ovat yhtiön johtaville työntekijöilleen antamia ja arvopapereina käytettäviin optiotodistuksiin kirjaamia oikeuksia saada ennalta sovittavana aikana joskus tulevaisuudessa merkitä yhtiön osakkeita ennalta sovittavaan hintaan. Niiden käyttöönoton valtuutuksesta päätetään yhtiökokouksessa, mutta niiden ehdoista (= optioiden hinnasta ja muista osakkeiden merkitsemisen ehdoista) päättää yhtiön hallitus. Yhtiön johtajilla on hallituksessa useammin ystäviä kuin osakkeenomistajilla, joiden etuja ei optioilla ajeta. Optio on ns. johdannainen. Se on oikeus vaan ei pakko merkitä osakkeita, eikä oikeuden saaja tee niin, jos hän ei koe saavansa merkinnästä taloudellista etua.

Eniten oikeuksia sellaisten halpaosakkeiden ostoon, joiden pörssikurssi oli nousussa ja jotka voitiin option aikanaan lauetessa myydä pörssissä kalliilla, saivat tietysti Nokian johtokunnan jäsenet, mutta optionannaa riitti myös muille "avainhenkilöille". Vuonna 1994 optioita sai noin 50, vuonna 1995 noin 350, vuonna 1997 noin 2000 ja vuonna 1999 yli 16 000 nokialaista. Mitä suuremmaksi kasvoi optioiden saajien määrä, sitä vähemmän he niistä hyötyivät. Myöhemmillä optio-ohjelmilla ei ole tehty suuria tuloja, ja jo vuoden 1999 optiot yhtiön hallitus oli hinnoitellut niiden saajille aikaisempien vuosien optioita kalliimmiksi.

Teknologiaosakkeiden järjettömän hinnannousun eli IT-hypen päättymisvuosi 2000 oli myös Nokian optiorälssin riemuvuosi. Nokian pomojen verotettavat tulot perustuivat silloin kaksien erilaatuisen optioiden laukeamiseen myyntikelpoisiksi edellisen vuoden lopussa. Vuoden 1995 optio-ohjelman B-optiot, jotka oikeuttivat merkitsemään 16 osaketta 168 markalla, laukesivat myyntiin 1.12.1999, ja vuoden 1997 B-optiot, joiden perusteella niiden kohdehenkilöt saivat merkitä 16 osaketta 307 markalla, laukesivat 1.11.1999.

Nokian pörssikurssi oli näiden optioiden lauetessa nousukiidossa. Se tuotti optioiden saajille ajoitusongelman: myydäkö osakkeet heti vai odottaako ja myydä myöhemmin vielä paremmalla hinnalla? Johtokunnan jäsenistä oli malttamattomin Anssi Vanjoki. Hän möi heti, ja hänen verotettavat tulonsa vuodelta 1999 olivat 83 miljoonaa silloin käytössä ollutta markkaa (14 miljoonaa euroa), kun taas optioidensa myymistä mitä ilmeisimmin siirtäneen Yrjö Neuvon tulot olivat vain 7 miljoonaa markkaa. Neuvo oli malttanut odottaa nousussa olleen osakekurssin nousua vuoden 2000 puolelle. Hänen verotettavat tulonsa vuodelta 2000 olivatkin 196 miljoonaa sen ajan markkaa (33 miljoonaa euroa), kun taas Anssi Vanjoella, joka oli myynyt optioihin kiinnittyneitä osakkeitaan edellisen vuoden puolella, verotettavat tulot olivat vain 7 miljoonaa markkaa.

Yhdeksän johtokunnan jäsenen varjossa kaksituhatta muuta optio-oikeutettua nokialaista sai vuonna 2000 yhteensä yli 32 miljoonaa optio-osaketta. Kun osakkeiden keskihinta oli tuona vuonna 51 euroa, niistä oli saatavilla runsaat 1 500 miljoonaa euroa, siis euroa (eli 9 000 miljoonaa markkaa). Paljon niistä oli kyllä saatukin, sillä sadan suurituloisimman suomalaisen joukossa oli tuona vuonna 57 nokialaista. Sadan joukkoon pääseminen vaati lähes 5 miljoonan euron (28 miljoonan markan) tulot. Toinen mokoma (67) nokialaisia löytyi niiden suurituloisten joukosta, jotka olivat saaneet tuona vuonna optioistaan yli 2 miljoonan euron (12 miljoonan vanhan markan) myyntivoitot. Yksin johtokunnan jäsenten vero-

tettavat tulot olivat sinä vuonna lähes miljardi markkaa.

Osakkeiden myyntivoitot ovat periaatteessa pääomatuloa, jota verotetaan olennaisesti lievemmin kuin palkkatuloa. Sen veroedun saamiseksi suuryhtiöissä otettiin käyttöön johdon optiojärjestelyt. Kun verottaja huomasi, että työsuhdeoptioita käytettiin veronkiertoon, säädettiin uusi laki ja tämä reikä tukittiin määräämällä optioilla saatujen osakkeiden myyntivoitot ansiotuloiksi.

Niin ollen Nokian johtajien optiotuloja on verotettu ansiotulojen tapaan. Tästä oli seurauksena, että suurin yksittäinen hyötyjä optiomiljoonista on ollut Suomen valtio yli 50 prosentin osuudella. Mutta jäi sitä rahaa optiorälssille itselleenkin.

Johtokunnan ökyoptiot

Vuonna 1997 Nokian optiokello tikitti vuosien 1994 ja 1995 optioiden tuottoja. Johtokunnan jäsenten verotettavat tulot olivat siltä vuodelta silloin käytössä olleessa rahassa (miljoonina markkoina) seuraavanlaiset: Yrjö Neuvo 7,5, Mikko Heikkonen 5,2, Anssi Vanjoki 5,1, Matti Alahuhta 5,0, Sari Baldauf 4,5, Jorma Ollila 4,3, Veli Sundbäck 3,9, Pekka Ala-Pietilä 1,7 ja Olli-Pekka Kallasvuo 1,6 miljoonaa markkaa.

Vuonna 1998 optiot tuottivat saajilleen veronalaisia markkatuloja seuraavasti: Jorma Ollila 25,7, Pekka Ala-Pietilä 19,7, Olli-Pekka Kallasvuo 11,6, Matti Alahuhta 11,0, Sari Baldauf 7,8, Veli Sundbäck 6,8, Anssi Vanjoki 5,0, Yrjö Neuvo 4,1 ja Mikko Heikkonen 3,2 miljoonaa markkaa.

Vuonna 1999 optiot rupesivat poikimaan markkoja siihen tapaan, että desimaalit voidaan jo jättää pois asian kärsimättä. Tässä vuoden optiovoittajat: Jorma Ollila 87, Anssi Vanjoki 83, Matti Alahuhta 58, Pekka Ala-Pietilä 59, Sari Baldauf 59, Veli Sundbäck 41, Olli-Pekka Kallasvuo 22, Mikko Heikkonen 23 ja Yrjö Neuvo 6 miljoonaa markkaa.

Vuosi 2000 jää Suomen historiaan kaikkien aikojen merkittävimpänä markkamiljonäärien synnyn ja optiomiljoonien lisääntymisen vuotena. Osansa markkamiljoonista ottivat sinä yhtenä ainoana vuotena Jorma Ollila 305, Yrjö Neuvo 196, Pekka Ala-Pietilä 142, Matti Alahuhta 124, Veli Sundbäck 118, Sari Baldauf 117, Mikko Heikkonen 85, Olli-Pekka Kallasvuo 82, ja Anssi Vanjoki 7 miljoonaa markkaa.

Vuosi 2001 oli viimeinen markkavuosi, ja Nokiassa markkamiljoonia jaettiin hiipuvien optiovoittojen oloissa seuraavalla tavalla: Jorma Ollila 60, Mikko Heikkonen 51, Yrjö Neuvo 47, Olli-Pekka Kallasvuo 44, Matti Alahuhta 40, Sari Baldauf 33, Anssi Vanjoki 28, Pekka Ala-Pietilä 8 ja Veli Sundbäck 0,5 miljoonaa markkaa.

Vuonna 2002 optiot saatiin ensimmäisen kerran euroissa, ja vertailun helpottamiseksi eurot on sulkeissa esitetty markkoina: Jorma Ollila 16 miljoonaa euroa (98 miljoonaa markkaa), Veli Sundbäck 10 (60), Pekka Ala-Pietilä 7 (42), Olli-Pekka Kallasvuo 7 (40), Anssi Vanjoki 5 (31), Matti Alahuhta 5 (30), Sari Baldauf 5 (27), Mikko Heikkonen 3 (20) ja Yrjö Neuvo 3 (18).

Vuosi 2003 merkitsi lopullista irtautumista optiotaloudesta, ja Nokian johtajien verotettavissa miljoonatuloissa täytyy ottaa uudelleen käyttöön desimaalit: Jorma Ollila 3,6 miljoonaa euroa (22 miljoonaa markkaa), Pekka Ala-Pietilä 1,9 (12), Olli-Pekka Kallasvuo 1,8 (11), Matti Alahuhta 1,8 (10), Sari Baldauf 1,4 (9), Anssi Vanjoki 0,7 (4), Mikko Heikkonen 0,6 (4), Yrjö Neuvo 0,6 (4) ja Veli Sundbäck 0,6 (4).

Optioilla tapahtunut kullanhuuhdonta alkoi päättyä ja Nokian johtokunnan muodostama ydin sulaa. Edellä olevan perusteella voidaankin siis laskea vuosilta 1997–2003 sen jäsenille seuraavanaiset verotettavat tulot miljoonissa euroissa (suluissa samat tulot markkoina): Jorma Ollila 100 (602), Pekka Ala-Pietilä 47 (284), Matti Alahuhta 47 (281), Yrjö Neuvo 44 (273), Sari Baldauf 43 (257), Veli Sundbäck 40 (240), Olli-Pekka Kallasvuo 36 (213), Mikko Heikkonen 32 (191) ja Anssi Vanjoki 27 (163).

Optioiden leviämistä myös keskijohtoon kuvaa se, että osakemyyntien ajoituksessa epäonnistuneen Vanjoen tulotasolle pääsivät esimerkiksi yhtiön talousjohtaja Maija Torkko 29 miljoonan euron (173 miljoonan markan) ja entinen idänviennin vastuuhenkilö Stefan Widomski 26 miljoonan euron (156 miljoonan markan) tuloilla, eivätkä he olleet ainoita keskiraskaan sarjan optiomiljonäärejä.

Optiotulojen ohella näihin täysverotettuihin ansiotuloihin sisältyvät myös pomoportaan palkkatulot, mutta niiden osuus kokonaisuudessa on optioihin verrattuna lähes merkityksetön. Normaalioloissa yhden tai kahden miljoonan euron vuosipalkat vaikuttaisivat suurilta tuloilta, mutta optiot ovat tuottaneet suurille palkoille sellaisen näkösuojan, että ne tuntuvat kohtuullisemmilta kuin ne todella ovat.

Nokian ydinryhmä kuittasi tarkasteltuna aikana yhteensä 417 miljoonan euron (2 500 miljoonan vanhan markan) tulot, joista ilmeisesti yli puolet meni optioiden ansiotuloverotuksen johdosta verolle. Se on itse asiassa vähän, jos sitä verrataan esimerkiksi samana aikana omaisuuttaan myyntivoitoilla kartuttaneen Veikko Lesosen 272 miljoonan euron (1 632) miljoonan markan) nettotuloihin tai Björn Wahlroosin Sammon koko pääjohtajakautensa aikana saamiin verottomiin tai aliverotettuihin ja nettona saamiin 140 miljoonan euron (840 miljoonan markan) osinkotuloihin.

Jos sanotaan, että runsaat 400 miljoonaa euroa yhdeksään henkeen on "vähän", on tietysti kysyttävä, mihin sitä verrataan.

Optioiden lamaannuttava vaikutus

Kuin yhdestä suusta ja kuin toinen toistensa kaikuna Nokian vanhan johtokunnan optiomiljonäärit hokevat sitä, että optioilla ei ole ollut vaikutusta yhtiön kriisiytymiseen.

Nämä nokiahokemat eivät kuulosta uskottavilta. Menestyksen nälkä oli lähtenyt syödessä, ja menestys alkoi hiipua, kun optiot alkoivat hehkua. Optioiden rahaksimuutosta alkoivat Nokian routavuodet.

Optioiden käyttöönottoa perusteltiin sillä, että ne sitouttavat niillä palkitut johtajat yhtiöön ja sen osakkeiden omistamiseen. Tämä perustelu ei pitänyt. Asianosaiset möivät optio-osakkeensa viivyttelemättä yleensä heti, kun se oli mahdollista, ja monet lähtivät yhtiöstä muihin hommiin. He eivät uskoneet menestyksen jatkumiseen eivätkä olleet optiopöhössään valmiita enää tekemään työtä yhtiön eteen. Heitä ei kiinnostanut, tuleeko heidän jälkeensä vedenpaisumus. Se tuli. Sen toi Stephen Elop Microsoftista.

Nokian tuotteiden valmistusketju oli parhaimmillaan maailman tehokkain. Voitot haettiin alhaisista kustannuksista, mikä johti huonosti kohdeltujen alihankkijoiden toimitusvarmuuden alenemiseen. Nokian johto, joka luuli voivansa toimia maailmassa omilla ehdoillaan, palkitsi itse itsensä vedättämällä yhtiön osakekurssia ylös mutta ei antanut alihankkijoille mahdollisuutta kohtuulliseen voittoon. Sen johdosta esimerkiksi Antti Piipon elämäntyö Elcoteq ajautui konkurssiin ja vuoden 1997 suurituloisin suomalainen Antti Piippo putosi sekä suurimpien tulonsaajien että rikkaimpien suomalaisten joukosta. Nokia tuhosi hänen yrityksensä riistämällä sen katteet matkapuhelimien osien valmistamisessa. Katesyöppö ja kopea Nokia ajoi itsensä pullonkauloihin myös muiden alihankkijoiden toimituksissa.

Jo vuonna 2010 nimettömänä esiintynyt Nokian entinen johtaja sanoi *Helsingin Sanomien* haastattelussa, että yhtiössä oli "maailman tehottomin tuotekehitys". Se syntyi Jorma Ollilan uudesta organisaatiomallista, joka toteutettiin vuoden 2004 alussa, jolloin matkapuhelintuotanto jaettiin kolmeen eri yksikköön. Virhe oli klassinen. Kun johdon eväät on syöty, apuun huudetaan organisaatiouudistus. Nokian kehityksen pysähtyneisyyden ongelmiin vastattiin luovuuden tukahduttavalla byrokratialla. Sitä politiikkaa jatkoi tässä insinöörien kuningaskunnassa Ollilan seuraajaksi valittu juristi Olli-Pekka Kallasvuo, joka muun tekemisen puutteessa teki oman organisaatiomallinsa, hänkin. Hesarin haastatteleman johtajan mukaan uudistukset "veivät organisaatiota yhä sekavampaan suuntaan, loivat sisäisen impotenttiuden. Loppujen lopuksi kukaan ei tiennyt, kuka päättää ja mistä."

On kummallista, miten niin monessa yhtiössä kykyrajoitteiset johtajat uskovat paperille piirtelemiensä laatikoiden voimaan. Heitä organisaatiouudistatuttaa.

Helppo optiotulo alensi varsinaisen palkkatulon kannustavuutta. Kun johtokunnan jäsenten lisäksi sadat muut nokialaiset saivat taloudellisen turvallisuutensa kuntoon loppuiäkseen, se tuotti kylläisyyden tunteen ja teki ylimieliseksi: kuluttajat eivät tiedä omaa etuaan, jonka heidän puolestaan tietää Nokia. Se ei kuitenkaan sattunut tietämään, että kuluttajat halusivat kosketuspuhelimia ja yksinkertaisempia älypuhelimia kuin Nokian insinöörit heille teetättivät.

Nokian kännykkäteollisuuden juuret rupesivat organisaatioon levinneen vääränlaisen hyvän olon tunteen seurauksena kuivumaan kymmenen vuotta ennen kuin loppu tuli.

Nokia on ollut Suomessa monelle leivän isä, ja on sen menestyksestä hyötynyt myös valtio. Nokian herrojen optioiden verottamisen ohella Suomi sai monen vuoden ajan Nokialta yhteisöveroa miljardi euroa vuodessa plus miljardiluokan

myyntivoittoverot suomalaisten myyjien ulkomaisille ostajille myydyistä osakkeista. Aivan viime vuosina ei Suomen valtiolle ole enää herunut Nokian utareista senttiäkään. Lopun tulon merkkejä sekin.

Omien osakkeiden ostot

Kun vuosituhanten vaihdevuodet olivat Nokian osakkeen pörssikurssien kulta-aikaa, yhtiö oli osakemarkkinoiden Klondyke. Siinä sivussa se valmisti kännyköitä, joiden markkinaosuus oli parhaimmillaan yli 40 prosenttia.

Nokian brändi eli ihmisten mielikuva tästä yhtiöstä oli yksi maailman parhaista koko 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen ajan. Sijoitus oli keskimäärin viides amerikkalaisyhtiöiden Coca-Colan, IBM:n, Microsoftin ja General Electricin (GE) jäljessä, mutta McDonaldsin ja Googlen edellä.

Ensin lähti laskuun pörssikurssi. Kun yhtiön osakkeiden yhteenlaskettu arvo oli vuonna 1999 keskimäärin 108 miljardia dollaria ja kaiken aikaa nousussa, vuonna 2000 se saavutti kaikkien aikojen keskimääräisen ennätyslukemansa 222 miljardia dollaria. Siitä se putosi seuraavana vuonna puoleen ja oli sen jälkeen muutaman vuoden ajan enää kolmannes huippuvuoden pörssikurssin nostattamasta kaikkien osakkeiden yhteisestä arvosta. Romahdus, Jorma Ollilan ja Olli-Pekka Kallasvuon hyvin valmistelema ja perinnökseen jättämä, toteutui vasta 2010-luvulla, kun Stephen Elop tuli taloon.

Yhtiön brändi säilytti arvonsa yllättävän pitkään. Nokia oli siis hyvä tuotemerkki ja ilmensi sitä, että kaikkea ei Nokiassa ollut tehty väärin. Brändi romahti vasta tällä vuosikymmenellä, jolloin Nokian luomalla mielikuvalla oli vaikeuksia mahtua 50 parhaan brändin joukkoon.

Kun pörssikurssin kasvu taittui laskuun, osakkeen hinnalle ruvettiin antamaan valohoitoa ja tekohengitystä. Se tapahtui niin, että Nokia osteli voittovaroilla omia osakkeitaan, jotka mitätöitiin. Osakkeiden ostoilla ylläpidettiin pörssissä kysyntää, mikä nosti niiden hintaa ja palveli sillä tavalla osakkeistaan luopuvien osakkeenomistajien sekä optionsaajien etua

mutta vain sitä. Yhtiö poltti sellaisilla operaatioilla vanhoja voittojaan, jotka haihtuivat ilmaan eli olivat siirto Nokian kassasta osakkeidensa myyjille.

Nokia tuhlasi vuosina 2003–2008 omien osakkeiden ostoon rahojaan lähes 19 miljardia euroa aikana, jolloin näköpiirissä jo oli se, että siitä oli tulossa kriisiyhtiö. Omien osakkeiden ostot olivat epätoivoista taistelua johdon optioiden arvonnousun ja yhtiön osakkeita kalliilla ostaneiden sijoittajien puolesta.

Yhtiön tytäryhtiöllä Nokiterra Oy:llä oli 1990-luvulla omistuksessaan pääyhtiön osakkeista 5,3 prosenttia. Ne olivat osakkeita, joihin – vanhaa perua – kiinnittyi yhtiökokousääniä enemmän kuin myynnissä olleisiin bulkkiosakkeisiin. Nämä osakkeet mitätöitiin vuoden 1999 lopussa sen sijasta, että ne olisi myyty esimerkiksi suomalaisille eläkerahastoille sellaisinaan, siis muita äänivaltaisempina osakkeina, turvaamaan yhtiön pääkonttorin ja sen verotulojen säilyminen Suomessa. Ne säilyivät, mutta se ei ollut mitenkään itsestään selvä asia amerikkalaisomisteisessa yhtiössä. Se oli onnenkantamoinen.

E-floppi

Nokian kriisiytymisen aikaan Jorma Ollila puuhasteli kaikenlaista.

Hän oli Amerikan Fordin hallituksessa, josta hän sai potkut. Hän oli salaperäisen ja mystifioidun Bilderberg-ryhmän pysyvä suomalaisedustaja Jaakko Iloniemen seuraajana. Hän oli puheenjohtaja Euroopan teollisuusjohtajien Round Tablessa (ERT) ja ajoi Suomeen sen uusliberaalia politiikkaa. Eläkepäivillään hän on ollut hollantilais-englantilaisen öljy-yhtiön Shellin hallituksen puheenjohtaja sekä ruotsalaisen pakkaustarvikeyhtiön Tetra Lavalin ja suomalaisen kirja- ja lehtikustantaja Otavan hallituksen jäsen. Hän on talousvaikeuksiin ajautuneen Outokummun hallituksen puheenjohtaja. Hän oli myös ollut yhdessä Nokian hallituksen nykyisen puheenjohtajan Risto Siilasmaan ja"Poju" Zabludowiczin kanssa konkurssiin menneen verkkokauppayhtiö Fruugon hallituksessa. Ja siihen, miten Tyynen meren Niue-saaret liittyvät Jorma Ollilaan, vielä palataan.

Jorma Ollilalla on ollut upea ura, mutta nyt on Kurikan rauta ruostumassa ja karriääri kääntynyt laskuun. Hän johti Nokian menestykseen, joka ei kuitenkaan ollut kestävää. Nokian alkaessa lopullisesti suistua raiteiltaan Ollila junaili Stephen Elopin yrityksen johtoon. Elop sai Suomen-vierailunsa 977 päivässä Nokian pörssiarvon alenemaan 28 miljardista eurosta 11 miljardiin. Sen ansiosta hän sai ostetuksi Nokian puhelinbisneksen uuden – eli vanhan – työnantajansa Microsoftin lukuun ennemminkin halvemmalla kuin kalliimmalla.

Nokia kyllä jatkaa toimintaansa ja tekee sen kolmessa osassa: puhelinverkkoyhtiönä, karttabisneksenä ja patenttien myyjänä. Se ei ole tehnyt konkurssia. Sillä on uusi toimitusjohtaja, intialainen Rajeev Suri. Hän ei heti ensimmäiseksi il-

moittanut uudesta organisaatiouudistuksesta, mikä oli hyvä merkki yhtiön uudenlaisesta johtamisesta.

Mediassa laskettiin ensin, että Elop vei mukanaan kotiinsa Microsoftiin Nokialta saamansa 18 938 160 euroa (miinus Suomen perimä vero). Sitten selvisi, että hänelle maksettiin jälkikäteen vielä suurempi osakepalkkio. Hänen ilmoitetaan maksaneen veronsa Suomeen, mutta suomalaisen yrityksen "ulkomaisena avainhenkilönä" hän on ollut B-luokan veronmaksaja, joka on välttänyt progressiivisen tuloveron ja tietyt sosiaalimaksut 35 prosentin lähdeverolla.

Näiden ulkomaisten "avainhenkilöiden" verotiedot salataan, mutta salailua ei ole kirjattu lakiin vaan se perustuu vain lain tulkintaan. Yleisperiaatteen mukaan tiedot verotettavista ansio- ja pääomatuloista ovat julkisia, eikä laissa ole tästä poikkeusta. Verotiedoista selviäisi, onko Elop kiertänyt veroja ottamalla miljoonapalkkioitaan Nokian ulkomaisten tytäryhtiöiden kautta. Ilmeisesti ei kuitenkaan ole, kun hänelle on karttunut 977 päivän työskentelystä Suomessa 5 900 euron kuukausieläke, jota hän rupeaa saamaan 63 vuoden iässä.

Elop pani Nokian vaihtamaan kännyköidensä käyttöjärjestelmät Microsoftin tuotteisiin. Se maksoi Microsoftille patenteista, joilla Nokiassa tehtiin kehitystyötä Microsoftin hyväksi. Kun Microsoft osti Nokian älypuhelinvalmistuksen, se maksoi Nokialle sen kännykänvalmistuksen infrastruktuurista 5,4 miljardia euroa. Osan niistä rahoista Nokia lienee jo ennalta palauttanut Microsoftille Windows-järjestelmän puhelinyhteensopivuuden tuotekehittelytyönä ja patenttimaksuina.

Kiinnittyminen Microsoftin teknologiseen softaan johti siihen, että Nokian puhelinbisnekselle ei voinut olla kilpailevia ostajia.

Niin että se siitä sitten, Suomen teollisesta ihmeestä, Nokiasta.

X
Oi Suomi, Suomeni maa

Kaivos tuo, kaivos vie

Pekka Perä oli aikanaan suomalainen ökymiljonääri. Alkuvuodesta 2011 hän omisti viidenneksen Sotkamon Talvivaaran nikkeli- ja sinkkikaivoksesta, jonka kaivosoikeudet hän oli ostanut entiseltä työnantajaltaan Outokummulta kahdella (2) eurolla. (Perä itse on kumonnut urbaanin legendan siitä, että kauppahinta olisi ollut 1 euro.) Yhtiön pörssikurssi nousi koko vuoden 2010, ja huipulla käytiin 9.2.2011. Silloin osake maksoi 7,335 euroa, yhtiön pörssiarvo oli 1 760 miljoonaa euroa ja siitä Perän omistaman siivun arvo oli yli 300 miljoonaa.

Loppuvuodesta 2011 Perä sitten oli enää tavallinen rivimiljonääri. Huipulla käytyään osake lähti vapaaseen pudotukseen, ja pelkkien huonojen uutisten saattelemana se painui vähitellen lähelle nollaa. Siinä vaiheessa Pekka Perä oli myynyt osakkeitaan 18 miljoonalla, ja hänen omistuksensa yhtiöstä oli liudentunut vajaaseen 4 prosenttiin.

Perä oli rohkea mies. Hän käytti bioliuotusta arvometallien erottamiseen murskeesta. Se on halpa menetelmä, jossa bakteerit tekevät varsinaisen rikastustyön. Menetelmän toimivuudesta pohjoisen kylmissä olosuhteissa ei ollut näyttöä, ja Talvivaaralle kävi kuin ranskalaisyhtiö Arevalle Olkiluodossa: prototyyppiä ei ole saatu toimimaan. Talvivaarassa oli mukana epäonnea, kun jatkuvien sateiden tuomat ja poikkeuksellisen suuret vesimassat aiheuttivat (lisää) ympäristöongelmia, mutta kyllä malminrikastuksen täytyy kaikissa olosuhteissa olla säänkestävää.

Talvivaaran aiheuttamat ympäristövahingot kasvaisivat merkittävästi, jos sen bioprosessit katkeaisivat yhtiön konkurssiin.

Talvivaara on toinen suomalainen metallimalmikaivos (toinen on Outokummun kromikaivos Kemissä). Sen suurin omistaja on valtion sijoitusyhtiö Solidium (16,7 %), ja lähes

2/3 sen osakkeista on suomalaisilla kotitalouksilla. Jos mikään muu ei toimi Talvivaarassa, kansankapitalismi toimii.

Kun Suomen sisuksen luonnonvaroja tarkastellaan ulkomaisten kaivosjättien näkökulmasta, Suomen lainsäädäntö on kuin tehty niiden toimintaa varten.

Vaikka maapohja on aina jonkun omistuksessa, sen sisällä olevat luonnonvarat eivät ole kenenkään omia. Ne kuuluvat sille, joka on ne vallannut. Suomen malmivaroilla ei ole omistajansuojaa ulkomaisten kaivosyhtiöiden valtauspyrkimyksiä vastaan. Ulkomaisten yhtiöiden lajityypillistä käyttäytymistä on se, että ne valtaavat ylisuuria alueita pitääkseen kilpailijat loitolla. Esimerkiksi Sodankylän kunnan maapohjasta ulkomaiset yhtiöt ovat vallanneet kolmanneksen ja koko Suomen maapohjasta seitsemännen osan (14 %).

Malminetsinnän kynnys on matala ja halpa, kaivostoiminnan aloittamisen kynnys korkea ja kallis. Pelkkää irtokiven etsimistä laajempi malminetsintälupa voidaan saada esittämällä viranomaisille valtaushakemus, jonka hyväksyminen tuottaa tekijälleen monopolin valtausalueen sisuksissa olevien luonnonvarojen tutkimiseen.

Viranomaiset voivat hyväksyä valtauksen myös vastoin maanomistajan tahtoa, jos yleiseksi tulkittu etu niin vaatii. Luvalle voidaan asettaa ehtoja ja se voidaan myös hylätä.

Suomen valtio harjoitti aina 1990-luvun alkuun saakka Suomessa laajamittaista malmien etsintää. Se loppui, kun mitään ei uskottu enää löytyvän. Valtionyhtiö Suomen Malmi privatisoitiin sen johdon omistukseen.

Maaperämme – ja potentiaalisten kaivosalueiden – kartoitustiedot ovat nyt Geologisen tutkimuskeskuksen hallinnassa ja kenen tahansa ostettavissa. Näitä tietoja ulkomaiset yhtiöt ovat hyödyntäneet muualta saadulla osaamisellaan. On käynyt ilmi, että Suomi on malmirikas, jos vaikka kultaa kaivanet.

Malmit kiinnostavat ulkomaisia yhtiöitä siksi, että maailman alussa syntyneet mineraalit ovat uusiutumattomia ja että muissa maissa ei yleensä yhtä typerän anteliaasti luovuteta oman maan rikkauksia muiden hyödynnettäviksi. Kun ulkomaiset yhtiöt poistuvat maasta Suomen sisuksen tyhjennettyään, niiden jälkien siivoaminen jää Suomen riesaksi, mutta toisaalta Talvivaaran tapaus opettaa, että niitä laskuja voivat valtiolle kirjoituttaa myös kotimaiset yhtiöt.

Suomalaisen julkisen vallan kustantaman pohjatyön perusteella monikansallinen kaivosjätti Anglo American on ostanut viranomaisiltamme raakatietoa ja tutkinut sen perusteella Sodankylässä Viiankiaapan aluetta. Sieltä on löytynyt kansainvälisestikin mittava nikkeli- ja kupariesiintymä, yksi maailman suurimpia.

Potentiaalinen kaivos sijaitsisi osittain Natura-alueella.

Toimivaltaisina viranomaisina Tukes (turvallisuus- ja kemikaalivirasto) ja ympäristöministeriö myönsivät ensin Anglo Americanille jatkomalminetsintäluvan 500 neliökilometrin alueelle! Sitten Tukes vaati Rovaniemen hallinto-oikeudessa oman lupansa peruuttamista vedoten ympäristöselvityksen puutteisiin, ja lupa peruutettiin. Pian sen jälkeen virasto kuitenkin myönsi luvan uudelleen. Ympäristöministeriökin hyväksyi hakemuksen omalta osaltaan, mutta Lapin luonnonsuojelupiiri on valittanut siitä korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Siitä syystä Anglo American ei ole vielä päässyt viiltämään uusia haavoja Lapin luontoon.

Viranomaiset näyttävät voimattomilta yhtiöiden painaessa päälle.

Siitä, miten viranomaiset ovat monin eri tavoin sidoksissa kaivosyhtiöihin ja miten heistä on tullut ei valtion vaan kaivosyhtiöiden viranomaisia, Satu Hassi kirjoitti *Uudessa Suomessa* järeää tekstiä:

"*Kaleva* uutisoi 21.4.2013, että Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ympäristöylitarkastaja Juha Koskela on siirtynyt virkavapaansa aikana Nordic Mines Oy:n Raahen kultakaivoksen palvelukseen. Sama Koskela on vuonna 2009 esitellyt Nordic Minesin kaivoksen ympäristöluvan, ja toukokuussa 2011 firman yhtiökokous palkitsi Koskelan yhtiön osakkeiden optio-oikeudella.

Edelleen Kalevaa siteeraten: 'Kittilän kultakaivoksen ympä-

ristöpäällikkönä ovat virkavapaansa aikana työskennelleet silloisen Lapin ympäristökeskuksen ylitarkastaja Juhani Itkonen sekä ympäristöneuvos Erkki Kantola Pohjois-Suomen ympäristölupavirastosta. Talvivaaran kaivos sai ympäristöpäällikön Kainuun ympäristökeskuksen ympäristögeologista Heikki Kovalaisesta.'

Keväällä myös työ- ja elinkeinoministeriön kaivosylitarkastaja Pekka Suomela siirtyi Kaivannaisteollisuus ry:n johtajaksi. Vuonna 2006 silloisen kauppa- ja teollisuusministeriön kaivosylitarkastaja Krister Söderholm siirtyi kaivosteollisuuteen. Nykyisin hän on Raahen kultakaivoksen paikallisjohtaja."

Maan yksityisomistuksen puolesta on vuodatettu paljon verta. Jotta tuleville sukupolville jäisi jaettavaa, Suomen maan sisusta pitäisi nyt alkaa puolustaa ulkomaisia valtaajia vastaan. Lainsäädännöllä on tukittava tämä ulkomaisten yhtiöiden läpimentävä aukko ja vapaa kulku Suomen sisukseen. Pitää säätää laki tai kirjoittaa kaivoslakiin, että maan sisus kuuluu Suomen valtiolle. Jos valtio ottaa omistukseensa sellaista, mikä ei ole kenenkään omaa, sillä ei loukata kenenkään – paitsi tietysti maan ulkomaisten valtaajien – etua. Se taas ei ole sama kuin Suomen etu.

Maatilat EU-Suomessa

Maan yksityisomistus syntyi 1700-luvun puolivälin isojaossa, jossa talolliset saivat kyläyhteisön talousmaat omikseen.

Maapohja tuottaa lisäarvoa sekä maatalous- että metsätalouskäytössä. Yksityisestä maanomistuksesta on Suomessa vähän tietoa. Yhtenäisiä ja kaiken maan kattavia tietoja varsinkaan metsistä ei ole.

Maanviljelijät eivät tule omillaan toimeen pohjoisen vaikeissa ilmasto-oloissa, vaan Suomi jakaa heille suuria maataloustukiaisia. Rahat annetaan pääosin Suomen omasta kassasta, ja myös siitä asiasta Suomi on neuvotellut huonon liittymissopimuksen EU:n kanssa. Kun käytännöllisesti katsoen kaikki muut EU-maat maksattavat maataloutensa unionin budjetista, Suomi maksaa tukiaisista suurimman osan itse.

EU:n tilastojen mukaan Suomi maksoi vuonna 2012 viljelijöilleen kansallista maataloustukea 1 144 miljoonaa euroa. Se oli toiseksi eniten koko EU:ssa. Vain Ranska maksoi enemmän, 1 708 miljoonaa, ja pienen Suomen jäljessä suuri Saksakin maksoi 880 miljoonan kansallisilla tukiaisilla omille viljelijöilleen vähemmän rahaa kuin pieni Suomi. Sen lisäksi Suomi maksaa EU:lle jäsenmaksua niin paljon, että se on suhteessa kansantuloon yksi suurimmista nettomaksajista, ja jos maataloustuet lasketaan mukaan, Suomi on suurin nettomaksaja. Jäsenmaksun kautta me maksamme myös muiden EU-maiden maataloustukiaisia.

Suomi maksoi omasta budjetistaan kansallisia maataloustukia enemmän kuin Itämeren maista Ruotsi, Tanska, Puola, Liettua, Latvia ja Viro yhteensä.

EU on määrännyt omat tukensa julkisiksi, ja sen takia ja vain siitä syystä Maaseutuvirasto julkaisee tietoja EU:n maataloustukiaisista. Suurten tukien perustana ovat usein suurten maatilojen suuret maa-alat, mutta maatalouden harjoittami-

nen ei välttämättä vaadi omaa maata. Suomen peltoala on yli kaksi miljoonaa hehtaaria, ja siitä kolmannes on vuokraviljelyssä.

Suurimmat EU-tuet, mukaan lukien sekä Brysselin kautta kierrätetyt että kansalliset tuet, maksettiin vuonna 2013 Valiolle (1 801 960 euroa). Erikoisin maataloustuki maksettiin kajaanilaiselle Kaisanet Oy:lle, joka sai 696 907 euroa valokuitukaapelin vetämiseen haja-asutusalueelle Kainuussa. Olisikohan syytä tutkia paikallisen ELY-keskuksen käyttämät maataloudelliset perusteet tälle tukiaiselle?

Jos näiden tapaisia yhteisöjä ei oteta lukuun, eniten tukia saivat seuraavat maataloustuottajat:

Tikan Maatila Oy (Kurikka) 959 380 euroa, Schetelig-konserniin kuuluva Ansari-Yhtymä (Luumäki) 877 826, Isopahkalan perheen Bullstop Oy (Kalajoki) 798 060, HH Jalasto Oy (Kauhava) 771 378, kolmen viljelijäperheen yhteisyritys entisen Sukevan vankilan mailla Iskola Oy (Sonkajärvi) 758 443, Matti Vuorinen (Hollola) 757 537, Janne Kujala (Seinäjoki) 740 290, Rehnbergin perheen G.O.H. Maatalousyhteisö Gårdskulla (Siuntio) 704 321, Heikki Ohtamaa (Nivala) 659 643, Jyrki Koivumäki (Jämijärvi) 649 470, Mustakosken puutarha Oy (Karvia) 611 726, Maatalousyhtymä Uuksunen (Pielavesi) 607 399, Antti Mäkinen (Siikajoki) 604 581, Timo Laaksonen (Lieto) 598 691, Niko Ahlqvist (Lohja) 597 390, Maatalousyhtymä Tenhon tila (Ulvila) 589 167, Toukolan perheen Agritoukola Oy 573 291, Aaro Koljonen (Teuva) 572 746, Pietolan tila (Siikajoki) 570 625 ja Juha Pekko (Orimattila) 567 930 euroa.

Kun maanviljelijät, joita Suomessa on runsaat puolen sataa tuhatta ja joiden keskimääräinen tilakoko on noin 40 hehtaaria viljeltyä maata, sanovat, että heidän tuottajahintansa tai heille maksetut markkinahinnat kattavat usein vain heidän kulunsa ja että heidän yrittäjän"palkkansa" tulee pääosin tukiaisista, metsänomistajat tulevat Suomessa toimeen omillaan. Metsä on sijoituskohde samaan tapaan kuin mikä tahansa raaka-ainelähde tai siitä johdettu finanssituote. Suurimpia maa- ja metsäomaisuuksia hallitsevat edelleen pääosin vanhat maanomistajasuvut, joiden nykysukupolvi on saanut maansa ja mantunsa perintönä.

Suuria, yli tuhannen hehtaarin tiloja, joiden omistajat saavat hirvenmetsästysoikeuden omalle maalleen, on Suomessa parisenkymmentä. Valkohäntäpeuran ampumislupaan vaaditaan 500 hehtaaria, ja sen voi saada omille mailleen ehkä pari sataa suomalaista. Yli 200 hehtaarin tiloja on jo tuhansia.

Maan arvo riippuu sen sijainnista ja käyttötarkoituksesta. Maanmittauslaitoksen vuoden 2013 maakauppatilaston mukaan peltomaa oli kalleinta Pohjanmaalla (keskimäärin 12 081 euroa hehtaarilta), Varsinais-Suomessa (11 650 euroa), Etelä-Pohjanmaalla (10 958 euroa), Kanta-Hämeessä (9 478 euroa) ja Uudellamaalla (9 256 euroa). Halvinta peltomaa oli ollut Kainuussa (1 793 euroa hehtaarilta), Lapissa (2 287 euroa) ja Pohjois-Karjalassa (3 899 euroa).

Kun maatilojen keskikoko oli nelisenkymmentä hehtaaria, on sen kokoisen tilan peltomaahan Etelä-Suomessa kiinnittynyt puolen miljoonan euron omaisuus. Niillä ostomaan hinnoilla ei Suomessa synny uusia maanviljelijöitä muutoin kuin perimällä: maatalousyrittämiseen ei muilla kuin perijöillä ole luontevaa mahdollisuutta.

Metsämaan hinnoissa hajonta on suuri sen mukaan, mikä on hakkuukelpoisen puun määrä. Tällä varauksella ja satunnaisten myyntihintojen perusteella laskien metsämaa oli ollut vuonna 2013 kalleinta Varsinais-Suomessa (keskimäärin 5 408 euroa hehtaarilta), Kanta-Hämeessä (5 372 euroa), Uudellamaalla (5 304 euroa) ja Päijät-Hämeessä (4 760 euroa). Halvimmalla oli metsää ostettu Lapissa (keskihintaan 1 063 euroa hehtaarilta), Kainuussa (1 621 euroa), Pohjois-Pohjanmaalla (1 945 euroa) ja Keski-Pohjanmaalla (2 015 euroa).

Maanomistajia esitellään tässä kirjassa siltä osin vanhojen hehtaaritietojen perusteella, että metsänmaasta ja eri kuntiinkin sijoittuvista palstoista ja niiden omistusten muutoksista ei ole olemassa ajantasaista tietoa. Sen sijaan tilojen peltomaasta

on tuoretta tietoa. *Käytännön maamies* -lehti tekee säännöllisin väliajoin tilojen tukihakemuksiin perustuvan listan peltoalaltaan tuhannesta suurimmasta suomalaisesta maatilasta, ja tuoreimmat tiedot on poimittu vuoden 2013 tukihakemuksista. Tässä esitetään ensiksi tilat niin, että huomioon otetaan myös niiden elinkeinotoimintaansa varten vuokraamat maat:

Vapon omistama Suo Oy (2 904 hehtaaria), Maatalouden tutkimuskeskuksen (MTT) Jokioisten kartanot (1 175), Niko Ahlqvist (Vihti) 1 144, Matti Vuorinen (Hollola) 1 028, Timo Laaksonen (Lieto) 908, Piipsan turve Oy (787), G.H.O. Maatalousyhteisö Gårdskulla (Siuntio) 692, Toukolan perheen Agritoukola Oy (Kangasala) 663, Iskola Oy (Sonkajärvi) 625, Finexcel Oy/Eila Saikkonen (Liperi) 602, Ehrnroothien omistaman Kiialan kartanon verotusyhtymä Jbs Kk (Porvoo) 595, Maatalousyhtymä Tenhon tila (Ulvila) 580, Salinin Tila Oy (Virrat) 572 ja Mikko Jussila (Salo) 560.

Kun näistä luvuista poistetaan vuokramaat, jäljelle jäävät tilojen omat pellot, ja silloin suurtiloja ovat:

Verotusyhtymä Jbs Kk (Porvoo) 595 hehtaaria, Timo Laaksonen (Lieto) 570, Askolinin suvun Forsby gård Oy (Loviisa) 516, Borupin perheen Pockar gård (Lapinjärvi) 488, Rauman perheen Raumas Oy (Tohmajärvi) 445, Niko Ahlqvist (Lohja) 432, Mikko Elovaara Oy (Kiuruvesi) 400, 22, Matti Laaksonen (Ypäjä) 380, Björn Wahlroos (Halikko) 369, Maatalousyhtymä Laakkonen (Hyvinkää) 352, Saul Karppinen (Rovaniemi) 352, Kalle Vähäsöyrinki (Liminka) 350, Eero Lukkari (Sotkamo) 349, Creutzin perheen Malmgård Egendom (Loviisa) 343, Hans Stjernvall (Mäntsälä) 334, G.H.O. Maatalousyhteisö Gårdskulla (Siuntio) 332, Timo Kärkkäinen (Kiuruvesi) 331, Ari Vilppola (Siikajoki) 328, Matti Vuorinen (Hollola) 322, Pietolan Tila Oy (Siikajoki) 310, Aki ja Jaakko Nivala (Raahe) 309, Henri Makkonen (Rääkkylä) 308, Heikki Kokkonen (Siikalatva) 307, Pauli Pirkola (Pyhäjoki) 307, Svenska Litteratursällskapetin Stor-Sarvilax gård (Loviisa) 302, Ari Tuokko (Kärkölä) 300, Tilayhtymä Alaskartano (Kaarina) 296, Jukolan maatila Oy (Joutsa) 293, Aholan perhetila (Kouvola) 292 ja

Heikki ja Leena Isopahkalan Bullstop Oy (Kalajoki) 292, Maatalousyhtymä Uuksunen (Pielavesi) 290 ja Kalle Eskola (Loimaa) 286.

Kun verrataan tätä 30 suurimman maatilan tilastoa vuodelta 2013 samoilla perusteilla laadittuun vuoden 2009 tilastoon, näkyy mielenkiintoinen kehityssuunta: Suomen suurimmat maatilat ovat hankkineet neljän vuoden aikana yli 1 000 hehtaaria lisää omaa peltomaata. Kasvu on ollut yli 10 % neljässä vuodessa. Se merkitsee, että tuotanto keskittyy – ja että suurtilojen tehomaatilatalous tuottaa uutta pääomaa lisämaan hankintaan samaan aikaan kun pientilat ovat taloudellisissa vaikeuksissa. Pientilat joutuvat luopumaan maistaan ja monet viljelijät omasta ammatistaan.

Suomen maa-aateli

Suuri osa Etelä-Suomen parhaista maista on ruotsinkielisen väestönosan omistuksessa. Suurten maa- ja metsätilojen omistajia ovat muiden muassa sellaiset suvut kuin Aminoff, Askolin, Björnberg, Brummer, Creutz, Cedercreutz, de la Chapelle, Fazer, von Frenckell, Furuhjelm, Grotenfelt, Hackman, Hisinger-Jägerskiöld, Ramsay, Rehnberg, Rosenberg, Rosenlew, Stjernvall, Tigerstedt, Wahlroos, Ehrnrooth, Ehrnrooth ja vielä kerran Ehrnrooth.

Maanomistajista on tietoja suomalaisen aateliston kalenterissa, joka on ruotsinkielinen. "Suomalainen aateli" on eräänlainen sosiaalinen fossiili ja menetetyn vallan muistolle pyhitetty perinneyhdistys, joka tanssii Ritarihuoneellaan vanhoja tansseja. Suomalaisia aatelissukuja on 182, ja eniten näitä kreivejä, vapaaherroja sekä ritari- ja aatelisherroja on Schaumanin, Ehrnroothin ja Aminoffin suvuissa. Säätyläiset kirjataan aateliin miespuolisen perimysjärjestyksen mukaan

Kun ympäristötaiteen emeritusprofessori Markku Hakuri nuorena miehenä salaa ripusti Ritarihuoneen sukuvaakunoiden joukkoon kuvitteellisen Streberin (= kiipijä) suvun vaakunan, aateliston aatteen elävyyttä kuvaa se, että kesti tolkuttoman kauan ennen kuin kukaan huomasi uuden aatelissuvun liittyneen omatoimisesti tähän hienojen ihmisten joukkoon. Kuje paljastui vasta kun Streberin siniveristen vaakunan nimikyltti putosi seinältä sen kiinnitykseen käytetyn sinitarran pettäessä.

Aateliston kalenterin perusteella näyttää siltä, että suomalainen aatelisto on edelleen maanomistusaatelia. Sen kärjessä ovat Ehrnroothit, von Frenckellit ja Rosenlewit.

Tämän kirjan päähenkilöihin kuuluvista Ehrnroothin sisaruksista (aatelissuku numero 73) Casimir Ehrnrooth asuttaa Vanantaan kartanoa Janakkalassa, mutta omistusoikeuden

hän on siirtänyt pojilleen Georgille ja Carl-Gustafille. Georgilla on lisäksi Porlammin kartano Lapinjärvellä. Casimirin veljellä Göranilla on Bergsta Porvoossa ja Virala Janakkalassa, ja niiden lisäksi hän omistaa poikiensa Alexanderin ja Albertin kanssa Kiialan Porvoossa. Toisen veljen Robertin pojalla Paulilla on noin tuhannen hehtaarin Seesta Nastolassa ja Casimirin sisarella Elsa Fromondilla vanha von Julinien sukukartano Sällvik Pohjassa. Sen jätti naimaton Rachel-täti perinnöksi edellä mainittujen sisarusten äidille Louise Ehrnroothille mutta ei tämän veljelle Jacob von Julinille.

Suomen suurin maatila on ollut Ruotsin kuninkaan 1500-luvulla Tottin sotilassuvulle läänittämä Kytäjä Hyvinkäällä. Vuosisatojen saatossa se on ollut Flemingin ja Armfeltin sukujen hallussa päätyäkseen vuonna 1928 arkkitehti Väinö Vähäkalliolle. Kytäjän naapurustossa puhutaan kartanon kirouksesta, koska kartanon historiaan liittyy monia veritekoja, itsemurhia ja omituisia kuolemantapauksia. Kun kartanon omistanut Vähäkallion pojanpoika niin ikään päätyi itsemurhaan, suku möi kartanon ja lähes 4 000 hehtaaria maata Pohjois-Karjalasta etelään kultaa vuolemaan tulleelle Laakkosen suvulle.

Uuden ajan tuloa Kytäjälle kuvaa se, että Laakkoset tuhosivat viidestäsadasta peltohehtaaristaan satakunta hehtaaria kahdella golf-kentällä, mutta viljeltävää maata jäi silti vielä yli 30 neliökilometriä. Laakkosilla on ollut metsänomistuskokemusta Karjalan mailta, jossa heidän sukuyhtiönsä Pohjois-Karjalan Puu Oy on omistanut kymmeniä vuosia tuhansia metsähehtaareita. "Viisautta on vielä Suomessa sen verran paljon, ettei maata tule paljon myyntiin", sanoo sukunsa patriarkka Yrjö Laakkonen. Suku iski kiinni heti, kun Kytäjä tuli myyntiin. Maapohja on rajallinen luonnonvara, ja sitä ostettaisiin enemmän kuin sitä tulee myyntiin.

Monessa suvussa maaomaisuuden säilyttäminen perintönä sukupolvelta toiselle on kunnia-asia, ja valtiovalta tukee sitä sukupolvenvaihdosten veroetuoikeuksilla. Keski-Suomen suurimpiin maanomistajiin kuuluvan Uusitalon perheen Ylä-

Tihtarin tilaa on viljellyt sama suku 1500-luvulta saakka, ja Samuel Uusitalo on järjestyksessä kuudestoista isäntä samaa sukua.

Omistamisen vaihtoehto on myynti. Siihen turvautui Haarlan perhe, joka omisti Tampereella pienen paperitehtaan ja Vesilahdella suuren Laukon kartanon. Se möi tehtaan Yhtyneille Paperitehtaille ja Laukon ja sen 1 500 hehtaaria maata Juhani Lagerstamille.

Niin ikään Pirkanmaalla mutta pohjoisemmassa Hämeessä on Aminoffien kotikenttä Ruovesi, jossa heillä on ollut Ruhalan, Pekkalan ja Pitkälän kartanot. Pekkalan puolitoistatuhatta hehtaaria on naimakauppojen myötä siirtynyt Hackmanin sukuun. Ruovedellä Pitkälän runsaat 1 000 hehtaaria naitiin ensin Björnbergin sukuun ja periytettiin sitten edelleen Marina Fazerille (os. Björnberg). Marinan poika, hevosmiehestä maanviljelijäksi ruvennut Karl Fazer puolestaan osti Keskolta sen entisen koetilan Hahkialan Hauholta.

Pohjanmaalla suurin maaomaisuus on ollut Isossakyrössä Björkenheimin sukuun naidun miniän Rose-Marien miehensä kuoleman jälkeen hallinnoima ja sittemmin avioparin pojan Johanin omistukseen siirretty Orispään kartano lähes puolentoista tuhannen hehtaarin maaomaisuudella.

Savolaiset suurmaanomistajat Grotenfeltit saivat maansa 1600-luvun lopussa Ruotsin kuninkaalta. Kantatila Kotkatlahti Joroisissa sekä Vehmaankartano Juvalla ja Pohjantalo Rantasalmella tekevät suvusta Itä-Suomen suurimpia maanomistajia.

Satakunnassa suurimpia maanomistajia ovat Axel Cedercreutz ja hänen sisarensa Clara Snäll. Heidän tilaansa Köyliön Vanhakartanoon arvellaan kuuluvan 3 500 hehtaaria maita ja metsiä.

Etelä-Hämeen Urjalassa, Väinö Linnan *Täällä pohjantähden alla* -trilogian tapahtumapaikoilla, Furuhjelmien Honkolan kartanon lähes 4 000 hehtaaria on perinyt Christine Furuhjelm, joka yhdessä sisarensa Simonen kanssa omistaa maita myös Urjalan Kehrossa. Janakkalassa on Ehrnroothien

tilusten lisäksi Rolf Rosenbergin isännöimä Hakoisten kartano ja sen 2 000 hehtaaria. Naapurikunnassa Hattulassa Rosenlewin suvun viimeisen teollisuuspatruunan Gustav Rosenlewin tytär Cecilia (Rydbeck) omistaa Suontaan kartanon.

Vaikka Rosenlewit ovat menettäneet teollisuuspääomansa, heillä on vielä edellä mainitun Suontaan ohella maaomaisuutta. Esimerkiksi Gustavin serkuilla Fredrik ja Carolus Rosenlewillä on suuria maa-alueita Sauvossa, Kemiössä ja Nauvossa.

Rosenlewien pikkuserkkujen puolella Asta von Frenckellillä ja Christel von Frenckell-Rambergilla on Anolan kartano Nakkilassa. Heidän isänsä serkut Erica Surdi ja Vivica Bandler perivät Tammelassa sijaitsevan Saaren kartanon omalta isältään Helsingin kaupunginjohtajalta Erik von Frenckelliltä. Saaren kartanon maista erotettiin pienoinen torppa myös aikansa superjulkkikselle Tabe Sloorille. Sisarukset Surdi ja Bandler ovat myyneet Saaren ja Kankaisen kartanot serkkunsa Christoffer von Frenckellin pojalle Mikaelille. Tämän veli Otto, joka viljelee Raseborgin kartanon maita, omistaa 2 500 hehtaarin Fagervikin kartanon Inkoossa ja Karjaalla yhdessä Barbara ja Eva Hisinger-Jägerskiöldin kanssa.

Kymijoen maisemissa Elimäellä Tigerstedtin suku omistaa Mustilan kartanon ja yli puolitoistatuhatta hehtaaria maata. Siitä etelään itäisellä Uudellamaalla ovat Creutzien (Suomen aatelissuku numero 1) maat Pernajassa. Nan Creutz (os. Baumgartner) yhdistää avioliiton kautta Creutzit maansa myyneisiin Baumgartnereihin. Johan Creutzilla on lähes 1 000 hehtaarin tila Tetom Pernajassa. Samalla suunnalla merkittäviä maanomistajia ovat olleet myös Askolinit, joiden omaisuus on yhtiöitetty Ab Forsby Trä – Koskenkylän Saha Oy:ksi ja Forsby Gård Ab:ksi. Koillisella Uudellamaalla Mäntsälässä on Stjernvalleilla lähes 1 500 hehtaarin kartano Linnainen ja Borupin suvulla Pukaro Lapinjärvellä.

Sen, että maa on uusiutumaton luonnonvara ja että kartanonherroihin liittyy kansan parissa selittämätöntä arvovaltaa, on tiedostanut myös Björn Wahlroos. Hän hankki ylihintaan myymiensä Mandatumin osakkeiden tuotolla von Knorringin

suvulta Halikosta Joensuun kartanon vajaalla 10 miljoonalla eurolla ja rupesi elämään kartanon aikoinaan omistaneen Armfeltin suvun kartanonomistaja-elämää lähes 2 500 oman hehtaarin ympäröimänä. Sitä samastumista täydensi hyvin kartanonherran muutto Tukholmaan, jonka hovia myös Armfeltit olivat ensin palvelleet. Sen muuton myötä Joensuun kartano siirtyi ruotsalaisomistukseen.

Varsinais-Suomen suunnalla ovat Somerolla Anna Ramsayn (joka on Ahlströmin suvun Gullichsenien haaraa) Palikaisten kartanon runsaat 1 000 hehtaaria ja Ehrnroothin sisarusten von Julin -serkun Mariana von Limburg-Stirumin maat Perniössä.

Länsi-Uudellamaalla on alueen pienuudesta – muun Suomen maapohjaan nähden – huolimatta paljon ökytiloja, joiden joukkoon kuuluvat edellä jo esiteltyjen maanomistajien lisäksi Barbara ja Eva Hisinger-Jägerskiöldin 1 700 hehtaarin Ekerö Pohjassa, Hans Brummerin 3 000 hehtaarin Hiiskula Vihdissä, Rehnbergien 1 000 hehtaarin Gårdskulla Siuntiossa, Casimir de la Chapellen Stora Ramsjö Inkoossa ja René de la Chapellen 1 000 hehtaarin Lindö Tenholassa.

Edellä olevan perusteella ei ollut väärässä suomenruotsalaisen pääoman tukeman Lapuan liikkeen ja sen seuraajan IKL:n suuri johtaja Vihtori Kosola, joka julisti, että "eivät kysy tämän maan pellot, mitä kieltä niiden kyntäjä puhuu". Suomenkielisten suurmaanomistajien maita eteläisimmässä Suomessa ovat Herlinien Thorsvik Kirkkonummella, Heikki ja Maija Haaviston perintötilat Turussa ja Raisiossa sekä Ilkka Brotheruksen Erkylä Hausjärvellä.

Kansankapitalismin puolustus

Entiseen aikaan kapitalistina pidettiin sitä, joka omisti yrityksen ja siis sen tuotantovälineet: koneet, laitteet, rakennukset ja yrityksen muun omaisuuden. Omistuksen oikeudella hän otti omakseen toisten tekemän työn tulokset.

Nykyisen finanssikapitalismin aikaan kapitalisti on myös se rahatalouden toimija, joka ostaa ja myy rahaa ja rahatuotteita tukkumitassa ilman välitöntä yhteyttä tavarantuotantoon.

Kansankapitalismia ei ole se, että on tuollaisia suuromistajia. Kansankapitalismia on se, että on mahdollisimman paljon ns. osakesäästäjiä, jotka omistavat pieniä määriä osakkeita ja joista monella on unelma tulla säästämällä kapitalistiksi.

Pienomistajan unelman toteutumisen suurin este on se, että pörssien kautta markkinoita hallitsevat institutionaaliset sijoittajat eli sellaiset rahastot, säätiöt ja sijoitusyhtiöt, jotka pelaavat markkinoilla muilla kuin omilla rahoillaan. Niiden on valta ja voima, ja niiden reagointi pörssipäivän tapahtumiin määrää osakkeiden osto- ja myyntihinnat eli pörssikurssit. Osakkeiden hinnanmuodostusprosessia ei voi järjellä selittää eikä millään logiikalla ymmärtää. Jos paperitehdas on tehnyt hyvän tuloksen ja sen pörssikurssi nousee korkeamman osingon odotuksessa, pörssikurssien kummallisuuksiin kuuluu se, että paperitehtaan imussa nousee samana päivänä myös makkaratehtaan pörssikurssi. Pörssi toimii kuin lotto, mutta niin, että siellä oikeat numerot arvotaan joka arkipäivä uudelleen ja että kukaan ei saa koskaan kaikkia numeroita oikein.

Kun piensäästäjä ostaa kapitalistilta tai muulta myyjältä tämän omistaman yhtiön osakkeita, hän toivoo ostokselleen mahdollisimman suurta osinkoa ja nopeaa osakkeiden hinnannousua. Jos hänellä oli osto-onnea, hyvästä yhtiöstä hän saa molemmat nannat.

Ruokahalu kuitenkin helposti kasvaa syödessä, ja osakkei-

den tuoton ohella pienomistajilla on usein taipumus vaatia yhteiskunnalta itselleen verohelpotuksia. Niitä he ovat Suomessa myös saaneet pääomatulojen veroetuoikeuksien muodossa: osingoista ei tarvitse maksaa täyttä veroa ja myyntivoitotkin ovat osin verovapaita.

Pörssi ei ole kuitenkaan mikään yhteiskunnan julkinen instituutio niin kuin armeija tai koulu. Se on osakeyhtiö, joka maksimoi omaa voittoaan ja jakaa tuoton omistajilleen. Sitä tarvitsevat ennen muuta yritysten omistajat, jotka voivat sen kautta realisoida omistuksiaan eli muuttaa yritystensä osakkeita rahaksi. Se on omistajien keskinäinen juttu, jota ainakaan Suomessa yritykset eivät käytä investointiensa rahoitukseen. Tämä ilmenee siitä tosiasiasta, että varsinkaan yritysten osakkeiden ensianneissa yrityksen maksullinen osakepääoma hyvin harvoin kasvaa ja että kaikki myyntiin tulevat osakkeet ovat useimmiten peräisin alkuperäisten osakkaiden salkuista. Sillä tavalla he luopuvat täydestä omistamismonopolistaan.

Kansankapitalismi eli pienet sijoitukset pörssiosakkeisiin on yksi mahdollinen säästämisen muoto. Sen ei pidä saada muita säästämisen lajeja suurempia verohelpotuksia, sillä siihen ei liity mitään yleishyödyllisiä tavoitteita. Osakkeiden pienomistajat kuitenkin mankuvat aina tilaisuuden tullen osakesäästöilleen lisää verohelpotuksia. Mutta miksi yhteiskunnan pitäisi tukea sillä tavalla yhtä säästämismuotoa samaan aikaan kun esimerkiksi pankkitalletukset ovat täyden pääomatuloveroprosentin mukaisella lähdeverolla ilman mitään verotonta osuutta?

Kun pörssissä omistajat pääsääntöisesti jakavat osakemyyntien tuloja vain keskenään eivätkä yritykset saa sen kautta rahoitusta investoinneilleen, tehokkaampi tapa ohjata rahaa niiden käyttöön olisi luoda toimivat joukkovelkakirjamarkkinat. Silloin osakkeiden sijasta tarjolla olisi oltava yritysten velkakirjoja paloiteltuina piensäästäjien tarpeisiin. Jos jaossa on verohelpotuksia siihen tapaan kuin niitä nyt ohjataan osakkeiden verottomuuteen, pitäisi suosia tätä säästämistapaa, josta kuitenkin puuttuu osakekauppaan kuuluva riskien viehätys.

Valtiovalta on politiikkansa valmistelun vanki. Kun pääomamarkkinoiden kasvua pohtineen Stadighin työryhmän puheenjohtajaksi oli nimitetty Sampo Oyj:n konsernijohtaja Kari Stadigh, on kysymys vain siitä, että asianosaiset itse pääsevät niin suurella voimalla vaikuttamaan valtionhallinnossa omien asioidensa edistämiseen. Kun työryhmä ehdottaa, että "pienet pörssiosingot verottomiksi yksityishenkilöille: tavoitteena 260 000 uutta omistajaa" ja kun sen monet muutkin ehdotukset perustuvat valtion verotukiaisiin finanssitaloudelle, pitää kysyä, miksi valtion pitäisi tukea sellaisen yksityisen pääoman toimintaa, joka samaan aikaan vastustaa kaikkea sääntelyä ja valvontaa.

Valtionyhtiöiden yksityistäminen tarjoaa valitettavan hyviä esimerkkejä siitä, miten kansankapitalismin eli pienomistajien ja osakesäästäjien asia on täysin vieras poliittisille päätöksentekijöille. Valtiovalta on privatisoinut valtionyhtiöitä pääasiassa sellaisilla suunnatuilla osakemyynneillä, joiden kohteena ovat olleet kansainvälisen kapitalismin finanssihait: suuret pankit ja niiden asiakkaat. Suomen hallitukset eivät ole tunteneet tarvetta tarjota Suomen kansallisomaisuutta suomalaisten omistettavaksi. Surullista on, että valtionyhtiöt on myyty muille kuin suomalaisille ja selvästi alihintaan. Postipankin ja Sampo-Leonian pörssittämisen privatisoimistappioita selvitettiin sivulla 109, ja seuraavaksi esitetään esimerkkejä eräistä muista alihinnoitelluista osakekaupoista.

Valtion olisi pitänyt antaa valtionyhtiöitä privatisoitaessa piensijoittajille oikeus ostaa niiden osakkeita ensianneissa, joissa osakkeet yleensä hinnoitellaan niin alas, että ne varmasti menevät kaupaksi. Se olisi ollut perusteltua nimenomaan siksi, että siten kansallisvarallisuutta olisi siirretty valtiolta Suomen kansalle eikä ulkomaisille saalistajille. Nyt valtion yhtiöitä on yksityistetty ulkomaisten investointipankkien asiakkaiden ja suurten institutionaalisten sijoittajien hyväksi.

Yksityistämistä on tehty valtion puolesta ammattitaidottomasti ja valtiolle epäedullisella tavalla.

Voi, voi Fortumia

Valtion omistamien yhtiöiden privatisoiminen on avannut yksityisomistukselle ovet ja ikkunat kansallisomaisuutemme haltuunottoon käsittämättömän halvoilla ja siis uusille omistajille edullisilla hinnoilla. Kaikkien aikojen surkein tapahtuma käynnistyi vuonna 1998, kun sähköyhtiö Imatran Voima (IVO) ja öljynjalostaja Neste fuusioitiin Fortumiksi.

Fortumin halvalla myydyistä osakkeista, yksityistämisestä, huonosti valitusta ajankohdasta sekä sähkö- ja öljy-yhtiön fuusion epäonnistumisesta (ne erotettiin taas toisistaan muutamaa vuotta myöhemmin) esitetään nyt näyttöä, jossa numerot puhuvat.

Fortumin osakkeen ensimmäinen myyntihinta määriteltiin aikaisemmin pörssitetyn Nesteen ja siihen saakka pörssittämättömän IVO:n yhteisen omaisuuden ja sen tuotto-odotusten perusteella. Matti Vuoria ja muut kauppa- ja teollisuusministeriön miehet yliarvioivat fuusiossa Nesteen ja aliarvioivat IVO:n arvon. Se ei tapahtunut vahingossa. Neste piti saada näyttämään yhtä arvokkaalta kuin IVO.

Yksinomaan IVO:n vesivoiman todellinen arvo oli melkein yhtä suuri kuin fuusioehtojen mukaan laskettu IVO:n koko markkina-arvo, ja niin Fortumin uudet yksityisomistajat saivat fuusiossa lähes kaupanpäällisinä osuuden omaisuuteen, johon kuuluivat IVO:n atomivoimalat plus sen omat sähkönsiirtoverkot plus sen osuuden verkkoyhtiö Fingrid Oy:stä plus yhtiön muut voimalat ja muun omaisuuden.

Uuden yhtiön osakkeen ensimmäinen merkintähinta oli 5,38 euroa ja siitä laskettu Fortumin kokonaisarvo oli 4 200 miljoonaa euroa. Sillä hinnalla valtio antoi pois miljardien arvosta energiayhtiöiden omaisuutta.

Etusija Fortumin osakkeiden merkitsemiseen oli annettu pörssiyhtiö Nesteen vanhoille omistajille, ja heistä yksityiset

vähemmistöosakkaat saivat Nesteen osakkeillaan Fortumin osakkeita 58 prosenttia enemmän kuin valtio. Fortumin osakkeiden hinta oli laitettu halvaksi yksityisomistajien hyväksi, ja sitä halvennettiin vielä ministeriön neuvonantajina toimineiden amerikkalaispankkien Morgan Stanleyn ja Warburgin ohjeiden mukaan: kaikki myyntiin tarjotut osakkeet piti saada kaupaksi, hinnasta viis. Fortumin osakkeen merkintähintaa alennettiin niiden neuvosta neljänneksellä fuusioyhtiöille laskettuun yhteiseen markkina-arvoon nähden.

Ulkomaisten sijoittajien kiinnostus Fortumia kohtaan oli tässä vaiheessa sangen vähäinen, eikä pörssikurssi antanut vielä viitteitä tulevasta hypestä. Vasta vähitellen alkoivat IT-huumassa piehtaroineet markkinavoimat ymmärtää perusteollisuusyhtiö Fortumin osakkeiden aliarvostuksen ja sähkön vapaan hinnoittelun sille mukanaan tuoman vakaan tulovirran. Siihen nähden valtio sai ensimerkinnässä 19,9 prosentista Fortumia aivan liian vähän myyntituloa: vain 420 miljoonaa euroa. Keväällä 2014 valtio olisi saanut samasta osakemäärästä 2 600 miljoonaa euroa.

Kauppa- ja teollisuusministeri Antti Kalliomäen (sd.) jälkeen privatisoimisen kummitäti oli hänen seuraajansa Sinikka Mönkäre, demari tietysti hänkin. Vuoden 2002 osakealennusmyynnissä valtion (sd.) neuvonantajana toimi amerikkalainen investointipankki Merrill Lynch, joka vuosikymmenen loppupuolelle tultaessa oli keinotellut itsensä hengiltä. Valtio möi osakkeistaan 9,9 % ulkomaisille ostajille ilman että niitä tarjottiin lainkaan suomalaisille, ja sai niistä 444 miljoonaa euroa. Keväällä 2014 valtio olisi saanut samasta osakemäärästä 1 300 miljoonaa euroa. Fortumin pitäminen kotimaisessa omistuksessa olisi ollut kansallisen energiaturvallisuuden näkökulmasta elintärkeää, mutta Lipposen hallitus ajatteli toisin, ja yhtiön ulkomaalaisomistus kasvoi 10 prosentista 20 prosenttiin.

Valtion osakkeiden seuraavan ulkomaisille ostajille suunnatun osakemyynnin hoiti vuonna 2005 keskustalainen kauppa- ja teollisuusministeri Mauri Pekkarinen, joka möi 7,2 %

valtion Fortum-osakkeista yhteishintaan 770 miljoonaa euroa. Keväällä 2014 valtio olisi saanut samasta osakemäärästä 1 100 miljoonaa euroa.

Ulkomaiset sijoittajat olivat siinä vaiheessa löytäneet yhtiön halvat osakkeet, ja näiden hallintarekisteriin merkittyjen vierasmaalaisten nimettömien omistajien osuus kasvoi osakemyyntien myötä neljänneksestä kolmannekseen, mille tasolle se – uuden ostettavan puutteessa – jäi vuosikausiksi aletakseen taas mustan syksyn 2008 osakemarkkinakaaoksen seurauksena lähemmäksi neljännestä. Suomalaiset ostivat kalliiseen hintaan takaisin kotiin osakkeita, jotka Lipposen ja Vanhasen hallitukset olivat myyneet halvalla ulos.

Kaiken kaikkiaan valtio on saanut 37 prosentin siivusta Fortumia 1 635 miljoonaa euroa. Sillä, minkä valtio on myynyt 1 635 miljoonalla eurolla, olisi kesän alussa 2014 saanut 6 200 miljoonaa euroa.

Mutta ei tässä kaikki, ei läheskään kaikki.

Fortum on vuodesta 1998 lähtien siirtänyt omistajilleen osinkojen muodossa käteistä noin 10 500 miljoonaa euroa. Siitä muiden omistajien kuin Suomen valtion osuus on ollut lähes puolet eli liki 5 000 miljoonaa euroa.

Sen lisäksi Fortumin omistajat saivat vuodelta 2004, jolloin IVO:n ja Nesteen pakkoavioliitto purettiin, lisäosinkoina 85 % uuden Neste Oilin osakkeista. Siinä yhteydessä ulkomaiset omistajat saivat ilmaiseksi silloista Fortum-omistustaan vastanneen neljänneksen suuruisen potin kansallisen öljy-yhtiön osakkeista. Fortumin osinkona jaettujen Neste Oilin osakkeiden arvo kesän alussa 2014 oli 3 800 miljoonaa euroa. Aikamoinen osinko on siis ollut Neste Oilin osakkeiden jako Fortumin osakkaille.

Neste Oil on tietysti maksanut kaikille näille osakkeille omat osinkonsa, joista Fortumin osinkoina jaettujen Neste Oilin osakkeiden osuus on ollut 1 200 miljoonaa euroa.

Jos Fortumia ei olisi privatisoitu, valtio olisi kaiken aikaa saanut sekä Fortumin että Neste Oilin kaikki osingot itse. Yksityistämiseen verrattuna valtio olisi jo tähän mennessä voittanut lähes 5 000 000 000 euroa. Ja vielä: valtiolla olisivat edelleen hallussaan Fortumin ja Neste Oilin osakkeet. Yksityistämisoperaation kansantaloudelliset kustannukset käyvät ilmi siitäkin, että valtion halvalla myymien Fortumin ja Neste Oilin osakkeiden tämänhetkinen arvo on yli 6 miljardia euroa.

Nämä tapahtumat osoittavat, että suomalaisilla poliitikoilla sen enempää kuin valtion virkamiehilläkään ei ole strategisen omistuksen tajua.

Menossa verkot, metsät ja tuhkatkin pesästä

Siitä, miten Suomen valtio on privatisoinut epäedullisesti strategisia omistuksiaan, on surullinen esimerkki radio- ja televisiotoiminnan lähetysverkon eli ohjelmien jakelutoiminnan myyminen entiselle Ranskan valtion yhtiölle TDF:lle. Verkko oli Yleisradion itsensä rakentama ja erinomaisen hyvin toimiva. Valtiovalta pakotti Yleisradion myymään sen pois. Porvaripuolueet eivät nimittäin antaneet Yleisradion korottaa televisiolupamaksuja kustannusten nousun myötä. Niin Yleisradion oli pakko myydä tämä aarteensa.

Yleisradio sai sillä tavalla syömärahaa runsaat 300 miljoonaa euroa. Ranskalaiset ostajat saivat kauppahinnan takaisin muutamassa vuodessa korottamalla tämän Suomen kaikkien televisioyhtiöiden lähetyksiin tarvittavan verkon käytön hintoja. Kun TDF möi vuonna 2012 Digitan australialaisen pankin omistamalle First State Investments -rahastolle, se sai uutistoimistojen arvioiden mukaan siitä noin 400 miljoonaa euroa ja siis 100 miljoonan euron voiton. Miksikähän suomalaiset työeläkeyhtiöt eivät ostaneet yhtiötä, joka kelpasi australialaisen pankin omistukseen sille tuloa tuottavaksi vaan mieluummin veivät suomalaisten eläkeläisten rahoja ulkomaisiin riskisijoituksiin?

Sähkön siirtoon tarvitaan suuret voimajohdot (kantaverkko) ja pienemmät jakelulinjat (siirtoverkko). Kantaverkko on pääosin sitä omistamaan perustetun Fingrid Oy:n omistuksessa. Kun EU saneli Suomelle, että kantaverkko ei saa olla sähkön tuottajayhtiöiden omistuksessa, valtio osti pääosin Fortumin ja Pohjolan Voiman osuuden Fingridistä lähes 500 miljoonan euron hintaan. Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen osti lisäksi niistä pienemmän osan. Miksikähän se ei ostanut suurempaa osaa?

Kotimaisen omistamistajun puute tuli selvästi esille sitten, kun valtion omistajaohjaus, jonka oli asettanut nykyinen työnantajien edusmies Jyri Häkämies, salli Fortumin myydä sähkön siirtoverkkonsa ulkomaisille sijoittajille. Yhtiön Suomen sähköverkosta myytiin 40 % sekä australialaiselle (edellä mainitulle Digitan ostajalle First State Investments -yhtiölle) että kanadalaiselle sijoitusyhtiölle, 12,5 % Kuntien eläkevakuutukselle (Keva) ja 7,5 % Lähi-Tapiolalle yhteensä 2 550 miljoonan euron kauppahinnalla. Fortumin Ruotsin ja Norjan sähköverkotkin ovat myynnissä, ja Ruotsin verkosta saadaan vielä suurempi myyntivoitto kuin Suomen verkosta.

Kevan sijoitusjohtaja Ari Huotari sanoo siirtoverkon "sijoituksen sopivan eläkesijoittajalle erinomaisesti, sillä se tarjoaa tasaisen ja inflaatiosuojatun kassavirran". Jos näin on, miksi suomalaiset eläkeyhtiöt eivät ostaneet koko verkkoa? Kun eläkevaroista 2/3 on sijoitettu ulkomaille, tällainen strateginen omistuskohde olisi ehdottomasti pitänyt säilyttää kotimaisessa omistuksessa vallankin, jos se "tarjoaa tasaisen ja inflaatiosuojatun kassavirran". Sitä eivät taatusti tarjoa kaikki nykyiset sijoitukset ulkomaille. Mutta nyt tuo "inflaatiosuojattu kassavirta" juoksee Australiaan ja Kanadaan.

Pitää myös kysyä, mihin Fortum tarvitsee omaisuuden myyntituottoja, kun se jo sähkön hinnoittelulla tekee miljardivoittoja. Kun toimitusjohtaja Tapio Kuula sanoo, että "kauppa antaa mahdollisuudet kasvattaa Fortumin arvoa", niin kuka – ja mihin tarkoitukseen – tarvitsee Fortumille lisää arvoa? Oikea vastaus on, että se "arvo" vuotaa osingonmaksuun sellaisille osingonsaajille, joille se ei kuulu; sähköverkot on rahoitettu sähkön kuluttajien eikä pääomasijoittajien varoin. Kun ministeri Jan Vapaavuoren mukaan "kauppa osoittaa, että Suomi on houkutteleva sijoituskohde", se on epäilemättä oikea arvio. Näin tasaista ja inflaatiosuojattua tuottoa on harvoin kenellekään tarjolla näin riskittömästi.

Voittoja Fortumille kertyy niin paljon, että kaikkia niitä ei edes kehdata jakaa osinkoina – tai johdon "kannustimina" – yhtiöstä ulos. Niiden kätkemiseksi on ostettu omia osakkeita

yksityisomistajilta pörssikurssiin. On myös ostettu Venäjän valtion privatisoima sähkö- ja kaasuyhtiö (TGK-10) kaukaa Uralilta. Siihen saadaan upotetuksi 4 miljardia euroa suomalaisten sähkönkuluttajien rahaa ilman mitään varmuutta sen takaisinsaamisesta. Investoinnin idea perustui siihen oletukseen, että sähkön hinta nousee Venäjällä "eurooppalaiselle" tasolle. Jos se ei nouse, investointi on tuomittu epäonnistumaan. Uralin kansa tuskin pystyy maksamaan sähköstään sitä korkeata hintaa, jolla venäläiset sallivat Fortumin myydä sähköä sen jälkeen, kun suomalaiset olivat suostuneet investoimaan lisää rahaa uusiin voimalaitoksiin. Sen korkean hinnan toivossa Fortum on investoinut kauppahinnan päälle lisää rahaa Venäjälle, ja suomalaiset kotitaloudet maksavat mahdolliset tappiot.

Suomessa voi vain lohduttautua suomalaiskapitalistien puolueettomuuspolitiikalla; onhan metsäteollisuus lännessä tuottanut vielä paljon suuremmat tappiot kuin mihin Fortum yltää idässä.

Tässä yhteydessä sopinee vilkaista Fortumin itäkaupankäynnin vastapainoksi maailman toiseksi suurimman metsäyhtiön Stora Enson toimia vapaan maailman vapailla markkinoilla; kytkeytyyhän yksi Stora Enson suurista strategisista virheistä suoraan Fortumiin.

Kun metsätuoteyhtiö Enso-Gutzeit Oy privatisoitiin ja sen tuotantolaitokset fuusioitiin ruotsalaisten Wallenbergien rahaimperiumiin kuuluneen Stora Kopparbergin kanssa Stora Ensoksi, tämä tapahtui Martti Ahtisaaren (sd.) ollessa Suomen presidenttinä, Paavo Lipposen (sd.) ollessa Suomen pääministerinä ja Antti Kalliomäen (sd.) ollessa Suomen kauppa- ja teollisuusministerinä.

Stora Enso teki kaksi suurta virheratkaisua jo ennen varsinaista megamöhläystä: amerikkalaisen Consolidated-yhtiön ostoa Meadin perheeltä. Se möi vesivoimansa ja ulkoisti metsänsä. Sillä tavalla se tuotti irtonaista rahaa Stora Kopparbergin kautta fuusioyhtiön omistajiksi tulleiden ruotsalaisten yksityisomistajien osinkoihin – ja sai osakkeille arvonnousua johtajien bonusten perusteeksi.

Tammikuussa 2000 Stora Enson vesivoimalat Ruotsissa ja Suomessa myytiin Fortumille. Kun sähkön tukkuhinta on pörssitetty (ja määräytyy sen tuotantokustannuksista riippumattomasti Oslon Nord Pool -sähköpörssissä) ja kun on tullut voimaan EU:n päästökauppadirektiivi, vesivoimasähköstä saadut voitot ovat nousemassa taivaisiin. Stora Enso on menettänyt tämän voittoautomaatin, jonka sai Fortum.

Joulukuussa 2002 saatiin loppuun entisten Enso-Gutzeitin metsien myynti, jolla 600 000 hehtaaria Suomen metsiä siirrettiin sen tytäryhtiölle Tornator Forest Oy:lle. Sen osakkeet myytiin suomalaisten institutionaalisten sijoittajien perustamalle Tornator Timberland Oy:lle, jonka omistajia on myös Stora Enso (41 %). Puu on uusiutuvaa energiaa. EU:n uusiutuvan energian direktiivin johdosta sen hinta on 2010-luvulla nousemassa taivaisiin, kun paperin ja energian tuottajat kilpailevat samoista puista. Siinä tilanteessa omat metsät ovat metsäteollisuusyhtiön voittoautomaatti. Nyt Stora Enso rahasti metsien myynnillä pikavoitot osinkojen jakoon sen omistajille ja "kannustepalkkioiden" jakoon yhtiön johtajille.

Stora Enson toimitusjohtajaan Jukka Härmälään, joka esiintyy tässä kirjassa useissa erilaisissa rooleissa, iski toimitusjohtajien pöhötauti: yhtiöstä alettiin tehdä maailman suurinta metsäteollisuusyhtiötä, hinnasta viis. Siihen Stora Enson seuraava ja siitä toimesta jo eronnut toimitusjohtaja Jouko Karvinen otti kannan, että paperin valmistus on enemmän paikallista kuin globaalia toimintaa.

Stora Enso osti George Meadin perheen sukuyhtiön Consolidated Papers Inc Yhdysvaltain Wisconsinista. Osto tehtiin vuonna 2000 – halvoilla euroilla ja kalliilla dollareilla – ja hinta oli 4,9 miljardia euroa. Stora Enson maksama hinta oli 69 prosenttia korkeampi kuin oli ostettavan yhtiön osakekurssi kaupantekohetkellä ja 34 prosenttia korkeampi kuin sen korkein noteeraus vuodelta 1999. Hullu ei ole se, joka myy, vaan se, joka tuollaisilla hinnoilla ostaa.

Pian havaittiin Härmälässäkin, että kauppa oli tehty hirmuiseen ylihintaan Meadin perheen hyväksi, ja siitä tehtiin

jo vuoden 2002 kirjanpidossa 1,2 miljardin euron alaskirjaus. Härmälälle maksettiin siltäkin vuodelta 1 142 000 euron palkkaan 220 000 euron bonukset hyvin tehdystä työstä. Lisää alaskirjattavaa syntyi syyskuussa 2007, kun Stora Enso möi – nyt vuorostaan kalliilla euroilla ja halvoilla dollareilla – Consolidated-yhtiön sijoittajaryhmä Cerberus Capitalille 1,8 miljardilla eurolla. Ostajille tämä lähentelee lahjoituksen tunnusmerkkejä.

Ennen kuin kaupan viimeisin alaskirjaus tehtiin Stora Enson tilinpäätöksessä vuonna 2007, Jukka Härmälä oli saanut vuosilta 2001–2007 yhtiöstään palkkaa ja bonuksia yhteensä 9 700 000 euroa, ja sitten olikin jo aika lähteä varhaiseläkkeelle täysin eläke-eduin.

Consolidated-kaupan kanssa suurimmasta virheinvestoinnista kilpailee Suomessa vain silloisen valtionyhtiö Sonera Oyj:n vuonna 2000 tekemä kauppa, jolla se osti UMTS-puhelinverkkotaajuuksien huutokaupasta tyhjää saksalaista ilmatilaa 4 miljardilla eurolla. Sen kaupan innostama liikenneministeri Olli-Pekka Heinonen (kok.) nosti kaupan puolesta palopuheita pitäneen Kaj-Erik Relanderin Soneran toimitusjohtajaksi, mistä tehtävästä tämä pian erotettiin. Tappiovuonna 2001 hänen verotettavat tulonsa olivat 3 452 093 markkaa. Yhtiön tappio oli yhtiön tappio eikä näkynyt sen toimitusjohtajan tuloissa.

Voi, voi Rautaruukkia, Outokumpua ja Kemiraa

Kun Helge Haavisto oli upseerikokelaana armeijassa, hän toimi varuskunnan päivystävänä upseerina ja löysi yhdestä komppaniasta nukkuvan varusmiespäivystäjän. Säälistä nuorta miestä kohtaan hän ei vienyt asiaa kurinpitotoimiin asti.

Sittemmin diplomi-insinööriksi valmistunut Haavisto tapasi seuraavan kerran tämän varusmiehen, häntä tunnistamatta, kun Ahti Karjalainen kutsui hänet neuvottelemaan suunnitteilla olleen valtion yhtiön Rautaruukin toimitusjohtajan pestistä. Todellinen teräsmies Haavisto otti tehtävän vastaan ja loi Suomeen terästeollisuuden; harvoin on ison teollisuuslaitoksen perustaminen ollut niin paljon yhden miehen luomistyötä kuin oli tässä tapauksessa Rautaruukki. Tehdas tehtiin keskelle ei-mitään Raaheen tällä alalla kehittyneen Neuvostoliiton teknologian ja sieltä tuotujen raaka-aineiden (Kostamuksen rautamalmin ja koksaamon koksihiilen) myötävaikutuksella.

Kun yhtiö myytiin syksyllä 2013 Ruotsiin, se merkitsi eräänlaisten perusteollisuuden kruununjalokivien luovutusta naapurien hallintaan. Rauta- ja terästeollisuuden ylikapasiteetti on maailmassa tosiasia. Varsinkin Kiinassa on rakennettu kapasiteettia yli oman tarpeen. Rautaruukin myynnissä ruotsalaiselle valtionyhtiölle Svenska Stålille (SSAB) ei saatu takeita siitä, että tuotanto jatkuu Raahen modernissa tuotantolaitoksessa myös tulevaisuudessa. Se, mikä huolettaa raahelaisia duunareita, ei kuitenkaan huoleta yhtiön toimitusjohtajaa Sakari Tammista, joka neuvotteli kaupan Rautaruukin puolesta. Kun uppoavasta laivasta kapteeni lähtee vanhan merimiesperinteen mukaan viimeisenä, tästä laivasta tämä 60-vuotias mies lähti ensimmäisenä ennenaikaiselle eläkkeelle, jota kar-

tuttavat yhtiön hänen puolestaan maksamat lisäeläkemaksut. Ne ovat yritysjohtajien uudenlainen palkitsemistapa, joka ei näy heidän verotettavissa tuloissaan ennen eläkkeelle lähtöä.

Outokumpu tuottaa vielä korkeamman jalostusasteen (ruostumatonta) terästä kuin Rautaruukki. Se teki suuren ja kalliin päätöksen luopumalla värimetallien jalostuksesta ja keskittämällä tuotantonsa ruostumattomaan jaloteräkseen.

Outokummussa valtio on luovuttanut pois osake-enemmistönsä kolmella ulkomaille suunnatulla osakeannilla, joilla valtion kassaan on saatu 831 miljoonaa euroa. Se on vastaavasti menettänyt niitä myyntivoittoja vastaan yhtiön osakkeista 25,9 prosenttia, ja niiden kauppojen jälkeen valtion omistusyhtiö Solidiumilla on sen osakkeista 29,9 %. Vastuun yhtiön tappioista on kuitenkin entinen enemmistöomistaja Suomen valtio ottanut Solidiumille, joka on joutunut sijoittamaan tämän miljarditappioita tuottaneen yhtiön osakepääomaan uutta rahaa yli puoli miljardia euroa.

Kun Outokumpu keskitti toimintansa pelkästään ruostumattomaan teräkseen, se möi värimetallien tuotannon ulkomaisille ostajille väärään aikaan ja anteeksiantamattoman halvalla.

Pyhäsalmen sinkki- ja kuparikaivoksen se möi 60 miljoonalla eurolla kanadalaiselle kaivosyhtiölle, jolle kaivos on tuottanut kauppahintaan nähden yli 10-kertaisen liikevoiton. Kannatti ostaa, ei myydä.

---

* Hannu Taanila, joka on tarkastanut tämän kirjan käsikirjoituksen ja lopulta hyväksynyt sen painettavaksi, tahtoo tähän tokaista seuraavaa:

"Tässä kirjassa ovat esillä seuraavat Suomessa vallitsevat omistamiset: (1) tuotantovälineitten ja finanssipääoman yksityinen omistaminen, (2) tuotantovälineitten ja finanssipääoman valtiollinen omistaminen, (3) maanomistus sekä (4) Suomen valtioalueen maaperässä olevien kaivannaisten omistaminen. Ne ovat yhteiskunnallisia suhteita, joilla on historiansa ja siten tämänhetkiset olemismuotonsa. Niiden kohteena olevilla omistuksilla on vaihtoarvo, niin että ne voidaan realisoida rahaksi, joka taas voidaan realisoida uusiksi omistuksiksi.

Niistä (1), (2) ja (3) ovat juridisesti yksiselitteiset, kun taas (4) on siinä primi-

Harjavallan nikkelitehdas myytiin alehintaan amerikkalaiselle OMG:lle (joka möi sen sittemmin venäläiselle Norilsk Nickelille). Outokumpu sai kaupassa 180 miljoonaa. Kymmenessä vuodessa nikkelitehdas tuotti voittoa yli kolme kertaa enemmän. "Jenkit imivät täältä voitot", sanoo yhtiön suomalainen toimitusjohtaja. Imivät voitot ja lähtivät.

Kun kuparinjalostus fuusioitiin ruotsalaisen Bolidenin kanssa, Outokumpu sai maksuksi Bolidenin osakkeita. Pian, aivan liian pian, se möi ne pois. Paria vuotta myöhemmin osakkeiden pörssiarvo olisi ollut kolminkertainen. Väärin myyty.

Outokumpu ei ole epäonnistunut vain myyjänä vaan myös ostajana. EU:n komissio romutti sen yrityskaupan kannattavuuden (pakottamalla kilpailun turvaamisen nimissä Outokummun myymään heti osan ostoksestaan pois), jolla yhtiö osti saksalaisen Inoxumin kasvaakseen Euroopan suurim-

---

tiivisessä tilassa, joka vallitsi kapitalismin kuvitellun alkuräjähdyksen ensi sekunteina. Sen tilan on, Englannin ns. mainion vallankumouksen ja oman nykyhetkensä yhteiskunnallisten suhteitten legitimoimiseksi, 1688–1689 Amsterdamissa maanpaossa kuvannut Englannin suurin filosofi John Locke (1632–1704). Hänen teoksensa *Tutkielma hallitusvallasta* (suom. Mikko Yrjönsuuri; Gaudeamus 1995) kertoo, miten ihmiskunta siirtyy luonnontilasta yhteiskunnallisesti olemiseen, jonka muotona ja sisältönä on se, minkä Björn Wahlroos, tämä Suomen Locke, ennen maanpakoaan Tukholmaan, 2012 esittää teoksessaan *Markkinat ja demokratia – loppu enemmistön tyrannialle*. Locken mukaan "työ antaa ihmisille erilaisia oikeutuksia käyttää monia maa-aloja yksityisesti", sillä "työn luonne omaisuutena kykenee voittamaan maan yhteisyyden". Vaikka "luonnon esineet on annettu yhteisiksi", niiden on muututtava yksityisesti omistetuiksi työn ja sen tulosten eli pääoman avulla.

Kun (1) ja (2) ovat ultramoderneiksi päivitetyssä ideologisessa tilassa, on (4) muotonsa puolesta 1600-luvun lopun barbaarisessa eli esikapitalistisessa tilassa. Tämä on kuitenkin täydessä sopusoinnussa Suomessa tätä nykyä vallassa olevan kapitalismimodernin uskonopin kanssa, sillä se, että valtio omistaa jotakin, on nykyään ideologisesti väärin ja koituu turmioksi. (4):n nykyinen muoto ja valtionyhtiötten tuhoaminen takaavat, että Suomen maaperän luonnonvarat eivät voi joutua suomalaisten omistukseen: (4) tulee saamaan saman muodon ja sisällön kuin (2).

Tästä kirjasta käy ilmi, että viimeksi kuluneen pian jo 1/3 vuosisadan aika-

maksi jaloteräksen tuottajaksi. Se kauppa oli Stora Ensosta tuttua pöhötautia, sitä, että suuri on aina kaunista. Sen johdosta Outokumpu olisi ilman valtiovallan kädenojennuksia vieläkin syvemmällä kriisissään, jonka on suurelta osin aiheuttanut valtio-omistajasta riippumattomasti toimineen hallituksen jaloteräs-strategia eli irtautuminen värimetallien tuotannosta. Sellaisten omistajista riippumattomien hallitusten jäsenet eli "hallitusammattilaiset" eivät kanna vastuuta päätöksistään vaan kuittaavat palkkionsa ja lähtevät kokousten jälkeen kotiin ilman omistajan huolia suurten yritysten ja ilman yrittäjän huolia pienten yritysten joutuessa tappiokierteeseen.

Niin ikään valtionyhtiönä toimineen Kemiran toimialajärjestelyissä Siilinjärven apatiittikaivoksen perinyt GrowHow möi kaivoksen edelleen norjalaiselle Yaralle hintaan, jonka ostaja sai takaisin pitämällä lannoitteiden hinnan korkealla ja

---

na ovat (1) ja (2) olennaisesti muuttuneet, (3) ja (4) sen sijaan säilyneet. (1):ssä on tapahtunut, että sekä "vanhojen" että "uusien" tuotantovälineitten eli yritysten omistajat ovat suuressa määrässä luopuneet klassisesta suorasta omistamisesta ja muuttaneet omistuksensa finanssipääoman muotoon: päämääränä ei ole tuotanto vaan rahapääoman tuotto. Tuotantovälineitä on realisoitu pois suomalaisesta omistamisesta, niin että esimerkiksi Suomen pörssiyhtiöitten omistuksesta noin puolet on ulkomailla, minne Suomen kansantalous näin maksaa suojelurahaa eli pakkoveroa.

On hyödyksi huomata, että (1):n suuri muutos ei ole johtunut mistään ideologiahuumasta tai muusta uskoon tulemisesta. Se on ainoastaan kapitalismin nykyinen, tavallaan tekninen olemismuoto, jossa yrittämisen sijaan on tullut loisiminen. Sen sijaan (2):n suuri muutos on ollut puhtaasti ideologinen ja uskonopillinen. Sen ovat toimeenpanneet Suomen poliittiset johtajat, ennen muuta sd ja kepu, jotka ovat antaneet siirtää Suomen fundamentalistisen kapitalismin tilaan.

He eivät itse vieläkään ymmärrä, mitä ovat tehneet, mutta ns. talouselämä – ennen muuta ns. kansainväliset sijoittajat – ymmärtää kyllä ja on onnellinen, mutta ei pidä onnestaan ääntä. Sd ja kepu ovat hoitaneet työnsä niin kunnollisesti, että kokoomuksen ei ole tarvinnut muuta kuin tyytyväisenä yhtiömiehenä vieressä hyreksiä. Tulos on kansantalouden kannalta traaginen, mutta oppi on oikea. Samalla tavalla oli tulos traaginen mutta oppi oikea Neuvostoliitossa Josif

kotiuttamalla voittonsa Norjaan ammoniakin siirtohinnoittelulla. Väärin myyty.

Siilinjärven apatiitti on ainutlaatuisen puhdas fosforilannoitteen raaka-aine, jolle ei ole Euroopassa (tai kadmiumpitoisen fosforin päätuotantoalueella Marokossa) laadukasta kilpailijaa.

Samassa kaupassa meni myös yksi Suomen luonnonvarojen helmi, Savukosken Sokli, Norjan Yaralle. Norjalaisyhtiö valmistelee yhdessä Suomen valtiovallan kanssa kaivoksen avaamista. Se vaatii Suomen valtiota rakentamaan Sokliin rautatien, joka maksaa vähintään 300 miljoonaa euroa. Valtio ei suostunut sitä rakentamaan silloin, kun Soklin omisti valtionyhtiö Rautaruukki ja sen jälkeen valtionyhtiö Kemira. Ei pidä suostua nytkään. Pidettäköön Sokli säilössä tuleville sukupolville itse hyödynnettäväksi ilman että voitot lähetetään Norjaan.

Stalinin 1928–1932 suorittaman maatalouden pakkokollektivisoinnin jäljiltä. Valtionyhtiöitten hävittämisen tämänhetkiset tulokset ovat Solidiumin nettisivuilla. Ne ovat suuren kansallisvarallisuuden pienten raunioitten lyhyt luettelo. Nyt on menossa enää valtion omistusten lopullinen hävittäminen; Juha Sipilä ja Alexander Stubb hoitavat loppusiivouksen ja sammuttavat valot.

Kun (1):n ja (2):n muutokset sekä (4):n tilanne merkitsevät Suomea koskevan taloudellisen vallan luovuttamista ja tyrkyttämistä pois Suomesta ja suomalaisilta, on (3) tässä suhteessa omistamisen vallan säilyttämistä vielä Suomessa. Siitä pitävät huolta suomenruotsalaiset suvut, jotka selvästikään eivät halua realisoida näitä omistuksiaan ulkomaalaiseen keinotteluomistukseen.

Tässä esillä olevien lisäksi Suomella on vielä yksi omistus (5). Se on Venäjä.

Venäjällä ei tietenkään ole vaihtoarvoa, mutta sillä on Suomelle suunnaton käyttöarvo. Venäjän käsittäminen Suomen omistukseksi tarkoittaa, että jos Suomi pitää huolen siitä, että sillä on oma, itsenäinen Venäjän-politiikka niin että se ei ala minkään kolmannen valtion tai valtioryhmän Venäjän-politiikan vasalliksi, se saa käyttöönsä kaiken sen hyödyn, joka valtioiden välisestä yhteistyöstä aina koituu. Sitä, että Suomella pitää olla oma Venäjä, korostivat selvin sanoin Snellman, Paasikivi ja Kekkonen. Oma Venäjä Suomella olikin 1809–1917 ja sitten vuodesta 1944 siihen saakka kun Suomi meni "Eurooppaan" ja pääministeri Paavo Lipponen saattoi Washingtonissa onnellisena julistaa, että Suomella ei enää ole omaa Venäjän-politiikkaa. Silloin kun Suomella oli oma Venäjä, se oli ideologiaindiffe-

Kemiran privatisoimisessa mielenkiintoinen yksityiskohta on vuodelta 2007 kauppa, jolla valtion omistajaohjausministeri Jyri Häkämies möi Kemirasta 17 prosenttia Oras Oy:n hanatehtaan omistaneille Paasikiven veljeksille ja 15 prosenttia suomalaisille vakuutusyhtiöille. Rahaa tuli näistä kaupoista valtion kassaan 656 miljoonaa euroa.

Kaupan tekee mielenkiintoiseksi se, että se tehtiin ilman tarjouskilpailua, vaikka tiedossa oli muukin ostaja, Lontoossa pääkonttoriaan pitävä ulkomainen pääomasijoittaja Montagu. Se olisi maksanut Kemirasta enemmän kuin Paasikivet, jotka saivat osakkeensa päivän pörssikurssiin. Kun valtaa myydään, siitä pitää maksaa enemmän kuin pörssikurssin mukaan. Paasikivet saivat valtaa, sillä he käyttäytyvät tässä yli 30 000 osakkeenomistajan yhtiössä niin kuin omistaisivat koko yhtiön 18 prosentin omistusosuudellaan. Montagu olisi maksanut valtiolle sen osakkeista 30–40 prosentin suuruisen lisähinnan pörssikurssin päälle.

---

rentti ("kun kerran rakas herra Jumala on antanut meille Venäjän, miksi emme käyttäisi sitä hyödyksemme"). EU:hun liittyminen perustui Venäjän ideologisoimiseen (joka nyt on muuttunut alkeelliseksi demonisoinniksi) ja merkitsi, että Suomi antoi oman Venäjänsä pois. Niin onkin Suomi EMU:n jäsenenä nyt täsmälleen samassa asemassa kuin vaikkapa 1941, jolloin Suomi oli mukana "Uudessa Euroopassa", mutta Venäjä, Ruotsi, Norja, Tanska ja Englanti eivät olleet, eivätkä ne nytkään ole EMU:ssa.

Valtionyhtiöitten hävittämistä seuraa lopullinen ratkaisu eli kaiken aikaa menossa oleva yhteiskunnan toimintojen mahdollisimman täydellinen saattaminen kapitalistiseen pääomasuhteeseen. Tällaisella yhteiskunnalla eli sen valtiolla voi periaatteessa olla oma ulkopolitiikka: jokaisen valtion ulkopolitiikkahan asetetaan ja määritetään sen sisäpolitiikassa. Nyt kuitenkin on Suomen tämä sisäpoliittinen valta luovutettu EU:lle, niin että Suomi saa olla Venäjän kanssa tekemisissä ainoastaan sen, mikä EU sallii. Nykyinen Suomi on tässä asiassa umpi-ideologisen katais- ja alamaisrehellinen toisin kuin viimein olivat Suomen poliittiset johtajat, kun 1941–1944 edellisen kerran oltiin Euroopassa; jälkikäteen käy sanoa, että he tulivat saaneeksi typeryydestä edes torjuntavoiton.

(1):n, (2):n ja (5):n suuret ja peruuttamattomat muutokset lähtivät liikkeelle kun heti Urho Kekkosen kuoltua aloitettiin se, minkä virallinen nimi on pääomamarkkinoitten vapauttaminen. Ne kaikki tapahtuivat Mauno Koiviston ollessa Suomen tasavallan presidenttinä. Ne eivät ole hänen aktiivista tekoaan mutta

Ministeri Häkämies selitteli jälkikäteen, että Paasikivet ovat "tunnettuja ja arvostettuja suomalaisia omistajia, joiden toiminta kokemusten perusteella on pitkäjänteistä ja vastuullista". Se oli perustelu valtion Paasikiville antamalle lahjalle. Herää kysymys, miksi muita valtionyhtiöitä ei ole myyty suomalaisille omistajille? Ovatko Paasikivet ainoat "tunnetut ja arvostetut suomalaiset omistajat?

Paasikivet saivat valtiolta myös toisen lahjoituksen, kun entinen Kemiran tytäryhtiö Tikkurila Oy:n maalitehdas pörssitettiin. Montagu tarjosi siitä 875 miljoonaa euroa, mutta yhdessä valtion omistuksia hallinnoivan Solidiumin kanssa Paasikivet torjuivat tarjouksen. He halusivat itse päästä omistamaan Tikkurilaa ja pääsivätkin. Kemiran hallitus ei ottanut Montagun tarjousta lainkaan käsittelyyn vaan se listasi Tikkurilan pörssiin niin, että Kemiran omistajat saivat merkitä sen osakkeet omistustensa suhteessa.

Paasikivien Kemiran omistamiseen käyttämän Oras Investin hallituksen puheenjohtaja Pekka Paasikivi sanoi *Helsingin Sanomissa* avoimesti, että "Tikkurila on hyvä yhtiö, jota me emme halunneet päästää pois. Halusimme, että siihen tulee samanlainen omistusrakenne kuin Kemirassa. Rakenne, jossa me olemme suurin omistaja." Kun valtio sitten möi osuutensa Tikkurilasta, se sai noin 50 miljoonaa euroa vähemmän kuin se olisi saanut niistä samoista osakkeista Montagun tarjouksen perusteella.

---

hänen passiivisesti sallimaansa. Hän tuntui seuraavan asiain lipumista puolueettomana havainnoijana, ja lähti sitten kotiin. Niin heikoilla on Suomi nyt, että järjen ääntä kuuluu enää presidentti Sauli Niinistön suunnalta, mutta hänenkin pitää varoa sanojaan, ettei valtakunnan herrasväelle tule paha mieli.

Mutta kun tulee perjantai 1.3.2024, on voitto täydellinen. Silloin vannoo presidentinvalansa Alexander Stubb, tämä Suomen politiikan Cheek."

Näin kirjoittaa siis Hannu Taanila; asian kuitenkin selittää se, että hän "on tunnettu vasemmistolaisista mielipiteistään", niin kuin Wikipedia kertookin.

Valtion toiminta Kemiran yksityistämisen yhteydessä osoittaa, että valtio voi käyttää omistajavaltaansa aktiivisesti, jos se tahtoo. Ministereiden ei tarvitse olla yksityisten omistajien tahdottomia marionetteja yhtiöissä, joissa valtiolla on merkittävä omistus. Siitä omistuksesta ei pidä luopua sillä tavalla, jolla Paasikivet saivat kokoomuslaiselta ministeriltä vallan Kemirassa päivän pörssikurssiin ilman asiaan kuuluvaa lisähintaa ja jolla tässä tapauksessa – vastoin valtion normaalia käytäntöä – torjuttiin ulkomainen omistaja huolimatta sen paremmasta ostotarjouksesta.

Valtion omaisuuden myynnit ovat olleet yhteisöllisen omaisuuden uusjakoa yksityisen pääoman hyväksi.

Lääkärit privatisoinnin etulinjassa

Edellä on esitelty kauppoja, joilla valtiovalta on myynyt kansallisomaisuutta suoraan koti- ja ulkomaisille sijoittajille. Yhteisen omaisuuden privatisoimista toteutetaan myös epäsuorasti, ja uusia miljonäärejä syntyy lähivuosina kansanterveyden ja ihmisten hoivan kaupallistamisessa.

Lääkärit ovat yhteiskunnan kalliisti kouluttamia terveysalan toimitsijoita. Suurin osa lääkäreistä on kunniallisia kansalaisia, mutta tässä ei nyt puhuta heistä.

Suomen julkista terveydenhuoltojärjestelmää täydentävät yksityiset lääkäriasemat ja muut alan palvelut. Systeemi on hyvä niin kauan kuin julkiset palvelut toimivat ja ovat halpaan hintaan kaikkien ulottuvilla. Rengit ovat kuitenkin ottamassa isännän roolin. Kun lääkärit eivät hakeudu töihin terveyskeskuksiin, se on käytännön privatisointia: sairaille ei jää julkisten palvelujen vaihtoehtoa.

Yhdysvalloissa kansanterveyteen käytetään rahaa 16 % kansantuotteesta ja Suomessa vähän yli 9 %. Huolimatta tästä valtavasta rahankäytön erosta ovat hyvät julkiset palvelut olleet Suomessa kaikkien kansalaisten ulottuvilla, kun taas Yhdysvalloissa kymmenet miljoonat ihmiset eivät pysty ostamaan vakuutuksiin perustuvia palveluja. Heiltä puuttuu rahaa oman terveytensä hoitoon. Julkisten palvelujen murentaminen tuo sen ongelman myös suomalaiseen kansankotiin.

Suomessa valtio maksaa siitä, että terveydenhuoltoa yksityistetään. Kaikki yksityisiä lääkäripalveluja tarjoavat yhtiöt nimittäin hyötyvät niistä Kela-korvauksista, joiden kautta valtiovalta maksaa privatisointikymmenykset suomalaisten veronmaksajien rahoista yhtiöiden viedä voittonsa vapaasti maasta pois ulkomaalaisille omistajilleen.

Etelä-Savossa elämäntyönsä tehnyt lääkäri Tauno Halonen nosti *Puumala*-lehdessä kissan pöydälle. Häntä harmitti Suomen terveyskeskusten hädänalainen tilanne "koko ammattikunnan rappeutuvan moraalin puolesta". Hän kysyy: "Eikö kukaan voi tehdä mitään sille, että ulkomailla rekisteröidyt lääkärifirmat ryöstörahastavat lääkäripulassa kamppailevia kuntia ja sairaiden ihmisten kustannuksella tehdyt voitot viedään Suomesta veroparatiiseihin?"

Ja minkä kannan näihin asioihin ottaa Suomen valtiovalta? Suoranaisesti ei mitään kantaa, mutta epäsuorasti muun muassa rahoittamansa Sitran kautta.

Suomen itsenäisyyden juhlavuoden rahasto Sitra, joka rahoittaa valtion puolesta uutta yritystoimintaa, on merkillinen sekasikiö julkista ja yksityistä liiketoimintaa.

Se on ulkoistanut omien (suurten) rahojensa sijoitustoiminnan yksityisille yhtiöille, joita johtavat Sitran entiset työntekijät. Tällainen ulkoistettu sijoittaja-rahoittaja on Terveysrahasto Oy, joka "tukee suomalaisen terveydenhuoltojärjestelmän rakennemuutosta edistämällä järkevien toimintamallien käyttöä". Rakennemuutos merkitsee tässä yhteydessä terveydenhoitopalvelujen muuttamista yksityiseksi liiketoiminnaksi ja siis julkisten hyvinvointipalvelujen hävittämistä.

Käytännössä Terveysrahasto Oy:n varoja hallinnoivat entiset sitralaiset Vesa Lehtomäki ja Pasi Lehtinen omistamansa Korona-Invest Oy:n lukuun. He kumpikin saavat firmasta tuloja pari sataa tuhatta euroa vuodessa riippumatta siitä, tekeekö Terveysrahasto Oy voittoa tai tappiota. Varsinainen tilipäivä rahastoliiketoiminnassa on kuitenkin aina se hetki, kun rahasto puretaan ja sen varat jaetaan sijoittajille. Siihen asti rahaa kerätään Terveysrahastoon maksimoimalla privatisoimistuottoja.

Sitran hallintoneuvostona toimivat eduskunnan pankkivaltuutetut eivät 525 euron kuukausipalkallaan ilmeisesti ole joutaneet tuntemaan huolta tällaisesta julkisten varojen yksityistetystä hallinnoimisjärjestelmästä.

Ns. rakennemuutoksen varjolla tehtävästä rahastuksesta on hyvä esimerkki Jokilaakson Terveys Oy:n tapaus.

Sitran ja yhdeksän muun keskisuuren vakuutusyhtiön ja säätiön sijoittajaosakkaan varoista sijoitettiin 20 000 euroa tämän koko Jämsän alueen kattavan terveydenhuollon vastuuorganisaation osakepääomaan. Pari kuukautta myöhemmin Terveysrahasto Oy möi osuutensa 800 000 eurolla yksityiselle lääkärifirmalle Pihlajalinnalle, joka sai kaupan ansiosta enemmistön (51 %) Jokilaakson Terveyden osakkeista ja siten vallan periä sijoittamansa rahat takaisin Jämsän seudun sairailta, joiden hoitoon se siis sai monopolin.

Pihlajalinnan pääomistaja on kotimainen pääomasijoittaja Sentica Partners (56 %) sekä sen lääkärit. Vuonna 2012 lääkäri Leena Niemistö oli ostanut lääkärikollegoiltaan Dextra Oy:n lääkäriaseman osakkeet ja koonnut niistä paketin, joka toi hänelle määräysvallan Dextra Oy:ssä. Hän möi osakkeet Pihlajalinnalle, ja siitä kaupasta saamallaan myyntivoitolla hän oli sen vuoden veroäyrikuningatar. Isot rahat – ja pienet verot – saadaan aina omistusten realisoimisen yhteydessä.

Suomen terveydenhuolto ruotsittuu

Pihlajalinna on vielä suomalaisessa omistuksessa, mutta MedOne, Mehiläinen ja Terveystalo eivät enää ole. Ne ovat alan suurimpia yksityisiä firmoja, joille töitä tekee pää- tai sivutoimisesti lähes kolmannes Suomen lääkäreistä. Ne ovat ruotsalaisomistuksessa. Ruotsissakin on kyseenalaistettu niiden veromoraali, mutta se ei riitä perusteeksi sille, että Suomen terveydenhuollon sallitaan ruotsittua. Ruotsissakin kansankodin julkisia palveluja privatisoidaan.

Keikkalääkäritoimintaan erikoistunut MedOne on ruotsalaisen Attendon omistama ja siihen fuusioitu reppufirma. Se myy yksityistämisen paineeseen ahdistetuille kunnallisille terveysviranomaisille lääkäripalveluja, joita laki määrää kunnat hoitamaan mutta joita lääkärit eivät ole valmiita tekemään kunnan viroissa. Keikkalääkärin (jollaisiksi kelpaavat myös kokemattomat lääketieteen kandit, ja onpa MedOne myynyt terveyskeskuksille myös valelääkärin palveluja) auton jarruvalon sammuessa kaikki hänen hoitamansa potilassuhteet jäävät tilapäisiksi, ja kun paikalle tulee seuraava keikkalääkäri, potilaat ovat hänelle yhtä vieraita kuin lääkäri potilaille. Hyvässä tapauksessa keikkalääkäri puhuu potilaan kanssa samaa kieltä, mikä helpottaa olennaisesti kanssakäymistä. Aina ei yhteistä kieltä ole.

MedOne/Attendo houkuttelee lääkäreitä palvelukseensa neuvomalla näille "verosuunnittelua", joka on veronkierron kauniimpi nimi. Sen tytäryhtiö Terveyden Tuottajat Oy opettaa lääkäreitä hajauttamaan tulonsa täysverotettuihin ansiotuloihin ja aliverotettuihin pääomatuloihin. Se tarjoaa lääkäreille, joiden on mukaan päästäkseen perustettava henkilökohtainen holding-yhtiö, ostettavaksi osakkeitaan, joiden

arvonnousun tämän yhtiön omistajat voivat sitten ottaa ulos pääomatuloina.

MedOnen perustaneet neljä lääkäriä ovat netonneet omistamisellaan kaksi kertaa. Ensin he möivät vuonna 2004 yhtiöstään puolikkaan sijoitusyhtiö Sponsorille, ja siinä kaupassa Pertti Karjalainen sai aliverotettua pääomatuloa 8 miljoonaa, Sami Martinkauppi 7 miljoonaa, Veli-Matti Riihimäki 7 miljoonaa ja Antti Ylikorkala lähes 2 miljoonaa. Toisen puolikkaan heiltä osti Attendo, ja siinä kaupassa Pertti Karjalainen sai aliverotettua pääomatuloa 22 miljoonaa, Veli-Matti Riihimäki 16 miljoonaa, Sami Martinkauppi 9 miljoonaa ja Antti Yli-Korkala 5 miljoonaa euroa.

Mitä useampaan kertaan saman omaisuuden saa myydyksi, sitä enemmän on toivoa uusista myyntivoitoista.

Toisen suuren ruotsalaisyhtiön eli Mehiläisen omistajia olivat 2000-luvun alussa suomalainen sijoituisyhtiö Capman sekä valtion puolesta terveydenhuoltoa privatisoiva Sitra. Ne möivät Mehiläisen ruotsalaiselle Ambea-konsernille, jonka taas omistavat nykyisin kansainväliset sijoitusyhtiöt Triton ja KKR (Kohlberg Kravis Roberts & Co).

Nämä yhtiöt asettavat aina ostamiinsa yhtiöihin sijoittamilleen rahoille kansainväliset tuottovaatimukset, ja tässä tapauksessa terveyspalvelut olivat sitä mettä, joista Mehiläinen keräsi pääoman tuoton omistajilleen. Mehiläinen kieltää veronkierron ja veroparatiisien käytön Suomesta ulos vietävien voittojen kasvattamiseen, mutta veronkiertoepäilyjä ruokki se, että vuonna 2011 sen nettotulos oli Iltalehden otsikoiden mukaan 36 miljoonaa euroa ja verot Suomeen vain 360 000 euroa.

Kun myös ruotsalaisessa mediassa Ambeaa syytettiin voittojen viemisestä veroparatiiseihin, silloinen valtiovarainministeri Jutta Urpilainen hyvässä uskossa ja toivossa informaation voimaan vastasi kansanedustaja Maria Tolppasen asiasta tekemään kirjalliseen kysymykseen näin: "Hallitusohjelmassa on painopistealueena harmaan talouden torjunnan tehostaminen. Näistä toimista esillä olevaan asiaan vaikuttaa muun

muassa pyrkimys automaattiseen tietojenvaihtoon verotustietojen vaihdosta tehtävissä sopimuksissa sekä olemassa olevien tietojenvaihtomahdollisuuksien aktiivinen käyttäminen. Suomi tukee automaattisen ja monenkeskisen tietojenvaihdon yleistymistä kansainvälisessä verotustietojen vaihdossa ja jatkaa tietojenvaihtoa koskevien sopimusten tekemistä veroparatiisien kanssa. Suomella on tällä hetkellä jo yli 30 sopimusta verotustietojenvaihdosta veroparatiisivaltioiden kanssa. Lisäksi vastaavia tietojenvaihtomääräyksiä on myös kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyissä sopimuksissa, joita Suomi on tehnyt myös eräiden matalan verotuksen valtioiden kanssa. Näillä keinoilla voidaan saada tietoja Suomen verotusta varten silloin, kun veroparatiisivaltioissa on Suomessa verovelvollisten tuloja. Tietojenvaihto mahdollistaa Suomessa veronalaisten tulojen verottamisen täällä."

Olipa napakkaa tekstiä. Että näin Suomi hyökkää harmaan talouden rintamalla. Saatiin markkinavoimista taas yksi niskalenkki lisää.

Ambean toimitusjohtaja Matti Bergendahl nousi vuoden 2010 tulonsaajien eliittiin 2,6 miljoonan euron ansio- ja 3 miljoonan pääomatuloillaan. Hän on yhdessä muiden yhtiön johtajien (ja Ambean hallituksen puheenjohtajan, optiomaakari Mikael Liliuksen) kanssa ostanut Ambean ja KKR:n omistaman luxemburgilaisen holding-yhtiön osakkeita odottamaan sinne edelleen siirrettävien Ambean voittojen kasvua. Niiden osakkeiden realisoimisesta syntyvät pääomatulot ilmoitetaan aikanaan Suomen verottajalle, vakuuttaa yhtiön johtoporras.

Sairas terveystalo?

Kolmas suuri yksityinen ruotsalainen terveyspalveluyhtiö Suomen markkinoilla on Terveystalo, jonka englantilainen Bridgepoint lunasti pois pörssistä ja möi vuonna 2013 ruotsalaisten Wallenbergien perustamalle EQT:lle. Siinä yhteydessä sen "omistuspohjan laajennukseen" osallistuivat myös suomalaiset työeläkeyhtiöt omine pääoman tuottovaatimuksineen.

Kyseessä on sama Bridgepoint, joka omistaa autoja katsastavan A-Katsastuksen. Terveystalossa se oli laajentanut toimialaansa ihmisten katsastamiseen.

Terveystalo niin kuin muutkin alan kasvuyritykset laajenevat yritysostoin. Kun valtio purki vuonna 2005 oman työterveyspalveluyksikkönsä ja valtion yhteishankintayksikkö Hansel kilpailutti työterveyshuollolle kaupallisen tuottajan, kisan voitti koko maan osalta Medivire. Se sai ensivaiheessa valtiolta noin 17 000 henkilöasiakasta, ja sen tarkoitus oli saada asiakkaikseen kaikki "valtiokonsernin" 145 000 työntekijää.

Medivire voitti tarjouskilpailun hinnoilla, jotka eivät pitäneet vaan nousivat nopeasti. Jo paria vuotta myöhemmin vuonna 2007 Mediviren työterveyspalvelut myytiin 127 miljoonalla eurolla Suomen Terveystalolle. Medivireen omistajat (MB Rahastot, Ilmarinen ja Juhani Suomelan luotsaama toimiva johto) saivat myyntivoittonsa siitä, että yhtiöllä oli myytävänä suuri määrä asiakkaita. Heti kaupan jälkeen Terveystalo ennakoi voittojensa kasvavan. Valtio omasta puolestaan ei hyötynyt mitään siitä, että sen työntekijöiden sairauskulut ruvettiin maksamaan yhtiölle, joka ei voittanut uusia asiakkaitaan tarjouskilpailulla vaan rahalla. Terveystalo perii kauppahinnan takaisin valtiolta terveyspalvelujen hinnoissa, ja niiden kilpailuttaminen tuotti kustannussäästöinä nollatuloksen, jolle tulee korkea yhteiskunnallinen hinta.

INARIN KUNNAN PÄÄKIRJASTO, 99800 IVALO

Bridgestone oli järjestänyt Terveystalolle pitkän kaavan mukaan omistuksen, jolla se imi suomalaisten sairaiden maksamat voitot ulkomaille. Emoyhtiö oli Terveystalo Healthcare Holding, joka omisti Star Healthcaren, joka omisti Suomen Terveystalo Oy:n. Star Healthcare oli ottanut satoja miljoonia euroja velkaa Terveystalo Healthcare Holdingilta, joka oli ottanut velkaa Bridgepointilta. Konserniavustuksilla ja korkokuluilla Terveystalo tyhjennettiin voitoista niin, että Suomen verottaja ei saanut niistä osaansa, vaan ne kierrätettiin maasta ulos luxemburgilaisen European Healthcare -holding-yhtiön kautta.

Kun Bridgepoint möi Terveystalon Ruotsiin EQT:lle, sen omistus-, velansiirto- ja mahdollinen veronkiertorakenne tulivat entistäkin monimutkaisemmiksi. EQT-rahastolla on Luxemburgissa toistakymmentä tytäryhtiötä. Niiden ohella se oli säilyttänyt Terveystalon omistamista varten Bridgepointilta perityt yhtiöt, minkä lisäksi omistamiseen tarvittiin vielä kaksi uutta yhtiötä, nimittäin Lotta Holding I Oy ja Lotta Holding II Oy. Sijoittajia edustava EQT VI -rahasto oli rekisteröity Englannin kanaalin verokeitaaseen Lotta Holding Guernsey Limitedin nimellä, ja "kansainvälisten sijoittajien vaatimuksesta" oli perustettu kolme muuta omistusyhtiötä Lotta Holding I, II ja III.

Terveystalo ilmoittaa kotisivuillaan, että "Terveystalo-konserni tai sen tytäryhtiöt eivät ole maksaneet voittoja, osinkoja, korkoja tai konserniavustuksia ulkomaille, ja Terveystalo maksaa kaikki veronsa Suomeen". Vuoden 2013 taloudellisten tunnuslukujen esitteessä taas lukee, että "Terveystalo ei ole jakanut konserniavustusta, osinkoja tai voittoja ulkomaille. Omistajalle ei ole myöskään maksettu korkoja investoinneista tai pääomalainoista."

Nämä sitaatit ovat osoitus median nostattaman julkisen keskustelun vaikutuksesta: palveluja myyvät yhtiöt ovat allergisia julkiselle veronkiertokritiikille.

Mutta kun Terveystalo on maksanut yhteisöveroa, joka on yhtiöiden tulovero, vain 189 000 euroa ja kun Suomen terveydenhuoltoalan yrityksillä on veronkiertomenneisyys, nuo edellä lainatut sitaatit joutuvat erityistarkasteluun. Niistä löytyykin aukkopaikkoja.

Terveystalon kotisivun sitaatti jättää avoimeksi sen, ovatko konserniyhtiöt maksaneet voittoja, osinkoja, korkoja tai konserniavustuksia toinen toisilleen kotimaahan, lainanneet rahaa ulkomaille tai ovatko jotkut konsernin yhtiöt vieneet ulkomaille rahaa, jota siellä ei ole verotettu. Toisesta sitaatista taas puuttuvat korot niiden maksujen joukosta, joita ei ole maksettu ulkomaille, ja jos Terveystalo ei olekaan jakanut konserniavustusta, osinkoja tai voittoja ulkomaille, sanamuoto jättää avoimeksi, ovatko mahdollisesti jotkut konsernin yhtiöt jakaneet.

Valitettavasti vain näin vähän voi yritysten omiin ilmoituksiin luottaa.

Suomen terveydenhuollon, vanhusten hoidon ja muun hoivan privatisoiminen ja kaupallistaminen on joka tapauksessa lähivuosina monien uusien lääkärimiljonäärien pääomatulojen kotipesä.

XI
Todellisia tarinoita

Iloiset myyntivoitot

Syksyllä 2013 peliyhtiö Supercellin omistajat möivät puolet yhtiöstään Japaniin.

Supercell on nuori, niin kuin monet muutkin nettipelialan yritykset ja niiden omistajat. Se perustettiin vuonna 2010 hyvin yksinkertaiselta kuulostavan reseptin mukaan: "Uskomme, että parhaat ihmiset luovat parhaat pelit."

Näihin parhaisiin ihmisiin kuuluu muiden Supercellin työntekijöiden ohella sen johtokaksikko Ilkka Paananen ja Mikko Kodisoja. Kumpainenkin sai syksyllä 2013 Supercellin puolikkaasta maksetusta 1 100 000 000 eurosta 170 miljoonaa euroa. Kun verojen osalta otetaan huomioon sekä hankintameno-olettaman mukainen 20 prosentin suuruinen verovapaa osuus että jäljelle jääneestä summasta perittävä 32 prosentin suuruinen pääomatulovero, kummankin käteen jäävä tulo on noin 140 miljoonaa euroa. Sillä rahalla he nousevat suomalaisten rikkaiden eliittiin. Onkin hyvä saada sinne tuoretta ja hapekasta verta.

Näiden uuden rahan nuorten edusmiesten puheissa ja teoissa on tunturipurojen raikkautta, jos niitä vertaa vanhan rahan eli perityn, naidun tai muulla tavalla itse ansaitsemattoman rahan epätoivoiseen olemassaolontaisteluun muiden kustannuksella.

"Me ollaan kasvettu täällä, ja iso osa meidän ystävistä on täällä. Me vaan ollaan saatu tältä maalta paljon, ja totta kai oltu hirveän onnekkaita. Tuntuu hyvältä antaa jotain sille ympäristölle ja yhteisölle, josta on itse ponnistanut. Niin yksinkertaista se on."

Supercell toimii ja menestyy kilpailussa täysin vapailla markkinoilla toisin kuin esimerkiksi monet veronmaksajien takuulla ja riskillä toimivat suurpankit. Tosin tämänkin peliyhtiön omistajiin kuuluu sijoittajia, jotka odottavat taustalla

osuuttaan firman leipomasta pelitulojen kakusta, mutta niin markkinat toimivat. Osake-enemmistö (51 %) miljardikaupan jälkeen on Suomeen rekisteröidyllä Kahon 3 Oy:llä ja sen japanilaisilla omistajilla. Muita suuria institutionaalisia omistajia ovat sijoitusrahastot Accell London Investments (8 %), Initial Capital (4 %), Promo Two (3 %), IVP LuxCo (3 %) ja Cerval Investments (3 %). Suurista henkilöomistajista Mikko Kodisojalla ja Ilkka Paanasella on kummallakin vielä 8 % osakkeista ja Visa Forstenilla ja Lassi Leppisellä kummallakin 2 %. Kun yhden prosenttiyksikön arvo 10–20 miljoonaa euroa, pienetkin prosenttiluvut poikivat isoja rahoja.

Supercell on tuottanut pelejä vain kosketusnäytöllisille laitteille ja käytännössä vain Applen iPhonelle ja iPadille. Nopeasti kasvavilla Aasian markkinoilla pelit pitää nimittäin rakentaa Android-käyttöjärjestelmälle. Tuoreessa muistissa on, miten Nokia hylkäsi Androidin Microsoftin tähden, joten Nokian puhelimilla ei ole voinut pelata kaikkia maailman suosituimpia nettipelejä. Nokian käyttöjärjestelmän vaihdon kohtalokkaita vaikutuksia ei yhtään lievitä se, että esimerkiksi Supercellissä nähdään kaikkinaisen pelaamisen siirtyvän yhä suuremmassa määrin mobiililaitteille, ja jos Nokian puhelimilla ei voi pelata pelejä, se on suuri ongelma Microsoftille – mutta ei enää kuulu meille suomalaisille tärkeisiin asioihin muutoin kuin nostalgisessa mielessä.

Supercellin toimitusjohtaja Ilkka Paananen kertoo *Helsingin Sanomissa* markkinoiden muuttumisesta: "Isojen konsolipelifirmojen valta perustui aiemmin levityskanavan hallintaan. Kukaan muu ei saanut hyllytilaa, ja ne saattoivat sanella säännöt. Nyt se on muuttunut, samalla ovat muuttuneet pelialustat ja liiketoimintamallit."

Kun suuret pelifirmat tarjoavat markkinoilla jopa tuhatta peliä, Supercell myy pelaajille vain muutamia harvoja pelejä, mutta niihin liittyy suuri asiakasuskollisuus. Pelikohtaisesti mitattuna se on maailman tuottoisin peliyhtiö. Sen peleillä oli syksyllä 2013 joka päivä 8,5 miljoonaa pelaajaa, jotka palasivat pelien pariin keskimäärin 10 kertaa päivässä. Sellainen

toistotiheys kuulostaa pahanlaatuiselta peliriippuvuudelta.

Ilkka Paananen ei isottele omaa rooliaan: "Vitsailen, että olen varmasti vähiten vaikutusvaltainen toimitusjohtaja tällä alalla – mistä olen hyvin ylpeä. Minun tehtäväni on hankkia parhaat tyypit, luoda heille parhaat mahdolliset olosuhteet ja luottaa siihen, että he hoitavat työnsä hyvin." Hän jatkaa: "Aika monessa luovassa organisaatiossa on maksimoitu kontrollin määrä. On hyväksymisprosesseja ja dokumentaatiota. Meillä on päinvastoin. Emme ole maksimoineet kontrollia vaan sen, että ihmisillä on mukavaa töissä."

Supercellin nimi ("supersolu") voisi olla suora johdatus yhtiön organisaatioon. Pelien kehittelyn tiimit ovat itsenäisiä soluja, ja menestyksen sattuessa kohdalle ne ovat olleet supersoluja. Jos menestys ei ole sattunut kohdalle, myös virheet "ovat hyvä muistutus siitä, että meidän menestys on rakennettu nopeiden epäonnistumisten varaan, joista on opittu. Se on tärkeä perintö josta on ollut apua nytkin, sillä epäonnistumisten muistaminen auttaa ihmisiä pitämään jalat maassa."

Kun uuden rahan miehet Paananen ja Kodisoja laativat ulkomaisen ostajan kanssa kauppakirjan, he kirjoituttivat siihen, että yhtiö jatkaa toimintaansa Suomessa ja maksaa veronsa Suomeen. Omasta osuudestaan he ilmoittivat käyttävänsä osan hyväntekeväisyyteen ja osan lupaavien kasvuyritysten avustamiseen. Tällaista isänmaallisuutta ei juurikaan löydy vanhan rahan puolelta.

Näiden uuden rahan miljonäärien patriotismin ansiosta lippumme liehuu maailman markkinahumussa. Aivan samaa lippua eivät tunnu heiluttavan Supercellin kilpailijat peliyhtiö Roviossa.

Vihaiset miljardilinnut

Media kertoi, että ulkomaiset ostajatarjokkaat olivat olleet valmiita maksamaan suomalaisesta Rovio Entertainment -yhtiöstä ja sen Angry Birdseistä kaksi miljardia euroa. Suomalaisille omistajille ja tässä tapauksessa kai ennen muuta yhtiön osakkeista 69,7 % omistavalle Kaj Hedille tarjous ei ollut kelvannut. Hedillä oli ollut varaa kieltäytyä, sillä sittemmin on huhuttu, että yhtiön arvo olisi jo 5–8 miljardia dollaria. Silloin peliyhtiön arvo olisi samaa suuruusluokkaa kuin se hinta, millä Microsoft osti syksyllä 2013 maailman kännykkämarkkinoita aikanaan suvereenisesti hallinneen Nokian matkapuhelinten valmistuksen.

Kaj Hedillä on siis ollut varaa ja riittävä itsetunto kieltäytyä Suomen rikkaimman miehen tittelistä ja maailmantilastossakin tuhannen varakkaimman ihmisen joukkoon kuulumisesta. Hän tuli ensimmäisen kerran vuonna 2012 Suomen suurituloisten listoille runsaan 3 miljoonan euron (pääasiassa ansio)tuloilla. Kun Hedin yhtiö Trema, joka oli tuottanut finanssialan ohjelmistoja, myytiin vuonna 2004 pääomasijoittaja Investcorpille, alalla toimivan *Wired*-lehden arvion mukaan sen arvo oli ollut 100 miljoonaa euroa. Kun tästä kaupasta ei jäänyt jälkiä Suomen verotilastoihin, on ilmeistä, että Treman omistus oli viety maasta ulos.

Tällä Tremalla ei ollut suoranaista yhteyttä Angry Birds -miljardilintuihin, mutta toisella Tremalla on. Se toinen on sijoitusyhtiö Trema International Holding N.V. Nimen lopussa kirjaimet N.V. kertovat sen, että Rovion omistus on viety veroparatiisiin, tässä tapauksessa ilmeisesti joitakin tarkoin mietittyjä veroetuja Rovio Entertainmentin omistajille tarjoavaan Hollantiin. Kun sitten aikanaan vihaisten lintujen miljardit Kaj Hedille kilahtavat, samalla hetkellä rahat veroparatiisiin vilahtavat. Miljardien perustana ovat ne miljoonat peliminuutit, jotka päivittäin ladataan yhtiön tuotteille. Rovion pelejä on maailmalla ladattu pelattavaksi yhteensä noin 2 miljardia kertaa, ja syksyllä 2013 sen pelejä pelattiin päivittäin 300 miljoonaa peliminuuttia. Kuulostaa melkoiselta peliriippuvuudelta, tämäkin.

Rovion johtajistoon kuuluvat sen hallituksen puheenjohtajan Kaj Hedin poika Mikael, tämän serkku Niklas Hed sekä Peter Vesterbacka. Kaj Hedin ehdottomuudesta kertoo se, että hän on kertaalleen antanut yhtiöstä potkut pojalleen Mikaelille ja kertaalleen ne myös perunut.

Kun Kaj Hedin omistusosuus on lähes 70 %, mainitut muut herrat omistavat yhtiöstä vain pienen siivun (Niklas 4,3 %, Vesterbacka 3,1 % ja Mikael 0,6 %). Mutta jos aletaan puhua Rovion mahdollisen myynnin tai pörssityksen miljardeista, parikin prosenttiyksikköä osakkeista tuottaa omistajalleen kymmeniä miljoonia euroja ja nostaa saajansa Suomen rahaeliittiin.

Rovion omistajiin kuuluu kaksi sijoittajaryhmää, Atomico Invest ja Accel Partners, kumpainenkin 10 prosentin omistusosuudella. Accelin tilalle on omistajaluetteloon salaperäisellä tavalla tullut luxemburgilainen sijoitusyhtiö Silavano Investments, mutta Accel kiistää myyneensä sille oman osuutensa. Mahdollisesta Rovion pörssittämisestä tai myynnistä nämä ulkopuoliset sijoittajat hyötyvät satoja miljoonia euroja, mutta Suomi ei montakaan euroa, sillä Kaj Hedin miljardit mennevät ulkomaille. Mikä muu tarkoitus kuin veronkierto – olkoonkin, että laillinen – voi olla suomalaisen yhtiön omistuksen viemisellä maasta ulos?

Rovion ohella Kaj Hedillä on aktiivinen sijoittajan rooli ja hallituksen puheenjohtajuus uudessa Kiosked-yhtiössä, josta tämä monitoiminen menestyjä kirjoittaa tiedotteessaan näin: ”Täysin uusien toimintamallien rakentaminen ja sisäänajaminen on toimialasta riippumatta aina kiinnostavaa. Kiosked on ensimmäinen, joka pystyy aidosti yhdistämään brändit sekä niiden verkkoliiketoimintojen logiikan sisältöön ja faneihin. Yhtiö tulee pysyvästi muuttamaan alan toimintamallit, joiden

avulla brändit ja niiden fanit löytävät toisensa." Kioskedissa on tällä hetkellä brändejä jo lähes 10 000 ja niiden kautta myynnissä noin 10 miljoonaa eri tuotetta. Joka sekunti on Kioskedissa parikymmentä kävijää. Idea tässä liiketoiminnassa on se, että kuluttaja bongatessa esimerkiksi kengät, jollaiset hän haluaa ostaa itselleen, hän voi niitä kuvassa näkemiään kenkiä klikkaamalla saada selville lähimmät kaupat, joissa niitä on myynnissä.

Hedin kultakaivos on kuitenkin Rovio.

Yhtiön markkinointijohtajaa Peter Vesterbackaa haastateltiin *Yleisradiossa* sen jälkeen, kun Suomen toisen miljardien arvoisen peliyhtiön Supercellin omistajat olivat myyneet puolet osakkeistaan. Kun sen yhtiön omistajat ilmoittivat maksavansa veronsa Suomeen, Rovion mies oli kriittisempi. Hän ilmoitti Rovion maksavan mielellään veroja Suomeen, mutta samalla hän nosti esille kysymyksen siitä vastineesta, jonka Suomen tulee antaa yhtiölle sen veronmaksua vastaan. Tästä asenteestahan kertoo jo Rovion omistuspohjakin: veroparatiisiyhtiö light.

Lastenkodin kaappaus

Yleisradion *TV 1:n MOT-ohjelma* teki keväällä 2013 railakkaan paljastuksen Bensowin lastenkotisäätiön ylläpitämän lastenkodin lakkauttamisesta. Lakkauttamista oli perusteltu sillä, että oli pula sopivista lapsista, vaikka Suomessa tehdään vuosittain noin 17 000 huostaanottoa lasten kotiolojen takia.

Rahan puutetta säätiöllä ei ollut. Sillä on miljoonia yllin kyllin, sillä se hoitaa Bensowin kauppahuoneen perustajan ja sen entisen omistajan Wilhelm Bensowin sekä hänen vaimonsa Sigrid Bensowin säätiölle testamenttaamaa jättiomaisuutta. Lapseton aviopari oli halunnut pitää kauppahuoneen tuotoilla huolta omasta perheestä osattomaksi jääneistä lapsista, ja pariskunta oli kirjannut tahtonsa säätiön perustamisen säädekirjaan.

Säätiön hallituksen jäsenillä (Isein Krogerus-Therman, Mikael Damsten, Andree Sjöström, Annika Stadius ja Matti Ståhlberg) ja tilintarkastajilla (Eva Bruun ja Roger Rejström) on vaikea tehtävä selittää, mihin käytetään Wilhelm ja Sigrid Bensowin miljoonat, kun sillä ei ole enää lastenkotia täyttämässä säätiön perustajien tahtoa.

MOT-ohjelman tekijät löysivät säätiön toiminnasta ongelmia, jotka pakottavat viranomaiset valvomaan suomalaisia säätiöitä aivan uudella tavalla: tarkemmin ja huolellisemmin. On todennäköistä, että Bensowin lastenkotisäätiö ei ole ainoa esimerkki siitä, miten säätiö on ruvennut elämään omaa elämäänsä irrallaan säätiön perustajien tahdosta.

Tässä nimenomaisessa tapauksessa säätiöstä löytyi sisäpiiri, joka käytti säätiön varoja kuin omiaan. Säätiön asiamies oli Valter Gadolin, jonka sen hallituksen pitkäaikainen puheenjohtaja Rolf Wahlsberg oli poiminut Aktia-pankin varainhoidosta. Sieltä tämä oli saanut potkut vuonna 1996, minkä jälkeen hän sai toimeentulonsa säätiön varainhoidosta. Käy-

tännössä säätiö oli Wahlsbergin ja Gadolinin yksityinen lääni-tys, jonka taustalta paljastui suuren luokan omaisuuskeinotte-lu.

Ensimmäinen Bensowin lastenkoti perustettiin kymmeniä vuosia sitten Kauniaisiin, jossa Wilhelm Bensow oli niin suu-ri maanomistaja, että suuri osa pienestä kaupungista on hä-nen entisillä maillaan. Sen lisäksi hänellä oli suuret tilukset suomenruotsalaisen ylemmän keskiluokan suosimassa kesä-mökkiparatiisissa Inkoon Barösundissa. Oli 70 hehtaaria maa-ta, lukemattomia saaria, 600 hehtaaria vesialueita. Sinne koko lastenkoti muutti aina kesäksi.

Kun Helsingin ydinkeskustaan Etelä-Espalle valmistui 1940-luvun alussa niin sanottu Bensowin talo, niihin aikoihin Wilhelm Bensow möi kauppahuoneensa sen toimitusjohta-jalle Robert Janssonille. Bensowin liiketalo oli siitä eteenpäin Janssonin oma, paitsi että se ei ollut. Lastenkotisäätiö nimit-täin omisti siitä puolet, mutta ei omistanut kauan. Se myös sai periaatteessa talon 5 000 neliömetrin vuokratuloista puolet, mutta käytännössä ei saanut kauan. Leskeksi jääneen Sigridin kuoltua vuonna 1961 (ja perheen kaiken varallisuuden siir-ryttyä säätiölle) Bensowin toimitusjohtaja Robert Jansson oli vapaa operoimaan Bensowien entisellä omaisuudella omien ajatustensa mukaan.

Vuonna 1964 lastenkotisäätiön hallituksen puheenjohtaja Robert Jansson möi säätiön osuuden Bensowin talosta Ben-sowin kauppahuoneelle, jota edusti kaupassa sen toimitus-johtaja Robert Jansson. Kauppahinta oli nykyrahassa 6,1 mil-joonaa euroa, josta säätiö sai 300 000 euroa; loppuosan Oy Bensow Ab jäi sille velkaa.

Seuraava talokauppa tehtiin vuonna 1985, jolloin Gustav Rosenlewin kehitysyhtiö Mancon osti Janssonilta koko Ben-sowin ja siinä yhteydessä koko talon; olihan Bensow sitä en-nen ostanut säätiön ulos talosta. Kauppahinta oli nyt 186,7 miljoonaa markkaa ja myöhemmin hintaan tuli lisää vielä 10 miljoonaa. Televisiotoimituksen laskema mukaan kauppahin-ta nykyrahassa oli 46,6 miljoonaa euroa. Rosenlew oli kuiten-

kin kaupassa talon osalta eräänlainen bulvaani, sillä lopul-linen ostaja oli Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki, joka rahoitti Rosenlewin tekemän oston.

SKOP:in silloinen pääjohtaja Christopher Wegelius sanoi televisio-ohjelmassa, että "pankki ei ollut kiinnostunut Ben-sowista yrityksenä, eikä sen vuoksi Bensowin osakkeista – mutta kyllä tästä kiinteistöstä, joka oli Helsingin keskustassa. Mancon oli jo sopinut pankin kanssa siitä, että myöhemmin myyvät kiinteistön pankille, ja niin myös tapahtui."

Rosenlewin onnettomia bisneksiä rahoittamaan pantu Oy Bensow Ab vastaanotti niin sanottuja notariaattitalletuksia ja houkutteli tallettajia muiden maksamaa korkoa suuremmilla koroilla. Jos joku maksaa rahasta muita selvästi enemmän, on tallettajan oltava varovainen. Muita korkeamman koron tar-joamisen metodi yleensä toimii, ja se toimi Bensowissa halu-tulla tavalla samaan tapaan kuin se toimi 1990-luvulla puna-pääoman osuuskauppojen EKA:n ja Elannon säästökassoissa ja 2000-luvulla maailmaa valloittaneiden islantilaispankkien talletuskoroissa: rahaa virtasi sisään. Kaikissa mainituissa ta-pauksissa tuloksena oli konkurssi (tai pakkosaneeraus), ja pienen Islannin kolmen suuren pankin tapauksessa se oli nii-den kaikkien osalta yksi maailman kaikkien aikojen suurim-mista.

Bensow joutuikin konkurssiin, mikä tuhosi vanhan suku-yhtiön perillisiin kuuluneen Gustav Rosenlewin ja hänen tyt-tärensä Karin Nordenswanin yritystoiminnan rahoituksen. Konkurssin saamamiehiin kuului muun muassa Maatalous-tuottajien Keskusliitto (MTK) 25 miljoonan markan notariaat-titalletuksella. Myös Mancon meni konkurssiin, mutta näillä tapahtumilla ei ollut enää mitään yhteyttä lastenkotisäätiön toimintaan. Sen rahoja pyöritti pienen pieni suomenruotsa-laisen rahan sisäpiiri, joka yritti lastenkodin lakkauttamisella muuttaa säätiön tarkoituksen omaksi hyväkseen.

Robert Janssonin perikunnan omaisuutta löytyy kiinnitet-tynä muun muassa Stockmannin osakkeisiin. Maud Kuistila oli Robert Janssonin tytär, ja hänen lapsensa Kaj ja Katja ovat

olleet Stockmannin suurimpia henkilöomistajia tässä ruotsinkielisen rahan kauppapääoman linnoituksessa.

Poliisi tutkii televisio-ohjelman jälkeen ja sen perusteella säätiön omaisuuden käyttöä ja varainhallintaa. Ainakin veronkiertosyytteitä lienee tulossa.

Säätiöt ovat kuin sisäänlämpiävät savusaunat, joiden savuun peittyvät sellaiset asiat, joille ei haluta julkisuutta. Vielä tehokkaammin asioita voidaan salata yhdistysmuodossa, sillä yhdistysten toiminnalla ei ole käytännöllisesti katsoen mitään viranomaisvalvontaa. Kiinnostavimpia yhdistyksiä olisivat suomenruotsalaista rahaa hallinnoiva Konstsamfundet rf sekä vanhojen insinöörien rahakeskittymä Maa- ja vesitekniikan tuki ry. Niistä varmaan joku joskus jossakin muualla.

Osuuskunnan kaappaus

Kun omistajat myyvät pörssissä osakkeitaan, ei kysytä, miten ja millä pelillä osakkeiden myyjät ovat saaneet osakkeensa. Tässä on kertomus siitä, miten eräs osuuskunta lahdattiin teurastajiensa rahoiksi.

On olemassa pörssiyhtiö Aspo Oyj. Sen juuret ulottuvat vuoteen 1929, jolloin Asunto-Osakeyhtiöitten Polttoaine Osuuskunta aloitti toimintansa. Se toi maahan keskuslämmityksessä käytettävää koksia ja möi sen suoraan helsinkiläisille taloyhtiöille, jotka olivat sen jäseniä. Sillä tavalla murrettiin saksalaisen GHH:n ympärille kerätty Suomen Hiilikauppiaiden Yhdistyksen kartelli, joka halusi koksimarkkinoille paremman "järjestyksen" eli yhtenäiset ja mahdollisimman korkeat hinnat.

Osuuskunnan toiminta laajeni vähitellen kuljetuksiin, laivanvarustukseen, kemikaalien jakeluun ja tietotekniikkaan. Se osti sodan jälkeen Neuvostoliitolta kilpailijansa GHH:n. Myyjänä oli todella Neuvostoliitto, joka hallinnoi Suomessa sodan hävinneen Saksan omaisuutta. GHH ristittiin Aspo Oy:ksi, ja vaivihkaa mutta määrätietoisesti yrityksen johto siirsi osuuskunnan toimintaa sen yhtiömuotoisille tyttärille.

Tässä yhteydessä ei kiinnitetä huomiota siihen, mitä yritys teki, vaan siihen, mitä sen toimiva johto teki. Se nimittäin kaappasi osuuskunnan sen jäseniltä ostelemalla kaikessa hiljaisuudessa osuustodistuksia taloyhtiöiltä, jotka eivät ymmärtäneet niiden arvoa. Ne olivat lämmitysmenetelmien kehittyessä usein lopettaneet osuuskunnan tuotteiden käytön, eikä taloyhtiöiden hallituksilla ollut enää käytössä perimätietoa koko osuuskunnasta saati että ne olisivat olleet kiinnostuneita sen taloudesta.

Historiikin mukaan "osuustodistuksia hankittiin Polttoaine-osuuskunnan omistamien yhtiöiden nimiin. Myös Aspo-yhty-

män eläkesäätiö ja yrityksen johtohenkilöt hankkivat osuustodistuksia."

Teksti voidaan ja pitää lukea niin, että yrityksen johtohenkilöt kauppaneuvos Aatos Vehmas ja teollisuusneuvos Henrik Nyberg hankkivat osuustodistuksia sekä itselleen että asemansa kautta kontrolloimilleen tytäryhtiöille kuten myös eläkesäätiölle, jota he työnantajan edustajina kontrolloivat.

Osuuskuntien jäsenluettelot eivät ole julkisia toisin kuin osakeyhtiöiden osakeluettelot. Polttoaineosuuskunta ei levitellyt tietoja jäsenistään, kun sen johto pelkäsi joidenkin muiden – heidän lisäkseen – rupeavan niitä ostelemaan niiden arvoa tiedostamattomilta taloyhtiöiltä. Sen verran osuustodistuskaupoista kuitenkin tiedetään, että 1980-luvun alussa ne oli sangen näppärästi ja jo melko täydelleen siirretty Vehmaksen ja Nybergin hallintaan heidän yhteensä 15,4 prosentin osuuspaketilla hallittavakseen. Muutkin osuustodistukset olivat pääosin heidän epäsuorassa hallinnassaan ja tottelivat heidän tahtoaan, sillä niistä tytäryhtiö Näppärä omisti 51 %, osuuskunnan yli 80-prosenttisesti omistama Aspo 17,8 % ja Aspo-yhtymän eläkesäätiö 3,5 %. Muillakin yrityksen johtajilla oli osuustodistuksia vähäinen määrä (1,7 %), mutta ne pitivät heidät mukana kyydissä. Ulkopuolisilla, jollaisiksi on laskettava myös alkuperäisomistajina toimineet taloyhtiöt, oli osuustodistuksista enää vain 10,5 %.

Jos joku taloyhtiö tiesi osuustodistuksensa todellisen arvon, se ostettiin näppärästi tytäryhtiö Näppärälle, jolloin se ikään kuin mitätöityi Vehmaksen ja Nybergin näkökulmasta. Jos osuustodistuksen sai halvalla, he ostivat sen itselleen.

Talouselämä-lehdestä 18/1984 löytyy otsikko "Nyberg ja Vehmas kaappasivat Aspon" ja siihen liittyi uutinen: "Aspoyhtymän taustan järjestelyjen selvittyä sanoutui Aspon elektroniikkaosaston johtaja Antti Piippo irti toimestaan. Piipon mukaan järjestelyjen salaaminen yrityksen johtajistolta ja taustaryhmiltä ei ole hänen omaksumiensa liiketapojen mukaista." Hänen mielestään "se ei myöskään ole oikein kaikkia

niitä henkilöitä kohtaan, jotka toimivat hyvässä uskossa yhtymän hyväksi".

Kaappaus saatettiin loppuun vuonna 1994, jolloin toteutettiin "suuri rakennemuutos". Sen tavoitteena oli "Polttoaine Osuuskunnan ja Aspo Oy:n ristiinomistuksen purku sekä osakeyhtiömuotoinen emoyhtiö". Yhtiön historiikkikirjan mukaan ristiinomistus "haittasi sekä konsernin kehitystä että meklarilistalla noteeratun osakkeen likviditeettiä". Uudeksi emoyhtiöksi tuli Aspoyhtymä Oy, joka oli ollut Polttoaine Osuuskunnan 100-prosenttisesti omistama tytäryhtiö Troili. Siihen fuusioitiin osuuskunnan pääosin omistama Aspo Oy. Sen jälkeen Polttoaineosuuskunta hävitettiin toimivien yritysten maailmankartalta maksamalla sille Aspoyhtymän rahoista kymmenien miljoonien markkojen fuusiovastike, joka oli verottajan mielestä peiteltyä osingonjakoa. Useita vuosia kestäneen valitusprosessin lopputulos oli, että se oli ollut laitonta peiteltyä osinkoa.

Osuuskunnan muuttaminen pörssiyhtiöksi oli juridisesti vaikea operaatio, jollaisia harvemmin tehdään. (Helsingin Puhelinyhdistys tosin muutettiin vielä vaikeammin yhdistysmuodosta osuuskunnan välivaiheen kautta pörssiyhtiö Elisaksi.) Tässä tapauksessa osuuskunta fuusioitiin tytäryhtiöönsä Aspoyhtymään, josta tehtiin nopeassa tahdissa pörssiyhtiö – tai itse asiassa kaksi. Vuosituhanten vaihteessa Aspoyhtymästä, joka ristittiin uudelleen pelkäksi Aspoksi, irrotettiin elektroniikkaosuus omaksi pörssiyhtiökseen Aspocompiksi. Sillä tavalla entisen Polttoaineosuuskunnan kaappaajat saivat markkinoille myyntiin taas uusia ensiosakkeita.

Pörssiyhtiö Aspon suuromistajiin kuuluvat Aatos Vehmas ja Henrik Nyberg lapsineen. He osoittivat, että elinkeinoelämässä kaappaus kannattaa. *Arvopaperi*-lehden Suomen pörsirikkaiden listalla molempien perheet kolkuttelevat paikkaa 50 suomalaisen superrikkaan suvun joukossa.

Björnbergien armonpullat

UPM-Kymmene on maailman kolmanneksi suurin paperikonserni (heti amerikkalaisen International Paperin ja Stora Enson jälkeen). Alalla vain suuri on kaunista.

Björnbergin suvun miljardiomaisuus Oy Myllykoski Ab oli metsäteollisuuden uloslyöntikilpailussa vähitellen sulanut ja rapautunut. Kaikki reservit oli otettu käyttöön. Neljännes yhtiöstä oli myyty Metsä-Serlalle ja Partekin osakkeet oli – samassa nipussa von Rettigien osakkeiden kanssa – myyty norjalaiselle Akerille. Mikään ei auttanut. Myllykoski oli yksinkertaisesti liian pieni tehdas tähän aikaan.

Vuonna 2009 UPM-Kymmene osti Björnbergeiltä Myllykosken ja sen omistuksessa olleen saksalaisen Rhein Papierin. Kauppahinta näistä ylivelkaisista yhtiöistä oli 900 miljoonaa euroa, josta Björnbergin suvun saamat 5 miljoonaa UPM-Kymmenen osaketta olivat kaupantekohetken arvoltaan 60 miljoonaa euroa. Viisi vuotta myöhemmin keväällä 2014 niiden osakkeiden arvo oli sama 60 miljoonaa, ja pari Björnbergiä löytyy UPM-Kymmenen 50 suurimman omistajan joukosta.

Loppuosalla kauppahintaa kuitattiin Björnbergien yhtiöiden velkoja, jotka olivat yhteensä yli 1 400 miljoonaa euroa. Osa veloista jäi maksamatta ja jäi siten suomalaispankkien tappioksi. Suurimmat luottotappiot kärsi osuuspankkien omistama Pohjola. Pankki tyytyi satojen miljoonien luottotappioiden kärsijän osaansa nurkumatta, sillä Myllykosken konkurssi olisi tuottanut sille vielä suuremmat tappiot.

Pohjola-pankki ei ollut tässä kaupassa ainoa menettäjä, vaan suurimman tappion kärsi UPM-Kymmene. Se nimittäin osti Björnbergien tehtaat lopettaakseen niiden toiminnan. Sen sijasta, että se olisi odottamallakin päässyt kilpailijasta eroon antamalla Myllykosken ajautua väistämättömänä edessä olleeseen konkurssiin, se maksoi yhtiön tuotantotoiminnan lopettamisesta lähes miljardi euroa. Lopettamisrahaa jaettiin myös yhtiön omistajille, jotka konkurssissa olisivat menettäneet kaiken. Nyt he saivat UPM-Kymmeneltä 60 miljoonan arvoiset osakkeet.

Niiden saajien joukko oli muuten sangen kirjava, mutta oli eri sukupolvien Björnbergeillä yksi yhteinenkin ominaisuus: suku edusti perinteistä suomenruotsalaista pääomaa. Edunsaajien joukkoon kuului muiden muassa Marina Fazer, os. Björnberg, joka makeistehtailijan vaimona on yksi Suomen rikkaimpia naisia. Hänen äitinsä oli omaa sukuaan Aminoff ja omistanut Ruovedellä Pitkälän kartanon. Muita maanomistajia tässä sukukunnassa olivat Hisinger-Jägerskiöldit ja de la Chapellet.

Björnbergin suku on laaja kuin Jean ja Aino Sibeliuksen perilliset, joille valuu säveltäjän tekijänoikeuskorvauksia aina neljänteen ja viidenteen polveen saakka, kun taas Björnbergit saivat kapitalistien keskinäisen solidaarisuuden nimissä – mutta vastoin sitä UPM-Kymmenen hallituksen puheenjohtajan Björn Wahlroosin omaksumaa teoreettista periaatetta että yritykset eivät ole hyväntekeväisyysjärjestöjä – paperintuotannosta luopumiskorvauksina kymmenet miljoonansa.

Yhtiön työntekijät puolestaan saivat lopputilin.

Lagerroos ja lapset

Entinen Nokian varatoimitusjohtaja ja Finnlinesin toimitusjohtaja Antti Lagerroos kuuluu sarjaan suomalaisessa talouselämässä menestyneet yritysjohtajat. Erityisen hienostunutta menestyksen muotoa hän osoitti toimiessaan 1990-luvun lopussa kauppamerenkulun suuryhtiön Finnlinesin toimitusjohtajana ja rahastaessaan verokikkailulla yhtiön maksamat aliverotetut jättioptiot lapsilleen.

Hän teki sen juuri ennen kuin eduskunta päätti uudesta verolaista, jonka mukaan työsuhdeoptioita ruvettiin verottamaan täysimääräisesti saajansa ansiotulona eikä entiseen tapaan veroetuoikeutettuna ja aliverotettuna pääomatulona. Neljä päivää ennen kuin optiomiljonäärien mentävä porsaanreikä tukittiin, Lagerroos siirsi Finnlinesilta saamansa optiot täysi-ikäiselle tyttärelleen ja alaikäiselle pojalleen. Kun laki tuli voimaan ja optioiden saajat joutuivat niiden myynneistä ansiotuloverolle, se ei koskenut Lagerroosia, sillä hänellä ei ollut optiotuloja. Sen sijaan hänen lapsillaan oli, mutta kun he eivät olleet virallisesti, siis lain mukaan, optioiden saajia (jollainen heidän isänsä olisi ollut, jos hän ei olisi siirtänyt hänelle itselleen tarkoitettuja optioita lapsilleen), he saattoivat myydä isänsä lahjoittamat optiot aliverotetulla pääomatulon verolla.

Veroedun kruunasi se, että optioiden siirtyessä isältä lapsille niillä ei ollut laskennallista arvoa, eikä niistä niin ollen peritty luovutuksen yhteydessä lahjaveroa.

Verotilastojen mukaan Antti Lagerroosin tulot vuonna 1998 olivat 2,6 miljoonaa markkaa, kun lapsista Kristiinaa verotettiin 8,3 miljoonan ja Andersia 6 miljoonan markan tuloista.

Antti Lagerroos selvitti *Helsingin Sanomille* optioiden siirron tarkoitusta niin, että hänellä itsellään on jo "vakiintuneet olot". Hänen mukaansa luovutuksen ajankohta juuri ennen veronkiristystä oli "sattuma", eikä hänellä ollut tietoa tulevasta lainmuutoksesta. Kun *Ilta-Sanomissa* oli ennen lainmuutosta ollut useita juttuja tulevasta veronkiristyksestä, oikeustieteen lisensiaatti Lagerroos ei ollut niitä huomannut. Hän ei ollut luovutusta tehdessään "edes ajatellut veroetua".

Vuonna 2004 Antti Lagerroos ilmoitti televisiouutisissa katsoen suoraan kameraan, että hänen johtamansa Finnlinesin uudet laivat tilataan ulkomailta ja että niitä ei missään tapauksessa liputeta Suomen lipun alle. Ja kun hän toimi sivutyönään – sangen suureksi arvioitavalla 45 000 euron vuosipalkkioilla – ehrnroothilaisen Wärtsilän hallituksen puheenjohtajana, hän oli mukana lakkauttamassa Turusta yhtiön kannattavan dieselkonetehtaan, tuhoamassa sen valmiin työyhteisön ja siirtämässä sen tuotannon Italiaan.

Suomi on palkinnut tehtaan lopettamispäätöksen tehneistä Wärtsilän hallituksen jäsenistä Göran J. Ehrnroothin Suomen Leijonan I luokan komentajamerkillä, Jaakko Iloniemen Suomen Valkoisen Ruusun suurristillä, Paavo Pitkäsen Suomen Leijonan komentajamerkillä ja Antti Lagerroosin Suomen Leijonan ritarimerkillä.

Isänmaan myöntäessä kunniamerkkejä pojilleen perusteena ovat "henkilökohtaiset ansiot, joiden tulee olla keskitason yläpuolella" sekä henkilön hyvä maine. Jälkimmäinen peruste riippuu tietenkin näkökulmasta, ja erityisiksi ansioiksi tuntuvat kelpaavan tavaroiden viennin sijasta työpaikkojen vienti ulkomaille.

Lagerroosin lapset eivät ole ainoita perillisiä, joilla on ollut optiokannustin. Ainakin Metran varatoimitusjohtaja Ole Johansson ja Siljan varatoimitusjohtaja Henrik Österberg olivat siirtäneet optioitaan lapsille ennen uuden lain voimaantuloa. Siljassa Lagerroosin tauti oli tarttunut myös varatoimitusjohtajaan, joka ei ilmeisesti – hänkään – tiennyt tulevasta lainmuutoksesta.

Autojen katsastusmiljonäärit

Suomen valtio yhtiöitti 1990-luvulla autojen katsastusviranomaisena toimineen autorekisterikeskuksen, ja sitten 2000-luvun alussa se myi – silloisen liikenneministerin Kimmo Sasin tarmokkaalla myötävaikutuksella – tämän yhtiön (Suomen Autokatsastus Oy:n) MB Rahastoille. Valtio sai 59 miljoonaa euroa ja yhtiö uuden nimen A-Katsastus Oy.

MB Rahastot ilmoittavat vetävänsä aina myös hankkimiensa yhtiöiden johtajat bisneskumppaneikseen: "Toteuttamissamme hankkeissa johto ja avainhenkilöt ovat poikkeuksetta yhtiön omistajia. Heille rakennetaan tavoitteellinen ja palkitseva omistusrakenne. Johdon rahoitusresurssit otetaan huomioon pääomarakennetta suunniteltaessa. Sijoitusvaiheessa avustamme johdon osakeomistuksen rahoituksen järjestämisessä." Tämä epäilemättä tuottaa tälle rahastolle ystäviä, menestystä ja vaikutusvaltaa niiden yritysjohtajien keskuudessa, joiden tukea useat rahastot havittelevat rahastuksensa kohteeksi.

Kun A-Katsastus sitten vuonna 2006 myytiin Brittein saarille Bridgepointille, se myi sen heti edelleen perustamalleen uudelle rahastolleen 395 miljoonalla eurolla. Tässä yhteydessä palkittiin MB Rahastojen osakkeiden omistuksella tavoitteisiinsa sitouttamat A-Katsastuksen suomalaisjohtajat myyntivoitoilla. Lasse Korppi sai A-Katsastuksen osakkeista 11 miljoonaa veronalaista euroa sekä Petri Kalmi, Kari Hyvönen, Pauli Heino ja Juha Tukiainen kukin 8 verotettavaa miljoonaa. Nämä kaikki saivat 20 prosentin hankintameno-olettaman ja 28 prosentin pääomatuloveron kumotessa toisensa lähes saman summan puhtaana käteen, ja yksinomaan heille maksettujen myyntivoittojen takaisinsaamiseksi Bridgepointin piti katsastaa yli puoli miljoonaa autoa.

Kilpailun "vapauttaminen" oli nostanut nopeasti katsastushinnat moninkertaisiksi yhtiöittämistä edeltäneeseen aikaan

verrattuna, ja hinnat nousivat A-Katsastuksen ohella myös Espanjaan myydyillä K1-Katsastajien asemilla ulkomaisten omistajien hyväksi. Espanjalaisilta ostajilta Mikko Eskelinen sai 7 ja Pasi Tenho 6 veronalaista miljoonaa ja niiden eurojen mukana parin sadan tuhannen suomalaisauton katsastusmaksut.

Bridgepointin hallinnoima rahasto maksoi A-Katsastuksesta ilmeisen ylihinnan, mutta se kai oli tarkoituskin. Nimittäin kun itseltä ostaa ja itselle myy, tulos yleensä sopii molemmille osapuolille. Tässä tapauksessa konsernin sisälle luotiin nimellinen velka, jonka korkoa oli mahdollista käyttää veronkiertoon.

Kun halvoista katsastusmaksuista syntyneet tulot ennen tulivat valtion kassaan, yksityistämisen ja kilpailuttamisen seurauksena nousseista hinnoista syntyneet voitot viedään nykyisin ulkomaille. Sitä arvioi *Iltalehden* työryhmä (29.9.2012) seuraavalla tavalla:

"Lakisääteisellä palvelulla vuosikausia huipputulosta takonut A-katsastus on jättänyt viime vuosina käytännössä verot maksamatta Suomeen.

Vuonna 2011 A-Katsastus Oy emoyhtiöineen maksoi yhteisöveroja Suomeen 94,46 euroa. 2010 summa oli vieläkin pienempi, 39,76 euroa.

Näin vaikka A-Katsastus on tehnyt kahtena viime vuotenakin katsastusbisneksellä mukavasti liikevoittoa, kaikkiaan 26,7 miljoonaa euroa.

Rahat on imaistu yhtiöstä – tosin täysin laillisesti – konsernin sisäisinä avustuksina. Konserniavustukset on keskitetty tytäryhtiö A-Katsastus Groupiin.

Puhdasta nollaverolinjaa toteuttanut tytäryhtiö on kuitannut konserniavustuksina 2010 ja 2011 yhteensä 37,3 miljoonaa.

A-Katsastus Groupissa konserniavustus on siirretty korkoina A-Katsastus Holding Oy:lle. A-Katsastus Holding Oy:stä konserniavustukset siirtyvät korkoina pääomasijoittaja Bridgepoint Capital Ltd:n hallinnoimille rahastoille."

Tässä lyhyessä sitaatissa tulivat esiin helpoimmat käytettävissä olleet veronkiertomenetelmät: ylisuuren velan ylikorkea korko ja konserniavustus. Kun niihin vielä lisätään konserniyhtiöiden sisäisten tavara- ja palvelukauppojen mielivaltainen siirtohinnoittelu, tehokkain veronvälttelyvälineistö on esitelty. Yhtiöt ovat voineet itse päättää, maksavatko ne veroa vai eivätkö maksa. Ne ovat itse oma veroviranomaisensa.

Vuoden 2013 alussa korkojen vähennysoikeutta rajoitettiin, mutta vielä ei tiedetä, purevatko rajoitukset vai onko sen sijasta käyttöön jo otettu joku muu veronkiertomenetelmä.

Konserniavustuksen sisäsiittoinen verovapaus sen antajalle ja veronalaisuus sen saajalle ovat edelleen voimassa. Konsernin muodostaminen on helppoa. Perustetaan vain joukko erinimisiä yhtiöitä. Niistä velkaannutetaan ylikorkeita korkoja maksamaan ne, joista rahat halutaan ottaa ulos, niille, joille rahat halutaan siirtää.

A-Katsastuksen tapaus panee miettimään, miksi suomalaiset eivät itse kykene hoitamaan autokatsastuksia tai parkkihalleja tai perintätoimistoja tai pörssiä, valmistamaan tulitikkuja tai kissanhiekkaa, puhumattakaan kaivostoiminnan harjoittamisesta tai laivanvarustuksesta. Oma kansallinen lentoyhtiökin on omistamisen uhanalainen laji.

Korkeimman laatuluokan tilintarkastaja Pauli Vahtera antoi *Iltalehdessä* esimerkin ylikansallisten yhtiöiden luovuudesta veroasioissa.

Suomen Google myy netissä mainostilaa hakukoneensa suomenkielisille sivuille. Mainokset laskutetaan niin, että ne tuloutuvat Irlannin Googlelle. Kun niitä ei kirjata Suomen Googlen tuloiksi, niistä ei mene Suomessa veroa. Irlannin Google lähettää rahat lisenssimaksuina Hollannin Googlen holding-yhtiölle, jolla ei ole yhtään työntekijää valmistamassa "hollantilaisia voileipiä". Niitä syödään (mutta nämä rahat eivät siinä syömisessä suinkaan vähene), kun rahoja käytetään pikavierailulla veroetuisuuksia jakavassa Hollannissa ennen niiden palauttamista takaisin Irlannin Googlelle. Tämän jälkeen rahat lähetetään Irlannista Bermudan saarelle, joka

on eteläisellä Atlantilla sellainen veroparatiisi, että siellä ei ole lainkaan yhtiöveroa. Bermuda, josta käsin Irlannin Googlen holding-yhtiötä hallinnoidaan, on Irlannista laskutettujen suomalaisten hakusivujen mainosmaksujen omistajaystävällinen kolmospesä, jossa rahojen on hyvä olla ja odottaa kotiuttamista Googlen omistajien kotipesään.

Conventumin tuoksuvat jätteet

Peter Fagernäs oli Björn Wahlroosin ainoa todellinen kilpakumppani 1990-luvun Suomen investointipankkien markkinoilla. Mutta jos piti hoitaa pankkivallan asiointia valtiovallan suuntaan, hän oli Wahlroosin paras yhteistyökumppani.

Voidaan hyvin perustein sanoa, että nämä kaksi herraa ovat vaikuttaneet Suomen nykyisen finanssijärjestelmän rakenteeseen enemmän kuin kukaan muu. Pankit, vakuutusyhtiöt ja niiden valvonta ovat muotoutuneet markkinoilla näiden herrojen käsikirjoitusten mukaan. Toimipa suurimpiin pankkikriisisyyllisiin kuulunut Wahlroos jossakin vaiheessa valtiovallan nimittämänä yhden miehen komiteanakin pankkien valvonnan uudelleenorganisoimiseksi.

Se kauppa, jolla Vakuutus-Pohjola osti vuonna 2001 Fagernäsin johtaman investointipankki Conventumin, ei ollut vitsi, mutta kauppahinta oli. Se oli vielä karkeampi ylihinta kuin oli maan hallituksen siunaama Wahlroosin johtaman Mandatumin osto Sampo-Leonialle. Jos ollaan tarkkoja, kumpikaan näistä ostoista ei ollut kauppa. Ne olivat fuusioita, joissa kauppahinta maksettiin vastaanottavan yhtiön osakkeilla. Sellaisessa kaupassa ei synny myyvälle osapuolelle verotettavaa myyntivoittoa.

Conventum-fuusiossa Fagernäsistä tuli lisäksi Pohjolan hallituksen puheenjohtaja.

Ilta-Sanomien Diileri (ilmeisesti varapäätoimittaja Hannu Savola) kirjoitti:

"Conventum ei olisi pystynyt jakamaan osinkoa pitkiin aikoihin, ja Fagernäsin asema olisi ollut tukala. Mutta ei hätää: Fagernäs ja Jouhkit saivat yhdennellätoista hetkellä Conventuminsa vaihdetuksi Pohjolan osakkeisiin.

Raskaasti tappiollisen pienen Conventumin omistajat saivat liki 20 prosentin siivun vakavaraisesta Pohjolasta. Fagernäsista tuli kertaheitolla Pohjolan viidenneksi suurin osakkeenomistaja ja hallituksen päätoiminen puheenjohtaja, jonka päivän arvo on 32 miljoonaa euroa. Temppu saa sonnasta kultaa loihtivan alkemistinkin kateudesta vihreäksi."

Kokenut toimittaja Esko Rantanen kirjoitti *Talouselämä*-lehdessä näin:

"Tyhmistä yritysostoista Pohjolan Conventum-kauppa poikkeaa monin tavoin ikävästi edukseen.

Kaupan osapuolet, sijoittaja Peter Fagernäs, kaupasta neuvotellut Ilmarisen sijoitusjohtaja Eero Heliövaara ja Ilmarisen toimitusjohtaja Kari Puro ovat selittäneet Conventum-oston arvostelua jälkiviisaudella.

Ostaja maksoi sikasuuren summan yhtiöstä, jolla jo ostohetkellä kaikki meni päin seiniä. Kesäkuussa 2001 oli näkyvissä globaali pörssikäänne. Kurssihuippu oli ollut jo maaliskuussa. It-osakkeiden kuplaluonne oli paljastunut.

Conventumin rahastoyhtiöt eivät olleet paljonkaan arvoiset... Conventumin brändi oli arvoton, koskapa Conventum Rahastoyhtiön nimi muuttui nopeasti Pohjola Rahastoyhtiöksi.

Conventumin takia Pohjolan kolmannen neljänneksen liiketulos 2001 syöksyi tappiolle lähes 300 miljoonaa markkaa... Hanke näyttää yhä selvemmin hankkeelta, joka pelastaa Jouhkien ja Peter Fagernäsin sijoitukset."

Conventumin osakkeille hinnan neuvotellut Eero Heliövaara antoi *Kauppalehdessä* tunnustuksen neuvojalleen, investointipankki Schröder Salomon Smith Barneylle "ammattitaitoisesta ja Pohjolan osakkeenomistajien etua ajavasta toiminnasta". Toivottavasti Heliövaara ei nykyisenä valtion omistajaohjausyksikön osastopäällikkönä eli jäljellä olevien Suomen valtionyhtiörippeitten ylikaitsijana aja meidän kansalaisten etua samaan tapaan.

Heliövaaralainen Pohjolan etu toteutui niin, että fuusiosta aiheutui Pohjolan taseeseen alaskirjaustarpeita tarkalleen 165 miljoonaa euroa eli kolme neljäsosaa Pohjolan 222 miljoonan euron arvoisten osakkeiden luovutuksesta Conventumin

omistajille. Tässä heidän yhtiössään olivat jo pitkään muhineet riskipitoiset ja fuusion aikaan jo mädät informaatioteknologia-alan yritysten osakkeet. IT-buumi oli ohi.

Jostakin käsittämättömästä syystä Pohjola maksoi Conventumin omistajille jättiosingot vuodelta 2001, jolloin se ei vielä ollut osa Pohjolaa. Fagernäs sai tätä rahaa lähes 5 miljoonaa euroa, ja kun silloin elettiin vielä yhtiöveron hyvityksen aikaa, koko osinko oli hänelle verotonta puhtaana käteen.

Rahantulo ei loppunut siihen. Osuuspankkien keskuspankki OKO nimittäin osti Pohjolan ja lunasti kaikki sen osakkeet vuonna 2005. Siinä yhteydessä Conventumin vanhat omistajat rahastivat käytännössä toiseen kertaan ne Conventumin osakkeet, jotka heillä olivat fuusiossa vaihtuneet Pohjolan osakkeiksi. OKO tarjosi niistä osakkeista Juha Mikkoselle, joka oli yhtiötovereidensa kanssa ostanut Pohjolalta Conventumin jätteet (ja tuottanut siinä kaupassa myyjälle eli Pohjolalle 6 miljoonan tappiokirjauksen), 18 miljoonaa ja Peter Fagernäsille 16 miljoonaa euroa. Nämä rahat eivät näille riittäneet, vaan he tiristivät Pohjolalta vielä miljoonan lisää. Veroluetteloissa nämä myyntivoitot näkyivät Mikkoselle 12 miljoonana ja Fagernäsille 10 miljoonana eurona. Sen sijaan Pohjolan osakkeilla keinotelleiden Jouhkien ja Laineiden myyntivoitot jäivät iloisesti verosuunnittelun hämärään todellisuuteen.

Joukkoköyhtymisen jäljillä

Toisena valtiovarainministerinä Suvi-Anne Siimes salli tai hänellä sallitutettiin Suomen 1990-luvun pankkikriisin jälkien siivoamista varten perustetun roskapankki Arsenalin myydä sille siirretyt 12 000 miljoonan markan saatavat noin 60 000 suomalaiselta maksukyvyttömältä velalliselta vain 600 miljoonalla markalla ulkomaisten sijoittajien omistamille Aktiv Hansa Oy:lle ja C&A Finland Oy:lle. Kauppahinta oli 5 % velkojen arvosta.

Valtion tarkoitus ei ollut vain saada Arsenalille tuota naurettavan vähäistä 600 miljoonaa, vaan se halusi viedä perintätoimet katkeraan loppuun saakka. Ministeri Siimes nimittäin vastasi moneen asiasta tehtyyn eduskuntakyselyyn muun muassa niin, että "Aktiv-Hansa perii saataviaan aktiivisemmin kuin Arsenal" ja että "velkojalla on oikeus kohtuullisen ajan yrittää periä velan pääoma korkoineen ja kohtuullisine perintäkuluineen".

Kyseessä oli kymmenien tuhansien velkavankien raaka kohtelu, sillä varmaankin suurin osa näistä onnettomista ihmisistä oli uskonut valtiovaltaan, joka oli luvannut, että markkaa ei devalvoitaisi. Liian monet astuivat siihen viime kädessä pankinjohtajien virittämään miinaan, joka koostui valuuttaluottojen riskeistä.

Kuinka paljon onnellisempi olisikaan ollut satojentuhansien kanssaihmistemme elo ja olo Suomessa, jos velalliset olisivat silloin saaneet itse ostaa velkansa valtiolta kyseisellä viidellä (5) prosentilla niiden nimellisarvosta! Mutta niin jäi valtiolta velkansa saamatta. Valtio antoi sen ulkomaisten perintäyhtiöitten karhuttavaksi ja poisotettavaksi valtiovallan edustajien sanomisiin uskoneilta suomalaisilta.

Miljonääririkolliset tuomiolla

Veronkiertäjät vannovat usein juhlatilaisuuksissaan uskollisuuttaan isänmaalle laulamalla sen lipulle, että "sinun puolestas elää ja kuolla, on halumme korkehin". Vannomatta paras.

Veronkiertämisessä epäisänmaallisia suomalaisia avustavat ja heille sen alan palveluja myyvät juristit, kuten tai esimerkiksi eteläafrikkalainen viininviljelijä Zacharias Sundström. Puhemies Paavo Lipponen vieraili vuonna 2006 Sundströmin Chamonix Elephan Lodge -tilalla ja tykästyi sen viineihin niin paljon, että tilasi Suomen eduskunnalle 1080 pulloa tätä ihmeviiniä kalliiseen hintaan; hintaa korotti se, että viinien tilaajaksi ei tulkittu eduskuntaa vaan maahantuoja, jolle eduskunta oli ne maksanut.

Helsingin käräjäoikeus tuomitsi vuonna 2009 Zacharias Sundströmin neljän kuukauden ja 15 päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen törkeästä veropetoksesta ja törkeästä velallisen epärehellisyydestä. Hovioikeus säilytti tuomion törkeästä veropetoksesta, mutta kumosi käräjäoikeuden päätöksen törkeästä velallisen epärehellisyydestä.

Sundström oli yksi parhaita verosuunnittelun ammattilaisia, jonka tehtäviin kuului veroneuvonta niin että mahdolliset veronkiertäjät eivät syyllisty laittomuuksiin. Vaikea tehtävä!

Harva meistä on täysin puhdas pulmunen, mutta ennen vanhaan oli sosiaalisesti tuomittavaa kiertää veroja tai rikkoa lakia. Nyt verojen välttelypalveluksia saa ostaa kunnianarvoisilta juristeilta, jollainen oli Sundströmkin ennen kuin hänet erotettiin asianajajaliitosta.

Ensimmäiset rahamarkkinarikokset muistetaan 1970-luvulta. Silloin makkarakeisari Erkki Salonoja sai kahdeksan kuukauden vankilakakun siitä, että hän oli tallettanut osuuskauppojen säästökassoihin "ylisuurilla" (8–9 prosentin) koroilla ja jättänyt korkotulot ilmoittamatta verotukseen. Kun Suomen ikioman pankkikriisin aikaan vain toistakymmentä vuotta myöhemmin monet paikallispankit tarjosivat rahalle yli 20 prosentin korkoa, niiden tulojen saajista ei kukaan joutunut vankilaan. Linnatuomionsa Erkki istui samassa sellissä suojelupoliisin pienimuotoisesta vakoilusta journalisteille varoitukseksi käräyttämän Matts Dumellin kanssa.

Samoin saivat 1980-luvun puolivälissä Pohjois-Karjalan suuromistajiin kuuluneet veljekset Erkki ja Reino Laakkonen yhdeksän kuukauden ehdottoman vankeustuomion, kun heiltä oli niin ikään jäänyt verottajalle ilmoittamatta talletusten korkotuottoja. Amatööririkollisina he joutuivat Salonojan tapaan istumaan vain puolet kakustaan.

Samalla vuosikymmenellä sai Armas Puolimatka ehdollisen vankilatuomion lahjonnasta. Hänen ostamansa Kivikartio Oy:n omistaja Pauli Lappalainen taas salakuljetti myyntivoittojaan Sveitsiin ja Liechtensteiniin, mutta se paljastui vasta tämän kuoleman jälkeen.

"Osakemarkkinoiden palkkamurhaaja" Henrik Kuningas oli 1990-luvulla ensimmäinen rikollinen, joka tuomittiin arvopaperilain rikkomuksen perusteella. Vuonna 1993 hänen todettiin vedättäneen Cultor Oy:n pörssikurssia sakkotuomion arvoisesti.

Jos Kuningas oli ensimmäinen arvopaperilain rikkomisesta ylipäätään kiinni jäänyt rikollinen, Suomen Sokerin (Cultorin) entinen pääjohtaja, edesmennyt Gustav von Hertzen oli ensimmäinen, joka tuomittiin sisäpiiririkoksesta. Hän kuului 1990-luvun lopussa hallintoneuvoston puheenjohtajana Instrumentariumin sisäpiiriin samaan aikaan, kun yhtiö valmisteli suurta yrityskauppaa. Oikeus arveli hänen olleen siitä tietoinen, ja kuitenkin hän oli ostanut 2000 Instrun osaketta. Toteuduttuaan kauppa nosti roimasti Instrun osakekurssia – ja von Hertzenin osakkeiden arvoa. Se oli sisäpiiririkos, josta hänelle tuomittiin 40 päiväsakon rangaistus.

Tuomio alensi tämän yritysmoraalista ahkerasti luennoineen vuorineuvoksen uskottavuutta hänen käymällään ristiretkellä valtion sääntelyä ja ay-liikettä vastaan. Ajatuspaja

Liberan kiihkeänä puhemiehenä hän syötti suomalaisille sokerilla maustettua oppia libertaristisen maailmankuvan puolesta. Liberassa hän valoi Suomen aatteellisen olemisen perustaa uusiksi yhdessä säätiön muiden hallituksen jäsenten Anne Bernerin, Björn Wahlroosin sekä Hankenin professorin Saku Mantereen ja suuryhtiöiden hallitustöitä tekevän Anne Brunilan kanssa. Sittemmin ovat pois nukkuneen von Hertzenin ja hallituksesta eronneen Anne Brunilan tilalle hallituksen jäseniksi tulleet Aalto-yliopiston professori Paul Lillrank ja eläkeläinen Matti Vuoria.

Sisäpiiririkoksista on aikaisemmin esitetyllä tavalla tuomittu Jouko K. Leskinen, jonka uraputki katkesi siihen tuomioon.

Sijoittaja Timo Jouhki tuomittiin vuonna 2007 kuuden kuukauden ehdolliseen vankeuteen hänen Conventumin ja Pohjolan fuusion yhteydessä hyväksikäyttämästään sisäpiiritiedosta. Hovioikeus kiristi käräjäoikeuden tuomiota, ja sen mukaan Jouhkin Thominvest- ja Inter Masters -yhtiöt hyötyivät kaupoista 140 000 euroa. Kuulostaa tosi vähältä.

Vuonna 2008 käräjäoikeus tuomitsi jyväskyläläisen pörssiyhtiö Liinoksen toimitusjohtajan ja pääomistajan Matti Hällin seitsemän kuukauden ehdolliseen vankeuteen törkeästä sisäpiirikaupasta, ja hovioikeus pysytti tuomion.

Siitä, millaista on valkokaulusrikollisen elo vankilassa, kertoi *Taloussanomat* joulukuussa 2010 näin:

"TJ Groupin perustajat Jyrki Salminen ja Tuomo Tilman saivat viime vuoden tammikuussa korkeimmasta oikeudesta kahden vuoden ja neljän kuukauden ehdottomat vankeusrangaistukset.

Salminen ja Tilman tuomittiin tiedottamisrikoksesta ja törkeästä sisäpiiritiedon väärinkäytöstä TJ Groupin, eli nykyisen Westend ICT:n osakeannin yhteydessä.

Tapaus oli ensimmäinen kerta, kun Suomessa jaettiin ehdotonta vankeutta pörssirikoksesta.

Miehet selvisivät Helsingin käräjäoikeudesta sakoilla. Hovioikeus langetti heille kahden vuoden ehdolliset tuomiot.

Korkeimman oikeuden antama kahden vuoden ja neljän kuukauden vankeusrangaistus ei juuri pidättele TJ Groupin perustajiin kuuluvan Jyrki Salmisen menoa. Salminen työskentelee parhaillaan Strömsö Property Development -nimisessä yhtiössä ja käy tiettävästi töissä kotoaan Espoon Westendistä.

Salmisen kanssa samanpituisen tuomion saanut Tuomo Tilman käy *Taloussanomien* saamien tietojen mukaan myös töissä."

Tässä tapauksessa Tuomo Tilman tienasi rikollisilla osakemyynneillään 64 miljoonaa ja Jyrki Salminen 53 miljoonaa euroa puhtaana käteen (sillä oletuksella, että hankintamenoolettama oli heidän verotuksessaan 50 %). Osakkeiden ostajat ottivat riskin, ja se maksoi heille näiden herrojen pörssistä keräämät 137 miljoonaa bruttoeuroa.

Hallintarekistereiden salaisuudet

Suomalaisten pörssiosakkeiden yhteenlasketusta arvosta puolet on ulkomaisessa omistuksessa. Ulkomaisten omistajien nimiä ei yleensä tiedetä. He – tai ennemminkin ne – kätkeytyvät sellaisiin ulkomaisten pankkien pitämiin hallintarekistereihin, joiden tileillä olevia ulkomaisten omistajien suomalaisia osakkeita hoitaa puolisen sataa pankkia omistajien puolesta.

Kyseessä on eräänlainen omistusten päivähoitojärjestelmä, jossa hoidon kohteet salataan toisin kuin suomalaisten omistukset Suomessa. Suomalaisten sijoittajien on voimassa olevan lainsäädännön mukaan pidettävä suomalaisten pörssiyhtiöiden osakesijoituksia arvo-osuustileillä, joita ylläpitää Euroclear Finland Oy. Yhtiön rekisteri on julkinen ja kuka tahansa voi tarkastaa siitä suomalaisten omistukset pörssiyhtiöissä.

Hallintarekisterit helpottavat veronkiertoa. Vaikka Suomen viranomaisilla on teoriassa oikeus saada tietoja suomalaisten yhtiöiden ulkomaalaisista omistajista, käytännössä niitä tietoja ei kysellä eikä verohallinnolla ole hallintarekistereiden osakeomistusten systemaattista seurantaa. Jos järjestelmässä on pitkiä omistusketjuja, tietojen saaminen todellisista omistajista on käytännössä mahdotonta, ja tulojen ilmoittaminen verottajalle on lähinnä omistajan oman harkinnan varassa. Jokaisen veroparatiisiin sijoittuvan ulkomaisen yhtiön todellinen omistaja saattaa olla suomalainen veronkiertäjä.

Seuraa ehdotus. Suomen verohallinnon olisi julkistettava yritysten tuloverotiedot samaan tapaan kuin julkistetaan kansalaisten verotiedot. Media ja muu kansalaisvalvonta hoitaisivat sitten omia aikojaan sen yritysten tulosseurannan ja veroarvioinnin, jota verottaja ei tee.

Hallintarekistereistä syntyy ongelmia myös pörssiyrityksille, jotka eivät tiedä, ketkä niiden osakkeita omistavat. Maailmalle on jopa syntynyt konsulttiyrityksiä, jotka rekistereitä penkomalla selvittävät pörssiyrityksille niiden piilo-omistajia.

Suomen periksiantamiskyky veronkierron vastaisessa taistelussa on ilmiömäinen. Kun hallitus antoi vuonna 2009 lakiesityksen hallintarekisterisuojan ulottamisesta koskemaan myös rahasto-osuuksia, kysymys oli erilaisista sijoitusrahastoista osuuksia ostaneiden ulkomaisten omistajien nimien salaamisen sallimisesta. Eduskunta hyväksyi lain kokoomuksen, keskustan ja vihreiden äänin ja lähes ilman keskustelua. Vain kuusi edustajaa kahdestasadasta käytti lain kahden käsittelyn yhteydessä puheenvuoron.

Verojen kiertäminen ulkomaisten (hallintarekistereiden) tilien ja veroparatiisiyritysten avulla maksaa *Taloussanomien* laskelmien mukaan Suomelle noin neljä prosenttia koko verokertymän määrästä eli ainakin kolme miljardia euroa vuodessa.

Kataisen seuraajalleen jättämän hallituksen loppukaudella on eduskunnan päätettäväksi mahdollisesti tulossa lakiesitys myös suomalaisten pörssiomistusten salaamisesta niin, että sallitaan hallintarekisterit myös suomalaisille omistajille. Salaamisen tarvetta perustellaan sillä, että sillä tavalla yhtenäistettäisiin omistuskäytäntöä muiden EU-maiden kanssa. Suomen siis halutaan salaavan omistajatietoja, kun muissakin maissa niitä salataan. Lain valmistelussa kyllä myönnetään, että rekistereitä on perustellusti kritisoitu "läpinäkyvyyden" (lue: omistusten julkisuuden) heikentymisestä sekä veronkierron helpottamisesta, mutta "toisaalta se lisäisi kilpailua ja tasoittaisi tilannetta suhteessa ulkomaisiin palveluntarjoajiin". Mutta mitä on sellainen kilpailu, joka edellyttää salaamista, pimittämistä?

"Kilpailun lisääminen" on peräisin EU:ssa valmisteilla olevasta hallintarekistereitä koskevasta uudistuksesta. Kilpailu jäsenvaltioiden välillä olisi sitä, että pörssiin listautuva yhtiö saisi itse valita, minkä maan arvopaperikeskuksen palveluita

se käyttää. Lopputulos tässä kilpailussa olisi se, että sijoittajat pystyisivät keskittämään sijoituksensa toisien ja kolmansien jäsenmaiden arvopaperikeskuksiin, jolloin verottajan kaipaamien tietojen saaminen vaikeutuisi olennaisesti.

Alan lahjomaton asiantuntija ja eduskunnalle laaditun harmaan talouden tutkimuksen vastuuhenkilö Markku Hirvonen muistuttaa, että jo puolenkymmentä vuotta sitten Suomen valtion arvioitiin menettävän joka vuosi 800 miljoonaa euroa verotuloja arvopaperiomistusten salaamisen vuoksi, siis sen takia, että ulkomaalaisille tai ulkomaalaisiksi tekeytyville suomalaisille sallitaan hallintarekistereiden väärinkäyttö osinkoja maksettaessa. Ulkomaisilta etävälittäjiltä ei myöskään vaadita tietoja niiden suomalaisten asiakkaiden arvopaperikaupoista.

Hirvosen mukaan suomalaisten hallintarekistereiden perustaminen suomalaisille omistajille palvelee vain niitä, "jotka haluavat pitää omistuksensa salassa, ja se tulisi jatkossa olemaan entistä helpompaa".

Luxemburgin tauti

Raamatussa sekä Luukkaan evankeliumissa että Paavalin kirjeessä Timoteukselle sanotaan, että "työmies on palkkansa ansainnut". Siihen, ovatko veroja kiertävät pääomatulojen saajat tulonsa ansainneet, Raamattu ei anna yhä yksiselitteistä vastausta. Jeesus joka tapauksessa yritti panna rahanvaihtajat ja muut keinottelijat kuriin, mutta hankalaa se on sekin maailmanlaajuisilla markkinoilla, jotka ovat auki 24/7.

Jos työmies on palkkansa ansainnut ja maksaa siitä vielä täyden veron, pitää kysyä, onko pääomatulon saaja ansainnut pääomatulonsa ja verohelpotuksensa?

Työmiehet maksavat veronsa Suomeen, mutta monet Suomen herrat kuuluvat siihen verojänisten laajaan heimoon, joka loikkii veroja pakoon ulkomaille. Konstit ovat monet. Esimerkiksi suomalainen EU-rälssi ei saa vain EU-palkkojaan alhaisella EU-verolla, vaan EU:n viranhaltijat voivat muuttaa myös heille kuuluvat kotimaan eläkkeet EU:n maksettaviksi ja EU:n alhaisilla veroilla verotettaviksi. Sitä kautta heistä tulee suomalaisen yhteiskunnan palvelujen vapaamatkustajia. Kansanedustajatkin saavat ylisuuria verottomia kulukorvauksia, mutta he maksavat niistä tuloistaan, joita ei ole kirjattu kulukorvauksiksi, veron Suomeen. Euroopan parlamentin jäsenet (vuoden 2009 jälkeen) eivät maksa. Heidän kulukorvauksensa ovat jokaiselta työpäivältä 304 verotonta euroa, ja sitä päivärahaa voidaan pitää kuluihin nähden suuresti ylimitoitettuna.

EU voisi aloittaa – odottamatta koko maailman kattavaa ratkaisua, joka ei ole näköpiirissä – veroparatiisien vastaisen taistelun omista jäsenmaistaan Englannista, Luxemburgista, Maltasta ja Kyproksesta sekä vähän Irlannista, Belgiasta ja Hollannistakin.

Varsinaisille veroparatiiseille on ominaista se, että niissä toimivat yhtiöt eivät ole velvolliset pitämään kirjaa tuloista ja me-

noista eivätkä tekemään tilinpäätöksiä, saati että niiden pitäisi ilmoittaa jollekin viranomaiselle sellaisia tietoja. Yhtiöt maksavat vain vähäistä "klubin" jäsenmaksua siitä, että niillä on oikeus oman maansa verojen kiertämiseen ja voivat näin pitää näitä nykyajan aarresaaria (Nicholas Shaxson: *Aarresaaret*, Into, 2012) rahojensa väliasemana. Cayman-saarilla voi olla yhdessä ainoassa talossa yli 10 000 firman postilaatikko, joka on samalla ulkomaisen yhtiön ainoa paikallinen toimipiste. Talo on sentään kerrostalo.

Monet suomalaiset veronkiertäjät käyttävät postilaatikkofirmojensa sijaintipaikkana Luxemburgia, joka on vajaan 400 000 asukkaan ruhtinaskunta Belgian, Ranskan ja Saksan kainalossa. Se on EU:n vaurain jäsenmaa, joka hyötyy pankkien salatileistä ja saa paljon ostovoimaa EU:n toimipaikkojen tuhansien virkamiesten läsnäolosta. Sen asukkaille verotietojen julkisuus olisi kauhistus, kun taas monille muualta tulleille virkamiehille Luxemburgin sisäänlämpiävyys on kauhistus. Jos ihminen haluaa olla todella yksin ilman sosiaalisia kontakteja paikallisväestöön, Luxemburg tarjoaa sille erinomaiset puitteet.

Luxemburgista on mahdollista ostaa yhtiöitä, joiden omistus on ketjutettu niin, että on vaikea jäljittää sitä edunsaajaa, joka viime kädessä on edunsaaja.

Helsingin Sanomat on maan parhaan tutkivan taloustoimittajan Tuomo Pietiläisen johdolla ansiokkaasti selvitellyt seuraavaksi esiteltävien veroparatiisirahojen saloja.

Kesän lopussa 2013 toimittaja Jyri Hänninen kirjoitti Helsingin Sanomissa Nokian entisen pääjohtajan Jorma Ollilan Kestrel-nimisestä yhtiöstä, jolla oli osoitteena postilaatikko Luxemburgissa. Se oli perustettu Tyynen valtameren veroparatiisissa, 1300 asukkaan Niue-saarilla, jonne katosivat yhtiön alkuperän jäljet. Ollila oli usean vuoden ajan "unohtanut" ilmoittaa Nokian ja sitten myös Outokummun hallituksen jäsenenä niiden sisäpiirirekistereihin omistavansa Kestrelin. Hän "ei ollut tiennyt" joten hän oli "unohtanut", että hänen olisi pitänyt niin tehdä. Finanssivalvonnan (Fiva) mielestä olisi pitänyt tietää, ja Ollilalle määrättiin asian johdosta 3 000 euron rikesakko. Ei ole tietoa, tutkiko Fiva Ollilan yhtiön tilillä olleiden 8 miljoonan euron alkuperää.

Ollilalla oli Luxemburgissa myös osakkuusyhtiö Partum, jonka hän oli perustanut yhdessä Liechtensteinin LGT-pankista löydetyn salatilin haltijan Casimir Ehrnroothin poikien Henrikin ja Georgin kanssa. Samassa yhteydessä Ollilan sakon kanssa Fiva määräsi Georg Ehrnroothille 500 euron rikemaksun siitä, että tämä ei ollut ilmoittanut osakkuuttaan Partumissa niiden suomalaisten pörssiyhtiöiden sisäpiirirekistereihin, joissa hän oli hallituksen jäsen. Partuminkaan osalta ei ole tietoa, tutkiko Fiva sen tileillä vuonna 2012 olleiden 26 miljoonan euron alkuperää. Kun Georg Ehrnrooth ilmoittaa yhtiön lopettaneen toimintansa, Suomen vuoden 2013 verotietoja voidaan tutkia myös siitä näkökulmasta, ovatko yhtiön osakkaat kotiuttaneet alas ajetun Partumin rahoja Suomeen vai onko ne imaistu jonkin muun veroparatiisin tileille.

Myös Kari Stadigh, Björn Wahlroosin uskottu mies Sampoyhtiössä, on ollut monessa mukana. Hänellä oli tärkeä rooli Henrik Ehrnroothin apulaisena veroparatiisiyhtiö Ardenoden Pöyry-kauppojen yhteydessä tehtyjen rahansiirtojen todistajana. Stadighilla on luxemburgilaisia osakkeita Mangaki-nimisessä yhtiössä, jossa muita omistajia ovat Ehrnroothin veljekset ja rahoitusyhtiö eQ:n omistajiin kuuluva Janne Larma. Stadighilla on Mangakin osakkeiden ohella Luxemburgissa omistettavanaan myös ainakin yksi muu yhtiö: Alesco. Itse asiasta kuultu Stadigh sanoo, että hän "vain hyödyntää paikallista osaamista" eikä saa näistä yhtiöistä verohyötyjä.

Henrik Ehrnroothin tapauksessa hänen suomalaisista yhtiöistä saamansa osingot karkaavat sekä Luxemburgiin että brittiläisille Neitsytsaarille. Suurinta osaa hänen tuloistaan ei löydy suomalaisista verotiedoista, mutta ei ole näyttöä siitä, että hänen veronkiertonsa olisi laitonta. Kysymyksessähän on ns. verosuunnittelu.

Luxemburgia käytetään paitsi veronkiertoon myös tietojen salaamiseen. Monet yhtiöt ovat tehneet johtajiensa kans-

sa sellaisia palkitsemisjärjestelyjä, jotka ilmi tulleina tuottavat täällä kotimaassa kiusallista julkisuutta. *Helsingin Sanomien* tietojen mukaan ainakin lääkäri- ja sairaalayhtiö Mehiläinen, luottotietoja myyvä Suomen Asiakastieto, kiinteistöhuoltoyhtiö ISS sekä teknologia-alan yhtiö Nextmesh ovat hyödyntäneet tätä mahdollisuutta.

Yrityskauppojen näkökulmasta on edullista omistaa myytäväksi suunnitellut yhtiöt Luxemburgin kautta. Asiat voidaan hoitaa siellä laillisesti niin, että myyntivoitoista ei mene lainkaan veroa.

Talouden "kansainvälistyminen" eli pääoman tuoton hakeminen maan rajojen ulkopuolelta on tehnyt arveluttavan taloudellisen toiminnan huomattavan helpoksi. Luxemburgin veronkiertomahdollisuuksien rajoittaminen – ja kenties jo niiden laaja julkitulo – saattaa vaikuttaa niin, että Suomen verotulot karkaavat johonkin toiseen veroparatiisiin.

Niitä riittää. Ja se on ongelma, joka syö Suomea sisältä päin.

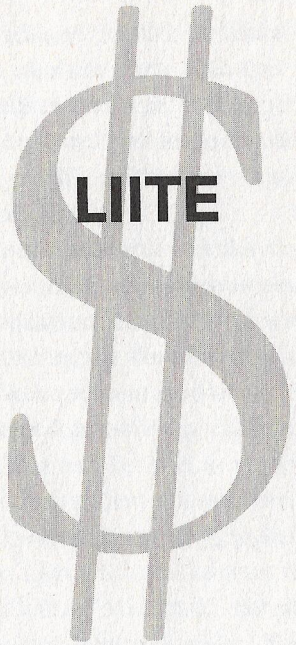

Tuloerojen synty

Samasta työstä vaaditaan samaa palkkaa. Naisen euron pitää olla sama kuin miehen euro. Kun työt ovat erilaisia, monet kuitenkin hyväksynevät sen, että vaativista töistä duunarin kuuluu saada suurempi palkka kuin vähemmän vaativista. Erimielisyyttä syntyy siitä, mitkä ovat vaativia töitä ja kuinka paljon on suurempi palkka.

Siihen, kuinka suuret tuloerot hyväksytään, vaikutetaan verotuksella. Viimeisimmän neljännesvuosisadan ajan veroilla on vaikutettu tulonjakoon niin, että tuloerot ovat kasvaneet. Suurimman osan siitä ajasta demarit ovat olleet hallituksessa ja Vasemmistoliittokin melkein puolet.

Suurimmat tuloerot kansalaisten välille syntyvät työn tulosten jaosta työn ja pääoman kesken, ja varsinkin työhön perustumattomat pääomatulot ovat merkittävin tuloerojen lähde. Niihin ei ulotu tuloverotuksen progressio eikä niiden veroprosentti niin ollen kasva tulojen kasvun mukana.

Tilastokeskus julkaisee vuosittain tietoja siitä, miten tulot ovat jakautuneet suomalaisten kesken. Kotitalouksien välisiä tuloeroja mitataan niin, että ensin selvitetään tulokakun koko eli lasketaan yhteen kaikkien kotitalouksien kaikki tulot. Tilastokeskus saa sitä varten – kansalaisten itsensä tietämättä ja heiltä lupaa kysymättä – kaikkia tulonsaajia koskevat tulotiedot verottajalta, Kelalta sekä sosiaali- ja muilta viranomaisilta. Sitten se yhdistelee samassa osoitteessa asuvat tai muulla tavalla samaan ruokakuntaan kuuluviksi tunnistamansa henkilöt kotitalouksiksi. Sitten se jakaa kotitaloudet kymmeneen yhtä suureen ryhmään eli desiiliin. Ensimmäisessä desiilissä ovat pienituloisimmat ja tulohaitarin toisessa päässä eli kymmenennessä desiilissä suurituloisimmat kotitaloudet. Desiilien erilaiset osuudet koko kakusta kuvastavat tuloeroja.

Vuodelta 2012 Tilastokeskus julkisti seuraavan tiedotteen:

"Tuloerot kaventuivat vuonna 2012 edellisvuoteen verrattuna, ilmenee Tilastokeskuksen tulonjaon kokonaistilastosta. Erojen kaventuminen johtui suurituloisten tulojen vähenemisestä ja pienituloisten tulojen kasvusta. Väestön suurituloisimman kymmenesosan reaalitulot alenivat 5,9 prosenttia vuodesta 2011 vuoteen 2012. Tämä oli seurausta myyntivoittojen ja osinkotulojen vähentymisestä. Pienituloisimman kymmenesosan tulotaso nousi reaalisesti 2,6 prosenttia vuonna 2012 edellisvuodesta. Tähän vaikuttivat sosiaalietuuksien tasokorotukset ja verotuksen muutokset."

Vaikka Tilastokeskus tekee näissä asioissa hyvää työtä ja sen tuloeroja koskevat selvitykset ovat yleisesti luotettavia, sen tietoperustaan liittyy ongelmia. Osingoissa on kyllä otettu huomioon niiden verovapaa osuus, mutta omistajien holdingyhtiöille maksetut ja heidän sitä kautta oman varallisuutensa kartuttamiseen käyttämät osingot jäävät pois tulonjakoosuuksista. Ne ovat epäsuorasti omistajien tuloa ja heidän vapaassa käytössään. Myyntivoitoistakaan ei näy verovapaa osuus, ja tulonjakotutkimusten ulottumattomissa ovat niin ikään lähdeverolliset talletuskorot ja muut korot.

Näiden tulolajien mukaanotto lisäisi todellisia tuloeroja, sillä ne ovat tuloja, joilla on taipumus kerääntyä suurituloisille tulonsaajille. Vuoden 2012 tulonjakoa suhteessa vuoden 2011 tuloihin niiden huomioon ottaminen ei kuitenkaan muuttaisi, sillä nämä verotuksessa näkymättömät tulot puuttuvat molempien kyseisten vuosien tilastoista.

Käytettävissä olevan tulonjakoaineiston pohjalta tuloeroja voidaan kuvata myös niin sanotun Gini-indeksin perusteella. Se saa arvon 0, jos kaikki saavat saman verran tuloja, ja arvon 100, jos yksi tulonsaaja saa kaikki tulot. Mitä pienempi ginikerroin on, sitä pienemmät ovat tuloerot.

Gini-kerroin oli vuonna 2012 merkittävästi eli noin 5 prosenttiyksikköä suurempi kuin vuonna 1995. Se tarkoittaa, että tuloerot olivat kasvaneet verrattuna 1990-luvun loppuvuosiin, jolloin omistajat alkoivat vasta lisäillä vanhojen verottomien voittojen ottamista ulos yrityksistä omiksi tuloikseen. Kun

vuonna 2012 gini-kerroin kuitenkin oli 1,3 prosenttiyksikköä alempi kuin edellisenä vuonna, se tarkoittaa, että tuloerot olivat kaventuneet, mutta vain yhden vuoden aikavälillä.

Kun selvitetään vuoden 2012 tuloerojen kaventumisen taustoja, pitää muistaa, että vuosi 2011 oli ollut Suomen kaikkien aikojen suurimpiin kuuluvien osinko- ja myyntivoittotulojen vuosi ja että vuosi 2012 oli edelleen suurten pääomatulojen vuosi, mutta ei niin suurten kuin edellinen vuosi. Esimerkiksi osinkojen osalta se oli (taulukossa sivulla 195) niiden vähenemisestä huolimatta historian neljänneksi paras.

Tuloerojen kaventuminen perustui ennen muuta myyntivoittojen vähenemiseen, johon Kataisen hallitus ei ole voinut vaikuttaa. Sen aikaansaannoksia ovat kuitenkin tiettyjen sosiaalisten tulonsiirtojen korotukset vuoden 2012 alussa. Kun ne rahoitettiin lisäämällä valtion velkaantumista, tuloerojen kaventumisen hinta maksetaan tältä osin tulevien vuosien sosiaaliturvan leikkauksina.

Eniten tulojen kasvusta on Suomessa hyötynyt suurituloisin yksi (1) prosentti kansalaista. Vuonna 2012 siihen yhteen prosenttiin kuuluivat yhden henkilön asuntokunnassa ne, joiden vuositulot olivat 78 162 euroa, kahden aikuisen kotitaloudessa 117 243 euroa sekä kahden aikuisen ja kahden lapsen taloudessa 164 140 euroa.

Palkansaajien tutkimuslaitoksessa on ansiokkaasti selvitetty tulonjakoa. Seuraavat sitaatit ovat Marja Riihelän, Risto Sullströmin, Ilpo Suoniemen & Matti Tuomalan yhteisistä kirjoituksista laitoksen *Talous ja Yhteiskunta*-julkaisuissa.

"Tuloerojen voimakas kasvu 1990-luvun laman jälkeen ei johtunut satunnaisista ja lyhytaikaisista tulomuutoksista. Tulonsaajat olivat entistä pysyvämmin rikkaita tai köyhiä."

"Vaikka köyhien lukumäärä (mitattuna valitun köyhyysrajan alapuolelle jääneinä kotitalouksina) ei ole enää aivan viime vuosina kasvanut, köyhyys on kuitenkin edelleen syventynyt. Entistä köyhempien määrä on kasvanut. Tulonjakotiedot osoittavat siis melkoista polarisoitumista."

"Tuloerojen kehitys Suomessa muuttui varsin dramaattises-

ti 1990-luvun puolivälin jälkeen. Laman jälkeisellä kymmenvuotisjaksolla Suomen tuloerojen kasvu oli OECD-maiden nopeinta. Erityisesti 1990-luvun loppupuolella tapahtunut ylimpien tulojen kasvu oli poikkeuksellista Suomen taloushistoriassa."

"Suomessa tuloerojen kasvun selittää suurelta osin suurituloisten tulo-osuuksien kasvu. Merkittävä osa tuosta kasvusta on johtunut pääomatulojen (tai pääomatuloiksi muunnettujen ansiotulojen) kasvusta."

"Tulojen kasvuerot ovat suuret myös suurituloisimman yhden prosentin keskuudessa."

"Ylimmässä yhdessä prosentissa käytettävissä olevien tulojen kasvu on ollut voimakkaampaa kuin tuotannontekijätulojen. Tämä ei olisi ollut mahdollista ilman verotuksen merkittävää keventymistä aivan suurimmissa tuloissa."

"Vuonna 1993 tehty verouudistus vauhditti pääomatulojen kasvua ja sitä kautta kaikkein rikkaimpien irtiottoa. Verojärjestelmän aikaansaama tuloerojen kasvu ei ole herättänyt juuri minkäänlaista yhteiskunnallista keskustelua. Vieläkin vähemmälle huomiolle on jäänyt se, että verojärjestelmämme on keskeisesti edistänyt suurituloisimpien ryhmien (erityisesti suurituloisimman prosentin) irtiottoa muista ryhmistä. Lieneekö tämä kehitys ja sen taustalla oleva mekanismi jäänyt vastuussa olleilta poliitikoiltamme ja keskeisiltä virkamiehiltä huomaamatta? Ainakaan viime vuosien keskustelu pääomatulojen verotuksesta ei muuta todista."

"Uudemman näkemyksen mukaan osinkojen verottaminen ei vaikuta yritysten investointipäätöksiin. Jos osinkojen verotusta kevennetään, osingon saajien vero kevenee, eikä mitään muuta tapahdu. Yritysten investointipäätökseen vaikuttaa jakamattomien voittojen verotus."

Myös Elinkeinoelämän valtuuskunnassa (EVA) on myös selvitetty tulonjakoa. Sen nimissä julkaistu Lauri Tähtisen ja Antti Törmäsen pamfletti *Oikea palkka* on eräänlainen itsekkyyden valkopesu. Siinä eivät tulojen saajiin kuulu pääomatulojen saajat. Sen sijaan EVA myy Suomeen "osaamisyhteiskuntaa" ja sitä käsitystä, että kaikki suurten tulojen saajat ovat "osaavinta ja koulutetuinta työväkeä". Seuraavat sitaatit kuvaavat oikeistolaista käsitystä tuloeroista:

"Tuloerot ovat luonnollinen osa yksilönvapautta ja markkinataloutta."

"Verotuksen muutoksilla ei ole ollut suurta vaikutusta."

"Pääoman ja osaamisen suhde on muuttunut, kun osaaminen on noussut huomattavasti pääomaa määräävämmäksi tuotannontekijäksi."

"Koska tuloerojen kasvun syy on talouden rakenteen muutoksissa, ei kehitykseen voida vaikuttaa koulutuspanoksilla, veronkiristyksillä tai syyllistämällä osaajia."

"Palkan suuruus ei kuulu muille."

Elinkeinoelämän valtuuskunnan tulenjohtaja Matti Apusen verotettavat tulot vuonna 2012 olivat 194 494 euroa, vaikka se asia ei tietystikään kuulu muille.

Tulotiedot vuosilta 1993–2012

Tässä liitteessä esitetään julkisia verotietoja suurituloisista suomalaisista kahdenkymmenen vuoden ajalta (1993–2012). Tiedot ovat kattavia mutta eivät täydellisiä, ja niissä voi myös olla suoranaisia virheitä. Varsinkin vanhemmilta vuosilta tiedot perustuvat median tekemiin otantoihin, joihin kaikki suurituloiset eivät ole osuneet.

Mahdolliset epätarkkuudet johtuvat myös siitä, että verohallinto on supistanut meidän – sen käyttämällä nykykielellä – "asiakkaidensa" tiedonsaantia niin, että näitä tietoja on käytännössä mahdotonta varmentaa alkuperäismateriaaleista.

Eniten tietoa varallisuuden jakautumiseen perustuvasta yhteiskunnallisesta epätasa-arvosta saatiin vanhaan hyvään aikaan veroluetteloihin kirjatusta verovelvollisten verotettavasta varallisuudesta. Se tiedonsaanti loppui, kun eduskunta lopetti varallisuusveron.

Veroluetteloita ei enää paineta paperille, vaan niissä olleet julkiset tiedot tuotetaan vain sähköisessä muodossa ja ovat nähtävissä vain osassa verotoimistoja (joiden verkkoa on sitäkin harvennettu). Vanhoista veroluetteloista luovutetaan tietoja vain rajallisesti, mikä tuottaa ongelmia tämän kirjan tapaiselle menneen kehityksen arvioinnille. Tietojen hankintaa vaikeuttaa myös se, että verotiedot on vuodesta 2010 alkaen julkistettu maakunnittain eikä enää paikkakunnittain, mikä pikemminkin huonontaa kuin parantaa yksityisyyden suojaa, sillä se johtaa vääriin tulkintoihin samannimisten ihmisten tuloista. Suomi on sellainen informaatioyhteiskunta.

Kun verohallinto laatii tilastoja maksuunpannuista veroista, se ei tee niitä niin, että tulonsaajissa olisi oma veronmaksuluokkansa myös kaikkein suurituloisimmille tulonsaajille. Ennen oli, ja vaikka se sama luokka on edelleen, suurten tulonsaajien määrän lisääntyminen on alentanut vanhan luokittelun informaatioarvoa. Kun tuloluokkia ei ole uusittu tulojen kasvun mukana, supersuurituloiset peittyvät muiden suurituloisten massaan.

Verotuksen kansalaisvalvonnan mahdollisuuksia heikentää myös median varovaisuus arvioida verotietojen sisältöä. Aivan käsittämätön on Yleisradion päätös salata vanhat verokonetietonsa (ja siinä sivussa myös toimitusjohtajansa Lauri Kivisen Nokia-optioista saamat miljoonat) ja supistaa uusien tietojen tarjontaa tavalla, jonka uutispäällikkö Atte Jääskeläinen ilmaisee näin:

"Tulimme siihen tulokseen, että verokonetta ilmiönä ei enää voi journalistisesti ja vilpittömästi perustella. Minkä takia julkaista laajaa ihmisjoukkoa koskevia tulotietoja, jos nämä ihmiset eivät ole julkisuuden henkilöjä tai vallankäyttäjiä, ja heidän henkilökohtaisilla tulotiedoillaan ei ole yleistä merkitystä."

Sopii toivoa, että Yleisradio pitäisi julkisesti saatavilla ne vallankäyttäjien verotiedot niiltä vuosilta, jotka ovat valmiiksi kerättyinä sen verokoneelle. Yleisradion vaietessa *Helsingin Sanomat* pitää yllä verokonetta, josta löytyy tulotietoja vuodesta 1999 alkaen. Lehti on tässä asiassa avoimuuden ja julkisuuden medialähettiläs, mitä samaa ei voi sanoa tosipaikan tullen mediapersoona Alexander Stubbista. Hän on sitä mieltä, että verotietojen julkaiseminen on "sivistymätöntä ja perverssiä toimintaa". Myös tapa, jolla monet rikkaat ovat rikastuneet, on ollut sivistymätöntä ja perverssiä toimintaa.

Kokoomuksen kansanedustaja Arja Karhuvaara halusi kieltää yhdet tilastot ja sallia toiset, joita ei ole julkaistu. Hän kirjoitti *Helsingin Sanomien* mielipideosastossa (8.6.2010): "Tulo- ja varallisuustietojen julkaiseminen mediassa on turvallisuusriski. Siksi niiden julkiset listat tulee kieltää." Ja edelleen: "Sitä vastoin tulisi julkaista nykyistä näkyvämmin, miten suurella tulo- ja pääomavero-osuudella kukin kansalainen rahoittaa meidän yhteisesti käyttämiämme palveluja ja yhteiskuntarakenteita."

Sitten asia, jolla on suuri merkitys julkisten verotietojen arvioinnissa: ne eivät ole kaikkien tulolajien osalta yhdenvertaisia ja tasalaatuisia.

Ansiotulo on todellista tuloa, ja verovähennysten jälkeen se julkaistaan saajansa verotettavana eli veronalaisena tulona. Tässä ei ole mitään tulkintaongelmaa. Pääomatuloissa on, kosolti. Palautetaan muutamia niistä mieliin kirjan aiemmilta sivuilta.

Helpoin tapaus ovat luovutus- eli myyntivoitot, joihin käytännöllisesti katsoen aina liittyy vähintään 20 prosentin suuruinen verovapaa osuus niin sanotun hankintameno-olettaman muodossa. Se on ollut eri vuosina erilainen ja maksimissaan jopa 50 prosenttia. Sitä, kuinka suuri on kussakin tapauksessa erikseen tämä minimiverovapaus, joka periaatteessa kuvaa omaisuuden hankintakulua, ei voi verotietojen pohjalta selvittää. Myyntivoittomiljonäärien tulojen arvioinnissa pitää muistaa, että hankintameno-olettama vähennetään todellisesta kauppahinnasta. Silloin 20 tai 40 prosentia on suurempi rahamäärä kuin siinä tapauksessa, että sen suuruus yritetään laskea lisäämällä 20 tai 40 prosenttia verotettavaan tuloon.

Vaikeampi tapaus ovat osingot, joiden verotus on tarkastelujakson aikana vaihdellut. On kyllä selvää, että nykylainsäädännön mukaan toimitetussa osinkojen verotuksessa niiden veroton osa ei lainkaan näy henkilöiden verotiedoissa. Mutta mitään tietoa ei saada siitä, kuinka suuri kullakin veronmaksajalla tämä veroton osuus on. Yrittäjällä ja palkansaajalla sekä osakkeella ja pörssiosakkeella veroton osuus on ollut erilainen. Kun yrittäjä sai muutaman vuoden ajan 60 000–90 000 euroa osingoistaan verovapaasti, se ei näy hänen verotiedoissaan. Kun pörssiyhtiön osingosta 30 prosenttia (vuonna 2014 vain 15 %) on ollut verovapaata tuloa, ei sekään näy osakkeenomistajan verotiedoissa. Vain veronalaiset tulot näkyvät.

Nämä verovapaudet eivät vääristä verotilastoja, mutta eivät ne toisaalta täsmääkään todellisuuden kanssa, eli vähennysten puuttuessa verotiedoista kansalaisten oikeista eli todellisista pääomatuloista ei synny oikeaa kuvaa.

Verotuksen vuosittaisista kokoomatilastoista näkyy, että nykyistenkin verolakien aikana kaikista Suomen yksityishenkilöille maksetuista osingoista verovapaata on ollut suurempi osa (60 %) kuin verollista tuloa. Nämä tiedot löytyvät taulukosta sivulta 195.

Asian monimutkaisuuden mutta tärkeyden takia vielä palautetaan mieliin, miten osingot on kirjattu veroluetteloihin niinä tarkastelun kohteena olevina vuosina (1993–2004), jolloin käytössä oli yhtiöveron hyvitysjärjestelmä. Silloin osingot olivat kokonaan verovapaita, sillä yhtiön maksama vero hyvitettiin osinkojen saajille ennakonpidätyksen tapaan ikään kuin heidän maksamanaan verona, jota he eivät kuitenkaan olleet maksaneet. Veroluetteloissa osingonsaajan veronalaisiin tuloihin lisättiin yhtiöveron hyvityksen suuruinen mutta pelkästään virtuaalinen eli laskennallinen summa ikään kuin hänen osinkotulonaan, jota se ei hänelle ole ollut. Sen summan, jonka verottaja lisäsi osinkoon, se otti viran puolesta saman tien osingonsaajan tuloista pois, ja tälle jäi käteen yhtiön hänelle maksama osinko täysin verottomana.

Näin siis kaikki yhtiöveron hyvityksen ajan julkiset verotiedot näyttävät saajansa osinkotulot runsaan neljänneksen todellisuudessa maksettuja (100-prosenttisesti verottomia) osinkoja suurempina, siis yläkanttiin.

Suurituloisten tilastoissa eivät myöskään näy ne Suomen suurituloiset, jotka kiertävät veronsa.

Verojen kiertäminen on niin naurettavan helppoa, että pitää oikein ihmetellä, miksi kaikki eivät tee sitä, vaikka lähes kaikki sitä tekevätkin. Kun osingot on otettu holding-yhtiöihin, niistä ei ole mennyt veroa lainkaan. Sellaista veronkiertoa saattaa hieman hillitä vuonna 2014 voimaan tullut uusi laki, jonka mukaan pörssiyhtiöiden osingot ovat verovapaita vain, jos holding-yhtiö omistaa yhtiöstä vähintään 10 prosenttia. Muun kuin pörssiyhtiön maksamat osingot ovat holding-yhtiölle edelleen täysin rajoituksetta verovapaita.

Osinkojen kierrättämisestä holding-yhtiöiden kautta saajil-

leen seuraa se, että nämä osinkotuloa saavat omistajat joko kokonaan puuttuvat suurituloisten listoilta tai sitten ovat niillä vain realisoimiensa tulojen osalta samaan aikaan kun suurin osa heidän tuloistaan on pelimerkkeinä holding-yhtiöissä.

Tämän takia verotietoihin perustuvia tulotietolistoja voidaan pitää kunniatauluina, joilla esiintyvät ihmiset ylipäätään maksavat veroa vaikka vain sen vähänkin, jonka he maksavat. Veroporsaat sikailevat ulkomaisissa holding-yhtiöissä eivätkä maksa veroja lainkaan.

Tässä sitten tulevat vuosittaiset tiedot Suomen suurimmista veronalaisten tulojen saajista kahdelta vuosikymmeneltä edellä esitettyjen varausten saattelemina. Varmuuden vuoksi varoitetaan tietoihin sisältyvistä mahdollista virheistä, joita tiukista kriteereistä huolimatta on saattanut syntyä henkilöiden tunnistamisessa tai heitä koskevien verotietojen tulkinnassa. Näiden tietojen perusteella älköön ketään julkisesti ammuttako tarkistamatta ensin tietojen oikeellisuutta.

Verotettavat tulot vuonna 1993
Vuosisadan verouudistuksen ensimmäinen vuosi

Veroäyrikuningas: Timo Lehtonen (Helsinki), 122 246 831 markkaa.

Sekä Timo Lehtosen että tulolistan kakkosen Markku Suomelan tulot olivat peräisin digitaalisia nettityöskentelytuotteita valmistaneen Martis Oy:n myynnistä amerikkalaiselle Tellabsille. Kun otetaan huomioon silloinen myyntivoittojen verotuksen hankintameno-olettama, voidaan arvioida heidän saaneen Martis Oy:stä yhteensä noin 400 miljoonaa markkaa. Siitä puolet oli saajilleen verotonta tuloa, ja Lehtosen käteen jäävä tulo oli verotuksen jälkeen noin 210 miljoonaa markkaa.

Verotuksen muuttuminen vuoden 1993 alusta alkaen osoitti heti ensimmäisenä voimassaolovuotenaan, että omaisuustulojen ulosottaminen yrityksistä oli nyt edullista ja että niiden raju kasvu oli käynnistynyt. Vertailun vuoksi todettakoon vuoden 1992 suurituloisimpien kärki: Harald Relander 11, Liisa Joronen 8, Peter Fazer 7, Antti Aarnio-Wihuri 6 ja Olli Parviainen 5 miljoonaa markkaa. Lehtonen sai yksin sekä veronalaisia että verottomia tuloja enemmän kuin edellisenä vuonna 22 suurituloisinta yhteensä.

Euromiljonäärin edellytykset täyttivät Lehtosen johdolla vähintään 6 miljoonan markan rajan ylittäneet seuraavat suomalaiset:

Markku Suomela (Helsinki) 83 miljoonaa markkaa, Casimir Ehrnrooth (Helsinki) 28, Harald Relander (Lahti) 19, Markku Laine (Helsinki) 13, Erkki Helkama (Helsinki) 13, Peter Fazer (Kauniainen) 13, Anja Toivanen (Helsinki) 12, Kalevi Aro (Helsinki) 12, Saara Roiha (Helsinki) 11, Pauli Laakkonen (Helsinki) 10, Jukka Ruola (Turku) 10, Jan Waselius (Helsinki) 9, Erkki Etola (Helsinki) 9, Gustaf Serlachius (Helsinki) 9, Eino Roiha (Helsinki) 9, Juhani Aho (Helsinki) 8, Roger Lindberg (Helsinki) 8, Karl Troberg (Espoo) 8, Robert Liljeström (Kauniainen) 8, Jussi Uoti (Helsinki) 8, Kari Uoti (Helsinki) 7, Henrik Ehrnrooth (Helsinki) 7, Carl Gustaf Ehrnrooth (Helsinki) 7, Mikko Långström (Helsinki) 7, Pekka Paasikivi (Rauma) 7, Jukka Paasikivi (Rauma) 7, Jari Paasikivi (Rauma) 7, Stig Lival Lindström (Helsinki) 6 ja Esko Kukkonen (Helsinki) 6.

Tässä liitteessä ei enää erikseen esitellä niitä kirjassa jo esiintyneiden perheiden jäseniä, joiden nimet löytyvät kirjan suppeasta henkilöhakemistosta. Joitakin vähemmän tunnettuja henkilöitä saatetaan kuitenkin kerrata siihen tapaan, että vuoden 1993 listalla olevan Saara Roihan perhe omisti Lindströmin pesulat, Lainapeite Oy:n ja maaomaisuuksia Lammilla tai että Stig Lival Lindström oli sekä valaisintehdas Livalin että Nordic Aluminiumin omistajia. Markku Laine oli niin sanottu sijoittaja. Aho omisti lääkäriasemia ja laboratorioita Helsingissä sekä Rukan hiihtokeskuksen Kuusamossa. Uotit oli-

vat tuohon aikaan pankin (Interbank) omistajia, ja pian sen jälkeen veljensä kanssa riitaantunut Kari Uoti oli poliisin jahtaama rikollinen kasinopeliensä rahoitussotkuista. Waselius, Troberg ja Liljeström olivat asianajajia. Heistä Liljeström oli Ehrnroothien suvun luottojuristi. Långström oli Haka-Auton entisiä omistajia. Kukkonen oli apteekkari.

Suomalaisen musiikkikaupan ja -teollisuuden Grand Old Man Roger Lindberg oli yrityksen perustajan (makeistehtailija Karl Fazerin veljen) Georg Fazerin tyttärenpoika ja siis rikkaiden Fazereiden huonetta ja sukua. Hänellä oli yhtiön osake-enemmistö, josta hän luopui sukulaistensa hyväksi suuren yritysmyyntibuumin aikaan 1980-luvun lopussa saatuaan lupauksen, että yhtiötä ei myydä suvusta pois. Heti 1990-luvun alussa suku kuitenkin myi yhtiön 155 miljoonalla markalla ylikansalliselle Warner-yhtiölle. Myynti tapahtui vastoin Roger Lindbergin tahtoa. Kyseessä oli suuri kulttuuriskandaali, sillä amerikkalainen ostaja sai haltuunsa avaimet Suomen musiikkituotannon aarreaittaan: Musiikki-Fazerin nuotteihin, kantanauhoihin ja tekijänoikeuksiin. Halvalla meni, kaikki.

Varallisuuslistan kärki:
Kalevi Aro 239 miljoonaa markkaa, Aatos Erkko 214 miljoonaa, Patricia Seppälä 192 miljoonaa, idänkaupalla rikastunut Yrjö Paulow 162 miljoonaa, Anja Toivanen 126 miljoonaa, Robert Ehrnrooth 120 miljoonaa, Gilbert von Rettigin kp. 109 miljoonaa, Erkki Etola 107 miljoonaa, Harald Bertel Relander 94 miljoonaa, Casimir Ehrnrooth 93 miljoonaa ja ammattilaisjuoksija Paavo Nurmen asuntovarallisuuden perijä Matti Nurmi 92 miljoonaa.

Verotettavat tulot vuonna 1994
Pääomatulojen matalan verotuksen toinen vuosi

Veroäyrikuningatar: Patricia Seppälä (Helsinki), 31 893 926 markkaa

Median tietotoimiston mukaan Seppälän veroprosentti oli 32 %. Voidaan olettaa, että suurin osa hänen tulostaan oli osinkotuloa Sanoma Oy:stä.

Jos kaikki Patricia Seppälän tulot ovat olleet osinkoja, hänen todelliset osinkotulonsa ovat olleet 31,9 miljoonan sijasta 25,2 miljoonaa markkaa. Verottaja nimittäin ensin lisäsi osinkoon 25/75 netto-osingon määrästä ja otti sen saman tien siitä pois.

Seppälä olisi ollut näillä todellisillakin osinkotuloillaan vuoden 1994 veroäyrikuningatar, sillä verottaja oli inflatoinut myös hänen jälkeensä seuraavina tulevien suurituloisten tulot; olivathan nekin mitä ilmeisimmin osinkotuloja. Tässä ne muut:

Hans von Rettig (Porvoon mlk) 31, Aatos Erkko (Helsinki) 28, Erkki Etola (Helsinki) 23, Gilbert von Rettigin kp. (Helsinki) 20, Tom Wiiala (Riihimäki) 19, Pertti Raistila (Kauniainen) 18, Paavo Tukiainen (Helsinki) 16, Harald Relander (Lahti) 15, Henrik Nyberg (Helsinki) 14, Maija-Liisa Etola (Helsinki) 13, Kai Vähäkallion kp. (Hyvinkää) 13, Peter Fazer (Kauniainen) 13, Martti Etola (Helsinki) 10, Erkki Puolakka (Nastola) 10, Gustaf Relander (Helsinki) 9, Cyril von Rettig (Kirkkonummi) 9, Tom von Rettig (Kaarina) 9, Johan von Fieandt (Helsinki) 8, Ann von Rettig (Helsinki) 8, Reino Laakkonen (Joensuu) 8, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 8, Antti Aarnio-Wihuri (Helsinki) 8, Yrjö Laakkonen (Joensuu) 7, Ahti Pirhonen (Helsinki) 7, Veikko Kekäleen kp. (Joensuu) 7, Kari Hautanen (Hyvinkää) 7, Jorma Ollila (Espoo) 7, Karl Troberg (Espoo) 7, Stig Lival-Lindström (Helsinki) 7, Anja Toivanen (Helsinki) 6, Johan Dieckmann (Helsinki) 6, Seppo Ylppö (Helsinki) 6, Klaus Walden (Helsinki) 6 ja Marianne Heikkinen (Helsinki) 6.

Pääomatulojen veronkevennys alkoi vuonna 1994 näkyä eri tulolajien verotuksessa. Ansiotuloista eli palkoista ja eläkkeistä 50 suurinta tulonsaajaa keräsi yhteensä 150 miljoonaa markkaa, kun taas niistä erillään verotetuista pääomatuloista 50 suurinta tulonsaajaa sai moninkertaisesti sen määrän: 500 miljoonaa markkaa. Tulot oli edellisen vuoden alussa jaettu täysverotettuihin ansiotuloihin ja aliverotettuihin pääomatuloihin. Pääomatulot eivät vain olleet suurempia kuin ansiotulot, vaan niistä myös jäi enemmän käteen.

Mielenkiintoinen yksityiskohta miljoonatulojen saajien joukossa oli se, että Suomen Pankin johtaja ja sen korkeaa palkkaa nauttinut Kalevi Sorsa, joka hävisi Lasse Lehtisen ideoimassa ja SDP:n kaikelle kansalle avoimessa jäsenäänestyksessä presidenttiehdokkuuden Martti Ahtisaarelle, otti taannehtivasti vastaan (hänelle kuuluneet) kansanedustaja- ja ministerieläkkeensä. Niistä hän oli siihen saakka kieltäytynyt pelätessään presidenttipelin aikaan kahdenkertaisen palkitsemisen tuottamaa julkisuutta. Poliitikko Sorsa heitti näin markkamiljonäärin tuloillaan (1 247 036 veronalaista markkaa) pyyhkeen kehään.

Muista miljoonatulojen saajista Wiiala oli RTV-yhtymän myyjiä. Tukiainen oli villin Vantaan aluerakentaja ja siis grynderi. Nyberg omisti Aspoa; hänen omistuksensa synnystä kerrotaan sivuilla 315–317. Puolakka oli myynyt muoviputkifirma Pexepin entiselle työnantajalleen Uponorille. Yrittäjä von Fieandt oli Suomen Pankin entisen pääjohtajan Rainer von Fieandtin perillisiä. Kyöstilä oli hammasvälineimperiumi Planmecan pääomistaja, osakesijoittaja ja Suomen merkittävin salarikas. Pirhonen oli ollut urheiluväline- ja polkupyöräkaupan Vareco Oy:n omistajia. Hautanen omisti Tarjoustalon ja Markantalon halpamyymälät. Heikkinen oli Fazereita. Ylppö oli arkkiatri Arvo Ylpön perillisiä. Dieckmann oli yksi vuorineuvos Aukusti Asko-Avoniuksen avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista (joiden olemassaolo selvisi muulle perheelle vasta perukirjan laadinnassa).

Jorma Ollila sai vuonna 1994 ensimmäisen kerran tuloa (7

miljoonaa markkaa) niin paljon, että hänestä tuli markoissa mitattu euromiljonääri. Hän oli tulevina vuosina ylittävä sen rajan niin monta kertaa, että hänen verotettavat tulonsa kasvoivat sata kertaa suuremmiksi kuin oli euromiljonääriksi tulemisesta vaadittu 6 miljoonan markan vuositulo. Kun valtio verotti kaikkia optiotuloja ansiotuloina, on muistettava, että sen johdosta valtio vei suurista optiotuloista niiden saajilta yli puolet veroina.

Varallisuuslistan kärki:
Aatos Erkko 272 miljoonaa markkaa, Patricia Seppälä 244 miljoonaa, Kalevi Aro 229 miljoonaa, Anja Toivanen 146 miljoonaa, Yrjö Paulow 134 miljoonaa, Erkki Etola 126 miljoonaa, Robert Ehrnrooth 107 miljoonaa, Heikki Pentti 100 miljoonaa, Erkki Pentti 100 miljoonaa, Olavi Pentti 97 miljoonaa, Elsa Fromond 96 miljoonaa, Pekka Herlin 82 miljoonaa, Casimir Ehrnrooth 81 miljoonaa ja Maansähkö Oy:n omistaja Heikki Puustinen 80 miljoonaa.

Verotettavat tulot vuonna 1995
Pääomatulojen kasvun kausi alkoi

Veroäyrikuningas: Kari Stadigh (Helsinki), 28 992 048 markkaa

Suomen talouselämän tärkein kakkosmies on ollut Kari Stadigh, joka toimi viime vuosituhannella Henrik Ehrnroothin luottomiehenä ja joka on jatkanut samaa työtä Björn Wahlroosin kanssa. Sitä soppaa, jonka Ehrnrooth ja Stadigh keittivät Jaakko Pöyryn yhtiöiden haltuunotossa, selostetaan tässä kirjassa sivuilla 68–74.

On kummallista, että juuri Stadigh on vuoden veroäyrikuningas, sillä hänen ei ainakaan teoriassa pitänyt olla edellä esitellyissä Pöyry-kaupoissa suurin myyntitulojen saaja. Stadighin jäljessä oli sangen tuttua joukkoa:

Henrik Ehrnrooth (Helsinki) 28, Erkki Etola (Helsinki) 22, Jaakko Pöyry (Helsinki) 21, Rauli Aura (Helsinki) 21, Gustaf Serlachius (Helsinki) 15, Kalevi Aro (Helsinki) 15, Harald Relander (Lahti) 15, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 14, Jarmo Rapala (Lahti) 14, Antti Aarnio-Wihuri (Helsinki) 14, Pekka Paasikivi (Rauma) 14, Jukka Paasikivi (Rauma) 14, Paavo Tukiainen (Helsinki) 13, Jarkko Rapala (Helsinki) 13, Jari Paasikivi (Rauma) 13, Cyril von Rettig (Kirkkonummi) 13, Tom von Rettig (Kaarina) 13, Ann von Rettig (Helsinki) 12, Pertti Raistila (Kauniainen) 12, Reino Laakkonen (Kontiolahti) 12, Eero Salonen (Espoo) 12, Peter Fagernäs (Helsinki) 12, Jan Waselius (Helsinki) 11, Tapio Lahtinen (Helsinki) 10, Martti Etola (Helsinki) 10, Robert Liljeström (Helsinki) 10, Erkki Myllärniemi (Helsinki) 9, Ami Hasan (Helsinki) 9, Karl Fazer (Sipoo) 9, Kai Matikainen (Tampere) 9, Johan Norrmen (Helsinki) 9, Yrjö Laakkonen (Joensuu) 8, Gustav Nyberg (Helsinki) 8, Stig Lival-Lindström (Helsinki) 8, Jari Uusiaho (Helsinki) 8, Heikki Eerikäisen kp. (Helsinki) 8, Ilkka Brotherus (Hausjärvi) 7, Rolf Grenman (Helsinki) 7, Solveig Elfving (Helsinki) 7, Veikko Kekäleen kp. (Joensuu) 7, Liisa Halonen (Helsinki) 7, Pekka Halonen (Helsinki) 7, Mikael Wrede (Helsinki) 7, Karl Troberg (Espoo) 7, Anja Toivanen (Helsinki) 7, Seppo Säynäjäkangas (Kempele) 6, Eero Heinonsalo (Hyvinkää) 6, Pekka Heikkinen (Iisalmi) 6, Pauli Laakkonen (Helsinki) 6, Erik Toivanen (Helsinki) 6, Pekka Herlin (Kirkkonummi) 5 ja Erkki Pentti (Espoo) 5.

Autoliikkeen omistaja Kalevi Aro näyttäytyi nyt ensimmäisen kerran suurituloisena; omaisuuttahan hänellä oli ollut vuoden 1992 verotusarvoilla mitattuna enemmän kuin kenelläkään muulla. Rapalat olivat myyneet kalastusvälinetehtaansa ulkomaille. Myllärniemi oli Thomekon myynyt sijoittaja. Hasan oli myynyt mainostoimiston. Matikainen sai ilmeisesti kultaisen lähtöpusun jättäessään Kyro Oy:n toimitusjohtajan tehtävät. Nyberg oli Aspoyhtymän omistajia. Norrmen oli LVI-yhtiö Huberin omistajia. Uusiaho oli myynyt yrityksensä. Grenman oli yrittäjä. Heikki Eerikäinen oli ollut Huolintakeskuksen pääomistaja. Elfving oli Elfe-Investin omistajia. Halosilla oli vaatekauppaketju. Säynäjäkangas oli sykemittaritehdas Polar Electron omistaja. Heinonsalo oli kiinteistöyrittäjä. Heikkinen oli myynyt leipomonsa Fazerille.

Björnbergit olivat myyneet lähes kolmanneksen siivun metsäteollisuusyhtiöstään Metsä-Serlalle miljardilla markalla. Ilmeisesti ne rahat, jotka eivät näy perheenjäsenten tuloissa, menivät vaikeuksiin ajautumassa olleen yhtiön velkojen maksuun. Kun suku möi yhdessä von Rettigien kanssa 800 miljoonalla markalla omistuksensa Partekista, myös siinä kaupassa syntyi myyntivoittoa, joka ei näy verotilastoissa.

Varallisuuslistan kärki:
Aatos Erkko 372 miljoonaa markkaa, Patricia Seppälä 360 miljoonaa, Kalevi Aro 104 miljoonaa, Yrjö Paulow 104 miljoonaa, Per Gösta Hartwallin kp. 86 miljoonaa, Elsa Fromond 86 miljoonaa, Casimir Ehrnrooth 83 miljoonaa, Irma von Rettig 81 miljoonaa, Erkki Pentti 81 miljoonaa, Robert Ehrnrooth 80 miljoonaa, Göran J. Ehrnrooth 79 miljoonaa, Pekka Herlin 78 miljoonaa, Erkki Etola 75 miljoonaa, Heikki Kyöstilä 69 miljoonaa ja Henrik Ehrnrooth 69 miljoonaa.

Verotettavat tulot vuonna 1996
Juha Sipilän verojuhlien vuosi

Veroäyrikuningas: Juha Sipilä (Kempele), 73 358 892 markkaa

Kyllä, tämä on sama Juha Sipilä, joka vuonna 2012 valitttiin keskustapuolueen puheenjohtajaksi. Hän perusti 1980-luvulla Lauri Kuokkasen kanssa filttereitä valmistavan Solitra Oy:n, osti vuonna 1994 Kuokkasen Rautaruukille myymän Solitran puolikkaan itselleen ja möi sitten koko yhtiön Amerikkaan ADC Telecommunicationsille noin 90 miljoonalla silloisella markalla.

Jos Sipilän maksama kokonaishinta Solitrasta oli alhaisempi kuin 20 prosenttia hänen itsensä saamasta myyntihinnas-

ta, hänen kannatti käyttää verovähennyksenä virtuaalista 20 prosentin hankintameno-olettamaa. Silloin kauppahinnasta oli veronalaista tuloa runsaat 70 miljoonaa markkaa, josta perittiin veroa pääomaveroprosentin mukaan 28 %. Hankintameno-olettaman ansiosta Sipilälle jäi veronmaksun jälkeen puhtaana käteen lähes sama summa kuin oli kauppahinnan veronalainen osuus: vajaat 70 miljoonaa markkaa.

Tulojen eriyttäminen ansio- ja pääomatuloiksi näyttäytyi nyt pääomatulojen ylivaltana niin, että tässä esiteltävien markkamiljonäärien joukkoon mahtui vain kolme (Piippo, Troberg ja Lindberg) ansiotulon saajaa.

Sipilä jäi aluksi Solitraan, josta hän siirtyi Hulkon perheen Electrobitin toimitusjohtajaksi. Electrobit osti sittemmin Veikko Lesosen JOT Automationin ja vaikka se maksoi siitä maltaita, Hulkot kiilasivat Sipilän edelle vuoden 1996 jälkeisissä tulotilastoissa (niin kuin myös Oulun suunnan miljonäärihentymässä kokonainen komppania Nokian keskijohtoa). Kuitenkin vuoden 1996 tulotilastossa kaikki muut suomalaiset tulonsaajamiljonäärit olivat nykyisen kepu-johtajan jäljessä:

Erkki Etola (Helsinki) 23, Rauli Aura (Helsinki) 21, Paavo Tukiainen (Helsinki) 16, Pekka Paasikivi (Rauma) 15, Jukka Paasikivi (Rauma) 15, Harald Relander (Lahti) 15, Dieter Aminoff (Helsinki) 15, Peter Fazer (Kaunianen) 15, Kai Matikainen (Tampere) 12, Ilmari Mustonen (Helsinki) 12, Reino Laakkonen (Kontiolahti) 10, Kalle Vidgren (Vieremä) 9, Antti Piippo (Helsinki) 9, Teresa Aminoff (Helsinki) 9, Anna Aminoff (Helsinki) 9, Seppo Säynäjäkangas (Kempele) 8, Cyril von Rettig (Kirkkonummi) 8, Tom von Rettig (Kaarina) 8, Kari Stadigh (Helsinki) 8, Ann von Rettig (Helsinki) 8, Jan Broman (Helsinki) 7, Martti Etola (Helsinki) 7, Anja Toivanen (Helsinki) 7, Martti Lumivirta (Helsinki) 7, Gustaf Serlachius (Helsinki) 7, Teijo Sormunen (Helsinki) 7, Harri Vainio (Helsinki) 7, Henrik Kuningas (Helsinki) 7, Stefan Aminoff (Helsinki) 6, Anders Wiklöv (Maarianhamina) 6, Björn Wahlroos (Porvoo) 6,

Karl Troberg (Espoo) 6, Heikki Pentti (Helsinki) 6, Esa Nelimarkka (Helsinki) 6, Hans von Rettig (Porvoon mlk.) 6, Patricia Seppälä (Helsinki) 6, Lasse Lindberg (Helsinki) 5, Päivi Krogerus (Imatra) 5 ja Pekka Herlin (Kirkkonummi) 5 miljoonaa markkaa.

Tukiainen oli vuonna 1920 syntynyt vanhemman sukupolven osakesijoittaja. Ilmeisesti Matikaisen tuloputki Kyrosta jatkui. Mustonen, Vidgren ja Säynäjäkangas olivat tulevia ja Kuningas ja Nelimarkka menneitä myyntivoittajia. Broman oli myynyt henkilöstöpalveluyrityksensä Dataset Oy:n Norjaan. Antti Piipon Elcoteqillä meni vielä tässä vaiheessa lujaa. Sormunen ja Vainio olivat GSM-Viestimet Oy:n myyntivoittajia. Wiklöv oli ahvenanmaalainen autokauppias ja osakekaupankäynnin monitoimimies. Troberg oli asianajaja ja Lindberg apteekkari. Päivi ja Ralph Krogerus olivat myyneet Vuoksen Leivän.

Veljekset Yrjö ja Reino Laakkonen järjestelivät omistuksiaan niin, että heidän poikansa, serkukset Jyrki ja Hannu (molempien pääomatulo oli jo seuraavana vuonna yli 4 miljoonaa euroa), saivat omistukseensa suvun autokauppabisnekset.

Erikoisin henkilö tällä listalla 21 miljoonan markan tuloineen oli Rauli Aura, joka todettiin sen vuoden aikana kaksi eri kertaa ulosotossa varattomaksi. Hän on toiminut kommunistien poliittisen voiman taltuttamiseksi Suomessa tehokkaammin kuin Lapuan liike, Suopo, Dynamiitti-Laine ja EVA yhteensä. Hän nimittäin onnistui tuhoamaan puolueen taloudellisen perustan niin, että se ajautui konkurssiin. Sellainen miljonääri oli tämä varaton mies.

Varallisuuslistan kärki:

Aatos Erkko 541 miljoonaa markkaa, Patricia Seppälä 472 miljoonaa, Kalevi Aro 151 miljoonaa, Robert Ehrnrooth 116 miljoonaa, Erkki Etola 108 miljoonaa, Elsa Fromond 96 miljoonaa, Casimir Ehrnrooth 93 miljoonaa, Irma von Rettig 89 miljoonaa, Anja Toivanen 88 miljoonaa, Else Branders 87 miljoonaa ja Göran J. Ehrnrooth 86 miljoonaa.

Näistä Suomen superrikkaista Else Branders kuoli verovuoden aikana 96-vuotiaana. Tämä julkisuutta kartellut perijätärneiti oli testamentannut suuren varallisuutensa Åbo Akademin säätiölle. Omaisuuden alkuperä oli kauppa, jolla hänen isänsä Gösta Branders möi Akateemisen kirjakaupan Stockmannille, ja sitä kartuttivat muun muassa Rautakirjan ja Nokian osakkeet. Nokiassa hän oli ollut suurin henkilöomistaja.

Verotettavat tulot vuonna 1997
Pääomatulojen kasvun vuosi

Veroäyrikuningas: Antti Piippo (Espoo), 48 887 659 markkaa

Elcoteqin perustajaisäntä Antti Piippo oli tietotekniikkayhtiöiden alihankkija. Yhtiöllä meni hyvin niin kauan kuin Nokia oli reilu yhteistyökumppani ja maksoi komponenteista hinnan, josta jäi voittoa myös tavarantoimittajille. Vähitellen Nokian toimintatapa muuttui, ja omien kustannustensa minimoimiseksi se alkoi kilpailuttaa alihankkijoidensa liiketoimintojen tuotot omaksi hyväkseen. Kun Elcoteq oli päästänyt itsensä täysin riippuvaiseksi Nokian tilauksista, sille kävi 2000-luvun puolella köpelösti: se ajautui konkurssiin. Sitä ennen Antti Piippo ja hänen lähimmät miehensä (Jorma Vanhanen, Henry Sjöman) panivat yhtiön vuonna 1997 pörssiin ja heidän tulonsa olivat nyt käsillä olevana vuonna pääasiassa osakkeiden ensimyynnin myyntivoittoja. Myyntivoittojen verotuksen hankintameno-olettaman johdosta heidän tulonsa puhtaana käteen olivat vähintään 20 prosenttia suuremmat kuin tässä esitettävä verotettava tulo.

Kyseisenä vuonna pääomatulonsaajien aliverotetut tulot alkoivat kasvaa. Kun edellisenä vuonna vain 12 suurituloisimmalla oli yli 10 miljoonan markan tulot, vuonna 1997 sellaisten tulojen saajia oli 30. Heistä jokainen sai tulonsa pääomatuloina. Suurimmat ansiotulot olivat 10 miljoonaa markkaa keränneellä asianajaja Jukka Peltosella, jolla oli kokemusta

suurista tuloista Wärtsilä Meriteollisuuden pesänhoitajana. Antti Piipon jäljessä vuoden (pääoma)tulonsaajien kärki oli tällainen:

Erkki Etola (Helsinki) 44, Jeppe Lahtinen (Tampere) 40, Jorma Tapanainen (Mikkeli) 28, Reino Laakkonen (Joensuu) 25, Liisa Keskitalo (Rauma) 24, Henry Sjöman (Espoo) 23, Jorma Vanhanen (Espoo) 23, Antti Aarnio-Wihuri (Kaarina) 22, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 21, Rabbe Grönblom (Vaasa) 20, Pekka Paasikivi (Rauma) 19, Harald Relander (Lahti) 19, Jarmo Rapala (Lahti) 19, Jukka Paasikivi (Rauma) 19, Jari Paasikivi (Rauma) 18, Eino Tuppurainen (Iisalmi) 18, Kalevi Aro (Helsinki) 18, Martti Etola (Helsinki) 17, Sakari Sohlberg (Helsinki) 15, Kari Kasanen (Espoo) 15, Seppo Säynäjäkangas (Kempele) 15, Paavo Tukiainen (Helsinki) 15, Elsa Fromond (Pohja) 13, Ilkka Brotherus (Hausjärvi) 13, Björn Wahlroos (Porvoo) 13, Jukka Vettenranta 13, Tarmo Lieskivi (Turku) 12, Pertti Hurmerinta (Helsinki) 12, Mauri Paukkunen (Helsinki) 12, Peter Fazer (Kauniainen) 12, Einari Vidgren (Iisalmi) 11, Harri Hollmén (Espoo) 11, Tom Hakalax (Oulu) 11, Ilmari Mustonen (Helsinki) 11, Heikki Lehtonen (Helsinki) 10, Antti Eerikäinen (Helsinki) 10, Maija Eerikäinen (Helsinki) 10, Aatos Erkko (Helsinki) 10, Patricia Seppälä (Helsinki) 10, Jukka Peltonen (Helsinki) 10, Henrik Kuningas (Helsinki) 9, Juha Sipilä (Kempele) 9, Cyril von Rettig (Kirkkonummi) 9, Tom von Rettig (Kaarina) 9, Heikki Pentti (Helsinki) 8, Gustaf Relander (Helsinki) 8, Mauri Räty (Helsinki) 8, Carl Björnberg (Helsinki) 9, Göran J. Ehrnrooth (Helsinki) 8, Erkki Pentti (Espoo) 8, Krister Ahlström (Helsinki) 8, Olavi Pentti (Helsinki) 8, Tom von Weymarn (Helsinki) 8 ja Ann von Rettig (Helsinki) 8.

Lahtinen oli Lehtimiehet Oy.n myyneen isänsä Urpo Lahtisen perillinen. Tapanainen oli myynyt sahansa Innomerin osakkeita Vierumäen sahakeisarin Eero Kollin imperiumiin. Keskitalo oli myynyt Rauman Romun Kuusakoskelle, Tuppurainen sähkökeskusyhtiö Sermetin, Kasanen KK Koulutusyhtymän,

Vettenranta, Hurmerinta ja Paukkunen äitiyspakkausfirma Reima-Tutan, Lieskivi Sormat Oy:n ja Rabbe Grönblom kolmanneksen Koti-Pizzasta. Mustonen oli vasta myymässä Carrus-autokoritehdastaan. Lehtonen omisti Santasalo-JOT:ia (joka pari vuotta myöhemmin muutti nimensä Componentaksi) ja oli Henrik Enrnroothin luottomiehenä Pöyryn hallituksessa. Eerikäiset olivat Huolintakeskus Oy:n perijöitä. Hakalax oli PK-Cablesin omistajia. Sijoittaja Lumivirta omisti Kymppihedelmät Oy:n. Lieskivi oli ns. liikemies ja Räty grynderi. Von Weymarn oli Rettigin entinen ja Hollmén Postipankin uusi toimitusjohtaja. Hollmén oli tällä listalla pääomatulojen saajana, sillä Meritasta Postipankkiin lähtiessään hän oli myynyt osuutensa sen investointipankista.

Asianajajat Troberg, Kempe ja Liljeström eivät 5–7 miljoonan ansiotuloillaan enää mahtuneet listalle, jota dominoivat pääomatulojen saajat. Suurituloisin korkeimman oikeuden jäsen Mikko Tulokas ei kyennyt kilpailemaan tuloissa asianajajien kanssa edes moraalisesti arveluttavilla välimiesoikeuksien sivutuloillaan.

Nokian johtajat aloittivat vuoden 1995 optioiden rahastuksen tämän verovuoden puolella, mutta pääosa heidän myyntivoitoistaan näkyi vasta vuosien 1998–2001 verotiedoissa. Osakkeiden myynti on taitolaji. Veli Sundbäck ja Yrjö Neuvo möivät optioitaan vuoden 1997 lopussa, jolloin osakkeesta sai noin 400 markkaa. Jorma Ollila ja Olli-Pekka Kallasvuo jättivät myynnin seuraavan vuoden helmikuulle, jolloin osakkeen hinta oli noin 550 markkaa. Vuonna 1998 Kallasvuo sai 12 000 optionsa myynnistä yhtä paljon rahaa kuin Neuvo oli saanut nyt käsillä olevan vuoden joulukuussa lähes kaksinkertaisesta määrästä.

Varallisuuslistan kärki:
Patricia Seppälä 569 miljoonaa markkaa, Aatos Erkko 499 miljoonaa, Elsa Fromond 167 miljoonaa, Robert Ehrnrooth 161 miljoonaa, Antti Piippo 152 miljoonaa, Kalevi Aro 139 miljoonaa, Göran J. Ehrnrooth 121 miljoonaa, Anja Toivanen 121

miljoonaa, Olavi Pentti 119 miljoonaa, Erik Hartwall 114 miljoonaa, Harald Relander 112 miljoonaa, Yrjö Paulow 110 miljoonaa ja Erkki Etola 102 miljoonaa.

Verotettavat tulot vuonna 1998
Pääomatulojen kasvun vuosi

Veroäyrikuningas: Ilmari Mustonen (Helsinki), 84 150 980 markkaa

Carruksen myynti Volvolle Ruotsiin nosti suurituloisten listan kärkeen Ilmari Mustosen ja listalta löytyvät myös hänen kolme poikaansa. Verotietojen perusteella voidaan arvioida kauppahinnan olleen lähes 400 miljoonaa markkaa, josta heille tuli ensin puolet puhtaana käteen, eikä loppuosastakaan peritty kuin 28 prosentin pääomatulovero.

Ero pääomatulojen kärjen ja ansiotulojen kärjen välillä oli kasvanut edelleen, ja Nokian optiotuloherrojen (Ollila, Ala-Pietilä) ja Hartwallin toimitusjohtajan Jussi Länsiön sekä Mica Elektron omistajan Matti Öhmanin lisäksi tämän vuoden tulonsaajien kärkijoukkoon mahtui vain pääomatulojen saajia:

Veikko Lesonen (Oulu) 66, Aatos Erkko (Helsinki) 58, Alpo Ikonen (Muurame) 54, Pertti Laine (Helsinki) 49, Jorma Terentjeff (Oulu) 44, Tapani Kurki (Helsinki) 39, Ari Niemelä (Oulu) 39, Patricia Seppälä (Helsinki) 39, Erkki Etola (Helsinki) 37, Esko Mustonen 36, Heikki Mustonen 36, Mikko Mustonen 36, Eero Makkonen (Helsinki) 33, Tauno Husu (Raahe) 32, Timo Mäkelä 31, Kalevi Aro (Helsinki) 28, Jorma Ollila (Espoo) 26, Jukka Paasikivi (Rauma) 26, Paavo Tukiainen (Helsinki) 26, Juha Tuores (Espoo) 25, Harri Weckström (Espoo) 24, Pekka Paasikivi (Rauma) 23, Jari Paasikivi (Rauma) 23, Antti Aarnio-Wihuri (Kaarina) 23, Björn Wahlroos (Porvoo) 22, Matti Öhman (Helsinki) 22, Juha Nurminen (Helsinki) 21, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 21, Harald Relander (Lahti) 21, Anja Toivanen (Helsinki) 21, Peter Fazer (Kauniainen)

21, Esa Rannila (Vimpeli) 20, Pekka Ala-Pietilä (Helsinki) 20, Jarkko Marttila (Oulu) 19, Jussi Länsiö (Espoo) 18, Lea Koskelo (Helsinki) 18, Elsa Fromond (Pohja) 17, Reino Laakkonen (Kontiolahti) 17, Tapani Ahonen (Helsinki) 17, Matti Salminen (Turku) 16, Martti Etola (Helsinki) 16, Veikko Bonsdorff (Helsinki) 15, Seppo Säynäjäkangas (Kempele) 15, Olavi Aro (Lempäälä) 15, Sakari Sohlberg (Helsinki) 15, Harri Paananen (Vihti) 14, Heikki Lehtonen (Helsinki) 14, Henrik Kuningas (Helsinki) 14, Jorma Lillbacka (Alahärmä) 14, Kari Korander (Vihti) 14, Casimir Ehrnrooth (Helsinki) 13, Juhani Maijala (Espoo) 12, Tom Hakalax (Oulu) 12, Rafael Mattsson (Maarianhamina) 12, Leo Ojala (Kempele) 12, Ann von Rettig (Helsinki) 12 ja Arto Boman (Helsinki) 12.

Lesonen, Terentjeff ja Niemelä rikastuivat JOT Automationin pörssittämisestä ja osakkeiden ensimyynnistä. Yhtiö oli perustettu vuonna 1988, ja kymmenen vuoden omistusajan jälkeen hankintameno-olettama tuotti osakkeiden myyntivoitoille 50 prosentin verovapauden. Samalla tavalla olivat Lesosen ja Terentjeffin myös tätä seuraavien vuosien myyntivoitot puoliksi verottomia.

Ikonen oli myynyt Safematicin Englantiin. Salarikas Laine oli yksi Suomen suurituloisimmista osakepelureista. Kurki oli myynyt tietoverkkoyhtiöstään puolet Jouhkien Arctokselle. Matti Öhman oli Mica Elektron perustaja ja toimitusjohtaja. Koskelo oli ollut Kaukomarkkinat Oy:n myyjiä. Ahonen oli JW Tradingin myyjä. Tuores, Boman ja Weckström möivät Telecenterin. Paananen ja Korander möivät komponenttifirmansa. Makkonen oli Skanskan pääomatuloilla palkitsema toimitusjohtaja. Juha Nurminen oli John Nurminen Oy:n omistajia. Ojala ja Hakalax olivat pörssittäneet PK Cablesin. Husu möi Raahen TH-Elektroniikan ja Marttila Pukumiehet Oy:n. Toimitusjohtaja Länsiö oli saanut Hartwallilta optioita ja toimitusjohtaja Maijala Lassila & Tikanojalta pääomatuloja. Säynäjäkangas omisti Polar Electroa ja Mattsson Viking Linea. Mäkelä oli ns. sijoittaja.

Raision Tehtaiden ihmemargariini Benecol teki pääjohtaja Salmisen ja hallintojohtaja Suomisen lisäksi ansiotulomiljonääreiksi myös joukon muita yhtiöläisiä, näistä jokainen 12 miljoonan markan tuloilla: Tor Bergman, Simo Tuikka, Pentti Heikkonen, Kari Jokinen, Jukka Rahunen ja Jukka Kaitaranta. Kun Benecolin menestys kaatui kriittisiin arvioihin sen terveysvaikutuksista, rahat oli jo maksettu sen kehittäjille yhtiön tappioksi.

Tälle vuodelle ajoittuu se operaatio, jolla Finnlinesin toimitusjohtaja Antti Lagerroos siirsi optionsa lastensa nimiin sivuilla 320–321 esitetyllä tavalla.

Varallisuuslistan kärki:
Aatos Erkko 682 miljoonaa markkaa, Patricia Seppälä 441 miljoonaa, Elsa Fromond 206 miljoonaa, Timo Lehtonen 188 miljoonaa, Veikko Lesonen 172 miljoonaa, Anja Toivanen 164 miljoonaa, Robert Ehrnrooth 154 miljoonaa, Kalevi Aro 144 miljoonaa, Göran J. Ehrnrooth 131 miljoonaa, Carl Johan Tallberg 125 miljoonaa, Björn Wahlroos 124 miljoonaa, Jorma Terentjeff 119 miljoonaa, Pertti Laine 118 miljoonaa ja Antti Piippo 115 miljoonaa.

Verotettavat tulot vuonna 1999
IT-kuplan puhaltajien viimeinen puhallusvuosi

Veroäyrikuningas: Veikko Lesonen (Oulunsalo), 227 249 199 markkaa

Tämä oli ensimmäinen vuosi, jolloin verohallitus ilmeisesti luovutti medialle tietokoneilla ajetut tiedot Suomen suurituloisista ja rikkaista. Sen johdosta verotiedot ovat tästä vuodesta eteenpäin aikaisempaa luotettavampia. Tähän asti ongelma oli ollut sama kuin on nyt niillä viranomaisilla, jotka pyytävät tietoja veroparatiisien viranomaisilta: kysymyksiin vastataan, jos kysyjä tietää, ketä etsiä ja mitä kysyä. Kun media oli hankkinut verotietonsa hakuammunnalla, kaikkiin miljonääreihin

ei ollut osunut. Tästä eteenpäin ruvettiin löytämään. Tämän vuoden äyrikuningas Veikko Lesosta tai hänen adjutanttiaan Jorma Terentjeffiä olisi kyllä ollut vaikea olla löytämättä, sillä sen verran iso oli ollut heidän saaliinsa rahastuksen apajalla.

Miljonäärejä valmistui 7 227, mikä merkitsi 50 prosentin nousua edellisen vuoden 4 856 miljonääriin verrattuna. Kun suuri osa vuoden miljoonatuloista ropisi Nokian työntekijöille optiotuloina, heidät on seuraavassa luettelossa merkitty kirjaimella (N). Heitä oli sadan "parhaan" joukossa noin 57.

Seppo Parhankangas (Hämeenkyrö) 175, Jorma Terentjeff (Oulu) 135, Jorma Ollila (N) 87, Anssi Vanjoki (N) 83, Kari Sunell (N) 74, Stefan Widomski (N) 72, Pekka Valjus (N) 72, Anders Kurten (N) 67, Pekka Oranen (N) 63, Tapio Lindfors (N) 62, Aatos Erkko (Helsinki) 62, Pekka Ala-Pietilä (N) 59, Sari Baldauf (N) 59, Matti Alahuhta (N) 58, Tuomo Räsänen (Lappeenranta) 57, Markku Jokela (Espoo) 57, Pertti Laine (Helsinki) 54, Kirsi Sormunen (N) 56, Kari Estola (N) 51, Kari Vuorialho (N) 51, Hans von Hertzen (N) 48, Keijo Olkkola (N) 47, Heikki Koskinen (N) 47, Pekka Vartiainen (N) 47, Elmar Jalo Paananen (Helsinki) 46, Annamari Jukko (Helsinki) 46, Topi Paananen (Helsinki) 46, Robert Andersson (N) 45, Kalevi Aro (Helsinki) 44, Heikki Väänänen (Kuopio) 44,Veli Sundbäck (N) 41, Tapio Hintikka (Helsinki) 41, Lauri Räsänen (Lappeenranta) 41, Tero Laaksonen (N) 40, Antti Hietala (N) 39, Markku Rajaniemi (N) 38, Juhani Kuusi (N) 37, Hely Lehtinen (N) 37, Mauri Ikola (Lahti) 37, Timo Ali-Vehmas (N) 36, Jalo Otto Paananen (Lahti) 36, Sten Eklundh (Espoo) 35, Harry Damsten (Helsinki) 35, Patricia Seppälä (Helsinki) 34, Kurt Lundmark (Helsinki) 34, Jorma Häkkinen (N) 34, Kai Kurru (N) 34, Lars-Olof Staffans (Helsinki) 34, Ilona Ervasti-Vaintola (Helsinki) 34, Keijo Karjalainen (N) 34, Lars Ottelin (N) 34, Matti Kilpi (N) 33, Erkki Etola (Helsinki) 33, Klaus Damsten (Espoo) 33, Jaakko Keskinen (Kauhava) 33, Esko Rantala (N) 32, Björn Wahlroos (Porvoo) 32, Pauli Koivuniemi (Ylivieska) 32, Maila Bergman (N) 30, Paavo Tukiainen (Helsinki) 30, Harri Parkkulainen (N) 30, Olavi Aro (Lempäälä) 30, Reino Laakkonen (Kontiolahti) 29, Veli Laaksonen (N) 29, Kerttu Nelimarkka (Helsinki) 28, Seppo Vekka (Hämeenlinna) 28, Pii Kotilainen (N) 28, Eero Vallström (N) 28, Olli Oittinen (N) 27, Mika Vehviläinen (N) 27, Anja Toivanen (Helsinki) 27, Jari Stenberg (Jokioinen) 26, Lea Ylppö (Helsinki) 26, Veikko Bonsdorff (Helsinki) 26 ja Oiva Nurminen (Rovaniemi) 26.

Parhankangas oli myynyt autotallista alkaneen Kyrel Oy:n amerikkalaiselle Flextronicsille, jolta hän sai maksuksi käteistä ja amerikkalaisyhtiön osakkeita tässä esitettävän 175 miljoonan sijasta mitä ilmeisimmin noin 350 miljoonan markan arvosta. Hän jäi kokonaan pois yhtiöstä, jossa uusi omistaja lähes ensi töikseen aloitti henkilökunnan lomautukset.

Paanaset (mukaan lukien Annamari Jukko) olivat myyneet Eimo Oy:n taiwanilaiselle Foxconnille, joka vähitellen lopetti yhtiön toiminnan Suomesta. Paanaset rahastivat yhtiöstään 164 miljoonaa verotettavaa markkaa ja sen lisäksi verotonta hankintameno-olettamaa arvatenkin saman verran.

Lesonen ja Terentjeff saivat tässä vaiheessa ennen koko yhtiön myyntiä nämä myyntivoittonsa aliverotettuina pörssituloina. Hintikka sai Hackmanilta optionsa ja jatkoi yhtiön toimitusjohtajana. Räsäset möivät Isko-Renkaat Nokian Renkaille noin 190 miljoonalla markalla. Väänänen oli myynyt parkettitehtaan, Ikola Sotkan, Jokela PMJ Automecin ja Koivuniemi Megatyöstö Oy:n. Nelimarkka oli Neles Oy:n vanhoja myyjiä. Damstenit olivat perustaneet PC Superstoren ja vaihtaneet Microdata-yrityksensä toimialan sijoitustoimintaan. Keskinen oli yritys- ja kiinteistösijoittaja Pohjanmaalla. Vekka toimi linja-auto- ja matkatoimistoalalla Hämeessä. Stenberg oli muun muassa Forssan betonin omistajia. Nurminen oli rovaniemeläinen yrittäjä, joka oli myynyt Nokian osakkeita.

Listan ulkopuolelta voidaan panna merkille, että Risto Siilasmaa oli pörssittämässä Data Fellowsia (nykyistä F-Securea) ja oli saanut ensimmäiset 14 miljoonan myyntivoittonsa. Sysopenin myynti taas teki miljonäärejä Kari Karvisesta, Matti Sa-

volaisesta ja Jorma Kytötiestä sekä Liinos Oy:n myynti Matti Hällistä.

Mandatumin pörssitys tuotti osakkeiden ensimyyntituloja Wahlroosin ohella Lars-Olof Staffansille, Kurt Lundmarkille, Mika Ihamuotilalle, Ilona Ervasti-Vaintolalle ja Sten Eklundhille.

Varallisuuslistan kärki:
Aatos Erkko 1 104 miljoonaa markkaa, Patricia Seppälä 767 miljoonaa, Seppo Parhankangas 578 miljoonaa, Risto Siilasmaa 529 miljoonaa, Veikko Lesonen 461 miljoonaa, Carl Johan Tallberg 303 miljoonaa, Ari Hyppönen 276 miljoonaa, Elsa Fromond 271 miljoonaa, Ilkka Hiidenheimo 258 miljoonaa, Ismo Bergroth 253 miljoonaa, Jorma Ollila 247 miljoonaa, Markku Suomela 224 miljoonaa, Albertina Åberg 219 miljoonaa, Hannu Turunen 212 miljoonaa, Rafaela Seppälä 202 miljoonaa ja Antti Piippo 201 miljoonaa.

Verotettavat tulot vuonna 2000
"Vau, mikä miljonäärivuosi!"

Veroäyrikuningas: Veikko Lesonen (Oulunsalo), 635 359 801 markkaa

Informaatioteknologia- eli IT-alan kuplan ollessa täysimmillään arvotonta osakehöttöä Veikko Lesonen möi JOT-yhtiönsä ja rahasti siihen mennessä kaikkien aikojen suurimman yksityishenkilölle maksetun käteisen rahan potin vain vähän ennen yhtiön arvon täysromahdusta. Että osasikin myydä juuri ennen sitä!

Kolmen vuoden aikana Lesonen oli saanut verotettavia myyntivoittotuloja kaiken kaikkiaan 928 miljoonaa markkaa (155 miljoonaa euroa). Lukuun saattaa sisältyä jokunen ansiotulomiljoonakin. Jos hänen osakemyynneissään hankintameno-olettama oli todella 50 % ja jos hän sen ansiosta sai myyntivoittonsa puoliksi verovapaina, hänen tulonsa vuosina

1998–2000 olivat noin 310 miljoonaa euroa (1 856 miljoonaa markkaa). Siitä nettotuloa on ollut 266 miljoonaa euroa.

Uusi vuosituhat aloitettiin Suomessa kenties kaikkien aikojen merkittävimmällä yritysten varallisuuden uusjaolla. Se koski vain tuotantovälineiden omistajia ja tapahtui heidän hyväkseen. Siitä pääsi osalliseksi myös Nokian optiorälssi. Miljonääritehdas toimi kuitenkin täydellä kapasiteetilla vain vuoden alkupuoliskolla, jolloin pörssikurssit jatkoivat nousukiitoa. Loppuvuonna IT- kupla puhkesi, ja jatkuvan kurssinousun aika oli ohi (vaikka uuden maailmanlaajuisen kuplan puhaltaminen oli jo käynnistynyt varsinkin asunto- ja johdannaismarkkinnoilla Yhdysvaltain keskuspankin Fedin halvan ja löysän rahan politiikan seurauksena).

Suomessa oli ennen kokematonta se, että yhden vuoden aikana 100 miljoonan markan tulot oli 15 veronmaksajalla ja 10 miljoonan markan tulot 375 tulomiljonäärillä.

Vuoden 1992 äyrikuningas Harald Relander olisi päässyt sen vuoden kärkituloillaan vuonna 2000 vasta sijalle 340, ja hänen lisäkseen vain viisi muuta sen ajan tulomiljonääriä olisi mahtunut vuosituhanten vaihteessa tuhannen suurituloisimman joukkoon. Kuitenkin Relandereille Lahden Polttimon osinkotulot niin kuin muidenkin kahdeksan vuotta aikaisempien suurituloisten suomalaisten markat olivat samaa Suomen rahaa kuin vuoden 2000 markat. Vuonna 1992 eivät monet vuoden 2000 superjättipottimiljonääreistä varmaankaan osanneet edes uneksia niin suurista rahoista kuin he nyt saivat. Tulojen ja tuloerojen valtaisa kasvu vuonna 2000 näkyy – Lesosen perässä – seuraavalla sadan suurituloisimman listalla, jossa nokialaiset on taas pyritty tunnistamaan (N):llä.

Jorma Ollila (N) 305, Ilkka Hiidenheimo (Vihti) 277, Yrjö Neuvo (N) 196, Tuomo Tilman (Helsinki) 191, Jyrki Salminen (Helsinki) 184, Pekka Ala-Pietilä (N) 141, Matti Alahuhta (N) 124, Hannu Turunen (Helsinki) 123, Aatos Erkko (Helsinki) 123, Veli Sundbäck (N) 118, Sari Baldauf (N) 117, Kai Karttu-

nen (Espoo) 114, Jouko Häyrynen (N) 105, Hannu Mustonen (N) 102, Maija Torkko (N) 97, Eero Vallström (N) 92, Jari Ärmänen (Espoo) 90, Risto Siilasmaa (Espoo) 89, Sakari Sohlbergin kp. (Helsinki) 87, Mikko Heikkonen (N) 85, Olli-Pekka Kallasvuo (N) 82, Pertti Laine (Helsinki) 82, Elmar Jalo Paananen (Helsinki) 78, Reijo Lantto (N) 76, Topi Paananen (Helsinki) 76, Annamari Jukko (Helsinki) 76, Markku Montonen (Espoo) 74, Hannu Suominen (N) 74, Esa Rannila (Vimpeli) 73, Lauri Melamies (N) 71, Juhani Kuusi (N) 69, Markku Alasaari (N) 59, Antti Piippo (Helsinki) 57, Patricia Seppälän kp. (Helsinki) 52, Ismo Bergroth (Helsinki) 51, Ari Hyppönen (Espoo) 50, Pekka Oranen (N) 50, Risto Mäkinen (Raisio) 48, Jukka Harju (N) 47, Sisko Piekkola (N) 47, Erkki Harila (N) 46, Kari Ranki (Espoo) 46, Verner Gruber (N) 45, Heikki Väänänen (Kuopio) 44, Petri Pöyhönen (N) 44, Raimo Merenluoto (N) 44, Heikki Koskinen (N) 44, Kalevi Aro (Helsinki) 44, Ursula Ranin (N) 44, Stefan Widomski (N) 44, Pertti Lounamaa (N) 43, Hannu Tamminen (Espoo) 43, Veikko Laakko (N) 42, Arja Suominen (N) 42, Jaakko Hulkko (Oulu) 42, Esa Lääperi (N) 42, Antti Rytsölä (Helsinki) 42, Arvi Koivula (N) 42, Sauli Salo (N) 42, Kari Taimi (N) 42, Lauri Kivinen (N) 42, Anja Korhonen (N) 41, Hans-Olof Holmberg (N) 41, Veikko Hämeenaho (N) 41, Raimo Nordfors (N) 40, Tapio Heikkilä (N) 40, Paavo Tukiainen (Helsinki) 39, Ilkka Seppä (N) 39, Markku Rajaniemi (N) 39, Timo Korvenpää (N) 39, Björn Wahlroos (Porvoo) 38, Pertti Korhonen (N) 37, Jukka Kosonen (Helsinki) 37, Jorma Vanhanen (Espoo) 37, Mikko Kosonen (N) 37, Erkki Etola (Helsinki) 36, Rafaela Seppälä (Helsinki) 36, Taisto Tulonen (N) 36, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 36, Urho Ilmonen (N) 35, Robin Langenskiöld (Helsinki) 35, Reijo Paajanen (N) 35, Jouko Junkkari (N) 34, Pentti Ylihelijo (N) 34, Kalle Korhonen (N) 34, Jukka Rajakangas (N) 33, Timo Tapio Toivila (Helsinki) 32, Timo Ali-Vehmas (N) 32, Ilkka Brotherus (Hausjärvi) 31, Jonny Kaarlenkaski (Kempele) 31, Jussi Ilmarinen (N) 31 Markku Rauhamaa (N) 30, Heikki Pentti (Helsinki) 30, Paavo Veikkolainen (N) 30, Hannu Bergholm (N) 30, Jarl Gripenbergin kp. (Helsinki) 29, Lauri Hokkanen (N) 29, Anna-Lena Dreijer (Maarianhamina) 29, Henry Sjöman (Espoo) 28, Kari Sarajärvi (Espoo) 28 ja Taito Tuunanen (Helsinki) 28.

Näiden sadan suurituloisimman suomalaisen veronmaksajan joukossa suurin osa (noin 63) oli Nokian optioiden saajia ja myyjiä. Seuraavaksi suurituloisimpien joukossa (sijoilla 101–200) heitä oli vielä 43 ja sen jälkeen edelleen lisää. Viimeinen nokialainen euromiljonääri, joka sai optioistaan miljoonatulot silloin vielä tulossa olleissa euroissa (ja jolla siis oli vähän alle 6 miljoonan markkatulot) oli vuoden 2000 listalla Nokian työntekijä Hannu Töyrylä sijalla 729. Markkatulomiljonäärejä oli verotilastoissa Töyrylän jälkeen vielä ihan tungokseen asti.

Jalo Paanasen lapset (Elmar Jalo, Topi ja Anna-Mari Jukko) rahastivat Eimoa vielä 230 miljoonalla verollisella markalla (38 miljoonalla eurolla). Kun otetaan huomioon heidän edellisvuonna saamansa veronalaiset tulot 140 miljoonaa markkaa (27 miljoonaa euroa), summaan lisätään tilastoissa näkymätön 50 prosentin suuruinen verovapaa hankintameno-olettama ja siitä vähennetään 28 prosentin suuruiset pääomatuloverot, Paanasen sisarukset saivat yrityksensä myynnistä sen toiminnan lopettajalta noin 110 miljoonaa euroa.

Hiidenheimo, Turunen, Ärmänen ja Kosonen olivat pörssittäneet ensiannilla Stonesoftia, Tilman, Salminen ja Montonen TJ-Groupia sekä Siilasmaa, Bergroth ja Hyppönen F-Securea. Piippo, Sjöman ja Vanhanen rahastivat pörssissä Elcoteqilla. Ranki oli ex-SYP:in pankijohtajia. Väänänen oli Karelia-Upofloorin pääomistaja. Karttunen oli Evlin pörssittäjiä ja Rytsölä ex-Jippii. Tamminen oli lontoolainen sijoittaja. Sarajärvi oli myynyt insinööritoimistonsa. Kaarlenkaski oli Nehawkin johtajia. Nokian suurimpiin henkilöosakkaisiin kuulunut Dreijer oli ilmeisesti myynyt osakkeitaan.

Listan ulkopuolelta Ylivieskasta löytyvät Wecanin pörssittäneet ja yhteensä yli 100 miljoonaa markkaa tienanneet Jukka, Pekka, Pauli ja Raimo Aakula.

Ajoitus on tärkeä. Kun Pekka Viljakainen ja Jukka Tiainen möivät Visual Systemsin TietoEnanatorille, he saivat vuoden 2000 alkupuolella siitä maksuksi 246 miljoonan arvosta ostajan osakkeita. Pörssihuuman haihduttua oli niiden arvo loppuvuonna alentunut siitä kolmasosaan eli päivän kurssista riippuen 80–100 miljoonaan markkaan. Mikä menee ylös, tulee myös alas.

Varallisuuslistan kärki:
Aatos Erkko 1 319 miljoonaa markkaa, Risto Siilasmaa 764 miljoonaa, Seppo Parhankangas 674 miljoonaa, Antti Piippo 446 miljoonaa, Timo Lehtonen 344 miljoonaa, Rauli Aura 317 miljoonaa, Carl Johan Tallberg 306 miljoonaa, Patricia Seppälän kp. 395 miljoonaa, Per Gösta Hartwallin kp. 285 miljoonaa, Veikko Lesonen 304 miljoonaa, Robin Langenskiöld 270 miljoonaa, Ilkka Hiidenheimo 258 miljoonaa, Elsa Fromond 254 miljoonaa, Björn Wahlroos 252 miljoonaa, Hannu Turunen 250 miljoonaa ja Rafaela Seppälä 223 miljoonaa.

Verotettavat tulot vuonna 2001, miljoonaa markkaa
Ihmiskunnan viimeiset markkatulot

Veroäyrikuningas: Björn Wahlroos (Porvoo), 160 503 257 markkaa

Suurimmat tulot oli Seppo Parhankankaan kuolinpesällä Hämeenkyrössä (313 053 257 markkaa), mutta kuolinpesää ei oikein voi huudattaa kuninkaaksi. Toiseksi eniten tuloja (185 miljoonaa markkaa) oli verotilastossa helsinkiläisellä Tuomas Suomisella, mutta hänen osaltaan miljoonatulot ovat mieluumminkin verottajan desimaalipilkkuvirhe kuin uskottavat tulotiedot. Hän oli tullut tunnetuksi paremmin Pirre "Spedentytär" Pasasen exänä kuin myyntivoittomiljonäärinä.

Näiden perustelujen jälkeen veroäyrikuninkaaksi nousee joulukuussa vuonna 2000 Mandatumin fuusiossa saamillaan Sampo-Leonian osakkeilla jättiosingon – ilman minkäänlaista

omaa panosta yhtiön hyväksi – vuoden 2001 puolella nostanut Björn Wahlroos.

Kun niin sanottu IT-kupla puhkesi, optioilla saatujen myyntivoittojen määrä väheni heti puoleen edellisestä vuodesta – ja se merkitsi vastaavaa valtion ja kuntien verotulojen vähenemistä. Valtio nimittäin peri optiomiljonäärien tuloista ansioveroa jopa 59 prosenttia.

Kun Nokian optioiden laukeamisen hulluna vuonna, jollainen oli vuosi 2000, kaksi kolmannesta Suomen sadasta suurituloisimmasta tulonsaajasta oli – optiomiljoonien verotuksen luonteen johdosta – ansiotulojen saajia, vuonna 2001 heidän osuutensa oli alentunut neljännekseen tulonsaajista. Se tarkoitti, että olosuhteet olivat taas muuttuneet vanhan rahan eduksi. Tässä vuoden kärkimiljonäärit:

Seppo Parhankankaan kp. (Hämeenkyrö) 313 miljoonaa markkaa, Tuomas Suominen (Helsinki) 185, Björn Wahlroos (Porvoo) 161, Timo Lehtonen (Helsinki) 141, Aatos Erkko (Helsinki) 131, Göran Sundholm (Tuusula) 120, Freddie Bensky (Espoo) 107, Harri Ojala (Sievi) 84, Alpo Ojala (Sievi) 84, Aimo Ojala (Oulainen) 84, Pertti Laine (Helsinki) 77, Jorma Ollila (Espoo) 60, Päivikki Tulenheimo-Sohlberg (Helsinki) 59, Karl Nils Grotenfelt (Joroinen) 58, Erkki Etola (Helsinki) 56, Patricia Seppälän kp. (Helsinki) 53, Mika Ihamuotila (Helsinki) 52, Mikko Heikkonen (Espoo) 51, Anja Toivanen (Helsinki) 47, Yrjö Neuvo (Espoo) 47, Olli-Pekka Kallasvuo (Espoo) 44, Maija Torkko (Helsinki) 42, Rauli Aura (Helsinki) 41, Matti Alahuhta (Kauniainen) 40, Seppo Nurmi (Heinola) 40, Rafaela Seppälä (Helsinki) 39, Markku Silen (Helsinki) 38, Kalevi Aro (Helsinki) 38, Robin Langenskiöld (Espoo) 38, Tatu Ylönen (Espoo) 37, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 37, Juha Hulkko (Oulu) 34, Sari Baldauf (Helsinki) 34, Anna-Lena Dreijer (Maarianhamina) 31, Erkki Pentti (Helsinki) 30, Antti Paatela (Helsinki) 30, Seppo Säynäjäkangas (Kempele) 29, Gennadi Timtšenko (Helsinki) 29, Pertti Lounamaa (Espoo) 29, Jukka Bergqvist (Helsinki) 29, Anssi Vanjoki (Es-

poo) 28, Juho Malmberg (Helsinki) 28, Heikki Pentti (Helsinki) 28, Ari Seppälä (Helsinki) 28, Matti Virtaala (Joensuu) 27, Dieter Aminoff (Helsinki) 26, Olavi Pentti (Espoo) 26, Heikki Koskinen (Helsinki) 25, Mikael von Frenckell (Helsinki) 25, Sten Eklundh (Espoo) 25, Kari Niemistö (Helsinki) 25, Jyri Merivirta (Helsinki) 25, Antti Piippo (Helsinki) 24, Martti Etola (Helsinki) 24, Antti Aarnio-Wihuri (Kaarina) 23, Eino Kuusi (Helsinki) 22, Esa Ojala (Sievi) 22, Kurt Lundmark (Helsinki) 22, Einari Vidgren (Iisalmi) 22, Juha Nurminen (Helsinki) 22, Timo Virtanen (Pirkkala) 21, Tapio Virtanen (Turku) 21 ja Heikki Urpo (Turku) 21

Parhankangas oli myynyt autotallista alkaneen elektroniikkafirmansa Kyrelin alasajettavaksi Suomen työpaikkojen syöjänä tutuksi tulleelle Flextronicsille, joka oli myös ostanut 550 miljoonalla markalla (ja sillä oletuksella, että lapsetkin olivat omistaneet osakkeensa 10 vuotta) Ojalan perheen suodatintehtaan Sievistä. Siitä sen perheen myyntivoittomiljoonat. Paatela oli tämän singaporelaistaustaisen amerikkalaisyhtiön Suomen johtaja.

Lehtonen oli vuoden 1993 äyrikuningas ja niillä rahoilla Nokian suuromistaja (ja ilmeisesti vuonna 2001 niiden osakkeiden myyjä). Sundholm oli myynyt puolet sammutusjärjestelmäyhtiö Marioffista ruotsalaisperäiselle sijoitusyhtiölle Nordic Capital Fundille. Bensky oli myynyt – uskomattomalta tuntuvaan hintaan – suunnittelemansa silmälasimalliston yhtiönsä CL-Tintersin mukana Amerikkaan.

Grotenfelt oli maanomistaja, joka möi ulkomainosyhtiö Maximedian JCDecauksille. Vanhanen ja Ylönen olivat IT-alan yhtiön SSH:n ja Hulkko Electrobitin omistajia. Fazerin sukukuntaan kuuluva Dreijer oli ilmeisesti myynyt Nokian osakkeitaan. Nurmi oli Kuningaspalkin omistaja. Silen, Malmberg ja Seppälä olivat maailmanlaajuisen Accenture-konsultointiyhtiön johtajia, kun taas Lounamaa, Bergqvist, Kuusi ja Koskinen olivat Nokian optiomiljonäärejä. Timtšenko oli Suomen passilla matkustava venäläinen oligarkki, josta enemmän kirjan alkuosassa sivulta 131 lähtien. Ihamuotila, Lundmark ja Eklundh olivat Mandatum-pankkiireita. Virtaset olivat rikastuneet Kultajousen ja Kultakönnin myynnillä, ja Urpo oli myynyt romuliikkeensä Kuusakoskelle. Merivirta oli sijoittaja (ja Pohjolan johtajia) ja Virtaala Abloy-lukkoyhtiön toimitusjohtaja.

Varallisuuslistan kärki:
Aatos Erkko 843 miljoonaa markkaa, Björn Wahlroos 446 miljoonaa, Per Gösta Hartwallin kp. 321 miljoonaa, (Rauli Aura 316 miljoonaa,) Patricia Seppälän kp. 299 miljoonaa, Robin Langenskiöld 231 miljoonaa, Anja Toivanen 225 miljoonaa, Seppo Parhankankaan kp. 223 miljoonaa, Carl Johan Tallberg 208 miljoonaa, Pertti Laine 207 miljoonaa, Erkki Etola 206 miljoonaa, Elsa Fromond 201 miljoonaa, Kalevi Aro 199 miljoonaa, Rafaela Seppälä 190 miljoonaa, Erik Wiklöv 189 miljoonaa, Leena-Maija Rantanen 166 miljoonaa ja Timo Lehtonen 162 miljoonaa.

Verotettavat tulot vuonna 2002, miljoonaa euroa
Euromiljoonien ajan alku

Veroäyrikuningas: Jorma Lillbacka (Alahärmä), 94 997 007 euroa (570 miljoonaa vanhan ajan markkaa)

Jorma Lillbacka möi konepajansa ruotsalaiselle pääomasijoitusyhtiölle EQT:lle ja sai siitä markoissa mitattuna yli miljardin (hankintameno-olettama lienee ollut 10 vuoden omistusajan tuoma 50 %, jolloin verotettavaksi tuloksi jäi vain 50 prosenttia kauppahinnasta). Tällä oletuksella rahaa tuli vuonna 2002 käytöstä poistuneina markkoina 1 140 miljoonaa markkaa eli 190 miljoonaa euroa, ja niillä tuloilla hän on päässyt kaikkein lähimmäksi pari vuotta aikaisemmin syntynyttä Veikko Lesosen yhden miehen ja yhden vuoden myyntivoittojen sarjan Suomen ennätystä, joka Lesosella oli hankintameno-olettaman savuverhon suojassa 1 270 miljoonaa markkaa eli 212 miljoonaa euroa.

Vaikka joka kolmas kaikkein suurituloisimmista suomalaisista on helsinkiläinen, Lesonen, Lillbacka ja Parhankangas näyttävät, että rahaa voi kasvattaa tehotuotannossa myös maakunnissa.

Suurituloisten tulot kääntyivät pörssikuplan puhkeamisen jälkivuosina selvään laskuun. Uusien miljonäärien synnyssä elettiin matalasuhdanneaikaa. Vuoden 2002 miljonäärilistan tulot ovat ensimmäistä kertaa euroissa, ja listan kärki tulee tässä:

Pertti Kuismanen (Turku) 24, Aatos Erkko (Helsinki) 23, Per Gösta Hartwallin kp (Helsinki) 19, Pertti Laine (Helsinki) 13, Björn Wahlroos (Porvoo) 13, Mikko Laakkonen (Hyvinkää) 11, Erkki Etola (Helsinki) 11, Patricia Seppälän kp. (Helsinki) 9, Heikki Soini (Raisio) 8, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 7, Hannu Lehessaari (Espoo) 7, Rafaela Seppälä (Helsinki) 7, Robin Langenskiöld (Espoo) 7, Peter Fagernäs (Helsinki) 7, Kalevi Aro (Helsinki) 7, Jussi Salonoja (Helsinki) 7, Pekka Ala-Pietilä (Helsinki) 7, Olli-Pekka Kallasvuo (Helsinki) 7, Ann von Rettig (Helsinki) 7, Cyril von Rettig (Kirkkonummi) 7, Heikki Pentti (Helsinki) 6, Henrik Kuningas (Helsinki) 6, Olavi Pentti (Helsinki) 6, Anja Toivanen (Helsinki) 6, Tom von Rettig (Kaarina) 6, Erkki Pentti (Espoo) 6, Asa Matti Lyytinen (Helsinki) 7, Jaakko Kilpeläinen (Espoo) 5, Lars Lindblom (Kauniainen) 5, Juha Nurminen (Helsinki) 5, Marina Fazer (Sipoo) 5, Stig Lival-Lindström (Helsinki) 5, Veikko Olavi Hulkko (Oulu) 5, Anssi Vanjoki (Espoo) 5, Erkki Raunio (Vaasa) 5, Sari Baldauf (Helsinki) 5, Antti Selenius (Helsinki) 4, Martti Etola (Helsinki) 4, Felix Björklund (Sipoo) 4, Pekka Oranen (Helsinki) 4, Harald Relander (Lahti) 4, Elsa Fromond (Pohja) 4, Ilkka Brotherus (Hausjärvi) 4, Ari Tolppanen (Espoo) 4, Philip Aminoff (Helsinki) 4, Antti Aarnio-Wihuri (Kaarina) 4, Maria Lival-Lindström (Helsinki) 4, Erik Hartwall (Sipoo) 4, Pekka Pättiniemi (Helsinki) 4, Elsa Fromond (Pohja) 4, Mattias Therman (Helsinki) 4 ja Carl Björnberg (Helsinki) 4.

Kuismanen möi osuutensa henkilövuokrausfirma Extrasta.

Lehessaari oli myynyt osuutensa Softplanista Ruotsiin ja Soini bensa-asemansa St1:lle. Mikko Laakkonen oli suvun edustajana Kytäjän kartanon uusi kartanoherra. Lyytinen oli Mecrastor Pricewaterhousecoopersin toimitusjohtaja ja konsultti sekä Takasten Sievi Capitalin hallituksen jäsen. Vikström oli huonekalutehdas Iskun perillisiä.

Kilpeläinen omisti Anaika Groupin ennen kuin hän perusti Arktos Goupin, joka yritti tuottaa Stora Enson Kemijärvellä lakkauttaman sellutehtaan tiloissa liimapalkkeja mutta ajautui konkurssiin. Kaiken kaikkiaan se oli kehnonpuoleinen yritys rahastaa valtionapuja.

Raunio oli entinen Vaconin varatoimitusjohtaja. Selenius oli AJ-rahastoyhtiön perustajia. Oranen oli Nokian jälkijättöisiä optiomiljonäärejä. Tolppanen oli CapManin johtajia (ja konkurssiin menneen Huurre Oy:n entinen toimitusjohtaja, joka oli myös yhtiön pääomistajan Paavo Suomisen vävy). Suvanto oli Projektikonsulttien pääomistaja. Pättiniemi oli espanjalaisen Santander-pankin Suomen toimintojen johtaja. Therman oli Hartwalleja.

Varallisuuslistan kärki (omaisuutta miljoonaa euroa, siis ei enää markkoja):
Per Gösta Hartwallin kp. 122 miljoonaa euroa, Aatos Erkko 98 miljoonaa, Björn Wahlroos 66 miljoonaa, Patricia Seppälän kp. 40 miljoonaa, Anja Toivanen 39 miljoonaa, Erkki Etola 38 miljoonaa, Anders Wiklöv 35, Pertti Laine 35 miljoonaa, Rafaela Seppälä 30 miljoonaa, Kalevi Aro 29 miljoonaa, Robin Langenskiöld 29 miljoonaa, Mattias Therman 28 miljoonaa, Pekka Herlin 27 miljoonaa ja Leena-Maija Rantanen 27 miljoonaa.

Verotettavat tulot vuonna 2003, miljoonaa euroa
Miljonäärien katovuosi

Veroäyrikuningas: Aatos Erkko (Helsinki), 17 944 149 euroa

Kun lehdet ilmestyivät 2.11.2004 ja kertoivat, että Suomen suurituloisin henkilö vuonna 2003 oli ollut espoolainen Jaakko Soini 21 miljoonan euron tuloilla, espoolaisen Jaakko Soinin puhelin rupesi pirisemään onnittelusoittoja. Hän oli Jaakko Soini, mutta väärä Jaakko Soini. Oikea espoolainen Jaakko Soini puolestaan ilmoitti, että verottaja oli tehnyt virheen eikä hänellä ole ollut niin paljon tuloja. Olisi kyllä saattanut olla, sillä hän kävi aktiivisesti arvopaperikauppaa omiin nimiinsä. Siihen hän oli saanut kokemusta ja rutiinia aikaisemmassa työssään investointipankki Conventumin meklarina ja osaomistajana, joka oli saanut osansa Pohjolan ja Conventumin fuusiossa conventumilaisille maksetusta huikeasta ylihinnasta.

Kun optiotulot yleisesti ja Nokian optiot aivan erityisesti alkoivat ehtyä, suurituloisten tuloista löytyi uusi trendi: ansiotulojen sijasta yhä useammat tulomiljonäärit ottivat tulonsa pääomatuloina. Kun vuosina 2000 ja 2001 sadan suurimman tulonsaajan enemmistö oli – optiotulojen verotuksen johdosta – pääasiassa ansiotulojen saajia, vuoden 2002 suurituloisissa heitä oli enää neljännes ja vuonna 2003 enää viidennes. Kun vuosikymmenen loppupuolella laskettiin sadan suurituloisimman joukosta ansiotulojen saajia, yhden käden sormet riittivät usein heidän erottelemiseensa aliverotettujen pääomatulonsaajien massaesiintymästä.

Näissä oloissa turvallinen valinta vuoden 2003 veroäyrikuninkaaksi on Aatos Erkko. jonka jäljessä tulijat olivat pääosin näiden tulolistojen vanhoja tuttuja:

Anja Toivanen (Helsinki) 17, Heikki Pentti (Helsinki) 16, Erkki Pentti (Helsinki) 15, Kalevi Aro (Helsinki) 15, Pertti Laine (Helsinki) 13, Erkki Etola (Helsinki) 12, Per Gösta Hartwallin

kp. (Helsinki) 11, Kalevi Koivisto (Loimaa) 11, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 9, Patricia Seppälän kp. (Helsinki) 7, Peter Fagernäs (Helsinki) 7, Harri Suutari (Oulu) 7, Ann von Rettig (Helsinki) 7, Cyril von Rettig (Kirkkonummi) 7, Björn Wahlroos (Halikko) 6, Seppo Säynäjäkangas (Kempele) 6, Rafaela Seppälä (Helsinki) 6, Timo Leppänen (Leppävirta) 6, Tom von Rettig (Kaarina) 6, Marina Fazer (Sipoo) 6, Robin Langenskiöld (Espoo) 5, Jussi Salonoja (Kauniainen) 5, Henrik Kuningas 5 (Helsinki), Raimo Sonninen (Kuopio) 5, Juha Nurminen (Helsinki) 5, Elsa Fromond (Pohja) 4, Carl Björnberg (Helsinki) 5, Urpo Koivisto (Loimaa) 4, Pekka Paasikivi (Rauma) 5, Jari Paasikivi (Rauma) 5, Jukka Paasikivi (Rauma) 5, Antti Piippo (Helsinki) 4, Jari-Pekka Bär (Iisalmi) 4, Erik Hartwall (Sipoo) 4, Eila Mattila (Mellilä) 4, Risto Koivisto (Mellilä) 4, Harald Relander (Lahti) 4, Johan Dieckmann (Padasjoki) 4 ja John Hartwall (Sipoo) 4.

Koivistot olivat Loimaan seudun suurimpia autokauppiaita. Suutari omisti PKV Groupia. Bär oli myynyt Finnritilän. Sonninen oli myynyt kolmanneksen Bellan venevalmistuksesta Amerikkaan. Mellilläläiset Mattila ja Risto Koivisto toimivat sikabisneksessä. Dieckmann oli Saarioinen Oy:n omistajia.

Varallisuuslistan kärki:
Aatos Erkko 176 miljoonaa euroa, Per Gösta Hartwallin kp. 105 miljoonaa, Rafaela Seppälä 104 miljoonaa, Björn Wahlroos 70 miljoonaa, Anja Toivanen 67 miljoonaa, Patricia Seppälän kp. 67 miljoonaa, Robin Langenskiöld 59 miljoonaa, Erkki Pentti 42 miljoonaa, Pekka Herlin 40 miljoonaa ja Pertti Laine 39 miljoonaa.

Verotettavat tulot vuonna 2004
Viimeinen verottomien osinkojen vuosi

Veroäyrikuningas: Aatos Erkko (Helsinki), 44 258 799 euroa

Tämä oli yhtiöveron hyvitysjärjestelmän viimeinen vuosi, jolloin kaikki osingot olivat vielä olleet verovapaita. Firmat reagoivat omistajiensa osinkojen osittaiseen verollepanoon niin, että joulukuussa 31 pörssiyhtiötä maksoi omistajilleen lisäosinkoja. Kun ne olivat vuoden aikana jo jakaneet osinkoja 6 500 miljoonaa euroa, joulukuussa jaettiin vielä 850 miljoonaa lisää. Eniten antoivat rahaa pois Orion (145 miljoonaa), Pohjola (99), Kesko (92), Kemira Grow How (82), Wärtsilä (62) ja Stockmann (53 miljoonaa).

Orion on eräänlainen Suomen lääkäreiden lisäsosiaaliturvarahasto, sillä yhtiön omistajissa on paljon vanhaa lääkärikuntaa. Se maksoi vuonna 2004 eniten lisäosinkoja, ja jo edellisenä vuonna se oli maksanut omistajilleen osinkoja enemmän kuin yhtiön 5600 työntekijälle maksettiin palkkoja. Ei siis ihme, jos yrityksillä ei ole varaa palkankorotuksiin.

Tämä oli ensimmäinen vuosi, jolloin pitkään kärkipaikkojen tuntumassa kiikutellut Aatos Erkko oli aidosti listaykkönen. Edellisenä vuonna hän oli vain äyrikuninkaan sijainen, mutta nyt hän oli oikein tuplaykkönen, sillä hänellä oli eniten verotettavaa varallisuuttakin. Muita lihavia ykkössijan vuosia oli hänelle vielä tulossa, mutta ei kuitenkaan enää varallisuuslistoilla, sillä varallisuusvero oltiin lopettamassa seuraavan vuoden jälkeen, joten siinä samalla olivat katoamassa myös varallisuustiedot; varallisuus sen sijaan ei kadonnut minnekään. Siitä syntyneiden tuottojen saajia oli tänäkin vuotena jaossa niin, että 2/3 viidestäkymmenestä suurimmasta tulonsaajasta oli sellaisia suomalaisia supermiljonäärejä, jotka on luetteloitu kirjan lopussa. Kaikki Aatos Erkon jäljessä tulleet viisikymmentä suurituloisinta olivat vuonna 2004 – yhtä poikkeusta (Olli Riikkalaa) lukuun ottamatta – ennen muuta pääomatulojen saajia:

Jussi Salonoja (Kauniainen) 41, Björn Wahlroos (Halikko) 25, Patricia Seppälän kp (Helsinki) 18, Pertti Laine (Helsinki) 17, Kalevi Aro (Helsinki) 15, Einari Vidgren (Iisalmi) 15, Anja Toivanen (Helsinki) 14, Robin Langenskiöld (Espoo) 14, Heikki Pentti (Helsinki) 14, Rafaela Seppälä (Helsinki) 14, Olavi Pentti (Helsinki) 14, Erkki Pentti (Helsinki) 13, Ann von Rettig (Helsinki) 13, Erkki Etola (Helsinki) 13, Cyril von Rettig (Kirkkonummi) 13, Peter Fagernäs (Helsinki) 11, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 11, Jorma Takanen (Sievi) 10, Erkki Paananen (Viitasaari) 10, Tom von Rettig (Kaarina) 10, Antti Piippo (Helsinki) 9, Rolf Ståhl (Lohja) 9, Aarne Korpela (Lohja) 9, Timo Virtanen (Kuopio) 9, Pertti Karjalainen (Helsinki) 8, Per Gösta Hartwallin kp. (Helsinki) 8, Reino Laakkosen kp. (Kontiolahti) 8, Inkeri Voipio (Helsinki) 7, Sami Martinkauppi (Helsinki) 7, Kim Jansson (Helsinki) 7, Veli-Matti Riihimäki (Helsinki) 7, Jukka Roiha (Helsinki) 7, Kari Niemistö (Helsinki) 7, Bertel Relander (Lahti) 7, Marina Fazer (Sipoo) 7, Timo Määttä (Helsinki) 6, Elsa Fromond (Pohja) 6, Ahti Paananen (Viitasaari) 6, Reijo Pöllä (Sievi) 6, Olavi Aro (Helsinki) 5, Antti Selenius (Helsinki) 5, Olli Riikkala (Helsinki) 5, Henrik Kuningas (Helsinki) 5, Heikki Soini (Kaarina) 5, Carl Björnberg (Helsinki) 5; Antti Herlin (Kirkkonummi) 5, John Lindell (Helsinki) 5, Ilkka Herlin (Helsinki) 5, Veikko Rintamäki (Seinäjoki) 5, Stig Lival-Lindström (Helsinki) 5, Niklas Herlin (Helsinki) 5 ja Veli-Pekka Paananen (Jyväskylä) 5.

Näistä miljonääreistä Karjalainen, Martinkauppi, Jansson ja Riihimäki olivat lääkäreiden reppufirman MedOnen johtajia. Virtanen oli myynyt mehutehtaan hollantilaiselle ostajalle ja Paanaset Viitapuun Paloheimo-yhtymälle. Ståhl ja Korpela olivat kuorimakoneita valmistaneen Valon Kone Oy:n johtajia ja omistajia. Voipio oli Vaisala Oyj:n perustajan Vilho Väisälän tytär. Määttä oli konsultti. Pöllä omisti Takasten Scanfiliä. Lindell oli käyttänyt hyväksi toimistotarviketukkunsa Lindell Oy:n osinkojen verovapautta (ja möi yhtiön muutamaan vuotta myöhemmin näitäkin osinkoja tyhjempänä). Määttä

oli mittalaitefirma Heidenpointin toimitusjohtaja. Hulkkonen oli LPM-yhtiön omistaja ja ralliajajien sekä F 1 -autonkuljettajan Heikki Kovalaisen sponsoreita. Soini oli bensiinikauppias. Riikkala oli GE/Instrumentariumin entinen toimitusjohtaja. Rintamäki omisti rakennusyhtiö Epec Oy:n.

Sosiaalista mielenkiintoa liittyy tulevien tapahtumien valossa kauppaan, jolla nykyinen Supercellin toimitusjohtaja Ilkka Paananen oli myynyt Sunea Interactive -pelifirman Amerikkaan. Hänen verotettavat tulonsa olivat tästä kaupasta vain 741 000 euroa, mutta se pohjusti pieneltä osin sitä tulevaa suurkauppaa, jolla vuonna 2013 puolikas Supercellistä myytiin yli miljardilla eurolla.

Varallisuuslistan kärki:
Aatos Erkko 192 miljoonaa euroa, Per Gösta Hartwallin kp. 127, Björn Wahlroos 83 miljoonaa, Robin Langenskiöld 74 miljoonaa, Veikko Lesonen 72 miljoonaa, (Rauli Aura 70 miljoonaa), Rafaela Seppälä 64 miljoonaa, Anja Toivanen 62 miljoonaa, Erkki Etola 55 miljoonaa, Anders Wiklöv 43 miljoonaa, Cyril von Rettig 42 miljoonaa, Pertti Laine 40 miljoonaa, Kari Niemistö 39 miljoonaa ja Risto Siilasmaa 37 miljoonaa euroa.

Verotettavat tulot vuonna 2005
Hyvästit varallisuusverolle ja -tiedoille

Veroäyrikuningas: Aatos Erkko (Helsinki), 80 392 228 euroa

Vuoden ylivoimainen äyrikuningas oli taas Aatos Erkko. Hän oli kuitenkin selvästi siirtymässä jäähdyttelemään omistamistyöstä, sillä hän ei ollut enää varallisuuslistalla ihan kärjessä – omistusten säätiöiminen oli jo käynnistynyt.

Yhtiöveron hyvitysjärjestelmä loppui tähän vuoteen, ja osingot pantiin osittain verolle. Vuonna 2005 niille oli vielä annettu siirtymäkauden erityishelpotuksia.

Varallisuusvero oli käytössä vielä tämän vuoden, mutta

se loppui vuodesta 2006 alkaen. Tämän vuoden verorikkaat esitellään laajasti (100 rikkainta) kirjan alkupuolella sivulla 33, jossa niitä viimeisiksi jääneitä tietoja on mahdollista verrata rinnan ensimmäisiin julkaistuihin varallisuusverotietoihin vuodelta 1983. Samassa yhteydessä ovat verrokkitietoina myös *Arvopaperi*-lehden pörssirikkaat vuodelta 2005; nehän poikkeavat merkittävällä tavalla siitä, mitä verotiedot kertovat. Lehti on jatkanut omien tietojensa julkaisemista tämän vuoden jälkeenkin, ja sen tuoreimmat käytettävissä olleet rikkaustiedot ovat tämän liitteen lopussa.

Vuonna 2005 myynti- eli luovutusvoittoveron hankintameno-olettamaa alennettiin yli 10 vuotta omistetun kiinteän omaisuuden osalta 50 prosentista 40 prosenttiin. Se merkitsi vanhan omaisuuden osalta myyntivoittojen todellisen veron nousua 14 prosentista 16,8 prosenttiin. Varsin edullinen veroprosentti oli sekin.

Mitä vuoden 2005 verotukseen yleensä tulee, huomiota kiinnittää, että 50 suurituloisimman tulonsaajan joukkoon ei mahtunut yhtään "normaalia" ansiotulon saajaa, vaan pääomaverotettavia kunnallisveropinnareita olivat kaikki muut miljoonatuloiset paitsi Jorma Ollila (57 %) sekä normaalia pääomatuloveroa suurempaa veroa maksaneet Mikael Lilius (37 %), Rafaela Seppälä (62 %) ja Robin Langenskiöld (43 %).

Vuoden 2005 suurituloisten joukkoa oli selvästi harventanut se, että monet rikkaat olivat keskittäneet ottamistoimintansa edelliseen, parempia verovapausnautintoja tarjonneeseen vuoteen. Monet näistä verotuksen saranavuoden listalaisista olivatkin selvästi amatöörimiljonäärejä:

Patricia Seppälän kp. (Helsinki) 20, Maarit Koskelo (Oulu) 18, Niklas Herlin (Helsinki) 18, Timo Vannas (Ylöjärvi) 14, Lars-Olof Hammaren (Helsinki) 12, Bror Johan Husell (Lemland) 10, Kauko Luodelahti (Juupajoki) 10, Hanna Nurminen (Merimasku) 10, Jorma Haapamäki (Helsinki) 8, Mikael Lilius (Helsinki) 8, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 8, Kyösti Ekdahl

(Lohja) 7, Jaakko Hartela (Helsinki) 7, Kari Filppula (Helsinki) 7, Eero Nuutinen (Espoo) 7, Veikko Tuuliainen (Espoo) 7, Ilona Herlin (Espoo) 6, Erkki Etola (Helsinki) 6, Timo Lauri (Espoo) 6, Olli Blåberg (Helsinki) 6, Heikki Viljanen (Helsinki) 6, Juha Heinonen (Kuopio) 6, Heikki Tuuri (Espoo) 6, Timo Lauri (Espoo) 6, Jarl Carlsson (Maarianhamina) 5, Jarmo Järventie (Joensuu) 5, Veikko Pitkänen (Hyvinkää) 5, Robin Langenskiöld (Espoo) 5, Rafaela Seppälä (Helsinki) 5, Aino Isotalo (Helsinki) 5, Per Gösta Hartwallin kp. (Helsinki) 5 ja Juha Hulkko (Oulu) 5.

Koskelo oli myynyt Erätukku Oy:n. Vannas oli ollut ikkunatehtailija. Hammaren oli Kyron omistajasukua, joka oli ostamassa itseään Aktia-pankin suuromistajaksi. Nurminen oli Herlineitä, samoin Blåbergin äiti. Haapamäki, Nuutinen ja Filppula olivat rakennusyhtiö SRV:n osakkeiden myyjiä yhtiön sisäisissä omistusjärjestelyissä. Luodelahti oli JPJ Woodin omistajia. Husell oli myynyt varustamonsa von Rettigien Borelle. Ekdahl oli Suomen SKV:n toimitusjohtaja. Tuuliainen ja Lauri olivat Hongkong-halpamyymälöiden omistajia. Viljanen omisti auto- ja kuljetusliikkeen. Heinonen oli kiinteistöyrittäjä. Tuuri oli entinen Innobasen omistaja. Carlsson oli omistanut perunalastu-Chipsin. Järventie oli myynyt teleskooppimastojen rakentamisosaamisen Englantiin. Pitkänen oli omistanut Pivaticin. Isotalo omisti Rakennus-Isotalon.

Verotettavat tulot vuonna 2006
Tulojen uuden kasvun vuosi

Veroäyrikuningas: Heikki Juhani Soini (Kaarina), 17 633 068 euroa

Luonnollisiksi henkilöiksi luokiteltavista tulonsaajista eniten tuloja oli Henrik Moreliuksen espoolaisella kuolinpesällä: 26 762 742 euroa. Hänen varallisuutensa oli peräisin Espoon Suurpellon alueen maakaupoista. Kun tässäkään tapauksessa ei kuollutta miestä voi valita äyrikuninkaaksi, on löydettävä hänelle sijainen.

Toiseksi eniten tuloja oli helsinkiläisellä Rauli Auralla, 21 miljoonaa euroa, mutta hänet on liian usein todettu varattomaksi huolimatta siitä, että tilastojen mukaan hän on ollut myös varallisuuslistojen kärkitiloilla.

Seuraava vaihtoehto on sitten kaarinalainen suurkiinteistöjalostaja Heikki Soini. Hän sopii veroäyrikuninkaaksi oikein hyvin, sillä hän on niin sanottu salarikas. Aliverotetuilla myyntivoittotuloillaan hän päihittää selvitettävänä olevan kahden vuosikymmenen ajalla selvästi esimerkiksi Herlinin sisarukset, joiden osinkotulot esitetään verotilastoissa aina todellista suurempina.

Tässä vuoden 2006 muut suurituloiset:

Aatos Erkko (Helsinki) 17, Hanna Nurminen (Merimasku) 15, Risto Siilasmaa (Helsinki) 14, Anita Witham (Naantali) 12, Erkki Etola (Helsinki) 12, Juha Mikkonen (Espoo) 12, Mikael Lilius (Helsinki) 12, Leo Eräjää (Helsinki) 11, Lasse Korppi (Tuusula) 11, Harry Sjöblom (Föglö) 11, Peter Fagernäs (Helsinki) 10, Rafaela Seppälä (Helsinki) 10, Timo Ruuska (Kotka) 9, Robin Langenskiöld (Espoo) 9, Seppo Sairanen (Helsinki) 9, Asko Ahonen (Tampere) 8, Jaakko Soini (Espoo) 8, Petri Kalmi (Nurmijärvi) 8, Kari Hyvönen (Vantaa) 8, Juha Tukiainen (Espoo) 8, Pauli Heino (Helsinki) 8, Juhani Härmä (Helsinki) 8, Hannu Laakkonen (Hollola) 7, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 7, Björn Wahlroos (Halikko) 7, Felix Björklund (Sipoo) 7, Pentti Pajulampi (Oulu) 7, Kari Kaarlela (Oulu) 7, Ilkka Paatero (Heinävesi) 7, Lisbet Engblom (Nauvo) 7, Anita Engblom (Turku) 7, Bengt Engblom (Turku) 7, Kaj Engblom (Turku) 7, Mikko Eskelinen (Jyväskylä) 7, Esa Heikkinen (Kauniainen) 7, Markku Willström (Lahti) 7, Markku Kaloniemi (Espoo) 6, Jorma Ollila (Espoo) 6, Tapio Kuula (Espoo) 6, Greta Mangströmin kp. (Espoo) 6, Per Gösta Hartwallin kp. (Helsinki) 6, Kari Niemistö (Helsinki) 6, Unto Turunen (Kuusamo) 6, Mikko Laakkonen (Hyvinkää) 6, Pasi Tenho (My-

nämäki) 6, Pekka Jokisuu (Naantali) 6, Matti Luoto (Tampere), Heikki Kiviluoto (Turku) 5, Hannu Jyrkkä (Veteli) 5, Juha Laaksonen (Helsinki) 5, Kari Stadigh (Helsinki) 5, Inki Roiha (Helsinki) 5, Jukka Vehniäinen (Turku) 5, Joel Gärkman (Espoo) 5 ja Kalle Vidgren (Vieremä) 5.

Witham oli myynyt Mar-Con Polymers -yhtiön Ruotsiin. Sijoittaja Mikkonen johti osakasryhmää, joka rahasti Pohjolan osakkeilla, kun OKO osti sen tytäryhtiökseen. Eräjää oli Top-Sport -ketjun myyjä.

Korppi, Kalmi, Hyvönen, Heino ja Tukiainen olivat myyneet valtion yksityistämät A-katsastusasemat ulkomaalaiselle Bridgepointille ja Tenho, Eskelinen ja Vehniäinen puolestaan K 1-katsastusasemaketjun espanjalaiselle ostajalle.

Ruuska oli myynyt Ruuska Groupin. Ahonen ja Luoto olivat Analysten johtajia. Jaakko Soini oli ns. sijoittaja. Härmä oli aikoinaan ollut Kaukomarkkinoiden myyjiä. Paatero oli myynyt Kerman Saven. Björklund oli entinen Suomen IBM:n toimitusjohtaja ja tunnetun elokuvanäyttelijän isä. Engblomit olivat Engship-varustamon entisiä omistajia. Heikkinen oli myynyt Kokkikartanon Snellmaneille. Kaloniemi oli pankkiiriliike FIM:in johtajia. Kuula oli Fortumin toimitusjohtaja.

Mangström oli ollut espoolainen maanomistaja, jonka kuolinpesä hyötyi Espoon kaupungin Suurpellon alueen kaavoituksesta. Samoin Gärkman.

Turunen oli kuusamolainen kiinteistösijoittaja ja Jokisuu naantalilainen yrittäjä. Pajulampi ja Kaarlela olivat myyneet Rakennus-Forumin Hartelalle yli 20 miljoonalla eurolla ja Sjöblom oli myynyt ahvenanmaalaisen kalankasvattamon. Kiviluoto oli Trestonin entinen toimitusjohtaja. Jyrkkä omisti RF-Engineeringin. Roiha oli pesula- ja maanomistajasukua.

Mikko ja Hannu Laakkonen olivat perineet edellisenä vuonna kuolleen isänsä Reino Laakkosen. Selvästi pienempituloinen oli heidän sisarensa Päivi Laakkonen-Mäkihonko (1,7 miljoonaa). Perittävää oli, sillä Reino Laakkosesta kerrotaan, että hän oli niin pihi että "kävi pihalla pissalla säästääk-

seen vesilaskussa". Toisenlaista elämäntapaa suosii Yrjö-veli, joka pääsi *Helsingin Sanomissa* kehaisemaan: "Miula on ollut aika hyvät firmat. Meil on muitakin näitä harrastuksia autoliikkeen ja *Karjalaisen* lisäksi. Metsiä on ja osakkeita on. Vähän kaikkea. Se on parasta." Yrjön lapsia ovat vanhasta avioliitosta Jyrki ja Reetta ja uudesta avioliitosta vielä alaikäiset Kalle, Ville ja Emma.

Verotettavat tulot vuonna 2007
Suurimpien tuloerojen vuosi

Veroäyrikuningas: Göran Sundholm (Tuusula), 81 177 309 euroa

Teknikko Sundholm on ollut sellainen "keksijä Pelle Peloton", että hänellä on yli tuhat kansainvälistä patenttia, ja hän myös on kyennyt muuttamaan keksintöjään rahaksi. Hän on yksi Suomen rikkaimmista henkilöistä, mikä ei automaattisesti merkitse sitä, että hänellä myös olisi suuret tulot. Sundholmilla oli kyllä kahdenkymmenen vuoden ajan ollut suuret tulotkin, yhdet Suomen suurimmista. Vuoden 2007 tulot ovat peräisin sammutusjärjestelmiä valmistaneen Marioffin toisen puoliskon myynnistä Englantiin; toinen puolikashan oli jo vuosia aiemmin mennyt 40 miljoonalla eurolla Ruotsiin. Tuloissa ei näy hankintameno-olettaman mukainen myyntihinnan verovapaa osuus, joka tässä tapauksessa lienee ollut 40 %, joten kauppahinta on ollut yli 140 miljoonaa euroa. Sundholm on sen jälkeen perustanut jätekuljetusjärjestelmiä valmistavan MariMaticin, tarkkuuskonepajan MariCompin ja omaisuuden hallintaa harjoittavan holding-yhtiön MariCapin.

Vuonna 2007 lähes tarkalleen 700 suomalaista sai verotettavaa tuloa vähintään miljoona euroa. Verotuksen vääristyneisyyttä kuvaa se, että näistä miljonääreistä vain 170 maksoi tuloistaan pääasiassa ansiotuloveroa ja 530 lähes pelkästään alhaista pääomatuloveroa (28 %) plus vähän ansiotuloveroa sen päälle. Suurin osa tulomiljonääreistä (noin kolme neljäs-

tä) ei siis osallistunut lainkaan tai osallistui ihan vähän kunnallisverojen maksuun; pääomatuloistahan sitä ei mene.

Vuosi 2007 oli koko 2000-luvun suurimpien tuloerojen äiti. Tässä sen vuoden tulonsaajien kärki, siis Sundholmin jälkeen:

Seppo Sairanen (Helsinki) 67, Markku Kaloniemi (Espoo) 25, Pertti Karjalainen (Helsinki) 22, Aatos Erkko (Helsinki) 19, Jorma Haapamäki (Helsinki) 19, Jari Sarasvuo (Kauniainen) 17, Kari Filppula Espoo 16, Veli-Matti Riihimäki (Helsinki) 16, Pekka Mölsä (Helsinki) 14, Jukka-Pekka Nikula (Muurame) 13, Mikko Laakkonen (Hyvinkää) 13, Eero Nuutinen (Espoo) 13, Björn Wahlroos (Halikko) 12, Johan Geust (Kirkkonummi) 12, Raimo Väänänen (Tampere) 12, Robin Langenskiöld (Espoo) 11, Rafaela Seppälä (Helsinki) 11, Jussi Seppälä (Helsinki) 10, Hannu Sohlberg (Helsinki) 10, Pekka Laurila (Espoo), 10 Jorma Ollila (Espoo) 10, Timo Rapila (Honkajoki) 9, Sami Martinkauppi (Helsinki) 9, Hans Johansson (Virrat) 9, Jari-Pekka Bär (Iisalmi) 9, Mika Ihamuotila (Helsinki) 9, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 9, Karri Toivonen (Helsinki) 8, Tapio Karhu (Kangasala) 8, Tuomo Rönkkö (Espoo) 8, Joel Gärkmanin kp. (Espoo) 8, Kari Lahti (Savonlinna) 8, Ari Vastamäki (Nakkila) 7, Pentti Välkki (Helsinki) 7, Lauri Juntunen (Turku) 7, Kalle Vidgren (Vieremä) 7, Juha Hulkko (Oulu) 7, Risto Poutiainen (Helsinki) 7, Per Gösta Hartwallin kp. (Helsinki) 7, Hannu Laakkonen (Hollola) 6, Markus Oksa (Helsinki) 6, Mikko Leppänen (Sipoo) 6, Mauno Johansson (Lieto) 6, Elisa Juntunen (Turku) 6, Paavo Juntunen (Askainen) 6, Simo Hassi (Espoo) 6, Kyösti Ekdahl (Lohja) 6, Krister Ahlström (Helsinki) 6, Henrik Viktor Therman (Sipoo) 6, Anssi Soila (Helsinki) 6, Jukka Ranta (Espoo) 6 ja Antti Pohjola (Helsinki) 6.

Sairanen, Kaloniemi, Mölsä, Geust, Jussi Seppälä, Toivonen ja Pohjola olivat myyneet pankkiiriliike FIM:in tulevalle islantilaiselle konkurssipankille Glittnerille. Haapamäki, Filppula ja Nuutinen olivat SRV:n entisiä omistajia. Karjalainen, Riihimäki ja Martinkauppi olivat MedOne-keikkalääkärifirman myy-

jiä. Sarasvuo oli tunnetun hiihtäjän Virpi Kuitusen julkisuutta kaihtava aviomies. Nikula omisti Komas Oy:n. Väänänen oli Polarmaticin omistajia. Laurila, Lahti ja Vastamäki olivat myyneet L&T Biowattin. Rapila oli vihannesalan yrittäjä. Hans Johansson omisti Finncontin. Karhu oli kiinteistösijoittaja. Rönkkö oli myynyt Eltelin. Gärkmanin kuolinpesä oli edellisvuosien tapaan hyötynyt Espoon Suurpellon kaavoituksesta. Välkki oli kiinteistösijoittaja. Juntuset ja Mauno Johansson olivat Motonetin myyjiä. Poutiainen omisti Netboosterin. Oksa ja Leppänen omistivat repputyöntekijöitä vuokraavan Baronan. Ekdahl oli kiinteistösijoittaja ja Soila ns. hallitusammattilainen. Mattila oli Puuharyhmän pääomistaja. Therman oli Hartwalleja. Ranta oli Inspectan johtaja.

Listan ulkopuolelta Juha ja Jukka Lakkapää Ylitorniolta saivat rautakaupan myynnistä runsaat 8 miljoonaa euroa kumpikin, ja siitä verotettavan tulon osuus oli 5 miljoonaa.

Verotettavat tulot vuonna 2008
Hartwallin suvun ökyvuosi

Veroäyrikuningas: Mattias Therman (Helsinki) 28 248 843 euroa

Kaikista "luonnollisista" henkilöistä eniten tuloja, 159 137 285 euroa, oli Per Gösta Hartwallin kuolinpesällä. Olisi sopimatonta julistaa vuonna 1959 kuollut mies veroäyrikuninkaaksi. Sen takia kuninkaaksi nostetaan seuraavaksi suurin tulonsaaja, joka sattuu olemaan P. G. Hartwallin kuolinpesän tuleva osakas ja oikeasti luonnollinen henkilö, ralliautonajaja Mattias Therman.

Viidenkymmenen suurituloisimman joukosta vain Jorma Ollila oli maksanut veroa pääosin ansiotuloista. Kaikki muut olivat aliverotettujen pääomatulojen saajia. Hartwallin suku on tämän vuoden tulomiljonäärien listalla merkitty *kursiivilla*.

Erik Hartwall (Sipoo) 25, *John Hartwall* (Sipoo) 25, *Henrik Therman* (Sipoo) 20, *Robert Therman* (Helsinki) 20, Aatos Erkko (Helsinki) 19, Björn Wahlroos (Halikko) 16, Ulf Widenius (Tuusula) 17, Yrjö Laakkonen (Kontiolahti) 15, *Gustav Tallqvist* (Sipoo) 14, Risto Siilasmaa (Helsinki) 12, Eevamaria Halttunen (Espoo) 12, *Anna Roos* (Kauniainen) 11, *Pia Alsi* (Espoo) 11, *Paul Hartwall* (Espoo) 11, *Per Hartwall* (Espoo) 11, Mikko Viljanmaa (Jalasjärvi) 11, Juha Asikainen (Pirkkala) 11, *Victor Hartwall* (Sipoo) 11, Robin Langenskiöld (Espoo) 10, Markku Simanainen (Tampere) 10, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 10, *Kaj-Erik Hartwall* (Sipoo) 10, Rafaela Seppälä (Helsinki) 10, *Niklas Tallqvist* (Helsinki) 9, Rauno Puolimatka (Turku) 9, *Anna Therman* (Helsinki) 8, Pekka Perä (Espoo) 8, Jukka-Pekka Kankaanpää (Helsinki) 8, Jorma Ollila (Espoo) 8, Klaus Saarikallio (Helsinki) 8, *Jerker Hartwall* (Sipoo) 8, *Peter Hartwall* (Espoo) 7, *Jessica Swanljung* (Espoo) 7, *Max Robert Hartwall* (Helsinki) 6, Petri Myllyneva (Helsinki) 6, *Jonna Hartwall* (Helsinki) 6, Klaus Viljanmaa (Jalasjärvi) 6, *Markus Therman* (Helsinki) 6, *Josefina Maria Johanna Tallqvist* (Kauniainen) 6, *Jonas Tallqvist* (Kauniainen) 6, Erkki Etola (Helsinki) 6, *Gunilla Tallqvist-Cederberg* (Helsinki) 5, Aappo Kontu (Espoo) 5, Heikki Pentin kp. (Helsinki) 5 ja Seppo Saastamoinen (Kajaani) 5.

Hartwallien omaisuus on jakautunut kahden veljeksen sukuhaaroille. Gösta Hartwallin pojan Per Gösta Viktor Hartwallin kuolinpesä on suvun varallisuuden suurin yksittäinen omistaja. Sen osakkaita on kaksi: Peter Hartwall, jonka lapsia ovat Pia Alsi sekä Per ja Paul Hartwall, ja hänen sisarensa Anna Therman, jonka poika Mattias on isoisänsä perillisenä vuoden äyrikuningas. Tämä sukuhaara on Per Göstan vaimon eli Peterin ja Annan äidin Gunvor Frankenhaueserin kautta von Julinien sukua ja kuuluu siten Fiskarsin omistajaheimoon.

Toista sukuhaaraa ovat Per Göstan veljen Erik Knut Hartwallin lapset Maria Therman, Hellen Gerda Tallqvist ja Kay-Erik Hartwall.

Maria Thermanin lapsi on Robert, jonka lapsia ovat Kristoffer ja Markus. Henrikin lapsia ovat Mikael, Matts ja Peter. Mikaelilla on pojat Arthur ja Anton.

Hellen Gerda Tallqvistin lapsia ovat Johan, Gustav ja Anders. Johanin lapsia ovat Tomas, Felix, Torkel, Jonas ja Josefina, Gustavin lapsia Gunilla ja Staffan sekä Andersin lapsia Niklas ja Anna Roos.

Kay-Erik Hartwallin lapsia ovat Erik ja John. Heistä suvun bisnesjohtajalla Erikillä on pojat Victor ja Kaj-Erik. Johnin lapsia ovat Jessica Swanljung, Jerker, Jonna ja Max.

Hartwallin suvun rahat ovat peräisin paitsi panimotoiminnasta myös – ja eritoten – fuusioitumisesta englantilaisen Scottish & Newcastlen kanssa. Hyvistä neuvotteluasemista, joita pohjusti asema yhtenä Venäjän olutmarkkinoiden pioneereista, suku neuvotteli itsensä fuusioyhtiön suurimmaksi omistajaksi. Kun Heineken ja Carlsberg tekivät yhtiöstä vihamieliseksi tulkitun mutta rahakkaan ostotarjouksen, Hartwallin noin 70-päinen omistajajoukko, kaikki samaa sukua, saivat siinä yhteydessä osakkeistaan noin miljardi (1 000 000 000) euroa. Niitä rahoja sijoitetaan niin, että Hartwall Capital hoitaa yhteisiä etuja ja HTT Holding-nimiset yhtiöt hoitavat perijöiden omia intressejä. Niitä koordinoi 8-jäseninen perheneuvosto, joka pitää sijoituspaketin koossa.

Mitä muihin vuoden 2008 tulonsaajiin tulee, Ulf Widenius oli ohjelmistoyhtiö MySQL:in omistaja. Halttunen oli ilmastointilaitteita valmistavan Haltonin myyntivoittomiljonääri. Asikainen ja Simanainen olivat myyneet rakennustöiden lava- ja hissiyhtiö Scaninter Nokian. Viljanmaat olivat myyneet kenkätehtaansa. Kankaanpää ja Saarikallio olivat teräspalkkiyhtiö Normekin omistajia. Myllyneva oli sijoitusyhtiö EQT-Partnersin osakkaita. Kontu oli Empowerin pitkäaikainen toimitusjohtaja. Saastamoinen oli Tokmanni-kauppaketjun suurin henkilöomistaja.

Verotettavat tulot vuonna 2009
Huono miljonäärivuosi

Veroäyrikuningas: Aatos Erkko (Helsinki), 16 767 526 euroa

Vuoden äyrikuninkaaksi kruunattiin mediassa alustavasti sijoittaja Toivo Hallikivi, mutta hänen mielestään kyseessä oli verottajan laskuvirhe. Sen johdosta äyrikuninkaaksi kruunattiin tänäkin vuonna – ja nyt viimeisen kerran – Aatos Erkko.

Vuoden 2009 miljonäärisato oli poikkeuksellisen kehno. Se oli varmaankin seurausta Suomen kansantalouden ennätysmäisen syvästä sukelluksesta. Kansantuote aleni yli 8 prosenttia, mikä oli niin suuri pudotus, että vuoden 2008 tasoa ei ole vieläkään saavutettu.

Vuonna 2007 yli miljoonan euron tulonsaajia oli ollut 700 ja vuonna 2008 heitä oli 500. Varsinainen romahdus tuli nyt käsillä olevana vuonna 2009, jolloin tulomiljonäärejä oli vain 273. Heistä vain 40 maksoi tuloistaan täysimääräistä ansiotuloveroa, ja suuri enemmistö sai valtaosan tuloistaan pääomatuloina. Tässä tämän vuoden kapea kärki Aatos Erkon jälkeen:

Heikki Kyöstilä (Helsinki) 12, Robin Langenskiöld (Espoo) 9, Rafaela Seppälä (Helsinki) 9, Per Gösta Hartwallin kp. (Helsinki) 7, My Widenius (Helsinki) 7, Max Widenius (Tuusula) 7, Björn Wahlroos (Salo) 7, Jorma Ollila (Espoo) 6, Markku Kalevo (Espoo) 5, Risto Kivi (Lohja) 5, Antti Korkeela (Helsinki) 5, Erkki Etola (Helsinki) 5, Olli-Pekka Kallasvuo (Helsinki) 5, Robert Ehrnrooth (Helsinki) 5, Risto Siilasmaa (Helsinki) 5, Esa Korkeela (Helsinki) 5, Janne Nevasuo (Helsinki) 4, Kari-Matti Airisto (Espoo) 4, Kari Kallonen (Espoo) 4, Harald Relander (Lahti) 4, Tuomas Kohila (Helsinki) 4, Ari Hyppönen (Espoo) 4 ja Leif Käldman (Pietarsaari) 4.

Wideniukset olivat ohjelmistoyhtiö MySQL:n perustajan Ulf Wideniuksen lapsia. Kalevo, Kivi ja Korkeelat olivat korjausrakennusyhtiö Consti Oy:n omistajia. Nevasuo oli myynyt kielikoulutusyhtiö ACC Globalin Sanoma-WSOY:lle. Airisto oli Multiprintin pääomistaja, joka oli myynyt yhtiön Karhukopiolle. Kallonen oli Orthexin toimitusjohtaja. Vuoden 2007 ohjelmistoyrittäjä Kohila oli Ciderkone Oy:n omistaja. Hyppönen oli F-Securen omistajia. Vuoden 2007 yritysjohtaja Käldman omisti työstökoneyhtiö LKI Käldmanin.

Yksi merkittävä yrityskauppa tältä vuodelta jäi tilastojen ulkopuolelle siitä syystä, että se oli muodoltaan fuusio: Outotec osti teollisuussuodattimia valmistavan Laroxin ja maksoi siitä omilla osakkeillaan lokakuun 2009 pörssikurssien mukaan lähes 100 miljoonaa euroa. Nuutti Vartiainen lapsineen (Timo, Katariina Aaltonen ja Katriina Kupias) saivat Laroxin 43 prosentin omistus- ja 82 prosentin ääniosuudestaan kymmeniä miljoonia euroja, jotka kiinnittyivät Outotecin osakkeisiin. Kaupantekohetkeen nähden ne osakkeet ovat nousseet arvossa noin kolmanneksen, mutta Vartiaiset eivät jääneet odottelemaan kurssivoittoja, vaan he möivät nopeasti pois suurimman osan osakkeistaan.

Verotettavat tulot vuonna 2010
Talous sakkasi, pääomatulot silti kasvuun

Veroäyrikuningas: John Lindell (Helsinki), 18 560 070 euroa

Lindell oli myynyt sukunsa toimistotarviketukkufirman amerikkalaiselle ostajalle. Hänelle jäi sen jälkeen vielä kolmanneksen omistus Porsche-autoja maahantuovasta Autocarrera-yhtiöstä. Aikanaan oli Porschen kyytiä saanut sittemmin kansanedustajaksi valittu Maria Guzenina-Richardson, jonka aviopuolisoihin on kuulunut myös vuoden 2010 tilastokärki John Lindell.

Tulomiljonäärien lukumäärä oli taas nousussa, ja heitä oli nyt 450. Niitä, joiden veroprosentti oli vain pääomatulojen veroprosentti 28 % tai hieman enemmän, oli heistä suuri enemmistö: 380.

Sadan suurituloisimman joukossa oli kuusi sellaista yritysjohtajaa, jotka maksoivat veroa selvästi enemmän kuin pääomatuloveroprosentin verran. He olivat Nokian Kallasvuo (48 %), Sammon Stadigh (37 %), Koneen Alahuhta (46 %), Metsäliiton Jordan (40 %), UPM-Kymmenen Pesonen (50 %) ja Amerin Talermo (50 %). Kun tähän joukkoon lisätään vielä ralliautoilija Marcus Grönholm, joka maksoi 4 miljoonan euron tuloistaan isänmaan jäsenmaksua 38 %, voidaan todeta, että 93 suurituloisinta suomalaista maksoi Suomelle etupäässä vain alhaista pääomatuloveroa. Grönholm oli erilainen ammattiurheilija. Hän maksoi veronsa Suomeen. Sen sijaan useat muut autonkuljettajat sekä jääkiekkoilijat ja muut kansainväliset kilpaurheilijat maksavat veronsa muihin maihin ja asuvatkin siellä, missä on alhaisimmat verot.

Sadasta suurituloisimmasta oli naisia 19.

Lindellin jälkeen tulivat seuraavat henkilöt, joiden kotipaikkakunnan verotietojen myyjänä toimiva verohallitus alkoi salata tästä vuodesta lähtien. Se kertoo veroluetteloissa vain kotimaakunnan. Tässä kirjassa on kuitenkin jatkettu vanhaa käytäntöä ja pyritty löytämään suurituloisille asuinkunta vahvistamaan sitä näkemystä, että suuret tulot keskittyvät alueellisesti Helsingin seudulle.

Heikki Kyöstilä (Helsinki) 15, Kari Valtanen (Järvenpää) 15, Aatos Erkko (Helsinki) 15, Anja Nyberg (Kirkkonummi) 12, Janne Niska (Vantaa) 10, Rauli Arjatsalo (Espoo) 10, Olli-Pekka Kallasvuo (Helsinki) 10, Björn Wahlroos (Salo) 8, Robin Langenskiöld (Espoo) 8, Ilkka Kopra (Tampere) 8, Rafaela Seppälä (Helsinki) 8, Heikki Vaiste (Turku) 8, Anna Fromond (Helsinki) 7, Louise Fromond (Raasepori) 7, Eero Heliövaara (Helsinki) 7, Antero Toivonen (Tampere) 7, Stig Lival-Lindström (Helsinki) 6, Ville Skogberg (Helsinki) 6, Mikko Elomaa (Espoo) 6, Matti Varpula (Paimio) 6, Marjatta Toivonen (Tampere) 6, Matti Bergendahl (Turku) 6, Kari Stadigh (Helsinki) 6, Pekka Mattila (Espoo) 5, Kari Pitkänen (Espoo) 5, Tuomas Tenkanen (Espoo) 5, Pentti Myllymäki (Tuusula) 5, Kalevi

Aro (Helsinki) 5, Harald Relander (Lahti) 5, Erkki Etola (Helsinki) 5 ja Nina Ståhl (Lohja) 5.

Valtanen oli myynyt logistiikkapalveluja tuottaneen Suomen Transval Oy:n, Nyberg puhelinmarkkinointiyhtiö MediaPexin ja Niska infrarakentamiseen erikoistuneen Niska & Nyyssösen. Arjatsalo, Skogberg ja Elomaa olivat myyneet internet-palveluyhtiö Nebulan Ruotsiin. Kopra oli ollut omistaja autotarvikeliike Startaxissa. Vaiste oli kiinteistöneuvos. Heliövaara oli rakennusyhtiö SRV:n toimitusjohtaja (ja tuleva valtion omistajaohjausyksikön johtaja). Toivoset olivat myyneet osan jätebisneksistään sijoitusyhtiö Interalle. Bergendahl oli Mehiläisen entinen toimitusjohtaja ja terveys- ja sosiaalipalveluja myyvän Ambean toimitusjohtaja. Myllymäki oli myynyt saneerausfirmansa Constille. Mattila, Pitkänen ja Tenkanen olivat myyneet Finnzymesin. Ståhl oli perheen myymän kuorimakoneita valmistaneen Valon Koneen myyjäperheen perijätär.

Verotettavat tulot vuonna 2011
Tulojen kasvun uusi vuosi

Veroäyrikuningas: Heikki Taipale (Hollola), 34 219 533 euroa

Vuoden verokuninkaan tulot olivat peräisin taloushallintopalveluja tuottaneen Solanum Groupin ja sen Passeli-ohjelmien ja Netvisor-ohjelmistopalvelujen myynnistä Norjaan. Kauppahinta oli tietysti aliverotettu niin kuin myynti- eli luovutusvoitot aina ovat. Kun myös Mika Taipale sai samassa kaupassa 7,6 miljoonan euron verotettavan tulon, on kauppahinta ollut runsaat 80 miljoonaa euroa.

Vuonna 2011 tulomiljonäärien määrä oli kääntynyt nousuun, ja tulojen laatu oli edelleen pääomatulopainotteinen. Yli miljoonan euron tulonsaajia oli 574, ja heistä vain 80 maksoi pääasiassa ansiotuloveroa. Lähes 500 tulonsaajaa oli pääosin pääomatuloverolla, mikä epäilemättä oli heidän näkökulmastaan myönteinen asia; pääsiväthän he sen ansios-

ta pienellä kunnallisella jäsenmaksulla tai suorastaan ilman kunnallisveroa.

Tämän vuoden merkittävin yrityskauppa ei näy verotilastoissa lainkaan. Yhdysvaltalainen Trimble Navigation osti rakennusalan ohjelmistopalveluja kehittäneen pörssiyhtiö Teklan 337 miljoonalla eurolla. Kaupassa myyjät saivat yhtiön pörssikurssiin nähden ylihintaa 130 miljoonaa euroa. Teklasta 38 prosenttia omisti Gerako Oy, joka oli yhtiön perustajan Aaro Kohosen perheen, ja Risto Siiriän perheen omistuksessa. Heidän saamaansa 130 miljoonaa ei ole näkynyt verotiedoissa, joten se on ilmeisesti edelleen Gerakossa. Summa on joka tapauksessa niin suuri, että se tekee Kohosista yhden Suomen varakkaimmista perheistä.

Heikki Taipaleen jälkeen vuonna 2011 suurituloisimpia verovelvollisia olivat:

Sakari Alhopuro (Turku) 29, Aatos Erkon kp. (Helsinki) 21, Rauno Mattila (Turku) 20, Heikki Kyöstilä (Helsinki) 16, Lars Westergård (Vaasa) 14, Pentti Asikainen (Pirkkala) 14, Esa Rannila (Vimpeli) 13, Robin Langenskiöld (Espoo) 11, Rafaela Seppälä (Helsinki) 11, Ulf Forsström (Espoo) 10, Pasi Joronen (Helsinki) 10, Lars-Olav Sebbas (Kauniainen) 10, Tim Olin (Turku) 9, Björn Wahlroos (Salo) 9, Paavo Kovalainen (Outokumpu) 9, Paavo Kettunen (Helsinki) 9, Leo Saarikallio (Turku) 8, Erkki Etola (Helsinki) 8, Armas Kristo (Rovaniemi) 8, Mika Taipale (Pori) 8, Jukka Kristo (Rovaniemi) 7, Timo Tiivola (Espoo) 7, Marko Immonen (Orimattila) 7, Stig Lival-Lindström (Helsinki) 7, Jaana Kotro (Turku) 7, Nina Arvonen (Turku) 7, Leif Lund (Helsinki) 7, Petri Uitus (Ylöjärvi) 6, Mikko Uusi-Marttila (Nokia) 6, Satu Manner (Lohja) 6, Rauno Asonen (Ylöjärvi) 6, Päivi Laakkonen-Mäkihonko (Kontiolahti) 6, Nils-Olof Furuhjelm (Helsinki) 6, Kalevi Aro (Helsinki) 6, Elsa Fromond (Pohja) 5, Antero Saarto (Turku) 5, Maria Lival-Juusela (Helsinki) 5, Esa Mylläri (Ylöjärvi) 5, Merja Saari (Helsinki) 5, Jarkko Jokinen (Kangasala) 5, Johann Ebeling (Helsinki) 5 ja Juha Kalliokoski (Hämeenlinna) 5.

Alhopuro oli myynyt Turusta lääkärikeskus Pulssin ulkomaalaiselle ostajalle. Mattila, Kotro ja Arvonen olivat Trafo Groupin myyjiä. Westergård oli myynyt Citecin sijoitusyhtiö Senticalle. Asikainen oli myynyt enemmistön vaakalaitteita valmistaneesta Tamtronista sijoitusyhtiö Interalle. Rannila oli myynyt kattoteräsfirmansa Rautaruukille. Forsström oli myynyt urheilutuotteiden tuontifirmansa Sultraden Transmerille. Sebbas oli myynyt Finnmap Consultingin Ruotsiin. Olin oli myynyt pikavippifirmansa Risicumin. Kovalainen oli myynyt Valukumpu Oy:n Ounevalle. Kettunen oli Turska Sijoitus Oy:n omistaja. Saarikallio ja Saarto olivat myyneet teollisuuskalustamiseen erikoistuneen Treston Oy:n pääomasijoittaja Senticalle. Kristot olivat myyneet Lapin Lihan.

Tiivola oli lääkeyhtiö Nycomedin johtajia. Lund oli ns. liikemies. Furuhjelm oli Nordic Capitalin johtajia. Saari oli Royal-ravintoloiden omistajia.

Sitten taas myyntivoittojen ilotulitus jatkuu. Immonen oli myynyt Nescon. Uitus ja Jokinen olivat myyneet maanrakennusyhtiö Sorasetin Skanskalle. Manner oli myynyt hoivapalveluyritys Metsätähden. Makkonen ja Ebeling olivat myyneet Process Visionin. Asonen ja Mylläri olivat myyneet Plastirolin. Kalliokoski oli myynyt 55 % käytettyjen autojen kauppaa tekevästä Kamuxista rahastoyhtiö Interalle.

Verotettavat tulot vuonna 2012
Ohutta yläpilveä

Veroäyrikuningatar: Leena Niemistö (Helsinki), 24 369 920 euroa

Lääkäri Leena Niemistö osti lääkäriasema Dextran osakkeet kollegoiltaan hintaan, joka oli eräänkin myyjän mielestä niin korkea, että "siitä ei voinut kieltäytyä". Sen jälkeen hän möi osakkeet tukussa tamperelaiselle terveydenhuoltopalvelujen reppulääkärifirma Pihlajalinnalle, joka myy Dextran tuote-

merkillä nyt myös lääkärikeskusten palveluja. Sen yhtiön toimista lisää sivuilla 294–295.

Aatos Erkko oli ruvennut vähitellen säätiöimään omistuksiaan, joista pörssikurssien mukaan laskettuna vajaat kaksi kolmannesta oli ulkomailla. Kun tämä Suomen EU-jäsenyyden kannattaja ja Nato-jäsenyyden kriitikko kuoli, pääosa omaisuudesta siirtyi Jane ja Aatos Erkon säätiölle, josta tuli yksi Suomen suurimmista säätiöistä, Suomen Kulttuurirahaston suuruusluokkaa. Kun Aatos sairasteli eikä osallistunut Sanoman päätöksentekoon, yhtiössä ei ollut isäntää, ja rengit ottivat hänen rahoillaan suuria ja suuriksi tappioiksi kypsyneitä riskejä. Säätiön omaisuus on turhan päiten kiinni Sanoman epäonnistuneissa ulkomaisissa ja Erkon perintöä syöneissä investoinneissa. Ajan ilmiöitä olivat myös *Helsingin Sanomien* levikin merkittävä väheneminen ja WSOY:n tuhoaminen Ruotsin Bonnierien pelastettavaksi.

Vuonna 2012 miljoonatulot olivat sangen vaatimattomia melkein mihin tahansa viimeiseen pariin kymmeneen vuoteen verrattuna. Tämä selittää sen, että tuloerot olivat vuonna 2012 kaventuneet. Se ei siis johtunut siitä, että pienituloisimpien kanssaihmistemme asema olisi merkittävästi kohentunut, vaan siitä, että osa suurituloisimpien veronmaksajien pääomatuloista oli leikkautunut pois. Miljonääri Kari Niemistön vaimon Leenan jälkeen suurimmat tulonsaajat olivat:

Heikki Kyöstilä (Helsinki) 12, Jane Erkko (Helsinki) 12, Gunilla Tallqvist-Cederberg (Helsinki) 12, Aatos Erkon kp. (Helsinki) 11, Björn Wahlroos (Salo) 10, Tom von Rettig (Kaarina) 9, Tina Schrey (Espoo) 7, Robin Langenskiöld (Espoo) 6, Cyril von Rettig (Kirkkonummi) 6, Rafaela Seppälä (Helsinki) 6, Per Gösta Hartwallin kp. (Helsinki) 6, Timo Rautanen (Helsinki) 6, Antti Herlin (Kirkkonummi) 6, Antti Vaiste (Turku) 5, Jukka Laiterä (Turku) 5, Olli Blåberg (Helsinki) 5, Yrjö Laakkonen (Joensuu) 5, Kyösti Tapio Kyöstilä (Helsinki) 5, Ralf Ollila (Vaasa) 4, Matti Alahuhta (Kauniainen) 4, Markus Oksa (Espoo) 4, Aimo Niskanen (Vantaa) 4, Antti Aarnio-

Wihuri (Kaarina) 4, Ritva Sundman (Helsinki) 4 ja Stig Lival-Lindström (Helsinki) 4.

Uutena Erkkona listalle noussut Aatoksen leski Jane oli avioliittoa edeltäneeltä nimeltään Tuulikki Airola, mutta nyt siis fiinimmin Jane Erkko. Tina Schreyn tulot olivat peräisin kaupasta, jolla taloushallintopalveluja myyvän Accountor Oy:n osake-enemmistö myytiin muun muassa hänen aviomiehensä omistamalle Accountor Holding Oy:lle. Rautanen oli lakiasiaintoimisto (mutta siis ei asianajotoimisto) Asiakasturva Oy:n johtaja. Laiterä, joka oli saanut potkut laivanrakennusyhtiö Deltamarinin johdosta vuonna 2007, omisti siitä huolimatta neljänneksen yhtiön osakkeista, ja kun muut osakkaat möivät yhtiön kiinalaiselle ostajalle, Laiterä sai onnenkantamoisena osansa 32 miljoonan kauppahinnasta. Tapio Kyöstilä omisti veljensä Heikin kanssa Plamecaa. Ralf Ollila oli myynyt OK Perintä Oy:n, ja samassa kaupassa Kaj Ollila sai 3,5 miljoonaa euroa. Vaiste operoi kiinteistöillä. Oksa oli Barona Hoiva Oy:n toimitusjohtaja. Niskanen oli myynyt diagnostiikkayhtiöt Ani Biotechin ja Ani Labsystemsin 12 miljoonalla eurolla Intiaan.

Vuonna 2012, joka oli huono miljonäärivuosi, suurimpien tulonsaajien tienesteissä oli poikkeuksellisen paljon ansiotuloja. Sadan suurituloisimman joukossa oli kymmenen onnetonta, joiden tulot olivat pääosin ansiotuloja päätellen siitä, että heidän tuloistaan lähes puolet meni veroihin. Onnettomia he olivat sanan siinä merkityksessä, että heillä oli isot verot verrattuna 90 muuhun suurituloisimpaan listalaiseeen, joiden tulot olivat aliverotettuja. Näitä yritysjohtajia olivat muun muassa Alahuhta (Kone), Pesonen (UPM-Kymmene), Gran (Nokian Renkaat), Halmesmäki (Kesko), Stadigh (Sampo), Hed (Rovio) ja Kuula (Fortum).

Palkalla ei rikastu

Kesän alussa 2014 järjestettiin Kööpenhaminassa ns. Bilderberg-ryhmän perinnetapaaminen, jonne ryhmän noin 30 pysyvää jäsentä olivat kutsuneet vieraikseen – kutsun saatuaan ja sen jälkeen – itse itsensä entistäkin tärkeämmiksi kokeneita yritysjohtajia, sijoittajia, päätoimittajia ja poliitikkoja.

Suomen delegaation tähän salaseuran julkitapaamiseen oli vanhaan tapaan koonnut Jorma Ollila. Se oli suomalaisen kapitalismin edustusjoukkue kuin suoraan tämän kirjan sivuilta: Matti Alahuhta, Henrik Ehrnrooth, Risto Siilasmaa, Kari Stadigh, Björn Wahlroos sekä pahnan pohjimmaisena vielä Matti Apunen. Näistä Ollilan kavereista Apunen oli ainoa, jolla ei ole ultravarakkaalta vaadittavaa 30 miljoonan dollarin eli 22 miljoonan euron sijoitusvarallisuutta, muilla kyllä on. Apunen tarvittiin näytiksi ulkopuolisille siitä, että Bilderberg-ryhmä on ihan tavallisten ihmisten ihan tavallinen yhdistys eikä mikään superrikkaiden maailmanneuvosto.

On varmaa, että kokouksessa nousi keskusteluun vuoden 2014 hittikirja: ranskalaisen taloustieteilijän Thomas Pikettyn *Pääoma XXI vuosisadalla*. Siinä Piketty tuulettaa perusteellisesti kansantaloustieteeksi kutsutun fundamentalistisen uskonopin sisäilmaa. Hän on kerännyt laajan todistusaineiston siitä, että kapitalismissa ei voi rikastua omalla työllä ja että pääomien keskittymisen ja periytymisen seurauksena tulonjako on monissa maissa vääristynyt sietämättömällä tavalla ennen muuta vain rikkaimman, yhteen prosenttiin kuuluvan väestönosan hyväksi.

Tämän Suomen aineistosta kokoamani kirjan kirjoittamisen jälkeen ja sen perusteella päädyn samankaltaisiin johtopäätöksiin kuin Piketty yleisemällä tasolla. Väitän, että kuluneiden kolmenkymmenen vuoden aikana Suomessa on tapahtunut jättiläismäinen kansakunnan rikkauksien isojako

pääoman omistajien hyväksi. Suomen osalta vahvistan sen Pikettyn arvion, että rikkaaksi ei voi tulla omalla työllä. Tässä kansallisvarallisuuden uusjaossa on kansallisvarallisuutta hävitetty valtionyhtiöitä yksityistämällä sekä valtion toiminnan alaa rajoittamalla sellaisella tavalla sekä sellaisin tuloksin ja vaikutuksin, jotka eivät ole kunniaksi Suomen sosialidemokraattiselle puolueelle. Se on koko tuon prosessin aikana ollut niin suuri ja tärkeä puolue, että sen vallassa on ollut sitoa ja päästää. Se olisi, jos se olisi ymmärtänyt tai halunnut ymmärtää, kyennyt ohjaamaan valtakunnan kehitystä olennaisesti toisenlaiseen suuntaan kuin missä valtakunta nyt on. On traagista, että nyt kun puolue on kapitalismityönsä tehnyt, sen mahtavuudesta ovat jäljellä enää rippeet: manu on työnsä tehnyt, manu saa mennä.

Valtionyhtiöitten yksityistämisessä ensinnäkin niiden osakkeet myytiin ammatitaidottomaan alihintaan; tähän valtiota ohjasivat ne amerikkalaiset ja kotimaiset pankkiiriliikkeet, jotka valtio oli valinnut ohjaajikseen. Ajetuksi ei tullut Suomen valtion vaan ylikansallisen pääoman etu. Toiseksi: osakkeitten myynti toteutettiin – noiden samojen neuvonantajien ohjeiden mukaan – tarkkaan suunnattuina myynteinä usein niiden omille asiakkaille. Kansalaisilta oli kielletty pääsy kansallisvarallisuuden omistamiseen.

Kuvaan kuuluu, että Suomen suurimmat sijoittajat eli työeläkeyhtiöt ovat nekin ohjanneet 2000-luvulla suurimman osan sijoitusvaroistaan ulkomaisiin riskisijoituksiin. Käynnissä on nyt terveydenhuollon ja hoivapalvelujen alistaminen yksityiselle – ja silläkin alalla – ulkomaiselle voitontavoittelulle. Valtiota privatisoidaan, ulkoistetaan ja kilpailutetaan vararikkoon tavalla, jota Eino Leino kuvaili aiemmin tässä kirjassa niin, että "koko kansa täällä tanssii omia hautajaisiaan".

Suomessa rikkaiden eliittiin eli eniten omistavaan yhteen prosenttiin kansasta kuuluvat kaikki ne yli 20 000 suomalaista, joilla Capgeminin mukaan on sijoitusvaroja yli miljoonan dollarin arvosta. Knight Frank oli löytänyt siitä joukosta 416 sellaista ultravarakasta kanssaihmistä, joilla on sijoitettavaa

vähintään 30 miljoonan dollarin eli 22 miljoonan euron arvosta.

Keitä ovat nämä Suomen superrikkaat?

Aloitetaan etsiminen helpoimmasta päästä eli niistä, jotka tässä kirjassa tarkastellun 20 vuoden ajanjakson aikana ovat tehneet veroilmoituksen, maksaneet veronsa Suomeen ja joille on sen jälkeen jäänyt käteen Knight Frankin ultrarikkaalta vaadittavat 22 miljoonaa euroa. Näiden henkilöiden löytäminen on asiantuntijalle helppoa, mutta heidän nettotulojensa selvittäminen vaikeata. Niinpä seuraavaksi esiteltävien suomalaisten superrikkaiden nettotulot saattavat jonkun henkilön kohdalla poiketa merkittävästi hänen saamistaan todellisista tuloista, sillä joiltakin osin heidän luetteloimisensa metodina on ollut arvaaminen: on pitänyt arvata, onko kyseisen suomenrikkaan veronalainen pääomatulo ollut myyntivoitto- vai osinkotuloa. Suurimmalle osalle suuria tulojensaajia arvaus osuu oikeaan, mutta ei ole mahdollista tarkentaa, kenen nettotulojen osalta se ei osu. Seuraava esimerkki valaisee ongelman laatua.

Jussi Salonojalle on vuoden 2004 veroluetteloon merkitty poikkeuksellisen suuri yhden vuoden pääomatulo: 40,5 miljoonaa euroa. Koska tämä summa on erilainen kuin Salonojan muut tulot 20 vuoden aikana, olen päätynyt pitämään sitä myyntivoittona. Mutta jos se onkin ollut osinkotuloa, silloin Salonojan tulot kokoamassani nettotulotilastossa ovat aivan liian suuret. Tämän nimenomaisen vuoden 2004 osalta arviointia vaikeuttaa se, että osingot olivat silloin viimeistä vuotta täysin verovapaita ja omistajat ottivat yleisesti yhtiöistään ulos poikkeuksellisen suuria osinkoja, jotka näyttävät myyntivoitoilta.

Jos Jussi Salonojan 40,5 miljoonaa on ollut myyntivoittoa ja Jussi on omistanut myydyn omaisuuden yli 10 vuotta, kyseessä on ollut kauppa, jossa kauppahinta on ollut 81 miljoonaa euroa. Salonoja on voinut käyttää hyväkseen 50 prosentin suuruista hankintameno-olettamaa, joka on ollut veroluettelossa näkymätön 40,5 miljoonan suuruinen verovähennys. Se on ollut hänelle verovapaata tuloa, puhtaana käteen. Kun kauppahinnan veronalaisesta 50 prosentin osuudesta on maksettu pääomatuloverona 29 prosenttia eli 11,7 miljoonaa euroa, hänen nettotulonsa tästä kauppatapahtumasta on ollut 69 miljoonaa euroa.

Mutta jos kyseessä onkin ollut myyntivoiton sijasta 40,5 miljoonan euron osinkotulo, se näkyisi veroluettelossa tässä kirjassa aiemmin esitetyllä tavalla todellista tuloa suurempana. Osinkotulona veroluetteloon merkitty 40,5 miljoonaa olisi jättänyt Jussille käteen nettotuloa vain 28,7 miljoonaa euroa. Myyntivoiton ja osingon välinen ero on tässä Salonojan tapauksessa yli 40 miljoonaa euroa.

Seuraavaa 20 vuoden nettotulotilastoa on siis tarkasteltava pitäen mielessä, että olen saattanut tulkita veroluettelon merkinnän joidenkin suurituloisten kohdalla väärin, niin että minun myyntivoitoksi tulkitsemani onkin ollut osinkotuloa tai päinvastoin. Vaikka suurin osa tulkinnoistani ovat oikeita (ja muutaman miljoonan virhemarginaalilla ne ovat vielä varmemmin oikeita), joidenkin tulonsaajien osalta nettotulojen arvioinnissa piilee ison virheen mahdollisuus.

Kunkin tulonsaajan tulot näiltä vuosilta on laskettu yhteen ja ovat miljoonia euroja. Kuolinpesät esitetään erikseen.

Suomen suurimmat nettotulojen saajat vuosina 1993–2012

Veikko Lesonen 272, Jorma Lillbacka 169, Göran Sundholm 166, Heikki Kyöstilä 149, Björn Wahlroos 143, Robin Langenskiöld 111, Rafaela Seppälä 110, Erkki Etola 109, Seppo Sairanen 99, Ilkka Hiidenheimo 89, Jorma Ollila 83, Jussi Salonoja 82, Risto Siilasmaa 80, Pertti Laine 72, Timo Lehtonen 67, Kalevi Aro 65, Tuomo Tilman 64, Kari Niemistö 61, Esa Rannila 59, Peter Fagernäs 58, Olavi Pentti 57, Mikko Laakkonen 57, Harald Relander 56, Pertti Kuismanen 56, John Lindell 54, Henrik Kuningas 53, Jyrki Salminen 53, Jorma Terentjeff 52, Heikki Soini 52, Mattias Therman 51, Ilkka Brotherus 51, Elsa Fromond 48, Yrjö Laakkonen 48, Stig Lival-Lindström 48, Erik Hartwall 47, Rauno Mattila 47, Jorma Takanen 46, Heikki Taipale 45, Ann von Rettig 43, Cyril von Rettig 42, Sakari Alhopuro 41, Markku Kaloniemi 41, Antti Piippo, 41, Tapio Kyöstilä 39, John Herrick Hartwall 39, Jari Paasikivi 38, Matti Alahuhta

38, Ilmari Mustonen 38, Jorma Haapamäki 37, Henrik Therman 37, Robert Therman 37, Hannu Turunen 36, Tom von Rettig 36, Niklas Herlin 36, Hannu Laakkonen, Martti Etola 35, Kari Filppula 35, Antti Aarnio-Wihuri 35, Hanna Nurminen 34, Timo Vannas 33, Pekka Paasikivi 33, Kari Stadigh 33, Pekka Ala-Pietilä 33, Jari Sarasvuo 33, Freddie Bensky 32, Pertti Karjalainen 32, Anders Wiklöv 32, Olli-Pekka Kallasvuo 31, Elmar Paananen 31, Topi Paananen 31, Annamari Jukko 31, Ulf Forström 30, Jorma Juhani Nieminen 29, Ilona Herlin 29, Maarit Koskelo 29, Juha Hulkko 29, Majlen Fazer 29, Jan Peter Fazer 29, Ulf Widenius 28, Eero Nuutinen 28, Anna-Lena Dreijer 27, Rauno Puolimatka 27, Hannu Sohlberg 27, Marina Fazer 26, Ari Hyppönen 26, Veli-Matti Riihimäki 26, Tuomo Räsänen 26, Aimo Ojala 26, Alpo Ojala 26, Harri Ojala 26, Ismo Bergroth 25, Antti Herlin 25, Anssi Vanjoki 24, Yrjö Neuvo 24, Olavi Aro 24, Juha Taneli Mikkonen 24, Seppo Säynäjäkangas 23, Maarit Toivanen-Koivisto 23, Mikael Lilius 23, Ben Lundqvist 23, Lars Westergård 22, Henry Sjöman 22, Harry Sjöblom 22, Veli Sundbäck 22, Sari Baldauf 22, Pentti Asikainen 22, Ilkka Herlin 22, Lars-Olof Hammaren 22, Ilkka Alakortes 22, Erkki Solja 22, Olli Bläberg 21, Jorma Vanhanen 21, Carl Johan Tallberg 20 ja Albertina Åberg 20.

Kuolinpesistä, joiden jälkeensä jättäjiä ei enää lasketa superrikkaiden joukkoon siksi, että niiden varat kuuluvat jo perillisille, suurimpia olivat:

Aatos Erkon kp. 333, Per Gösta Hartwallin kp. 301, Seppo Parhankankaan kp. 131, Patricia Seppälän kp. 74, Henrik Moreliuksen kp. 53, Heikki Pentin kp. 50, Einari Vidgrenin kp. 47, Anja Toivasen kp. 40, Erkki Pentin kp. 36, Reino Laakkosen kp 30, Joel Gärkmanin kp. 23, Aino Voipion kp 21, Algot Rafael Mattssonin kp. 20 ja Janne Niskan kp. 20.

Näitä kaikkia verotilastojen superrikkaita yhdistää se, että yhdelläkään heistä ei suurten tulojen perustana ole ollut oma työ- eli ansiotulo. (Optiorälssin tulot on vain verotettu ansiotulojen mukaan; pääomatulojahan ne totta puhuen ovat). Kaikki saivat lähes kaikki tulonsa pääomatuloina. Esimerkiksi superrikkaisiin kuuluvalla Olavi Pentillä ei ollut pariinkymmeneen vuoteen lainkaan niitä tuloja, joita kansankielellä kutsutaan tuloiksi ja joista normaalit suomalaiset maksavat ansiotuloveroa paljon suuremman veroprosentin mukaan kuin Olavi Pentti omista pääomatuloistaan. Olavi Pentti ei ole ollut ainoa rikas, jolla ei ollut lainkaan sitä mitä köyhä kansa sanoo tuloiksi.

Johtopäätös on sama kuin Pikettyllä: palkalla ei tulla rikkaaksi. Pitää olla perittyjä, naituja, myytyjä ja/tai osinkoina,

vuokrina tai korkoina otettuja verottomia tai aliverotettuja pääomatuloja.

Lähes puolet nettotulojen perusteella määritetyistä Suomen superrikkaista on saanut merkittävän osan siitä omaisuudesta, johon heidän tulonsa perustuvat, perimällä. Tämä vahvistaa sen Pikettyn teesin, että perinnöt vaikuttavat keskeisellä tavalla tulonjaon epäoikeudenmukaisuuteen.

Perintöveron poistaminen lisäisi yhteiskunnassa epätasa-arvoa, vaikka perittävän omaisuuden suorastaan naurettavan alhaisiin "käypiin arvoihin" perustuva verotustapa jo nyt tuottaa lähes saman lopputuloksen. Perintöveron poistamisen kannattajat harvoin tietävät, miten kohtalaisen suuretkin perinnöt ovat verovapaita ja miten paljon aliverotettuja oikein suuret perinnöt ovat.

Jos Suomen taloudessa oli lähes puoli vuosisataa sitten valta 20 perheellä, sitä eivät ole saaneet perinnökseen monetkaan silloisten ökysukujen nykyiset perilliset – tai ainakin perheet ovat vaihtuneet. Edellä luetelluista suurten tulojen saajista vain alle kolmannes on niiden sukujen jälkeläisiä, jotka minä olisin ottanut 1960-luvulla 20 raharikkaan perheen listalle. Toisaalta kolmannes, vaikka onkin vain kolmannes, on kuitenkin kolmannes, joka on säilyttänyt perheen varallisuuden puolen vuosisadan ajan.

Kuitenkin suurin osa Suomen uusista omistajista on sillä alalla uusia tulokkaita tai nousukkaita.

Jos pitää löytää uudet suvut täyttämään vanhan 20 perheen joukon jättämä taloudellisen vallan tyhjiö, tämän nykyisen finanssikapitalismin ajan rahan mahtia edustavat seuraavat 20 perhettä: Ehrnrooth, Etola, Fazer, Hartwall, Hed, Herlin, Jouhki, Kyöstilä, Laakkonen, Laine, Langenskiöld, Lesonen, Ollila, Paasikivi, Pentti, von Rettig, Seppälä, Siilasmaa, Toivanen ja Wahlroos. Niistä vain Ehrnroothit ja von Rettigit ovat "vanhoja".

Nämä perheet ovat tässä sijoitusvallan edustajina, pitkään jatkuneen osinkojen juoksuttamisen edunsaajina tai rahaan perustuvien valta-asemien hankkijoina. Mutta jos raha on ainoa mitta, näitäkin rikkaampia sukuja Suomesta löytyy.

Suurituloisten lista ei kerro läheskään kaikkea Suomen superrikkaista; laskivathan Knight Frankin Suomen edustajat 22 miljoonan nettovarallisuuden haltijoiden lukumääräksi 416. Heistä on nyt esitelty vain satakunta. On jatkettava etsintää ja yritettävä löytää se omaisuus, joka ei ole tuottanut tai jonka ei ole annettu tuottaa omistajilleen suurta verotettavaa tuloa.

Siihen, että rikas on Suomen verotuksessa pienituloinen, on useampia syitä ylitse muiden.

Hän joko tulee toimeen pienillä tuloilla, hän perustaa holding-yhtiön hallinnoimaan niihin kerättyjä verottomia osinkoja tai hän vie osinkonsa ulkomaille, useimmiten veroparatiisiin. Moraalittomimpia ovat ne omistajat, jotka vievät tulonsa veroparatiiseihin, vaikka se tapahtuisikin Suomen lain mukaan.

Seuraavaksi voidaan selvittää, millaisen lisän nettotuloiltaan superrikkaiden joukkoon tuottavat ne Suomen pörssirikkaat, joiden omaisuuden käyvän pörssiarvon *Arvopaperi*-lehti (kesäkuu/2014) on selvittänyt seuraavin tuloksin (pörssiomaisuuden arvot miljoonia euroja):

Suomen pörssirikkaat vuonna 2014

1. Antti Herlin	2 225
2. Ilkka Herlin	884
3. Niklas Herlin	791

Paasikivet 756, Ilona Herlin 744, Hartwallit 472, Björn Wahlroos 441, Göran J. Ehrnroothin perhe 368, Casimir Ehrnroothin perhe 340, Robert Ehrnroothin perhe 279, Elsa Fromondin perhe 274, Erkki Etola 219, Bläbergit 211, Vidgrenit 282, Ingmanit 179, Risto Siilasmaa 172, Tallbergit 148, Reino Laakkosen perilliset 139, Takaset 134, Gripenbergit 130, Voipiot 125, Kari Niemistö 98, Poju Zablodowicz 94, Brotherukset 94, Samuli Seppälä 89, Henrik Kuningas 85, Laineet 82, Kokkilat 79, Rafaela Seppälän perhe 78, Robin Langenskiöldin perhe 78, Juha Hulkko 77, Hanna Nurminen 73, Lundqvistit 58, Rafael Mattssonin perilliset 54, Heikki Pentin perilliset 54, Tatu Ylönen 53, Stig Gustavsonin perhe 52, Olavi Pentin perhe 52, Erkki Pentin perilliset 52, Yrjö Laakkosen perhe 50, Suovaniemet 50, Harald Relander 49, Hautaset 49, Carl Johan Tallberg 45, Jukka Ylppö 45, Bradet 43, Hortlingit 40, Jorma J. Nieminen 40, Rädyt 37 ja Sakari Alhopuro 35.

Useimmat näistä pörssirikkaista ovat aikaisemmilta vuosilta vanhoja tuttuja, mutta jotkut vaativat nimenselvennyksen. Tallbergit tarkoittaa tässä Thomas Tallbergia ja hänen perhettään; Carl Johan Tallberg on listalla omalla varallisuudellaan. Ingmanit olivat myyneet meijerinsä ruotsalaiselle Arlalle. Gripenbergit ovat vanhan rahan edustajia ja von Julinien sukukuntaa. Seppälä on tehnyt nopean nousun pörssirikkaiden joukkoon sen myötä, että hän listasi Verkkokauppa.com -yhtiön pörssin tapaan toimivalle (amerikkalaisomisteiselle) First North -markkinapaikalle. Lundqvistit ja Mattssonit ovat ahvenanmaalaisia laivanvarustajia. Ylönen on IT-huuman ajan reliikkeihin kuuluvan SHH:n perustajia ja omistajia. Suovaniemet omistavat bioteknologiayritys Biohitin. Bradet ovat vuosikymmenien ajan kuuluneet Suomen tunnetuimpien ja menestyneimpien osakesijoittajien kärkijoukkoon. Jorma J. Nieminen on salolainen kiinteistöneuvos. Rädyt ovat tehneet osakekaupankäyntinsä alkupääoman rakennusalalla.

Arvopaperi-lehden luettelosssa omistajaa ei määritetä täysin yksiselitteisellä tavalla. Jotkut omistajat ovat yksittäisiä henkilöitä, jotkut toiset taas perhekuntia. Tämän myötä lehden pörssirikkaat edustavat vanhaa, konservatiivista ja kasautunutta rahaa, josta ei tule yhtäkään täydennystä suurimpien verotuksen läpikäyneiden nettotulojen saajien joukkoon. Kun pörssirikkaat perheet "hajotetaan" perheenjäseniksi, Suomen superrikkaisiin (eli yli 22 miljoonan sijoitusvarallisuuden omistajiin) tulee lähes 100 ihmistä lisää. He ovat suurimmalta osin perijöitä ja perillisiä, jotka eivät ole – vielä – realisoineet perintöjään.

Kun nettotulorikkaisiin on lisätty pörssirikkaat, koossa on vasta pari sataa superrikasta Knight Frankin löytämästä 416 ultravarakkaasta suomalaisesta. Missä ne muut ovat?

Jäljellä ovat listaamattomien mutta varakkaiden yhtiöiden omistajat.

Tässä kirjassa on sivulla 210 *Arvopaperi*-lehden Markus Salinin vuonna 2013 tekemä selvitys lehden pörssikelpoisimmiksi arvioimista listaamattomista yhtiöistä. Sieltä löytyy noin

kolmenkymmenen omistajan joukko täydentämään suomalaista superrikkaiden eliittiä.

Sitä tuoreempi *Arvopaperi*-lehden selvitys kesältä 2014 tuottaa Suomen arvokkaimpien perheyhtiöiden omistajista seuraavan luettelon (luvut miljoonia euroja):

Perheyritysten rikkaat (Arvopaperi-lehden selvitys)

1. Antti Aarnio-Wihuri 740
2. Heikki Kyöstilä 600
3. Mika Anttonen 405

Stig Lival-Lindström 400, Kaj Hed 380, Maarit Toivanen-Koivisto 330, Cyril von Rettigin perhe 305, Pertti Laineen perhe 300, Erkki Etola 240, Marja Toivanen 210, Tom von Rettigin perhe 195, Tapio Kyöstilä 170, Paula Salastie 140, Janne Kyöstilä 140, Tomi Kyöstilä 140, Kai Kyöstilä 140, Jukka Roihan perhe 135, Antti Aarnio-Wihurin lapset 120, Ilkka Alakortes 120, Merja Kousan perhe 104, Inki Roihan perhe 104, Sari Roihan perhe 104, Peter Höglundin perhe 100, Henrik Höglundin perhe 100, Eero Broman 97, Harri Broman 94, Kalevi Aro 90, Olli Reenpään perhe 80, Yrjö Laakkosen perhe 80, Trygve Erikssonin perhe 80, Heikki Salmelan perhe 80, Ilkka Kylävainion perhe 80, Mika Halttunen 70, Martti Etola 70, Kati Ruola 75, Keijo Ketonen 73, Taru Kinnunen 72, Aaro Cantel 70, Anders Wiklöv 70, Kim Wiio 68, Jan Peter Fazer 65, Karl Fazer 65, Majlen Fazer 65, Mariella Kuusakoski-Toivola 60, Aimo Lyyrtö 60, Sam Niemisen perhe 60, Harald Relander 60, Erkki Solja 60, Marja Miettinen 60 ja Timo Miettinen 60.

Anttonen ja Wiio ovat St1-huoltoasemaketjun, Höglundit vaasalaisen teollisuuskonsernin KWH-yhtymän, Miettiset sähkötarvikealan yhtiön EM Groupin sekä Ketonen, Kinnunen ja Ruola Turun Sanomien omistajia. Salastie on Teknosmaalitehtaan, Alakortes Isojoen Konehallin, Kylävainio Keitele Forestin, Halttunen ilmastointialan yhtiön Haltonin, Cantel konepajayhtiö Nortonin, Kuusakoski-Toivola kierrätysyhtiö Kuusakosken, Lyyrtö autoalan teknisen kaupan Koivunen Oy:n, Nieminen erilaisia koneita myyvän SGN Groupin ja Solja liimatehdas Kiilto Oy:n omistajia.

Tältä vakavaraisten perheyritysten omistajien listalta nousee puolen sataa listalaista ja heidän perheenjäsentään suomalaisten superrikkaiden joukkoon. Kun veronkiertäjät elävät finanssikapitalismin hämyssä omaa elämäänsä ja ovat poissa julkisista tiedostoista ja kun maan ja kiinteistöjen omistuksesta ei ole saatavissa tietoja, joiden perusteella voitaisiin yksilöidä niiden omistajia potentiaalisiksi superrikkaiksi, joukko on nyt koossa: Suomen rikkaat on käyty läpi ja selvitetty, kuka kukin on.

Johtopäätöksiksi kirjaan, että Suomesta löytyy kolmisen sataa sellaista superrikasta, joilla on tai jotka ovat perimässä sijoitusvarallisuutta vähintään 30 miljoonan dollarin (22 miljoonan euron) arvosta, että kaikki nämä miljonäärit ovat pääomatulojen saajia, että veronkierto ei ole vain sallittua vaan myös suosittua – ja että työpalkalla ei voi rikastua.

Pääomatulojen saajat syövät kaiken aikaa enenevän osuuden kansantulon kakusta.

Kello käypi estämättä,
vetämättä, vääntämättä.
Aika kivet, kalliotkin
särkee maahan murtuvaiset;
kalma nääntää korkeatkin
linnoissansa loistavaiset,
luut ne lujat hajoittaapi,
säädyt yhteen sekoittaapi.

Jaakko Juteini (1781–1851)

Suppea henkilöhakemisto

Aarnio Aarne 173
Aarnio-Wihuri Antti 133, 138, 210, 353, 355, 358, 363, 365, 376, 378, 406, 410
Ahlbäck Mikael 210
Ahlbäck 210
Aho Esko 95, 180, 184
Ailus Merja 220, 223
Alahuhta Matti 51, 205, 214, 217, 219, 247, 248, 368, 371, 375, 390, 400–402, 406
Alakortes Ilkka 210,
Ala-Pietilä Pekka, 205, 217, 210, 219, 247, 248, 365, 366, 368, 371, 378, 406
Alhopuro Sakari 398, 399, 405, 408
Aminoff Dieter 25, 32, 33
Aminoff Pontus 25, 42
Andersson Edward 183–185
Anttonen Mika 210, 410
Apunen Matti 107, 347, 402
Aro Kalevi 33, 36, 210, 211, 353, 354, 357, 359, 361, 363–365, 367, 368, 372, 375, 377, 380, 383, 398, 405, 410
Aro Olavi 33, 36, 366, 369, 383, 406
Aro Simo 32, 36, 41, 42
Asikainen Pentti 398, 399, 406
Baldauf Sari 205, 217–219, 247, 248, 368, 371, 375, 378
Bensow Sigrid 311, 312
Bensow Wilhelm 311, 312
Bensky Freddie 375, 376, 406
Bergh Kaj-Gustaf 76, 217
Bergroth Ismo 370, 372, 273, 406
Björkenheim Rose-Marie 270
Blåberg Meeri 25, 33, 35, 37, 48
Blåberg Olli 35, 386, 400, 406
Bonsdorff Veikko 30, 32, 36, 178
Broman Eero 210, 410
Broman Harri 210, 410
Brotherus Ilkka 33, 35, 37, 48, 272, 358, 363, 372, 378
Buffet Warren 124
Cantel Aaro 410
Cedercreutz Axel 270
de la Chapelle Casimir 272
de la Chapelle René 272
Chydenius Kaj 13, 235
Creutz Nan 32, 36, 271
Deng Xiaoping 122, 123
Dreijer Anna-Lena 241, 242, 373, 375, 376, 406
Ehrnrooth Albert 34, 82, 269
Ehrnrooth Alexander 34, 82, 83, 269
Ehrnrooth Carl-Gustaf 34, 72, 80, 81, 102, 269
Ehrnrooth Casimir 19, 25, 32, 34, 59, 64, 66–68, 75–78, 80, 81. 96, 150, 151, 161, 238, 268, 269, 272, 339, 353, 354, 357, 359, 361, 366, 408
Ehrnrooth Georg 34, 72, 80, 81, 102, 269, 339
Ehrnrooth Göran 25, 32, 59, 75–78, 206
Ehrnrooth Göran J. 25, 32–34, 51, 59, 70, 75–78, 82, 206, 321, 359, 361, 363, 364, 367 408
Ehrnrooth Henrik (Structor S.A) 69–73, 80, 81, 99, 102, 107, 108, 156, 178, 207, 215, 217, 218, 339, 353, 357–359, 364, 402
Ehrnrooth Henrik (Kone Oyj) 207, 217, 218
Ehrnrooth Jacob 35, 82
Ehrnrooth Louise 25, 32, 59, 75, 78, 206, 209
Ehrnrooth Paul 35, 82, 83, 217, 269
Ehrnrooth Robert 25, 33, 35, 59, 72, 76, 78, 79, 82, 83, 269, 354, 357, 359, 361, 364, 367, 394, 408
Ehrnrooth Sophia 82
Elop Stephen 214, 217, 238, 250, 253, 255, 256
Enne Yrjö 13
Erkko Aatos 32, 34, 35, 56, 199, 201–203, 205, 354, 355, 357, 358, 361, 363–365, 367, 368, 370, 371, 374, 375, 377, 378, 380–382, 384, 387, 390, 392, 394, 396, 400, 406
Eriksson Trygve 410
Etola Erkki 25, 33, 34, 210, 253–255, 353, 354, 357–361, 363, 365, 368, 372, 375, 377–380, 382–384, 386, 387, 392, 394, 397, 398, 405, 408, 410
Etola Martti 25, 33, 210, 355, 358, 360, 363, 366, 376
Fagernäs Peter 53, 68, 88, 98, 100, 111, 113, 114, 326–328, 358, 378, 381, 383, 387, 405
Falciani Hervé 153, 154
Fazer Jan Peter 33, 206, 210, 406, 410
Fazer Karl 33, 206, 210, 270, 410
Fazer Majlen 33, 206, 210, 406, 410
Fazer Marina 26, 206, 270, 319, 378, 406
Filppula Kari 386, 390, 406
Forsström Ulf 398, 399, 406
Fromond Anna 35, 396
Fromond Elsa 25, 32, 33, 35, 59, 82, 206, 269, 357, 359, 361, 363–367, 370, 374, 376–378, 381, 383, 396, 398, 405, 408
Fromond Louise 35, 396
Furuhjelm Christine 32, 37, 270
Gadolin Valter 311, 312
Galbraith John Kenneth 315
Gates Bill 124, 235
Gustavson Stig 52, 217, 218, 408
Gärkman Joel 388, 390, 406
Haapamäki Jorma 385, 386, 390, 406
Halkola Kristiina 13
Halttunen Mika 410
Hammaren Lars-Olof 33, 37, 385, 386, 406
Harkimo Hjallis 132, 133
Hartwall Erik 33, 365, 378, 381, 392, 393, 405
Hartwall John Herrick 33, 381, 392, 393, 405
Hartwall Per Gösta 33, 202, 359, 374, 377–381, 383, 384, 386, 387, 390–392, 394, 400
Hartwall Peter 203, 292, 392, 406
Hed Kaj 130, 210, 308–310, 410
Heinäluoma Eero 24, 128
Heliövaara Eero 327
Herlin Antti 27, 34, 47–56, 106–

108, 129–131, 145, 206, 217, 219, 383, 400, 406, 408
Herlin Ilkka 34, 48–50, 130, 217, 383, 406, 408
Herlin Ilona 34, 48, 49, 51, 130, 386, 406, 408
Herlin Jussi 51
Herlin Niklas 34, 48–50, 130, 383, 385, 406, 408
Herlin Pekka 25, 32, 47–49, 52, 54, 56, 206, 237, 357–359, 361, 379, 381
von Hertzen Gustav 32, 221, 331, 350
Hiidenheimo Ilkka 33, 37, 204, 370, 371, 373, 374, 405
Hirvonen Ahti 93
Hisinger-Jägerskiöld Barbara 271
Hisinger-Jägerskiöld Eva 271
Hollmén Harri 93, 100, 363, 364
Horn Tankmar 63
Hulkko Juha 33, 35, 37, 375, 376, 390, 406, 408
Hyppönen Ari 370, 372, 394, 395, 406,
Häkämies Jyri 227, 228, 281, 290, 291
Häll Matti 332
Härmälä Jukka 88, 100, 104, 112, 113, 283, 284
Höglund Peter 210, 410
Höglund Henrik 210, 410
Isokallio Kalle 68–73, 89, 238
Jansson Robert 32, 36, 41, 43, 176, 312–314, 353
Jouhki Timo 332
Jukko Annamari 168, 169, 371, 373, 406
von Julin Jacob 26, 32, 41, 269
Jääskeläinen Atte 349
Kairamo Kari 48, 49, 237, 238
Kallasvuo Olli-Pekka 205, 247, 248, 251, 253, 364, 372, 375, 378, 394, 396, 406
Kalliomäki Antti 109, 277, 282
Kaloniemi Markku 387, 388, 390, 406
Karhuvaara Arja 349
Karjalainen Pertti 297, 383, 390, 406
Karvinen Jouko 215, 217, 218, 283
Katainen Jyrki 56, 181, 186, 290, 333
Ketonen Keijo 210, 410
Ketonen Mikko 210
Keynes John Maynard 15, 39
Kieber Heinrich 150
Kivekäs Liisa 25, 48
Kinnunen Taru 410
Kodisoja Mikko 204, 210, 305–307
Kolešnikov Sergei 142, 143
Koskelo Maarit 385, 386, 406
Koste Timo 13
Kouri Pentti 165, 166
Kousa Merja 210, 410
Kuismanen Pertti 378, 405
Kulvik Hannes 88, 166, 175, 176
Kuningas Henrik 33, 35, 37, 88, 166, 331, 360, 361, 363, 366, 378, 381, 383, 405, 408
Kuula Tapio 215, 217, 281, 387, 388, 401
Kuusakoski-Toivola Mariella 210, 410
Kuusakoski-Peltonen Rita-Birgit 210
Kylävainio Ilkka 410
Kyöstilä Heikki 33, 37, 205, 210, 211, 355, 356, 358, 359, 363, 365, 372, 375, 378, 381, 383, 385, 387, 390, 392, 394, 396, 398, 400, 405, 410
Kyöstilä Janne 410
Kyöstilä Kai 410
Kyöstilä Tapio 210, 400, 401, 405, 410
Kyöstilä Tomi 410
Laakkonen Hannu 387, 388, 390, 406
Laakkonen Mikko 33, 34, 37, 266, 378, 379, 387, 388, 390, 405
Laakkonen Reino 32, 33, 34, 331, 355, 358, 360, 361, 363, 366, 369, 383, 388, 406, 408
Laakkonen Yrjö 33, 34, 269, 355, 358, 361, 392, 400, 405, 408, 410
Lagerroos Antti 238, 320, 321, 366, 367
Lagerstam Juhani 32, 36, 270
Lahtinen Urpo 175, 363
Laine Pertti 33, 34, 37, 189, 210, 365–368, 372, 376–381, 383, 384, 405, 410
Lappalainen Pauli 32, 36, 149, 151, 381
Langenskiöld Robin 28, 33, 34, 201, 372, 374, 375, 377–379, 381, 383–387, 390, 392, 394, 396, 398, 400, 405, 408
Lehtinen Pasi 294
Lehtomäki Vesa 294
Lehtonen Heikki 81, 215, 363, 364, 366
Lehtonen Timo 33, 210, 242, 252, 353, 367, 374–378, 405
Leskinen Jouko K. 103, 112, 352
Lesonen Veikko 22, 37, 188, 203, 249, 365–367, 369, 370, 374, 378, 384, 405
Liikanen Erkki 168, 170, 180, 181, 183, 194
Lilius Mikael 217, 221, 385, 387, 406
Liljeström Robert 72, 353, 354, 358, 364
Lillbacka Jorma 33, 37, 203, 366, 377, 378, 405
Lindell John 383, 395, 396, 405
Lipponen Paavo 52–54, 98, 100, 104, 111, 140, 182, 277, 278, 282, 289, 330
Lival-Lindström Stig 35, 210, 353, 355, 358, 378, 383, 405, 410
Lundqvist Ben 410
Lyly Lauri 228
Marx Karl 16, 89, 94, 119
Matomäki Tauno 112, 113
Mattila Rauno 398, 405
Mattsson Algot 408
Mead George 283, 287
Miettinen Marjo 410
Miettinen Timo 410
Mikkonen Juha Taneli 387, 406
Morelius Henrik 386
Mustonen Ilmari 360, 363, 365, 406
Mäenpää Mikko 227
Mäkelä Kai 68
Mönkäre Sinikka 53
Neuvo Yrjö 205, 245, 247, 248, 364, 371, 375, 406
Nieminen Jorma Juhani 33, 37,406, 408, 409
Nieminen Sam 410
Niemistö Kari 177, 376, 383, 384, 387, 399, 400, 405, 408
Niemistö Leena 177, 295, 397, 400

Niinistö Sauli 104, 111, 112, 291
Niska Janne 396, 406
Niskanen Yrjö 166
Nurminen Hanna 35, 56, 206, 385–387, 406, 408
Nuutinen Eero 386, 390, 406
Nyberg Henrik 35, 316, 317, 355, 356
Ollila Jorma 33, 156, 160, 188, 189, 205, 217, 219, 235–238, 247, 248, 251, 253, 255, 338, 339, 356, 364, 365, 368, 370, 371, 375, 385, 387, 390–392, 394, 402, 405
Ortega Amancio 124
Paananen Elmar 368, 372, 406
Paananen Ilkka 204, 210, 305–307, 384
Paananen Jalo Otto 368
Paananen Topi 368, 372, 406
Paasikivi Jari 34, 217, 353, 358, 363, 365, 381, 406
Paasikivi Jukka 34, 353, 358, 360, 363, 365, 381, 406
Paasikivi Pekka 34, 291, 353, 358, 360, 363, 365, 381, 406
Paavolainen Minna 25, 48
Parhankangas Seppo 204, 368, 370, 374, 376, 378, 406
Paulig Bertel 151
Pekkarinen Mauri 277
Peltonen Jukka 62, 363
Pentti Erkki 206, 357, 358, 359, 363, 375, 378, 380. 381, 383, 406, 408
Pentti Heikki 206, 351, 361, 363, 372, 376, 378, 380, 382, 406, 408
Pentti Olavi 206, 357, 363, 365, 378, 383, 405, 408
Perä Pekka 327
Pesonen Jussi 215, 217, 228, 396, 401
Petersson Lars-Eric 113
Piippo Antti 33, 34, 37, 250, 316, 360, 362, 364, 367, 370, 372–374, 376, 381, 383, 405
Piketty Thomas 402, 403, 406, 407
Puolimatka Armas 26, 172, 331
Puolimatka Raimo 26, 33, 37, 172
Puolimatka Rauno 26, 172, 392, 406
Putin Vladimir 122, 131–137, 141–144
Pöyry Jaakko 69, 71, 72, 102, 178, 357, 358
Ramsay Anna 272
Rannila Esa 35, 37, 366, 372, 398, 399, 405
Rantanen Juha 215
Reenpää Olli 410
Rehn Olli 164
Relander Harald 33, 353–355, 358, 360, 363, 365, 371, 378, 381, 383, 394, 397, 405, 408, 410
Repo Petri 13, 14, 235
von Rettig Ann 25, 33, 355, 358, 360, 363, 366, 378, 381, 383, 405, 410
von Rettig Cyril 25, 33, 210, 355, 358, 360, 363, 378, 381, 383, 384, 400, 405, 410
von Rettig Tom 25, 33, 210, 355, 358, 360, 363, 378, 381, 383, 400, 405, 410
Riihimäki Veli-Matti 297, 355, 383, 390, 406
Riisla Heikki 175
Roiha Inki 210, 410

Roiha Jukka 208, 210, 383
Roiha Sari 210, 410
Rosenlew Gustav 25, 27, 176, 271, 312, 313
Rotenberg Arkadi 132, 133, 139–141
Rotenberg Boris 132, 139
Rotenberg Roman 133, 139, 140
Ruola Kati 410
Räsänen Tuomo 406
Saarikangas Martin 62
Sairanen Seppo 33, 37, 387, 390, 405
Sailas Harri 222
Salastie Paula 210, 410
Salmela Heikki 410
Salminen Jyrki 332, 333, 405
Salonoja Erkki 42, 43, 176, 330, 331
Salonoja Jussi 42, 378, 381, 383, 404, 405
Sarasvuo Jari 120, 390, 391, 406
Saukkomaa Harri 235
Seppälä Hannu 178
Seppälä (Lipsanen) Liisa 178
Seppälä Patricia 26, 32–34, 201, 354, 355, 357, 359, 361, 363–365, 367, 368, 370, 372, 374, 375, 377–379, 381, 383–385, 406
Seppälä Rafaela 201, 370, 372, 374, 375, 377–379, 381, 383, 385–387, 390, 392, 394, 396, 398, 400
Seppälä Samuli 408, 409
Serlachius Gustaf 26, 32, 33, 35, 353, 358, 360
Siilasmaa Risto 33, 34, 37, 107, 217, 255, 369, 370, 372–374, 384, 387, 392, 394, 406, 408
Siimes Suvi-Anne 103–105, 111, 329
Sipilä Juha 221, 289, 359, 360, 363
Slim Carlos 214
Smith Adam 16, 18
Snäll Clara 270
Sohlberg Hannu 33, 37, 390, 406
Soini Heikki 378–380, 383, 384, 386, 387
Soila Erkki 406, 410
Sorsa Kalevi 59, 89, 356
Stadigh Erik 89, 99
Stadigh Kari 70–73, 89, 99, 102, 103, 114, 156, 215, 217, 275, 339, 357, 360, 388, 396, 401, 406
Stubb Alexander 289, 291, 349
Sundbäck Veli 205, 247, 248, 364. 368, 371, 406
Sundholm Göran 33, 37, 203, 275, 376, 389, 390, 405
Sundström Zacharias 330
Säynäjäkangas Seppo 33, 37, 358–361, 366, 363, 375, 381, 406
Taanila Hannu 23, 94, 286, 291
Taipale Heikki 397, 398, 405
Takanen Jorma 33, 37, 383, 405
Tallberg Carl Johan 32, 33, 35, 240, 241, 367, 370, 374, 377, 406, 408, 409
Tallberg Thomas 26, 32, 35
Tamminen Sakari 217, 227, 285
Taxell Christoffer 52, 53
Terentjeff Jorma 365–369, 405
Tervo Jouni 72, 73
Therman Anna 33, 203, 392, 406
Therman Henrik 33, 390, 392, 406

Therman Mattias 33, 203, 378, 379, 391, 405, 406
Therman Robert 392, 406
Tiivola Mika 77, 89, 278
Tilman Tuomo 332, 333, 371
Timtšenko Gennadi 131–133, 135–137, 139, 141, 144, 145, 375, 376
Toivanen Anja 32, 33, 206, 353, 354, 357, 358, 360, 361, 364, 365, 367, 369, 375, 377, 380, 381, 383, 384, 406
Toivanen-Koivisto Maarit 32, 33, 206, 210, 218, 406, 410
Toivanen Marja 33, 35, 206, 210, 406
Turunen Hannu 204, 370, 371, 373, 374, 406
Törnqvist Torbjörn 135, 136
Uoti Kari 68–71, 73, 354
Urpilainen Jutta 22, 297
Wahlroos Björn 18, 43, 44, 52, 62, 65, 85–92, 96–101, 103–109, 111, 113, 114, 161, 193, 205, 217, 219, 237, 249, 268, 271, 287, 319, 326, 332, 339, 357, 360, 363, 365, 367, 368, 372, 374–376, 381, 382, 384, 387, 390, 392, 394, 396, 398, 400, 402, 405
Wahlroos Bror 61, 62, 89
Wahlsberg Rolf 311
Vahtera Pauli 324
Wallenberg Marcus 75
Valtanen Kari 390, 406
Walton Jim 124
Vanhanen Jorma 33, 35, 37, 360, 363, 372, 373, 376, 406
Vanhanen Matti 110, 182, 185, 186, 278
Vanjoki Anssi 217, 219, 245, 247, 248, 368, 375, 378, 406
Vannas Timo 385, 406
Vaxevanis Kostas 155
Vehmas Aatos 316, 317
Vesterbacka Peter 309, 310
Westergård Lars 398, 399, 406
Westerlund Björn 237
Widenius Ulf 392–394, 406
Vidgren Einari 33, 34, 37, 360, 361, 363, 376, 383, 388, 390, 406
Viinanen Iiro 20, 92, 103, 111, 112, 167, 180, 184, 208, 211
Wiio Kim 210, 410
Wiklöv Anders 33, 38, 210, 360, 361, 377, 379, 384, 406, 410
Voipio Aino 406
Vuoria Matti 114, 221, 222, 276, 332
Vähäkallio Kai 32, 36, 37, 44, 355
Ylppö Jukka 408
Ylönen Tatu 408
Zabludowicz Chaim 145–146, 255, 408
Åberg Albertina 26, 33, 241, 406

Esko Seppänen on eläkeläinen, jonka verotettava ansiotulo vuoden 2012 verotuksessa oli 90 378 euroa ja pääomatulo 4 872 euroa. Ansiotulo oli pääosin kansanedustajan eläkettä Kevalta ja sen kanssa yhteensovitettua eli leikattua lakisääteistä työeläketuloa Ilmariselta. Kansanedustajaeläkettä Seppänen sai maksimimäärän, joka maksetaan 15 vuoden eduskunnan ja/tai europarlamentin jäsenyyden jälkeen. Lisävuodet eivät vaikuta eläkkeeseen.

Seppäsellä on hänen osittain itse maksamansa lisäeläke Euroopan parlamentin jäsenten eläkesäätiöltä Luxemburgista. Sen kustannuksista hän on maksanut kolmanneksen ja europarlamentti kaksi kolmannesta. Hänen veronsa kaikista näistä ansiotuloista olivat 38,5 %.

Pääomatulot olivat pääosin vuokratuloja, joiden veroprosentti oli sama kuin kaikilla muillakin omaisuustuloilla eli 28 % paitsi että osingoista ja myyntivoitoista veroa ei makseta täysimääräisenä.

Seppäsen tuloilla ollaan Suomen tulonsaajien listalla suurin piirtein sijalla 60 000 ja kaikista veronmaksajista suurituloisimman 2 prosentin tuloluokassa.

Ennen laulettiin 20 perheestä. Tänään perheitä on 100, mutta yhtä lailla valta kulkee narussa, jossa se ei pääse suuren rahan voimaa puremaan. Suomessa ei koskaan ole ollut niin rikkaita ihmisiä kuin nykyisin. Esko Seppänen kertoo, keitä ovat nämä Suomen omistajat ja ketkä heistä ovat julkisuudessa tuntemattomia salarikkaita.

Kansanedustajana ja europarlamentin jäsenenä lähes neljännesvuosisadan toiminut Esko Seppänen on tässä kirjassa palannut juurilleen. Yleisradion toimittajana hän sai työstään kaksi tiedonjulkistamispalkintoa. Hän toi julkisuuteen suomalaisyhtiöiden salaiset omistustiedot ja poimi käsityönä julkisista veroluetteloista esiin Suomen rikkaat.

Seppänen kertoo monen vuosikymmenen kokemuksen ja ajan tuottaman uuden lähdeaineiston perusteella, miten raha ja valta ovat Suomessa viime vuosina olleet uusjaossa. Samoin hän selvittää, miten yritysten omaisuus on ollut isojaossa ja miten omistajat ovat ottaneet yrityksiin verottomasti kerätyn omaisuuden omakseen aliverotetuilla osingoilla ja myyntivoitoilla.

Kukaan muu suomalainen ei olisi pystynyt kirjoittamaan näistä asioista tällaista kirjaa.

Esko Seppänen (s. 1946) on toiminut Yleisradiossa toimittajana vuosina 1970–1987 sekä SKDL:n ja Vasemmistoliiton kansanedustajana vuosina 1987–1996. Euroopan parlamenttiin Seppänen valittiin 1996, ja hän työskenteli siellä Vasemmistoliiton edustajana vuoteen 2009 saakka. Hän on aiemmin julkaissut runsaasti tietokirjallisuutta sekä Iiro Viinasen kanssa keskustelukirjan *Vasen oikea, oikea vasen*.

INARIN KUNNANKIRJASTO
148 N 0345230 3

rvakustannus.fi
elu Yliveto Oy
minerva